

66 $\frac{1}{6}$ 393

6 E 393

NK

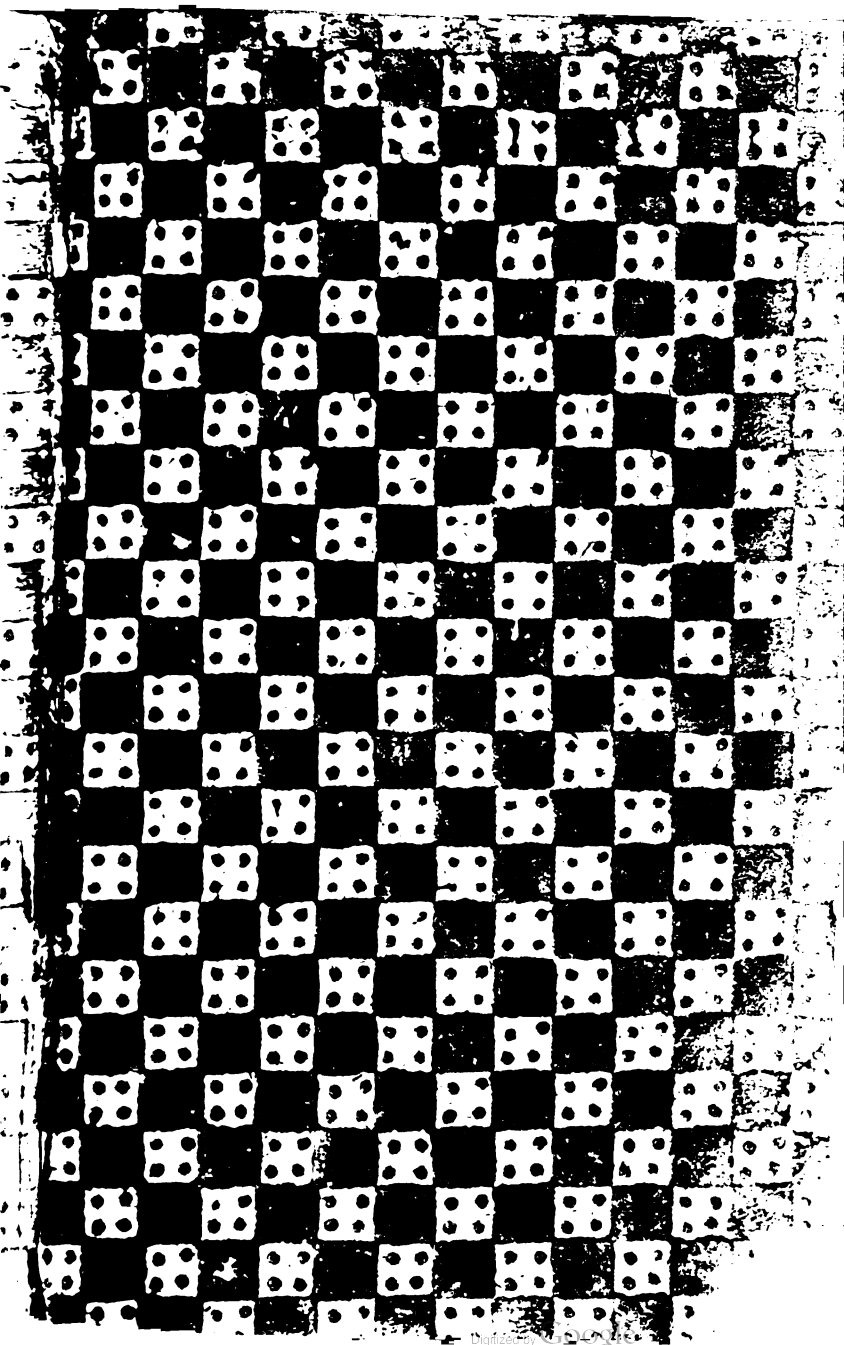
Národní knihovna ČR
Historické fondy

66 E 393

Národní knihovna

1002284239

Adm. Office for the
 Adm. Office for the
 Adm. Office for the
 Adm. Office for the

M A G Y A R
É S
ERDELY-ORSZÁGNAK
TÖRVÉNY-
K Ö N Y V E,

IRATOTT
VERBÖCZI ISTVÁN
Á L T A L.
1514. ESZTENDÖBEN.

POSONYBAN, ÉS KASSÁN,
LANDERER MIHÁLY
költse és betűivel.

ÉL. FARKAS
könyvtárából

66 06 373

KNIHOVNA
KUBELÍKOVA
(SZÉLLOVA)

ELÖL-JÁRÓ BESZÉD.

Tekéntetes, és Nemes Magyar Országnek törvényit, és meg-rögzött szokását, hogy jobb értelemmel meg-írhasam, emlékezetre - való egynéhány dolgokról, mellyek az én mostani irásomat illetik, rövid beszéddel akarok szólnani. Elsőben-is: az Igazságról. Másodszor pedig a' Törvényről, és annak Részzeiről. Harmadszor: a' Törvénynek Nemeiről, és hány féle legyen? Negyedszer: a' Szokásról, és annak tulajdonságáról, avagy módjáról. Ötödször és utólszor: a' jó Bírónak állapottyáról, és tisztiben való hivataljáról, és a' Törvényhez illendő dolgokról.

A 2

Leg

Leg első kérdésem-is ez lévén: Hogy ha a' Bíró a' két Pereknek szavára, és feleletekre, és a' bizonyságokra tekintvén: Avagy pedig lelki ismerete szerént, a' mint tudja és érti a' dolgot, tartozzék: Törvényt tenni? Melly dologról rövideden szólván, Istennek segítségéből, a' derék dologhoz kezdek, és Magyar Országának tulajdon Törvényt, és meg-rögzött Szokásit, mellyekkel közönségesen a' Törvényben szoktunk élni (a' mint róla meg-emlékezhetek, és elmémbe szedegethetem) rend szerént meg-írván el-végezem.

ELSŐ TITULUS.

Az Igazságról, hogy mi legyen nyilvánossággal, és annak Ágairól.

Az igazság azért ez embernek tökéletes, és szüntelen-való akarattya, melly szerént mindennek az ő igaz fajáttját meg-adja: és nem csak tehetség szerént, hanem igaz indulatból arra menvén.

Az igazság még-is, ember szívének jóra való hajlása, és elmejének indulattya, melly miatt mondatik igaznak: úgymint, mikor valami személy-válogatás nélkül, és külömböztetés nélkül mindennek, az ő tehetsége szerént meg-adja, meg-itéli az ő saját igazát.

Söt

Sőt az Igazság az emberben olly gyakorlott jóság, melyhez képest mindennek meg-adja az ő méltóságát: az Istennek kezesztényi tisztetséget, Szüleihez engedelmességet, nálánál nagyobbak betsületet, hasonlókhöz békeséges egyenességet, nálánál kissébbhez fenytéket, ő magát pedig tiszta életben tartja; és a' szegényeken, nyomorúttakon volta-képen könyörül, és segíti.

Avagy még-is az Igazság, gyakorlásból való szívbéli jóság (a' közönséges jó meg-tartatván) melly mindennek méltóságát meg-adja. Es e' képpen az Igazság ember elméjének, és akarattyának olly egygyező állapottya, hogy minden dolgokban igaz ítéletet téfzen.

Mert Szent Gergely Doctor-is azt mondja, hogy az emberi társaság között nem lehet nagyobb jóság, mint az Igazság-nak követése, és hogy mindent az ő igazságában meg-tartsunk. Mert a' hol az Igazság vagyon, minden egyéb jóságos tselekedet-is ott találtaik meg. Mivelhogy (a' mint Hieronymus Doctor-is mondja) az egy Igazság nevezeti alatt, minden egyéb féle jóságos tselekedetet-is kell érteni: a' mint Heliodus Poeta Verse-is tartja: Az Igazság minden egyéb jóságos tselekedetet-is be-foglal magába.

Holott az emberek' szemei előtt az Igazság a' több jók között úgy annyira te-

A 3

kén-

kéntetes, és tündöklő jóság; hogy Aristoteles-is azt meri felöle mondani: hogy sem az estvéli, sem az hajnali csillag nem lehet annál fényesbb, és tündöklőbb.

Két féle pedig az Igazság, egyik Természet, a' másik Törvény szerént való. A' Természet szerént való Igazság (a' mint megmondám) tökéletes, és szüntelen való akaratya az embernek, mellyhez képest mindennek az ő igazát meg-adja: És e' nélkül senki az Istennek Országát nem bírhatya. A' Törvény szerént való Igazság pedig mondatik olly törvénynek, melly gyakorta meg-változik: mindazáltal a' nélkül akár melly Nemzet-is, vagy Ország sokáig meg-nem álhat.

Innét vagyon, hogy némelly dolgot két képpen mondunk igaznak: Egy képpen, a' dolognak természeti szerént, mellyet természet szerént való igaznak mondunk. Másképpen emberek között való végezés szerént, melly végezést írott, és ki-adott Törvénynek mondunk.

II. TITULUS.

*Az Igaz mi légyen, és annak Ágai-
ról.*

EZ a' szó, Igaz, melly az Igazságból származik, a' mennyiben irásunkat illeti, annyit

nyit téfzen, mint igaz, és méltó dolog. Ez írásunkban pedig értyúk ezen a' mi meg-rög-zött Szokálinkat, mellyek vagy meg-vannak írva, vagy írásban nintsenek.

Honnét e' következik, hogy ez a' szó, Igaz, közönséges szó, és fokot foglal-bé magába. De a' Törvény az Igaznak egyik ága, és része. Mert minden, a' mi igaz, törvényből, és jó erköltsből vagyon, az az: írott törvényből, avagy olyanból, a' melly írásba nem költ. Mellyet Cicero-is úgy értett: Hogy az igaz törvény a' jónak, és méltó dolognak tudománnya, és mestersége; kihez képest, a' szent törvényeket, és mindeneknek az ő igazokat ki-szolgáltattuk; mellyért a' törvénynek ki-szolgáltatóinak mondatunk.

Másképpen mondatik az igaz, az írott, és ki-adott Törvény, melly minket kötelez a' jó és méltó dolognak meg-tartására: az az, haszonnak, és illendő dolognak, avagy egyenességnek, mikor az igazságnak értelmé-be tétetik.

E féle Törvény' igazsága ez okáért két féle: Mert némelly a' közönséges állapotot illeti; némelly pedig tsak tulajdon magok személyét. A' közönséges állapotbéli igaz, főképpen illeti a' birodalmat, és az Országoknak birását, és a' közönséges hasznót: melly áll a' szent dolgokban, a' Papi-rendekben, és a' Tiszt-viselőiben. Honnét e' kö-

vetkezik, hogy a' ki a' Papokat avagy a' szent, vagy szentségre rendeltetett dolgokat meg-bántya, avagy a' Tiszt-vifelüket, az az: a' kölségnek Igazgatóit, mindenektől, úgy-mint közönséges vétékért, vádoltathatik. A' magános Igazság pedig, személy szerént való igazság, melly kinek-kinek hasznát illeti. És ez, három féle, tudniillik: a' Természetnek törvénye, némü-némü Nemzeteknek törvénye, és a' Polgári törvény.

A' Természetnek törvénye pedig minden féle nemzetségekkel köz, mivelhogy a' természetnek folyásából, és nem valami szerzésből származik: mellyre a' természet tanít, és tanított minden féle állatokat. Sőt ez nem csak az emberi nemzet között vagyon, hanem minden féle egyéb oktan állatok között-is. Innét vagyon a' himnek, és a' nősténynek felekezések, magzatoknak nemzések, és fel-nevelések, mindeneknek egyenlő szabadságok, és az olyanoknak megnyerések, mellyeket az égben, földön, és a' tengerben fognak. Ennek felette, a' lett marhának, avagy költsön adott pénznek meg-térítése, és meg-adása. Felebarátunkon esett erőszaknak, erőszakkal való el-térítése. Mert ezt, vagy ha valami ehez hasonló, soha hamisnak nem, hanem természet szerént való dolognak, és méltó s' igaznak tarttyák lennie.

Avagy

Avagy másképpen, a' Természetnek törvényén értyük azt a' törvényt, melly Mósesnél, és az Evangyliomban vagyon, melly azt hagygya, hogy úgy tselekedgyünk másfal, a' mint akarjuk, hogy magunkkal tselekedgyék más. Meg-is tiltya, hogy máson ollyat ne tselekedgyünk, a' mit vélünk tselekedtetni nem akarunk. Melly felől ilyen Vers-is vagyon: A' mennyi jót akarisz magadnak, másnak-is akarj annyit. És a' mit nem kívánisz magadnak, máffal se tselekedd azt. Így élhetisz e' földön menyország-hoz illendő igazsággal.

A' Természet' törvényét azért két képpen érthettyük: Elsöbben az emberekre nézve, a' mennyiben okos természet vagyon benne, mellyel az Isteni dolgokkal közösködnék: és így a' Természetnek törvénye az emberekben, Isten' törvényének mondatik. Másképpen értetik a' Természet' törvényén ez, hogy az ember élő állat, és érzékenysége vagyon szintén mint egyéb állatnak: úgymint érez, mozog, és indul. És az eképpen értetett Törvény az emberben, mondatik Természet törvényének.

A' némü-némü nemzetnek Törvénye is két féle, tudni illik: első, és második. Az első Nemzetségi törvény ez, mellyet minden nemzetek eleitől fogva tartottak a' természetnek okofságától viseltetvén, és nem valami egyéb nemzetnek szerzéséből

A s

arra

arra vitetvén, úgy mint senkit nem bántani, &c. És ez a Természetnek törvényétől semmiben nem különbözik, hanem csak különb tekintetből. Mert a Természetnek törvénye, és Nemzetnek törvénye, egy értelemen vagyon, de különb tekintetért. Mert a Természet szerint való törvény, a mennyiben a természetnek folyásából származott, és tartatott; Nemzetnek törvénye pedig, a mennyiben azokkal a nemzetek, e világnak kezdetitől fogva, minden-némű emberi szerzésen kívül éltenek. És e Törvény szerint a szolgaságnak (avagy jobbágyságnak) állapotja jól volna; mert természet szerint minden ember szabadságra született.

A második Nemzetségi Törvény ez, melyet a nemzet nem természet szerint való okokból, hanem maga javáért, és közönséges haszonért rendelt: E pedig gyakorta különbözik a Természet törvényétől. Mert a Természet törvénye szerint minden köz vala, mindenek magokkal szabad emberekké születettek vala: de a különb-külömb-féle nemzettől taláztatott, az Uri rendnek, birodalomnak, és különözésnek állapattya: hadakat indítottak, fogságokat, rabságokat, és egyéb e félékhez hasonló nyavalyákat egymás ellen; melyek a Természet törvényének mind ellene vagnak,

Söt

Sőt ezen különböző Nemzetségi törvény által találtatott minden egymással való végezés, és szövetség-is: úgymint, vétés, el-adás, meg-fogadás, szerződés, és ezekhez hasonló dolgok.

A' Polgári törvény pedig ez, mellyet akár melly költség, avagy akár melly Város magának, Istennek tisztességére, és az embereknek javokra szerez. E' pedig mondatik Polgári törvénynek, mint egy tulajdonsak a' Városnak: Melly felől három képpen-is elmélkedhetünk: Először közönséges képpen, melly ez mellyel minden Város közönséges képpen él. Másodszor: tulajdon képpen, melly ez hogy minden költség, avagy Város magának, Isten tisztességének, és maga meg-maradásának okáért önnön között végez.

Harmadszor, méltóságra nézve, tudni illik: a' Romai törvénynek méltóságára mutatván, mellyet más nével a' Tsászári, avagy Romai birodalom törvényének-is mondanak. Mert mikor nevezet képpen ki-nem nevezik, hogy a' birodalomban mellyik Város törvényre legyen; méltóságosan csak a' Romai törvényre mutatnak olyankor. A' mint a' Görögöknél, ha csak röviden a' Vers-szerzőt említik, Homerust jegyzik: a' Deákoknál pedig Virgiliust: A' Szent Írásban az Apostolokon, egyéb nevet hozzá nem, Szent Pált értyük.

III.

II. ITITULUS.

Mitsoda külömbség légyen a' Természet törvénnye, Nemzetek törvénnye, és a' Polgári törvény között?

Ertsük-meg azért, hogy a' Természet Törvénnye külömböz a' több Törvényektől, három képpen. Elsőben, eredeti szerént; mert a' teremtetéstől fogva kezdetett. Másodszor, méltósággal; mert a' Természet törvénnyet minden nemzetség egyaránt tarttya, úgy-mint a' melly Istentől szerezterett, áthatatos, és változhatatlan Törvény.

De az egyéb féle Törvény, melyet valamelly kötség, avagy Város magának szerzett, gyakran el-változik, avagy ellenkező szokás miatt, avagy más jobb Törvény miatt, kit az után ellene szereznek. Harmadszor ki-terjedett voltával; mert a' Természet törvénnye szerént mindenek közönségesek volnának: de a' Nemzetség, és Polgári törvény szerént, ez enyim, imez tieddé lött.

Továbbá: minden kötség, ki Törvényhez, avagy jó szokáshoz tarttya magát, és ezeknek enged; rész szerént tulajdon törvénnyel, rész szerént pedig minden emberek közönséges Törvénnyével él. Mert a' kik tsak ő magok Törvénnyével, és nem köz-

köz Törvénnyel élnek, ez ilyenek magoknak saját Törvényt szabnak, és azt Polgári törvénynek nevezik. A' melly Törvénnyel pedig minden nemzetek közönségesen élnek, Nemzetségek törvénnyének neveztetik.

IV. TITULUS.

A' Vitézlő Igazságról, és a' Törvénytudásról.

A' Vitézlő Igazság áll az hadakozásnak indításában, frigynek vetésében, és a' jelhez tartván magát az ellenséggel szembe való menésben.

Továbbá, a' Vitézék' fenytéke áll a' meg-büntetésben, ha ki helyt nem állana.

Ennek felette, ide való a' hó-pénznek is ki-szolgáltatása, tiszteségre való vétel, tiszteséges ajándékozás: úgy-mint mikor koronás Tzimert, avagy arany lántzot valamelly vitéz embernek ajándékon adnak. Továbbá: a' nyereségnek el-rendelése, és kinek-kinek személye, és vitézsége szerént való el-osztása, és abból a' Fejedelem részének ki-szolgáltatása.

A' Törvény-tudás pedig Isteni, és emberi dolgoknak értelme, az Igaznak, és Hamisnak tudása: Igaznak, hogy azt tselekedgyék; Hamisnak pedig, hogy azt rávoztassák. Mert nem elég tsak azt tudni,
mi

mi legyen az Igaz, avagy a' Hamis; hanem egyik dolog a' másikkal voltaképpen, és valóban miben ellenkező, meg-kell érteni: mellyhez képest, a' mint a' dolognak módgya mutattya: a' szerént kell arról külömb-külobm-féle Törvényt szabni.

V. TITULUS.

Külobmbség vagy on az Igazság, az Igaz, és a' Törvény-tudás között.

Külobmbség vagy on pedig az Igazság, az Igaz, és a' Törvény-tudás között. Mert az Igazság, embereknek erköltsökben való jóságos tselekedet. Az Igaz pedig, az Igazságnak véghez való vitele. A' Törvény-tudás, a' meg-mondott Igazságnak, és az Igaznak értelme, és tudása.

Továbbá, az Igazság a' jóságos tselekedetek között leg-főbb, és elsőbb. Az Igaz második garáditsban vagy on. A' Törvény-tudás harmadban, és utolsóban.

Ennek felette, az Igazság mindennek az övét meg-adja. Az Igaz pedig segéti az Igazságot. A' Törvény-tudás pedig meg-tanít reá, mint meheffen mind a' két-tő véghez.

VI. TITULUS.

Mi legyen a' Törvény, és mellyek annak tulajdonsági?

Mivelhogy ez előtt meg-mondók, hogy az Igazság két dologból áll, Törvényből, és Szokásból, az az: avagy írott, avagy íratlan Törvényből. Annak okáért az írásban-való Igazságról, az az: az emberi társaság között való Törvényről röviden ezt kell meg-értenünk, hogy mi legyen a' Törvény, kiről külömb-külob-keppen szólnak a' böltsek.

Mert elsőbben Törvénynek mondgyák lenni a' köfség végezését, mikoron tudni-illik: az öreg nép, a' Vénység, a' Köfséggel együtt valamit végez. De e' mi mostani írásunkban nem e' féle Törvényről szöllünk, mivelhogy a' mint régen hatalma volt a' köfségnek, hogy önnön közöttök Törvényt szerezhessen, és szabhasson, mostan a' féle szabadság tőlök el-vétetett, és csak a' Fejedelem szabhat Törvényt; mint erről ez után nyilvánban szöllünk.

Másképpen a' Törvény olly szentséges Végezés, melly tisztefséges dolgokat parantsol, a' tisztefség ellen valókat pedig megtiltya. Avagy pedig, Igazságból származott jó mód, melly a' tisztefséges dolgokat parantsolja; az ellen valókat pedig megtiltya.

B

Továb-

Továbbá: a' Bölts Papinianus, és Demosthenes értelme szerént: A' Törvény emberek találmánnya, Istennek ajándéka, böltseknek tettség az hatalmaskodásnak meg-büntetője, Városhoz illendő állapot, a' véteknek el-távoztatása. Melly elő-számlálásból meg-érthetjük, hogy a' Törvényt emberek találták. Mert az emberi nemzetség e' világon meg-szaporodván, és a' gonofzság-is el-áradván, mivelhogy a' birodalmokat kegyetlenül kezdték az emberek bírni, a' szükség végre reá kényszerítette őket, hogy Törvényeket szerezzenek magoknak. Mellyeknek kik löttek légyen első fel-találói, és szerzői, szerinszerzte meg-vagyon írva.

Másodszor továbbá, a' Törvényt mondgyuk Isten ajándékának: Mert a' mint Arany-szájú Szent János mondgya: Az Istennek törvénnye olly igaz út, melly sem jobbra, sem balra nem hajól. A' melly köfségnek azért Törvénnye nintsen, és az Istennek mondását, parantsolattyát meg-utálja, annak a' fok tévelygésnek utánna kárhozatnak töribe kell esni. És mindenféle Törvényt héjába-valónak kell tartani, valamelly az Isten törvénnyéhez nem hasonló. Mert az emberi Törvénynek tsak annyiban vagyon helye, a' mennyiben az Isten törvénnjétől el-nem távozik: a' mint a' Bölts arról szól, mondván: Én általam ural-

uralkodnak a' Királyok, és a' Törvény-tévők én általam végeznek igazat. Annak okáért, az emberi Törvénynek az Isten törvényéből kell ki-származni: mert, csak abban a' Városban lehet jó rend-tartás, a' melly az Isten törvényéhez szabattatott Törvénnyel igazgattatik. Valamelly Törvény azért Isten törvénye ellen vagyón, akár mint javallotta legyen a' község, még ha sok időtől fogva hozzá szokott volna-is, semmiképpen állandó nem lehet.

Harmadik tulajdonsága a' Törvénynek ez, hogy a' Börtseknek tetfzése legyen. Holott elzünkbe kell venni, hogy a' mint a' Fejedelemhez nem illik, hogy az ártatlant meg-büntesse; azon képpen a' sem illik hozzája, hogy a' bűnöst el-szabadítsa, és a' gonoszt büntetés nélkül hagygya: főképpen mikor valaki a' közönséges birodalom, a' vagy társaság ellen vét. Mert a' ki igazza téfzi a' hamisat, és el-kárhoztattya az igazat, mind a' kettő utálatos ember Isten előtt.

Negyedik tulajdonsága a' Törvénynek, hogy a' hatalmaskodásnak büntetője legyen. Mert azért szerzették a' Törvényt, hogy attól való féltekben, az embereknek vakmerőségek meg-zaboláztassék, és az ártatlanok a' gonoszok között békefésében meg-maradhassanak. Mert az emberek nem betsülnék-meg a' Törvényt, ha a' Törvény

büntetésétől nem tartanának; mellyre a' Tiszt - viselőnek nagy vigyázásának kell lenni.

Ötödik tulajdonsága, hogy a' Törvény a' Városnak legyen gyarapodó egyessége. Mert a' Várost a' Városbéli Pölgári társaságnak egyességéről, és a' személyeknek egy arányú, és egyenlő állapottyokról szokták nevezni.

Es ez okon e' mi Országunkbéli minden Törvényeknek-is, a' hazánknek közönséges hasznára kell lenni. Mert a' mint az orvoságból nem kell egyebet reménleni, hanem az egészséget, mellynek okáért rendeltetett: azon keppen a' Törvényből-is nem kell egyebet várni, hanem a' mi a' közönséges Országbéli társaságnak hasznára legyen, mert e' végre irták a' Törvényeket.

Hatodik tulajdonsága, hogy a' Törvény a' vétkeknek el-távoztatása legyen. Mert a' mint Szent Tamás D. mondja: az emberek között való Törvények e' végre rendeltettek, hogy az embereket a' vétkekről hátrá rántsák, és a' jóságos tselekedetekre vonják. Mert jollehet az emberben a' jóságra való természet szerént, vagyon valami indulat, és kívánság. De mindazáltal hogy a' jóságos tselekedet tellyességgel véghez meheessen, szükség, hogy az embernek valami ösztöne legyen, melly kívált-

kiváltképpen a' Törvénynek meg-örizéséből szokott következni. És ezért mondja azon Sz. Tamás D. hogy a' Törvény okosságból származott, és közönséges jóra való ki-adatott rendelés, attól, a' kinek a' közönséges állapatra gondja vagyon, az az: a' Fejedelemtől. És a' Törvény regulája, és mértéke annak, mit kellesek megtselekedni, és mit kellesek el-hagyni. Honnét következik ez-is, hogy a' Törvény igaz legyen, tisztességes, és természet szerént lehetséges legyen; ember hazájának természetéhez; és a' helynek szokásához illendő, az időhöz-is alkalmazós, és elmúlhatatlan szükséges, és valóba hasznos. Nyilván-való-is, és világos legyen, hogy homályossága miatt valami agyaskodó forgásra, és tsalárdságra való alkalmazótság belőle ne lehessen, az az: valaki hamisan ne magyarázhassa.

Ha mindazáltal valami részében homályosnak, avagy kétségesnek láttatik, tartozik azt meg-magyarázni, a' ki szerzette a' Törvényt: a' végre, hogy avagy rava-szúl értelme el-ne fatsartassék, avagy hogy valaki e' féle kétség miatt meg-ne tsalatkozzék, vagy a' törbe, avagy kárba ne essék: ezt előtte viselvén, hogy az nem a' magányos haszonért, hanem a' Törvénynek közönséges javaért irattatott legyen. Melly dolgokat azért kell eszünkbe ven-

nünk, hogy minek-utánna a' Törvényt kiadják, akkor osztán késő annak módjáról ítéletet tenni; hanem a' ki-adott Törvény szerént kell a' dolgokat meg-ítélni.

VII. TITULUS.

*Miért szerzették legyen a' Törvényt:
és a' Törvénynek négy féle tisztiról, és
erejéről.*

Mivelhogy minden féle Törvény, avagy Isten' Törvénnye, avagy embereké. Az Isteni Törvény természet szerént való; az emberi Törvényeket pedig, az erkölts, és szokás szerént találták, és szerzették: azért az embereknek Törvényi egy-mástól igen különböznek. Mert némelly Törvény tetszik némelly nemzetségnek; némellynek pedig más féle.

Somma szerént, a' mi szabad, az Isten törvénnye: a' mi Igaz, emberi Törvénynek mondják. Mint példának okáért: más ember mezején szabad által menni, mert Istené a' föld, és a' földnek minden tellyessége: de törvény szerént nem szabad; mert vagy végezés szerént, vagy pedig szokás szerént tiltva, és tilalmasban vagyon.

Innét azért kérdés támad: hogy mi végre szerzették a' Törvényt? Erre ez a' fele-

felelet: Ez okaért, hogy a' Törvénytől való félelem miatt az emberek' vakmerőségek meg-tiltásék, és a' gonosz emberek az ártatlanoknak ne ártsanak, és a' gonoszok vakmerőségek-is, és ártásra való erejek, a' büntetéstől való félelem miatt meg-zaboláztságék.

A' Törvénynek pedig négy féle ereje vagyon: mert minden Törvény avagy valamit meg-enged, avagy meg-tilt, avagy büntet, avagy valamit parantsol. Enged, úgy-mint: hogy a' jó vitéz, és jóságos tselekedetű ember valami jutalmat kérhessen. Tilt, úgy-mint: hogy senki az Apátza Szüzek közül házasságra adni magát ne mérésszelleje. Büntet, mint, hogy a' ki embert ölend, feje essék-el érette. Parantsol pedig, mikor így szól: Szeressd a' te Uradat Istenedet.

A' Törvénynek illy négy ereje vagyon: Enged, büntet, parantsol, s' tilt szoríson.

VIII. TITULUS.

A Végezésről, és saját írott Törvényről.

Meg-értvén mi legyen a' Törvény, és annak az ő különbözése; immáron szolljunk a' Végezésről. A' Végezés azért

az, a' mit közönségesen Decretomnak hívunk, tudni-illik: az Országnek némü némü közönséges Igazsága, mellyel Törvény gyanánt él. És mondatik Végezésnek, Rendelésnek, ez okon: mivelhogy áthatatosan, és erősen el-rendeltetve vagyon; vagy azért, hogy a' közönséges állapotot rendeli. Gyakorta pedig e' féle Végezésen a' Városi, avagy Polgári törvényt-is értjük. A' hol eszünkbe kell vennünk: hogy az egy Társaság, és egy Törvény alá gyült Gyülekezet' törvénnye két félenek találattik. Egyik közönséges, és a' melly a' Törvény - könyvekben meg-vagyon írva. És azt a' Törvényt senki egyéb nem végezheti, hanem csak a' Tsázar, avagy valamelly felséges Fejedelem. A' másik Törvény pedig saját, tulajdon, melly valamelly helynek Törvénnyenek, avagy El-végezésének mondatik. És illyent minden Ország, Tartomány, sőt még néha egy Város-is szerezhet magának.

Valamelly helynek Törvénnye pedig olyan, mellyet minden embernek ott meg kell tartani, mint, ha ott akar lakni, ott való tulajdon Törvényt: Melly azt teszi, hogy annak a' helynek Privilegiumit, mellyekhez nagy hittel köteles, abban a' városban, és helyben, maga-is meg-tartja, és másal-is meg-tartattya. Ugyan ezen értelemmel, régi meg-rögzött, egyéb hai
Tör-

Törvénynek is (a' mint meg-említők) neveztetik.

IX. TITULUS.

A Végezésnek lehet-e ereje a' Romai Egyház rendelése, avagy a' Természet avagy az Isten Törvényre ellen?

Erre azt feleljed: A' mi a' Romai Egyházi Rendelést illeti, ha a' Végezés az Anyaszentegyháznak meg-rögzött szabadsága ellen vagy, avagy Privilegiuma ellen; annak helye nem lehet, hanem ha lelkünknek idvésege ellen volna. A' mennyiben pedig a' külső Törvényeket nézi; az Ország, és a' Polgári végezés fellyül halladja a' Pápák' rendelését, és azokat semmivé teszi, nem-is kötelez azokhoz. De a' mennyiben a' Végezés illeti, avagy a' Természetet, avagy az Isten törvényt; jóllehet ezeknél nem hathatósb, meg-fembonthatja. Mint példának okáért: Az Isten Törvényre minden válogatás nélkül azt mondja, hogy ne ölj: mindazáltal az emberi Végezés szerént való Törvény, egy-néhány okokért meg-engedi az ember ölést. Hasonlatos képpen szólhatunk a' Dézmák felől-is, mellyekkel Istennek törvényre szerént tartozik minden ember; de mindazáltal a' Pápa sokaknak Privilegiumot ad,

B 5

hogy

hogy Dézmát ne fizessenek. Egy fommában mondhattuk azért, hogy a' Végezés, és a' Törvény, avagy a' Fejedelem' parantsolatja, avagy írása, a' Természetnek törvényét, és az Isten' törvényét nem teheti semmivé. Mert sem a' Pápa, sem valaki egyéb olly Végezést nem tehet, hogy az O avagy az Uj Testamentomot nem kellene meg-tartanunk: vagy hogy a' Szülők a' magzattyokat, fiokat, leányokat, fel-ne nevelnék.

De mindazáltal rész szerént való dolgokban, és tzikkelyekben bizonyos, és igaz okokból az emberi végezésnek helye lehet, még az Isten' törvénye, és a' Természet' törvénye ellen-is: mint, hogy a' tolvajokat szabad legyen meg-ölni, és az éjjeli lopókat.

X. TITULUS.

Mi legyen a' Szokás, és hány dolog szükséges a' Szokásnak meg-erősítésére.

No immár szóljunk a' Szokásról: holott elsöbben-is ezt kell meg-értenünk, hogy a' Szokás emberek' erköltséből vétetett némü-némü Törvény, mellyet Törvény gyanánt kell tartani, mikor más irott Törvény nintsen felöle. És semmit az nem különböz, akár irva legyen e' féle szokás, akár

akár pedig jó okokból származzék: holott még a' Törvényt-is a' jó okok tézik hatatósá.

Továbbá: ha jó okokból léfzen a' Törvény, tehát valami jó okokból léend, Törvény gyanánt kell tartani, tsak hogy Isten, és lelkünk' esméretivel egygezzen, a' jó rend-tartáshoz illyék, és idvességünkre légyen. A' Szokás pedig innét neveztetik, hogy az emberek közönségesen ahoz szoknak, és magokat ahoz tartják, és voltaképen véle, mint köz dologgal, élnek.

De hogy nyilvánban meg-mondjuk, mi légyen a' Szokás, a' mint mi itt ez írásban róla szólunk: Ez annak erkölcséből fel-vett valami-némü olly Törvény, a' melly közönséges méltóságból ugyan Törvényt-is szerezhethetne. És ez az oka, hogy a' Szokás-is Törvénynek neveztetik.

És ha a' Fejedelem azt hagyja, hogy a' Törvény szerént láttassék-meg valamelly dolog; akkor a' Bíró, a' helynek Szokása, és Végezése szerént mondhat sententziát. Szintén mint vizontag a' Szokáson értyük a' közönséges Törvényt. Annak okáért, ha valaki az ő keresetiben említi a' Szokást, a' közönséges Törvényt-is láttatik szemé előtt viselni, és arra tekinteni.

Minden köfség pedig az ő helyében szerezhethet magának Szokást; de hogy eséle Szokás jó, és állandó légyen, egynéhány tulaj-

tulajdonság kell hozzája. És leg-elsőször: hogy bizonyos méltó okokból szereztessék. Méltó okokból vagyon pedig, mikor a Szokásnak a Törvénnyel egy tzelja, és vége vagyon. A szentséges Rendelesnek, és az Isten Törvényének a vége, lel-künknek boldogsága: Az Ország, és város-beli Törvénynek pedig a vége, a közön-séges jó: Ha azért a Szokás lelkünknek idveiségére vagyon; méltó okokból vagyon szereztetve, a szentséges Rendelesek, és Isten Törvénye szerént.

Ha pedig az örök élettel láttatik ellenkezni, méltatlan ok nélkül való szokás. Az Ország, és Városi Törvény szerént annak okaért jó okokból származik a szokás, ha a közönséges jóra szolgál. De mivel hogy erről nyilvánban-való regulát nem mondhatunk, somma szerént csak azt monda-juk, hogy valamelly Szokás nem ellenke-zik a Természet Törvényével, Nemzet-ségek Törvényével; és az Irott Törvén-nyel, azt jó okokból szerzetteknek ítelhet-tyük. De mivelhogy a Törvénynek fun-damentoma a jó okoknak meg-gondolása, azt mondhattuk, hogy egy Szokás sem jó okból származott, valamelly a Törvén-nyel láttatik ellenkezni. Erre azt felelhet-tyük, hogy a Szokásnak jó okai lehetnek, még a jó Törvény ellen is; de külömb-dolgokra nézve, mint hogy két ellenkező dolog-

dolog-is igaz lehet; de külömb-külobb tekintetre nézve, mint férjhez menni, férjhez nem menni.

Másodszor kívántatik, hogy a' Szokásban idő-teles legyen; az az: Elégséges időtől fogva éltenek legyen véle, és az idő alatt meg-rögzött legyen. De ezt kíváltképpen mondjuk a' Romai Egyháznak Rendeléséről: mellyben-is az nem szükséges, hanem ha a' Szokás a' ki-adott Törvény ellen volna. Az Ország, és Városi törvény szerént azért a' Szokásnak meg-erősítésére elég tíz esztendő, az az tíz esztendőnek el-forgása; még olly dologban-is, a' melly az Ország Rend-tartásának törvénye ellen volna. Ha pedig a' Szokás a' Romai Egyház' Rendelése ellen volna, annak idejének töltése negyven esztendőt kíván.

Ha pedig a' nyilván való Törvény felett volna a' Szokás, még a' Romai Egyház Rendelése szerént-is elég a' tíz esztendő, az idő-töltésre. E' tíz esztendőt onnét kezdvén számolni, mikor a' költség elsőbben kezdett élni a' Szokással. A' mit pediglen mondek közönséges képpen az Ország, és Polgár Törvényről, hogy annak idő-töltésére elég tíz esztendő, ezt rész szerént értsed, hogy ha a' Szokás nem olly dologban volna, mellynek el-igazítása a' Fejedelmet, úgy-mint leg-főbb személyt illelné;

illetné; mert e' képpen a' Szokás meg-nem álhat. Hanem ha olly régi időtől fogva tartatott volna-meg, hogy senki nem emlékeznék róla, mikor szegték volna-meg azt a' Szokást.

Harmadszor: kívántatik a' Doctöroknak közönséges sententziájok szerént, hogy a' Szokást voltaképpen gyakorlották legyen: melly magában nem igen szükséges, hogy abból Szokást vennének; hanem hogy e' féle Szokással a' kötség élt, következik, hogy azon kötség azt a' Szokást javallotta, és akarta, melly jóvallas tsak egyszeri tselekedetből nem következhetik: a' gyakorta való tselekedet azért, úgymint oka a' Szokásnak; a' Szokás pedig a' gyakorlásból származik.

Annyi gyakorlás, és olly nyilván való tselekedetek kívántatnak pedig a' Szokásnak meg-tartásában, hogy hihető-képpen a' Szokás' tudására lőtt legyen a' köségnek. De mindazáltal nem a' gyakorlás, hanem a' köségnek alattomban való egy értelme szokta a' Szokást bé-hozni. Honét e' következik, hogy valahol meg-tapasztaljuk a' köségnek egy értelmét, ott bátor fokat ne gondoljunk a' gyakorlással. Sőt inkább néha állandó Szokás következhetik tsak egy tselekedetből-is, ha azon okkal az után-is szüntelen annyi ideig élnek, melly elegendő idő lehet a' Szokásnak

nak fel-vételére. Mint ha kinek egyszer hídát hagynak az Ország' úttyán tsinálni: Avagy ehhez hasonló dolgot meg-engednek.

XI. TITULUS.

Mit különbözzön a' Törvény a' Szokástól: és a' Szokásnak három féle erejéről.

Külömböz azért a' Törvény a' Szokástól három úton: Elsőbben, mert a' Szokás alattomban való; a' Törvény pedig nyilván való. Másodszor, a' Szokás nintsen írásban; a' Törvény pedig írott Törvény: jóllehet ez, nem tellyességgel való külömbség köztök. Mert a' Fejedeleme-
nek ki-mondott Törvényt, ha még meg-nem írták-is, ugyan Törvénynek mondják. Es ha a' Szokást fel-írják-is, azért még-is ugyan csak Szokás: a' mint hogy a' zálogos jószágról való Szokást-is láttuk, hogy levélben-is bé-írják, és bé-szerzik.

Harmadszor, ~~ment~~ a' Törvénynek, mi-helyt ki-adják, helye vagyon, és a' törvény-tételben ma-is követik; a' Szokás pedig időt kíván, és csak lassan tsúsz-bé, nem-is mindjárt szokott fel-vétetni: miért hogy az alattomban való dologgal lassabban mehetnek elő, hogy sem a' bizonyos
nyil-

nyilván való dologgal. Nem-is olly bizonyos, a' mi vélekedésből származik, mint a' melly mindeneknél nyilván vagyon. Azért a' kötség-is nem szerezhethet mindjárt Szokást, hanem lassan-lassan.

A' Szokásnak pedig három féle ereje, és tulajdonsága vagyon. Elsőbben, magyarázó ereje vagyon: mert a' Szokás igen szépen meg-fejtegeti a' Törvényt. Annak okáért mikor az írott Törvény homályosnak, és kétségesnek láttatik, akkor meg-kell tekintetünk annak a' helynek Szokását. És ha a' Szokás nyilván való léfzen, nem kell a' törvény-tételnek attól az értelemről el-szakadni, melly a' Szokásból világosan ki-jöhet. Másodszor, kifizető, és ellenkező ereje vagyon; mert mikor a' Szokás az írott Törvény ellen vagyon, azon Törvénnyel ellenkezik. Harmadszor, hasonló ereje vagyon: mert a' melly dologról írott Törvényt nem találhatunk, abban a' Szokással úgy élünk, mint egy Törvénnyel.

XII. TITULUS.

A' Törvényről, Végezésről, és véle ellenkező Szokásról, mit kelljen értenünk.

De e' felől kérdés támad: hogy mikor a' Törvény, avagy Szerzés ellenkezik a' Szokás-

Szokással, melyiket kell meg-tartani? Erre azt feleljed: hogy ha előbb léend a' Törvény, és az után következendik olly Szokás, melly véle ellenkezik, tehát ha közönséges lészén, a' Szokás, fellyül haladja, és közönségesen, sőt tellyességgel hatatosbb a' Törvénynél. De ha a' Szokás tsak rész szerént való, a' közönséges Törvényt el-nem nyomhattya, hanem tsak azon a' helyen, a' hol a' féle Szokást tartnak. Ha pedig előbb lészén a' Szokás, és az utánna-való Törvény ellenkezik véle, akkoron a' Szokás nem előzi-meg a' Törvényt, sőt a' Törvény semmivé teszi a' Szokást.

Ez ellen mindazáltal a' Romai Gyülekezetnek Törvénnének rendelői azt mondják, hogy a' Pápa Törvénnye nem rontya-meg valamelly helynek Szokását, ha véle ellenkezik-is, ha azt a' Szokást kiváltképpen meg-nem nevezi. Mert a' Pápa fölöl nem lehet ollyan vélekedés, hogy minden ellenkező Szokásokat tudna; Tehát viszontag e' következik, hogy ha valamelly Város, avagy Gyülekezet Végezést végez az ő maga Szokása ellen, azzal a' Szokásnak véget vet, bátor a' Szokást ingyen se emlétse a' Végezésben. Mert a' Város, avagy község kétség nélkül tudja maga Szokását.

Erről azért két rendbéli tanúságot mondok. Első: mikor a' Szokás után, véle ellenkező közönséges Törvényt szabnak, azzal azt az elébbi Szokást semmivé téstik. A' második: mikor az írott Törvény után véle ellenkező Szokás következik, és fel-kél, azzal azt az elébbi Törvényt semmivé téstik. Mellyet úgy kell értened (a' mint fellyebb-is meg-mondám) mikor a' közönséges Szokás olyan kötség között kél-fel, és köztök meg-tartatik, melly Törvényt, és közönséges Szokást-is szerezhet. Mert ha tsak bizonyos helynek Szokása léstzen, tehát tsak abban a' helyben előzheti-meg a' Törvényt, a' mellyről szöll.

Ha hol pedig olly dolog történnék, kiről sem írott Törvény, sem Szokás nem találtatik; mindazáltal rész szerént az írott Törvényhez hasonló, más részről pedig hasonló a' Szokáshoz e' féleben mit kellyen tselekedni, és mellyik félt kellyen választani, fokban fokot kételkednek fölöle. De közönségesen egy tsumóba kötven, fölöle azt mondhadd: hogy mikor olly dolog találkozik, melly tsak a' Szokáshoz láttatik hasonlónak lenni, akkor a' Szokást kell abban követni: mikor pedig tsak a' Törvényhez hasonló dolog találkozik, tehát a' Törvényre tekintve kell azt meg-itélni. Ha pedig mind a' kettőhez láttatik hasonlónak

lónak lenni; előbb azt kell meg-látni, melyikhez illendőbb; másodszor, melyiknek legyenek méltóbb okai, és jobb igazsága.

Ha pedig mind a' kettőhez méltó, és elegendő okai vagynak, tehát ha Szokásból való dolog forog előttünk, a' Szokás helyett, ahhoz hasonló dolgokat kell forgatnunk. Ha pedig olly dolog forog előttünk, melyről irott Törvény vagyon, tehát a' mi az irott Törvényhez hasonlitt, azt kell vizsgálnunk.

XIII. TITULUS.

Mi legyen a' Bíró, a' Törvény-tétel, a' Per, a' Fel-peres, és az Al-peres?

De mivelhogy a' Törvénynek ki-szolgáltatói a' Birák szoktak lenni, kik tudni-illik: igaz értelemmel mindennek jól végére menvén, és mindeneket meg-hányván-vetvén, és jól meg-vizsgálván, az ő tiszték, és méltóságok szerént minden felől jó ítélettel Törvényt mondanak: az okaért nem illetlen, hogy ő rólok-is valamit szöljünk. Holott értsük-meg, hogy a' Bíró ez okon mondatik Birónak, hogy a' Törvény' szolgáltatásával bir, avagy hogy ítélettel forgódik, az az: igazat szolgáltató a' köfség között.

C 2

Az

Az igaz pedig tzielja az igazságnak: azért az ítéletnek igaznak, és törvény szerint valónak kell lenni mindennemű dologban, a' melly a' Bíró eleibe kél.

A' Per pedig, avagy ügy, és eset, mondatik az esetről, tudni-illik: a' mint esett a' dolog. Mert az eset a' perlődésnek első indulattya, és kezdeti, még mi-nek előtte a' dolognak jól végére sem men-tenek, mint, és hogy esett: Melly esetet a' még a Szék', színen elő számlálják, és a' Törvényben elő adják, Pernek mondunk; a' még tractálják, és forog a' Bírák előtt, Törvény szolgáltatása; minekutánna a' Törvényt ki-mondják, igazságnak ki-mondásá-nak mondjuk. Es így itt e' helyen igaz-ságnak mondatik a' Törvénynek végbe való szakadása. A' Törvény pedig az igazság-nak állapotjának lennie mondatik: mert a' sententia' ki-mondásával nem szabnak vala-kinak Törvényt, hanem miben állapotodott legyen meg valakinek igazsága, az magya-ráztatik-meg.

Minden dologban pedig, valamellyet Törvény eleibe vetnek, ezeknek a' sze-mélyeknek kell lenniök: A' Bírónak, a' Fel-peresnek, és az Al-peresnek. A' melly dolog pedig nem nyilván való, abban a' bizonyosságok-is szükségese.

A' Fel-peres ez okáért olyan, mint
egy

egy vádló, minthogy ő hija a' Törvényre az Al-perest.

Az Al-peres pedig az, a' kit valamiért a' Törvényre hinak, és kárhoztatni a-karnak, ha gonoszt nem tselekedett-is.

A' bizonyságok azok, kiket a' két fél az ő beszédeknek meg-bizonyítására, és erősítésére melléje állat, kiket a' régiek eleven bizonyságoknak mondtak. Mellyért az emberek (a' mint Arisztoteles mondja) úgy folyamodnak a' Bíróhoz, mint egy élő Igazsághoz.

XIV. TITULUS.

Hány dolog által lehet-meg, hogy a' Törvény-látás az igazságnak véghez vitelének mondasék: és a' jó Bírónak törvény-tételre való jussárló, tisztiról, és reguláiról.

Hogy pedig a' törvény-tételből az igazság világosan ki-jöjjön (a' mint Tamás D. tanított) arra három dolog kell. Első, hogy a' törvény-tétel az igazságra való hajlandóságból származzék-ki.

Második, a' Fő-Bírónak méltóságából, és bíróság tisztinek erejéből. Harmadik, hogy észesen, és jó lélekből, sőt méltó okokból mondasék-ki a' törvény. Mert ha törvényt téfznek az igazság ellen valót,

avagy olly személyek téfsznek törvényt, kiket hogy meg-bíráljanak nintsen méltóságok reá; avagy a' dolognak jól végére nem menvén, magok gondolatlanúl tselekesznek: illyen képpen nem jó, nem igaz, hanem vétkes, és méltatlan, sőt melly ugyan nem volna szabad, ollyan törvénynek ítélik.

A' törvény-tételre való méltóság, és hatalom pedig, a' közönséges választásból vagyon; úgy-mint, mikor az Itélő-mesterséget, avagy Bírószágot valakire adják, és reá bizzák; hogy másön hatalma, és méltósága légyen törvényt mondani, és igazat is néki tenni.

A' Bíró tiszti pedig, magához a' Bíróhoz illendő méltóság, azoknak véghez vitelére, mellyeket néki, mint Bírónak, végkez kell vinnie.

Ugy különböz pedig a' Bíró tiszti az ő hatalmától, mint hogy különböz a' perlődés a' kötéstől, kiről perelnek. Mert a' mint a' perlődés által azt nyerhetik-meg, a' mire valaki kötötte magát; azon képpen a' Bíró tiszti által végbe víszik, mint hogy ő tiszti, és hatalma alatt vagyon, és tisztinek ereje szerezént tselekeszik.

A' Bíró tiszti pedig kíváltképpen ez, hogy eszesen mindennemű dolgoknak jól végére mennyen, és értelmefen igazgassa.

A' tör-

A' törvény-tételre-is, és sententzia ki-
mondásra, ne mennyen hanyat-homlok,
nyakra-főre, se ne hirtelenkedjék: mert ha
elméjét, és akarattját a' hirtelenség el-ra-
gadja, igen mostoha kézzel kezd ekképpen
az igazsághoz nyúlni. Továbbá: se egyik,
se a' másik félnek többet ne kedvezzen:
személy-válogató se legyen; sőt más ember
szükséges dolgaihoz úgy szóllyon, mint ha
maga dolgaihoz szólana.

De inkább attól ójja-meg magát, hogy
belső indulatokat hátra hagyván, szivét far-
kából ki-ne vessék: hogy igaz úttýából
ki-ne mozdíthassák, valaki könnyörgésére,
gyűlölségből bosszúságra, barátságért ked-
vezésre hajólván.

Mert a' Bíró bátor igaz törvényt té-
gyen-is; mindazáltal lelki-isméreti ellen vét,
hogy ha azt a' más félnek gyűlölségéből
tselekedte inkább, hogy sem mint az igaz-
sághoz való szeretetiből.

A' Bíró pedig se igen kegyetlen ne
legyen, se felette kegyes, és engedelmes;
hanem az igazságot szemei előtt hordoz-
ván, jó ítéllettel való igaz, és egyenes
törvényt igyekezzék tenni, és ki-mondani.
Mert minden törvényben együtt kell jánni
a' kegyességnek, és a' keménységnek, és
e' kettő között maradhat-meg a' törvény
szerént való igazság. Mert ez okon
mondja Szent Gergely Doctör-is: hogy

minden jó Itélő Bíró egy mérő-serpenyöt tart kezében, a' serpenyőnek felében az igazságot, a' másik felében a' kegyességet függeszti, és mértékli: Holott a' kemény igazság szerént, a' bünt meg-szententziázza; a' kegyes irgalmafság által pedig a' büntetést meg-könnyebbíti, hogy igaz mérték szerént a' vétket, és bünt, igaz ítéletből való igazsággal meg-fedje, meg-büntesse; némelly vétket pedig kegyes irgalmafságból meg-is engedjen.

Melly Bíró az Istennek ítéletit szemel előtt viselvén, mindenkor félve, és rettegve minden dolgaiban félelemmel jár, és tselekeszik, hogy az igazságnak útyáról el-hajólván, el-ne essék. Mert mihelyt az igazság az ő tzelját fellyül haladja, ottan kegyetlenségnek vétket nemzi; mint vízszontag a' felette való kegyes engedelmes-ség, az embereket fenyték nélkül való életre, és szájokra szokta botsátani.

Az emberi ítéletet pedig négy dolog szokta el-fordítani:

A' félelem, mikor a' hatalmasoktól való féltünkben az igazat nem merjük ki-mondani.

A' tehetetlenség, mikor valakinek elméjét ajándékkal el-nyomjuk.

A' gyűlölség, mint mikor ellenségre törünk.

A' sze-

A' szeretet, mint mikor barátinknak, avagy atyáinkfiainak dolgokért felettebb törekedünk. Melly dologtól hogy a' Bíró felette igen meg-ójsa magát, és minden voltaképpen el-távoztatja, valósággal megkivántatik.

XV. TITULUS.

A' Bíró a' Peres beszédére, és bizonyosságára tartozik-e törvényt szolgáltatni, avagy a' maga lelki-ismérete szerént?

Most immáron egy kérdést kell utána vetnünk, tudni-illik: A' Bíró a' Peres elő számlált beszédére, és a' két félnek bizonyítására, vagy a' bizonyosság a' mint a' dolgot bé-hozta, avagy pedig a' mint a' dolog szem-látomást nála nyilván vagyon maga lelki-isméreti szerént, tégyen-e a' dolog felől, melly előtte forog, Ítéletet, és Törvényt? Mint példának okáért: Egy embert fejére keresnek, avagy más vétekért vádolják; tudja pedig a' Bíró, hogy az az ember abban ártatlan, mivelhogy látta a' Bíró, hogy más ember tselekedte a' vétket; mindazáltal a' bizonyosság a' bé-vádlott emberre szolgál. Illyen dologban, tudván ártatlanságát a' Bíró meg-szententziázza-e, avagy nem?

C s

Erre

Erre azt feleljed, hogy a' Bírónak úgy kell törvényt tenni, mint Tiszt-vifelő embernek: az okáért úgy vifelje, és tartsa magát a' Törvényben, nem mint ő magától tudna valamit, úgy-mint egy köz-ember; hanem a' mint nékie értésére adják, úgy-mint Tiszt-vifelő embernek.

A' Bírónak pedig két dologból lehet valami értésére: Elsőbben közönségesen, Istennek, és az embereknek nyilván való Törvények által, mellyek ellen senkit bizonyosságra ki-nem botsátnak; Másodszor, rész szerént lehet tudására, úgy-mint levél-beli bizonyosság által, és élő embereknek tanú-bizonyosság-tételekből, és egyéb törvény szerént való tanúságokból: a' Bírónak ez okáért ehez kell nagyobb köteletségének lenni, mikor törvényt téstzen, hogy nem mint ahoz, a' mellyet ő maga, mint maga személyében tud. Ez okáért mondja Szent Ágoston D. A' jó Bíró semmit nem tselekeszik maga fejétől, maga akaratjából; hanem a' Törvényből, és meg-rögzött Rendtartásból itél igazat.

E' féle dologban mindazáltal a' Bíró felette igen szorgalmatos legyen, és arra igyekezzék, hogy annak a' félnek foghassa partyát, és menthesse, a' mellyet lelkiismereti szerént nyilvánossággal tud, hogy igaz, és ártatlan; hogy a' bizonyságok, és érette

érette szóllók meg-fogyatkozván, méltatlan el-ne vesszen.

Ha pedig arra jutott volna a' dolog, hogy a' más fél olly erős bizonyságokat állatott volna-bé a' törvénybe, kiknek semmi képpen ellenek nem állhatnának, sőt le-fem szállithatnának; még-is minden tehetségével, és mesterségével azon légyen a' Bíró, hogy a' meg-sententziázott ártatlant meg-szabadithassa. Ha semmi-némü úton módját nem találhattya, keresse még-is módját, hogy ha botrányozás nélkül meg-lehet, hogy más ítélje-meg azt a' pert. Ha ebben sem lehet módja, tehát mondjon sententziát, a' peres elő-számlált feleleti, és a' szerént a' mint a' bizonyság bé-hozza. Mert ez a' Bíró tisztí, hogy inkább igyekezzék a' közönséges jó rend-tartásnak meg-maradásán, hogy nem mint csak egy személynek javát tekintse: holott ő-is, a' mennyiben a' bíróságnak tisztit viseli, közönséges személy szokott lenni. A' közönséges jó pedig méltóságosbb, és bötsületesbb a' tulajdon jónál; a' mint a' bölts Aristoteles a' jó Erköltsekről irt első könyvében mondja.

Mert ha a' Bíró olly törvényt téfzen, mellyel az ártatlant menti, kit a' Szék szí-nén a' bizonyság meg-súlyosított; belöle közönséges veszedelem következhetnék: mert miatta a' köfség botrányozásba esnék,
és

és a' Bíró útát nyitva, hogy az ártatlant meg-nyomorítanak, és az ártalmas vétkeket gyakran el-szabadítanak. Mert ha olyan Bíró valamelly ártatlant meg-akarna büntetni, azt mondhatná, hogy ő igaz lelki-ismérete szerént tudja azt, hogy vétkes. Hasonló képen, ha a' gonosz-tévő latrot el-akarna szabadítani, viszontag ártatlannak mondhatná: és így a' gonosz lelki-isméretű és hamisságra igyekező Bíráknak, hamis ítéletnek ki-szolgáltatására útát nyitnának, és szabad mezőt adnának véle. Ugy vagyon, hogy vagynak, kik más értelemben vagynak; de ez az elmélkedés látszik jobbnak, és igazbnak lennie.

XVI. TITULUS.

A' Bírónak két-féle lelki-isméretéről, tudni-illik a' mint a' dolgot szem-látomást tudja, és a' mint a' Peresnek eleibe adják.

De mivelhogy a' Szent Írás magyarázó Doktorok egy áthatatos értelemben vagynak e' felől: hogy, valaki lelki-ismérete ellen tselekezik, az vétkezik.

Légyen tehát tudásunkra, hogy a' lelki-isméret két rendbéli, tudni-illik: a' ki mit szem-látomást mint tud, és a' ki mit hiti szerént mint meg-mond. Ez okáért a' Bíró noha lelki-ismérete ellen tselekezik, mikor a' dolog ellen (kit szem-látomást tud, mint légyen) tselekezik: mindazáltal nem tsele-

tselekeszik lelki-isméreti ellen avval, hogy helyén hagyja azoknak szavokat, kik hitek szerént valamit meg-vallanak.

Mert más ő magában valamit tudni, és még más, a' mint a' Bírónak kell tudni. A' Bíró pedig két személyt visel: egyiket úgy-mint egy köz emberét; a' másikat, úgy-mint tiszt-viselő ember személyét. Meg-lehet azért, hogy valami dolgot tudjon, mint-egy ő maga személyében; de azt ugyan nem tudhattya, mint tisztbéli személy. A' mint szokták mondani: valamit tudni, mint Isten; de azt nem tudni, mint ember: a' mint az Evangelikusoknak bizonyságok szóll: Arról a' napról pedig, és óráról (úgy-mint utolsó Itéletről) senki nem tud, sem az Istennek Angyali, sem a' Fiú, ha-nem csak az Atya. Mellyet úgy értnék, hogy a' Fiú nem tudja Embersége szerént, de tudja Istensége szerént. Hasonló, a' ki Lelki-Pásztorának meg-gyónik, kit az után ha reá kérdenének, hiti szerént azt mondhatná, hogy ő azokat nem tudja, a' miket hal-lott, mikor néki meg-gyónt, miért hogy nem-is úgy tudja, mint tanú, ki szemével valamit látott. Azon képen a' Bíró-is végére nennyen, és jó lelki-isméreti szerént a' körül-álló dolgok felől tudakozván, szemé-leibe vigye, visellye; és a' melly dolgok maga személyét illetik, különben, és még különben értse-meg azokat a' dolgokat, a' mellye-

mellyeket meg-tudhat, úgy-mint a' Szék színen való törvény-mondó Bíró.

Ezekhez még két tziikkelyt ragasztok: Egyiket, hogy ha a' Fő-Bíró, mint ő maga a' Pápa, Tsászar, avagy a' Fejedelem, akár valakinek Földes-Ura lészén, melly nem köteles a' Törvényhez (hogy ki-mondása után végbe-is vigye, avagy vitefse) tehát az a' meg-esmért igazságot kövesse. Ha pedig ezeknél alsóbb renden-való Bíró lészén, kötelelsége alatt tartozik a' felelet, és tanú-bizonyosság-tétel szerént törvényt tenni, még tulajdon lelki-ismeréti ellen-is. Akkor sem vétkezik pedig; mert erre kötelezi-meg ötet, hogy e' szerént tselekedgyék, a' Törvénynek ereje: és méltósága.

A' másik tziikkely ez: hogy ha a' Bíró a' Szék színen ül, és valaki ott előtte embertelenül vétkezik, tehát e' félet mindjárt meg-büntethet, szintén úgy, mint-ha egynéhány bizonyossággal reá rakodott volna. Mert bizonyosbb dolog, valakit a' tselekedeten meg-kapni, hogy sem mint más bizonyosság után ennek végére menni, és rajta el-érni.

De ha a' Bíró nem a' Szék színen (a' hol törvényt mond) ülne; annak meg más módgya volna. Mert ha a' Bíró a' törvény-mondó, avagy tanáts-házból avagy az ő fáját háza ablakáról látná, hogy valaki egy embert meg-ölne, kit e' gyilkosságért ingyen sem keresnének, érette perbe sem fognának,
avagy

avagy ha perbe bé-allattak volna-is, de a' tselekedetet senkivel nem bizonyíthatnák-meg; a' Bíró pedig a' gyilkost maga fejétől meg-akarná-kinzani, hogy önnön maga vallás-tételéből nyilatkoztatnék-ki az igazság; bizonyára erre nem mehet, hogy meg-kinoztathatná. Mert hogy csak a' Bíró tudja, nem elégséges arra, hogy az Alperest a' tsigára vonnyák; mert azt ő nem úgy tudja, mint Itélő-Bíró; hanem mint magának-való személy. Az ő tanú-bizonyoságtétele-is ennek részéből, és e' formán meg-nem állhat: miért hogy senki azon egy ügyben, avagy perben, nem lehet tanú, avagy bizonyosság-is, és Itélő-Bíró-is.

Ez okaért a' Bíró mástól mennyen végére, és annak módja szerént úgy tudja-meg nyilván, vagy a' bizonyosságoknak vallások által, vagy egyéb könnyül-álló dolgoknak törvény szerént való meg-értekezése által, hogy a' gonosz-tévőt meg-kinoztathassa.

De kételkedhetnénk azok felől-is, kiket igaz-tételre hotsátnak; és egyéb szolgák felől-is, úgy-mint kik a' Bírák-tötte törvényt véghez szokták vinnie, kiknél nyilván lehet az, hogy a' tanúk hamisat vallottak, és hamisan esküttek valakire, avagy hogy a' Bíró hamis törvényt tett; mindazáltal a' Bíró kényszeríti őket, hogy az ártatlant meg-öljék, avagy másképpen megbün-

büntetésék. Mellyről a' Szent Iras magyarázó Doktorok köz akarattal így szólnak: A' Bíró szavát nem kell meg-fogadni, és engedelmesnek nékie lenni, ha azt nyilván tudják. Külömb azért az, ha ök-is nem tellyességgel bizonyosok benne, hanem még nálók-is kétséges; mert ollykor mentések vagyon az engedelmeségnek ditséretes jó-voltaért. Erről a' dologról Szent Tamás azt írja: hogyha a' Bíró sententziájában el-tűrhetetlen hamisságot, és nyilvánvaló bosszúságot látnak, ne legyenek engedelmesek. Mert ekképpen mentések lehetne a' hohéroknek, kik a' Szent Mártíromokat meg-ölték. Ha pedig nem olly nyilván-való hamisság léend a' Bíró sententziájában, akkoron engedhetnek, és szolgálhatnak a' Bíró parantsolatjára: mert náloknál nagyobbnak mondását ök meg-nem tzirkálhattyák, el-fem kerülhetik. Az ártatlant-is nem ök ölik-meg, hanem a' Bíró, kit ök szolgálnak.

VÉGE AZ ELÖL-JÁRÓ
BESZÉDNEK.

A' TE.

A' TEKÉNTETES,
ÉS NEMES
MAGYAR ORSZÁG
TÖRVÉNYINEK, ÉS SZOKÁSINAK
SOMMA SZERÉNT
HÁROM RÉSZRE
VALÓ
OSZTÁSÁRÓL

ELSŐ RÉSZ.

I. TITULUS.

Véghez vivén, Istennek segítségével,
a' fő tikkelyeket, mellyeket ezen
derék íráfomban könnyebben-való meg-ér-
tésére szükségeseznek itélek vala: Immá-
ron következik, hogy a' Tekéntetes, és
Nemes Magyar-Ország szokott Törvényé-
ről kiváltképpen szóljak. Mivelhogy azért
a' mi egész Törvényünk, mellyel szoktunk
élni, ez három dolgot foglalja-bé magába;
D tudni-

tudni-illik: a' Személyeket, külömb-külobb féle dolgokat, és a' Törvénynek folyását. És miért hogy minden féle Törvényeket a' Személyekre nézve kezdik ki-szolgáltatni: annak okaért méltó, hogy irásomnak első fundamentoma, és kezdete légyen a' Személyeknek Törvényéről: és ez után ezen mi szokott Törvényünknek két részéről is szóllok. (Jöllehet e' dolgokról nem mind azon el-kezdet renddel szólhatok; hanem hol egyikről, s' hol a' másíkról kell írnom, a' mint a' Törvény' folyásának rendi, és módja alkalmasbbnak mutatja) és ez okon, e' jelen-való könyvemet Három részekre osztom.

Mert a' Dekretomnak Első Részében, szóllok a' Személyeknek, az az: az embereknek az ő Allapotjokról, Tulajdonságokról; tudni-illik: a' mi Nemességünknek eredetiről, és szabadságáról; a' jószágnak kereséséről, birodalmáról, meg-osztásáról, eladásáról, el-idegenítéséről, tseréléséről, idő-töltéséről, zálogosításáról; földeknek határjárásáról; Leány-negyednek és jegy-ruhának ki-fizetéséről; ingó-bingó marhának, és jószágnak betsüjéről.

A' Második Részében pedig, a' Törvénynek folyásáról, ki e' meg-nevezett jószág felől, és egyéb dolgok felől szokott támadni; minémü sententziát szoktak a' Törvényben, annak rendi, és folyása szerint

rént ki-mondani, és annak erejével igazat-
is tenni a' nyerő félnek.

Írásomnak Harmadik, és Utolsó Ré-
szében, szóllok az Apellátziókról, az az i
minémü renddel, és móddal kellesek min-
den Vármegyéből, Horvát Országból,
és Erdélyből, és a' szent Székről-is, Ki-
rály Udvarába kérdőre venni, és vinni, s'
el-is erefzteni a' Törvényt.

Továbbá: ugyan ottan a' Szabad Vá-
rosoknak Törvényiről, és főben-járó dol-
gokról, és azoknak meg-ítéléséről, és vég-
hez-való viteléről, és ezekhez hasonló dol-
gokról, jó renddel akarok írni.

II. TITULUS.

*Az Ország Törvényinek, és Szokási-
nak kiváltképpen-való Első Részéről; tudni-
illik: a' Személyekről, és leg-először, hogy
mind az Egy-bázi személyeknek, mind
pedig a' külső Uraknak egyenlő szabadsá-
gok, és nemességek vagyon.*

Elsőbben-is ezt vegyük eszünkbe, hogy
a' melly személyeknek szokott Tör-
vényiről e' jelen-való írásomban szóllok,
azok két-félék; mert avagy Papok, és Egy-
házi személyek, avagy pedig Külső közön-
séges rendbéliek. Jóllehet pedig az
Egyházi Személyek (ugymint kik által

Urunk Idvezítönk hirdetteni akarta minékünk az idveséges tudományt) betsületesbek a' külső rendbéliéknél; mindazonáltal minden Papi-rendeknek, Plébánusoknak, a' Szabad, és Nagyságos Urakkal, Nemesekkel, és Magyar Országi Fő népekkel, Nemességekre, és Jóságokra nézve, egyenlő szabadságok, és méltóságok vagyon. És az Urak közül-is egyiknek fintsen nagyobb szabadsága, mint akár melly Nemes embernek: és ez okon ugyan azon egy Törvénnyel, és azon Szokáfsal, és a' Törvénynek azon egy folyásával élnek; mindazáltal díjokkal egymástól különböznek. Mert a' Papi rendeknek, és szabad Uraknak száz Gira; a' Nemeseknek pedig ötven Gira a' díjok: a' mint ennek utánna erről világosbban szólunk. De e' féle díjokban-is nem a' szabadságra nézve különböznek egymástól; hanem méltóságokra, és tisztekre nézve: úgy-mint, a' Papi rendek Papságokra nézve: a' szabad Urak pedig tisztekre nézve, mellyet viselnek, és mellyre a' Királytól választattanak: és ez okáért ezek az udvarlásban-is a' Királyhoz legközelb állanak, s' legközelb ülnek-is, és a' tanátsban-is elsöbben szöllanak a' dologhoz, és voxot mondanak; és az Országnek Javáról, Hazáknak oltalmazásáról elsöbben, és főkeppen ezek viselnek gondot; s' a' több Nemeseknél méltó

méltóságokra, és tisztekre nézve betsületesbbek.

III. TITULUS.

A' mi Nemességünknek Eredetiről, és a' Birodalom a' mi Fejedelmünkre miképpen szállott.

Jöllehet e' jelen-való könyvben nem historiát, hanem a' mi Hazánknek, és Országunknak Szokásit, és saját Törvényit akarom meg-írni; de mindazáltal mivelhogy azt írák az előtt, hogy a' Papi rendeknek, szabad Uraknak, és a' Nemességnek egyenlő szabadságok vagyon; és ennek felette fokban kételkednek a' mi Nemességünknek eredetiről, és kik mondanak ez Ország tagjai között igaz Nemeseknek; mellyből tudni-illik mind a' szabad Urak, 's mind a' Fejedelmek-is szoktanak támadni: annak okáért rövid beszéddel annak a' Nemességnek eredetit, és kezdetit meg-jelentem. Melly dologban jóllehet a' bölts embereknek értelmek szerént Nemesnek mondatik az, a' kit az ő jósága meg-nemesített; mindazáltal a' Nemesség, kit más nével Szabadságnak-is mondhatunk, mellyről e' mostani írásomban szólni akarok, a' Magyarok között leg-elsőbben akkor kezdetett, mikor a' Magyarok Scythiából ez Ország-

ban jöttek, kit Pannoniának hittanak; mostan pedig immáron a' Magyaroktól Magyar-Országának neveztetik.

Mert minekutánna Scythiából mindenféle házok népével ki-indúltanak volna, és fok különb-külömb tartományokat el-jártanak volna, önnön közöttök közönséges akarattól Kapitányokat választának, és egy Itélő Mestert, ki a' peresek dolgait el-gazítaná, a' lopókat, és tolvajokat, és egyéb féle gonosz-tévöket meg-büntetné: Ezt-is közönséges akarattól, és végezésből meg-parantsolták, hogy mikor olly dolog következne, melly az egész nemzetiséget illetné, avagy országos hadat kellene indítani, akkoron egy véres hegyes-tört, avagy kardot hordoznának a' Magyarok táborában, és egy poroszló utánna ilyen képpen üvöltene: Ezt mondja az Isten, és ezt parantsolja az Ország, hogy minden erre s' erre a' helyre (meg-nevezvén a' helyet) fegyveresen, avagy a' mint készülhet, egybe-gyülljön, és meg-értse, mit hagygyon az Ország.

E' Szokást meg-tartották a' Magyarok mind a' Géysa Hertzeg ideiglen, melly Géysa Attya volt a' mi ditső Királyunknak, és Apostolunknak Szent István Királynak. Melly Szokás miatt fokban a' Magyarok közzül örök parasztságra jutottanak. Mert ezt rendelték volt, hogy a' kik

kik e' féle parantsolatnak nem engednének, és ha oda nem menészeknek elégséges okát nem adhatnák, azok avagy késsel ketté metfzetnének, avagy örök rabságra vettetének. Melly végezés miatt (a' mint mondám) sokan pórokká, avagy parasztokká löttek a' Magyarok közül. Mert mivel-hogy azon egy Nemzetből Hunnortól, és Mágortól egyaránt származtak legyen; egyéb képpen semmi módon nem lehetett volna, hogy egyik Ur, másik szolga, egyik nemes, másik nemtelen, és parasztá lehetett volna.

Minekutánna pedig Istennek Lelke által, a' mi meg-mondott Királyunk által, a' Magyarok az igazságnak isméréstire, és a' Kereszténységnek vallására jutottak volna, és Szent Istvánt meg-koronázták volna; az egész Ország mind a' Nemességnek, mind pediglen a' jószág el-adásának tellyes hatalmat (mellyel tudni-illik a' Nemesség a' Parasztságtól szokott meg-választatni) a' Királyi koronára, és a' Fejedelemre, az egész birodalommal egyetemben bízta; és immáron a' Nemességnek eredeti, és adása, úgy mint vizontagsággal való tulajdonság szerént olly móddal származik a' Királyi méltóságtól, hogy egyik a' másiktól semmi-képpen el-nem szakadhat, és egyik a' másik nélkül semmiképpen nem lehet. Mert Fejedelemmé senki nem lehet, hanem ha

a' Nemesség választja: és senki Nemes-is nem lehet, hanem ha a' Fejedelem teszi Nemessé, és Nemességnek szabadságával ékesíti-meg.

IV. TITULUS.

Az Igaz Nemességet Vitézlő dolgokkal, és egyéb jóságokkal szerezhetik-meg, és jószágoknak adásával kell meg-erősíteni.

Ennek okáért az Igaz Nemesség vitézségnek gyakorlásával, és egyéb féle testnek, vagy elmének jóságával, és jóságos tselekedetek által szokott nyerettetni, és találtatni. Mert mihelyt a' mi Fejedelmünk valakinek, akár minémü rend-béli ember legyen, az ő bősületes jó tselekedetiért, és szolgálattyaért, akár Várat, akár Vároft, akár Falut, akár valami Jószágot, ajándékozand; mindjárt a' Király e' féle adományával azt az embert (mihelyt iktatandja magát) igaz Nemessé teszi, és a' parasztságból ki-vészi. És osztán a' Fejedelemnek e' féle ajándékozása által szerzett szabadságot szoktuk Nemességnek mondani. Ez okáért e' féle Neméseknek gyermeki méltán örökösök lesznek, és (az Attyok jószágában) szabadofok. Ennek felette, a' mint ez előtt-is mondám, vizontag az Ország

Ország tagjai közibe, és a' Király Koronája alá számláltatnak, és a' törvény szerént meg-koronázott Fejedelmen kívül senki ö nékiek nem parantsol.

V. TITULUS.

Hogy minden az ö saját szolgálatjával keresett jószággal szabad akarattja szerént élhet, és annak adhattya, a' kinek színtén akarja.

E' féle jószágot pediglen, mellyet vitézség által szoktak nyerni, a' Törvénytudók Tábori örökségnek híják; a' mellyet pedig Deáki tudomány által nyernek, csak úgy-mint Tábori jószágnak, avagy tulajdonnak nevezik, mintha sajáttya, avagy tulajdona volna annak, a' kinek adják: Ez okon, ha a' fia nyer e'féle jószágot, még az Attya akarattya ellen-is szabadsága vagyon rajta; és viszonttag ha az Atya hasonló képpen jószágot találhat, a' fia ellen hatalma, és szabadsága vagyon rajta, akár hová tegye. Innét vagyon azért fundamentoma, és eredete a' mi régi ditséretes Szokásunknak, hogy minden Szabad, és Nagyságos Urak, és Nemefek, minden féle marhájokról, jószágokról, és örökségekről, mellyeket saját fáradságokkal, szolgálattyyokkal, és jeles tselekedetekkel

tekkel akár miképpen szerzettenek, és talátnak, minekelötte az Attyokkal, avagy Attyokfiaival meg-ösztoznának, a' mi kedveknek tetszik, azt rendelhetik, és végezhetik felöle, és annak adhatták, a' kinek akarják: a' mint ez után erről nyilvánban szöllumk, mikör az Atyafiak között való ösztozásnak módjáról kellett irnunk.

VI. TITULUS.

Hogy a' Fejedelem Nemességet adhat, és Nemessé tehet, a' kit akar, jószágadás nélkül-is: és hogy a' Nemességnek meg-bizonyítására a' Törvényben nem szükség a' Nemességnek Tzimerere.

Továbbá: igaz Nemessékké más képpen is lehetünk, ha szintén a' Fejedelem jószágot nem ad-is: tudni-illik, mikör a' Fejedelem a' kötség közül ki-választ, és a' paraszti szolgálatból, és nemtelenségéből ki-véven, az igaz Nemessék' rendibe ir, és számok közibe bé-vészen valakit. Es e' féléknek ha jószágot nem ad-is a' Király, mindazáltal igaz Nemessék szoktanak lenni, és mind a' két rendbéli Nemessék, akár jószágok, akár jószágtalanok legyenek, és minden maradékjok, kik a' Fiú ágön el-terjednek (bátor ha Tzimeres levél nem lépzen-is, csak Nemességek legyen) igaz Neme-

Nemeseknek mondattatnak. Mert hogy a' Fejedelem még Tzimert-is adjon valakinek, az nem szükség a' Nemességre; hanem csak ékesség a' Nemességnek. Mert ha csak Tzimert ad a' Fejedelem, azzal senkit meg-nem nemesítt: mint hogy a' Városbélieknek, és egyéb parasztoknak-is vagyon Tzimerék, mellyeket a' Fejedelem adott; de mindazáltal ez okon az igaz Nemesség közibe nem számláltatnak. A' Nemességnek azért meg-bizonyítására nem szükség a' Törvényben a' Tzimer-levelet mindenkor elő-venni; hanem csak a' Donatio levél-is, hogy a' Király jószágot adott nékie, avagy csak az Iktató-levél, mellyben a' jószágának adása ki-légyen fejezve, elég a' Törvényben. Avagy ha ilyen levele nem volna-is csak adhasson menedék-levelet, hogy valaha leány-negyedet fizettek volna-ki, csak hogy Király igazságának idő-múlását el-halladta légyen, az az: száz esztendősnél régiebb légyen a' menedék-levél, szintén bé-éri a' Törvényben Nemességének meg-bizonyítását. Mert leány-negyedet csak olyan jószágból adnak, mellyet e' féle szolgálatja által nyer valaki. A' pénzen vett jószágból pedig nem negyed, hanem illendő részt adnak a' Zászlós, és Nagyságos Urak, és a' Nemesek leányinak.

VII.

VII. TITULUS.

Hogy a' Nemes Atyától, és Nemtelen Anyától valók igaz Nemefeknek tartatnak; de nem viszontag a' Nemtelen Atyától, bár Nemes legyen-is az Anyja.

De a' kiknek az Annyok Nemes, az Attyok pedig Nemtelen, e' féleket nem mondhattuk igaz Nemefeknek, hanem ha a' Király a' féle Afzfzonyt az Attya örökségében férfiúi ággá tenne (de úgy, ha az igaz örökösök-is meg-engednék) mert ilyen képpen ha Nemtelen Atyától lennének-is a' fiak, ugyan igaz Nemefek lesznek a' fiai (miért hogy az Anyának férfiúi ággá tételének annyi ereje vagyon, mintha jószággal ajándékozta volna-meg a' Király) Viszontag pedig csak az Attya legyen Nemes, ha az annya Nemtelen-is, a' fiú ugyan igaz Nemes lesz: mert az attyától vagyon a' fiúnak nemzettetése; az annya pedig csak méhébe fogadja. Mint legyen pedig a' féle férfiúi ággá-való tétel ez után írjuk-meg.

VIII.

VIII. TITULUS.

Fogadott Fiak-is igaz Nemeseikké lesznek, és Nemeseikké tétetnek.

Ennnek felette még más móddal-is Nemeseikké lehetnek a' Nemtelenek; tudni-illik: a' fiúvá fogadás által, ilyen képen, mikoron valamelly Ur, avagy Nemes ember egy paraszt-személyt fiúvá fogad, és utánna örökössé teszi az ő javaiban, s' a' Királytól *Consensu* nyer, hogy a' Király-is meg-engedgye, és jóvallya, és e' mellett az ő jószágába, és örökségébe belé iktatya; e' féle Nemtelen mind maga, s' mind fiai igaz Nemeseik lesznek. Ez okon, mert a' fiúi fogadásnak (a' Király engedelve mellettök lévén) annyi ereje vagyon, mintha a' Király ajándékon adta volna néki azt a' jószágot.

IX. TITULUS.

A' Nemesseggnek fő, és kiváltképpen való négy Szabadságiról.

Jöllehet pediglen e' Nemesseggnek sok Szabadsága vagyon, melyről a' Fejedelmek *Privilegiumi*, és *Articulusi* szólnak; mindazáltal négy kiváltképpen való Szabadságokról akarok emlékezni. Első, hogy a' Ne-

a' Nemeseket idézés nélkül, és törvény szerént való sententziázás nélkül senki személyében sohul meg-nem foghattya, akár ki mint fogtassa, és vádolja őket, reájok való kiáltásával, és akár mint kérje, és könyöröggjön, hogy meg-fogják. Meg-rontatik mindazáltal ez a' Szabadság, ha föben-járó dologban tapasztalják őket; tudni-illik szántszándékkal való ember ölésben, faluknak gyújtogatásban, lopásban, ragadozásban, avagy tolvajlásban, és erőszak szerént való paráznságban; melly dolgokban akár ki-is tisztességét, és Nemes szabadságát el-veszti: és ha lehet, a' melly helyen a' vétket tselekedte, azon helyen még a' parasztok-is meg-foghatják, törvényt láthatnak reá, és érdeme szerént büntethetik. Mindazáltal ha a' féle helyről el-futhatand, és ellenségi közül ki-szaladhatand; az után egyéb képpen meg-nem ítélni, hanem reá kell hini, és törvény folyása szerént kell meg-sententziázni, és meg-büntetni.

Második Szabadság ez, hogy ez Országbeli Nemeseknek senki nem parantsol, senki ő vélek egyéb nem bir, hanem (a' mint ide fel-is meg-mondám) tsak a' törvény szerént meg-koronázott Király. De még a' Fejedelem-is valaki panaszolkodására, és szín alatt való kizsármazására, senkit közölök Törvény-uttyán kívül, és a' más félnek igazságát eleibe nem vévén, sem személyében,

ben, sem marhájában, tisztí, és méltósága
szerént meg-nem háboríthat.

Harmadik ez, hogy minden jószágoka-
kal, és annak jövedelmével az önnön ma-
gok határookban szabadon élhetnek, a' mint
szintén kedveknek kell; és szolgálattal, sze-
déssel, vévéssel, adózással, vámnak, és
harminztadnak fizetésével, senkinek semmi
módon nem tartoznak: hanem csak az Or-
szág oltalmazására, és a' hadakozásra kö-
telesek.

Negyedik, és (hogy a' többit el-ha-
gyam) utolsó ez, hogy ha valamelly Ki-
rályunk, avagy Fejedelmünk, a' Nemesek-
nek régi Szabadságokat meg-akarná rontani,
a' mellyek a' néhai Felséges András Király
Dekretomában elő vagynak számlálva, és
ki-vagynak fejezve (a' kin minden Magyar
Királyok elsőbben meg-szoktak eskünni, és
az után tészik fejekbe a' Koronát) tehát a'
Királynak-is ellene álhatnak, és ellene szól-
hatnak, és ez okon hitetlenségnek nótájába
sem esnek.

A' Nemeseken pediglen itt értsed kö-
zönséges képpen mind a' Papi Urakat, Nagy-
ságos Urakat, és ez Országnek eleit, kik-
nek (a' mint az előtt meg-mondám) egyen-
lő Szabadságok, és méltóságok vagyon.

X. TITULUS.

Hogy a' mi Királyunk, és Fejedelmünk minden rendbéli Uraknak, és ez Országbeli Nemeseknek, igaz, és törvény szerént való örököse legyen.

Mivelhogy ez előtt mondók, hogy a' mi Királyunk hatalmában vagyon a' nemességnek, és a' jószágnak osztogatása; annak okáért ezt-is eszünkben tartsuk, hogyha valamelly Ur, akár Zászlós, és Nagyságos Ur legyen, akár pedig Nemes, akár jószágos ember, és magtalanúl haland-meg, tehát jószága a' Királyra száll, úgy-mint igaz, és törvény szerént való örökösre. Mert e' féle jószág birásának, és el-adásának eredete, és fundamentoma a' Magyar szentséges Koronától függ, és ha a' ki uraságában volt a' jószágnak, annak mindeztől fogva magva szakadott, ismét azon Koronára szakad, és száll a' jószág. Innét származott azért a' mi régi jó Szokásunk, hogy csak egy tsupa személy (kinek úgy-mint egyedül-válónak semmi bizonyos örököse nem volna) az ő jószágát Király consensusa, és engedelmé nélkül senkinek örökben el-nem adhattya. Sőt köz betsü felett még zálogba sem vetheti senkinek: a' mint erről ez után-is bővebben szóllunk. Továbbá még a' Papi Urak, és Egyházi szeme-

Személyek jószágában-is hasonló képpen a' Király szokott örökös lenni. De nem úgy, hogy a' féle jószágot az Anyaszentegyház-tól el-szakaszlja, és más idegennek adja; hanem mikor a' Papi tisztek, és az Igazgatóknak Székek üres, akkoron az Anyaszentegyházban e' féle jószág gondja-vifelésére való méltó személyt választson: kit az után az Érsek, és a' Püspökök a' tiszten jovaljanak, és confirmáljanak. Melly confirmációra egyedül csak a' Romai Anyaszentegyháznak vagyon méltósága.

XI. TITULUS.

Hogy a' Pápanak ez Országban Papi tiszteknek el-adásához semmi köze nintsen, hanem csak jovalja, és confirmálja.

Ezt-is pediglen meg-értsük, hogy noha a' Pápanak két-féle tiszti, és méltósága vagyon, tudni-illik: testi, és lelki; mind-azáltal ez Országbeli Papságoknak el-adásához, ha hol olly üres helyek volnának-is, semmi köze egyéb nintsen, hanem hogy a' Papi tiszten a' választott személyeket azon Pápa confirmálja. Melly Szokásoknak négy okait tudhattyuk.

Első: az Anyaszentegyház kezdetire tekintvén. Mert a' Magyar Királyok önön magok rendelték, kezdték, és szer-
E zették

zettek itt ez Országban az Anyaszentegyházat, Püspökséget, Apát-Uraságot, és Præpoftságot: és ez okon e' féle tisztre-váló választásnak, és tiszteknek el-ofztásának méltóságát, és uraságát, s' pátronufságát önnön magokra vették, és magoknak meg-is tartották. Ennek okáért a' mi Országunkban tsak a' Király ofztogathattya, és adhattya-el a' Papi tiszteket, annak a' kinek akarja.

Másodszor: A' Kereszténységre való térésünkre nézve: mert a' Magyarok nem az Apostoloknak prédikálásokra (kiknek Fejedelmeknek tisztit viselné e' földön a' Pápa) tértenek-meg a' közönséges hitre; hanem az ő fáját Királyok Szent István Királynak tanításával (mellyről ez előtt-is emlékeztem) hajlottak a' Romai hitre: És ezen Király szerzette leg-először-is ez Országban a' Püspökséget, Apát-Uraságot, és Præpoftságot, és az Egyházi tiszteket-is, és jófságot a' Pápának jó akarattyából ezen Király azoknak ofztogatta, a' kiknek akarta (de mindazáltal olyanoknak, kik méltók voltak a' tisztre) jó, és jámbor életü embereknek: a' mint az Anyaszentegyházban-is e' Szent István Király felől ilyen szép ditséretet mondanak:

*Tudni-illik: hogy Szent István
Templomat rak, mint Salomo,
Ajándékkal, és gyöngyökkel
ékesitt Oltárokat.*

És

És utánna következik:

*A' mellyekben Pap Urakat
Rendel, tudos s' próbáltakat;
Hogy az igaz tudományban
Hiveket épitenék.*

*Igy a' girát az Istennek
Nagy haszonnal terítvén-meg,
Az örök nagy ditsőségbe
Vitetett boldogságba.*

Mellyből meg-tetűzik nyilván, hogy ő maga, és nem egyéb, az ő töle építetett, és fel-ékesített Templomoknak gondjaviselésére igaz, és hü Papokat rendelt: a' mint az ő életének históriájából, és több Privilegiumokból (mellyeket a' Templomok fundálásáról, és ajándékozásáról irtanak) szépen meg-tetűzik. És ennek felette a' Romai Tsászárok, és Pápák Dekretominak Magyarázói az ő irásokban erről nyilván emlékeztek. Ez okáért azon Szent István Királyt Királynak, és Apostolnak-is szokták nevezni; mivelhogy tanításával, prédikálásával, jó tselekedetivel, és jó példa-adásával, mint egy Apostol, olyan vólt: ugyan ezen dolgaért a' Pápa ugyan azon Szent István Királynak Tzimerül két keresztet adott az ő szentségének jeléül: és ez okon méltán mondhattuk őtet Királyunknak, és Apostolunknak-is. Sőt ez időtől fogva a' Magyarok, ezen két keresztet szokták Ország Tzimere gyanánt viselni. Mert e'

E 2

négyszög

négy folyó-viz, Tisza, Duna, Száva, Dráva, azt jelenti, hogy most a' Magyarok birják, és lakják ez Országot, mellyben e' folyó-vizek vagynak.

Harmadszor, az idő-töltésre nézve: Mert a' meg-mondott Szent István Királyunk koronázatjától, és birodalmától fogva, ki vólt Krisztus Urunk születése után ezer, és egy esztendőben, e' mostani óráiglan majd öt száz esztendőtől fogva a' Magyar Királyok mind ilyen békeségesen birták, és osztogatták az Egyházi tiszteket, és ekképpen még a' Romai Szent Szék ellen-is egy-néhányszor időt töltöttek ebben a' Szokásban, és törvényben.

Negyedszer: Mert az Országnak, e' meg-mondott szabadságát, a' mennyire néz a' Papi tiszteknak, és Ekklesiái jószágoknak osztogatására, régen-is még Sigmond Király (ki Romai Tsáfzar-is vólt) idejében, az Országnak több szabadsági között a' Konstantiai közönséges, és hires neves Gyűlésben, holott több Papok, és Keresztény Királyokon kívül tsak Kárdinál-is harmintz-kettő vólt, a' Pápaugyan hitivel-is, és esküvéssel confirmálta; a' mint erről függő petsét alatt való levél-is költ, mellyben e' dolog szépen meg-vagyon írva. De hogy e' Gyűlésről, és Conciliumról somma szerént emlékezzem, az négy egész esztendőiglen tartott. Mert kezdetett ezer négy száz

száz tizen-négyszázötvenben: melly Gyűlésben annak utánna ezer négy száz tizenhétben, Ottó Pápát, ki más névvel ötödik Mártonnak-is hívattatott, választották Pápaságra, és az után való esztendőben, tudniillik: ezer négy száz tizen-nyolczadik esztendőben, azon Gyűlés Márton Pápa, és Sigmond Császár akaratjából elbomlott, és ezen Gyűlésben a' huszonharmadik János Pápa (akaratja ellen-is) letette a' Pápaságot; Gergely Pápa pedig szabad akaratja szerént letévé a' tiszte; de Benedek Pápáról a' Concilium ugyan erővel voná-le a' Pápaságot. Ebben a' Gyűlésben égették-meg a' Hus Jánost, és Prágai Hieronymust, az ő tanítványi társát, úgy-mint eretnekeket. Az ő tudományok pedig, mellynek ki-gyomlálásaért főképpen ez a' nagy Gyűlés hirdettetett vala, harmintz-kilentz esztendeig tartott: mellynek az után Sigmond Császár segítségével vége lön, és az Anyaszentegyházban a' régi békeség, és egyesség szerentséfen helyére állittaték.

XII. TITULUS.

Hogy minden Pap-Urak, és Egyháziak mindenképpen felette kötelesek Királyunkhoz hűséggel lenni: És hogy a' jószágok, és örökségek fölül tartoznak a' külső Birák előtt törvényt állani.

Mivelhogy azért megértök, hogy az Egyházi tiszteknek elosztogatása, és az Anyaszentegyház javainak, és jószáginak gondja-viseleése a' mi Fejedelmünket, és Királyunkat illeti: Annak okáért minden Egyházi személy, akár minémű rendbéli, és méltóságbéli legyen, valakinek ez Országban Vára, Kastélya, erőssége, városa, faluja, és majorja, avagy pusztá teleke, avagy akár minémű jószága, és öröksége vagyon, a' mellyet birna, az ő szabadsága, és méltósága helyén maradván, a' Nemes Magyar-Ország Koronás Királyának, és Fejedelmének tartozik, sőt ugyan köteles, mint szintén a' több rendbéliek, feje, és jószága vesztése alatt, mindenkoron hűséggel lenni: És e' féle világi jószág dolgából, mellyet az Egyházi rend bir, minden hatalmaskodásért, és a' melly dolgok ezekből származnának (ha peresek támadand) szabadon ez Ország' rendelt Birái eleibe híhatyák őket törvényre, és azok előtt, mint a' több Nemes rendek, tartoznak törvényt állani.

XIII.

XIII. TITULUS.

A Király adományiról, és azoknak neveiről közönségesen.

Mivelhogy minden Pap-Urak, Szabad, Záfzlós, és Nagyságos Urak, Nemesek, és az Országbeli Fő-emberek, mind a több Országbeliekkel, kik a Magyar Koronához halgatnak, akár minémü rendbeliek, és méltóságbeliek legyenek, az ő jószágokat Király adománnya által szokták kiváltképpen birni. Annak okáért itt elsőbbséggel a Király adományiról, és azoknak neveiről közönségesen illik szóllanunk. Tanuljunk meg azért, hogy két féle a Király adománnya: egyik csak saját adomány, a másik pedig meg-elegyített adomány. Saját adománnya a Királynak ez, mikor valamely jószág szakad a Királyi koronára, és azt a Király valamely hívének jámbor szolgálattyaért, avagy betsületes jószágáért örökbe fiúról fiúra adja. Meg-elegyített adománynak pedig azt mondják, mikor szolgálattja felett a Király bizonyos somma pénzbe-is köt valamely hívének jószágot. És e féle adományt egy szóval zálognak, vagy zálogul-való el-kérésnek mondhattuk. Mert a mint ez előtt szóllék a Magyarai Koronának méltóságáról, a Király ö Felsege minden meg-hólt, avagy magva-szakadt

E 4

ember-

embernek jószágával szabad minden képpen, akár magának akarja tartani, akár pedig másnak ajándékozza, avagy zálogosítsa, és kösse. Azért hogy az embereknek gonoszságok büntetetlen ne maradna, és hogy a' Nemességnek, és Parasztságnak külömbetsületi lenne, továbbá hogy a' hűségnek, és hitetlenségnek külömb jutalma lenne; A' hitetlenek engedetlenségét, és a' latroknak az ő gonoszságokra való szabadságot, hogy a' mi eleink meg-foghatnák, és megelőzhetnék közönséges akaratból, mind a' törvénynek erősségeért, mind pedig a' hazánknek javaért, és meg-maradásaért végezték, és rendelték ezt, hogy nem csak a' magva-szakadtak' jószága (a' mint meg-írá) hanem minden pártosoknak jószágok, kik ez Országnek jó állapotját meg-háborítanak, és a' szerént a' Király ő Felsége méltósága ellen fel-fuvalkodván engedetlenek volnának, és más embert törvénytelen, hatalmasúl, és vakmerőképpen mernének háborgatni, e' féleknek javok még ugyan éltekben szálljon a' Királyi Koronára: ez okon, hogy a' gonoszok büntetését az emberek látván, némelyek meg-rettennyenek, némelyek pediglen, a' kiknek az ilyen gonosz-tévők jószágát adandja a' Király, az ő hűségekben, és szolgálattyyokban álhátatosbban meg-maradjanak.

XIV. TITULUS.

Az Esetek, mellyek hitetlenségnek nótáját bozzák.

Illyen dolgokért esnek pedig az emberek hitetlenségnek nótájába, kiknek jószágokat még éltekben, a' Király ö Felsege, törvény szerént szabadon adhattya, a' kinek akarja.

Első, a' Király ö Felsege meg-sértésének neveztetik, mikoron tudni illik valaki a' mi Fejedelmünk személye ellen hitetlenül támadna, és hatalmaskodnék, avagy fegyverrel fejére törne, avagy megétetné; avagy a' kerítélt, avagy a' házat, mellyben a' Fejedelem volna, hatalmasúl ostromlaná.

Második, mikor valaki látható képpen magában fel-fuvalkodik, és az Ország közönséges állapotját meg-háboritván, a' Király, és Korona ellen támadand. Ha ki mindazáltal maga oltalmában, és igazságában engedetlennek találtatik, ez okon nem esik nótába.

Ismét, a' ki hamis levelet tsinál, avagy hamis levéllel nyilván él a' törvényben. Avagy hamis petsétet faragtat, és avval él.

Ismét, a' ki ál-pénzt ver, avagy tudván véle él, és látható képpen a' felet bőven kapnak a' kezében.

E §

Ismét,

Ismét, a' kik meg-ölik, avagy vérét onttyák negyed íziglen vér szerént való attyokfiainak. Azok-is, kik attyokat, anyokat, férjeket, és feleségeket meg-ölik. De ezt úgy kell érteni, ha törvény nélkül, és hamissan tselekednek.

Ismét, a' kik vér szerént való attyokfiaival vétkeznek negyed-izig: Avagy mostoha anyyokkal, és vér ellen, ha a' vétek nyilvának találtatik lennie, és még meg-is levelesítené.

Ismét, a' kik tüzet vetnek, avagy faluknak, jószágoknak, s' házaknak gyújtogatói.

Ismét, a' kik idegen dúló-fosztó népet, avagy sódosokat hoznak-bé ez Országba, és hadat inditnak, ez Orzágnak békeséges állapotját hogy meg-háborgassák.

Ismét, a' kik a' Király úti hit levelét meg-nem betsülik, és meg-háborgattyák, ha reájok meg-bizonyithattyák.

Ismét, a' kik saját Urok várát, vagy erősségét el-árullják: Avagy ez Ország-bélieknek várait, kastélyait, avagy egyéb erősségit meg-szállják, meg-vefzik, avagy meg-lopják, és e' dolgot rajtok el-érik.

Ismét, a' kik meg-ölik, meg-fogják, meg-verik, avagy vérét onttyák az Ország Bíráinak, avagy a' kik a' Törvényben képekben szoktanak ülni.

Ismét,

Ismét, a' kik a' perefeket meg-ölik, mi-
kor avagy Királyhoz ö Felségehez, avagy
az Ocfávára, vagy a' rövid Törvényre, vagy
a' Varmegyére, avagy egyéb Törvény,
és Székes helyre törvénykezni: avagy Ki-
rály parantsolatjából valamelly bizonyos
hagyott napra, vagy Országos Gyűlésre
mennének.

Ismét, a' kik meg-ölik, sebhetik, avagy
verik a' Király embert, avagy Káptalanból,
avagy Conventből választott személyt, mi-
kor a' Király levele mellett executióra,
vagy elég-tételre mégyen.

Ismét, nyilván-való eretnekek, kik meg-
vetett vélekedésekhez ragaszkodnak.

Ismét, a' kik valakinek tagjait metélik,
vágják, avagy szemét ki-toltyák, a' Bánok-
tól, Vajdáktól, és egyéb végbéli Tíft-tar-
tóktól ki-válván.

Ismét, a' kik ez Országnek vég-várait
el-vesztik.

Ismét, a' kik ez Országra törő ellen-
ségnek, úgymint a' Törököknek, avagy
egyéb ellenségeknek fegyvert szerzenek,
avagy éléssel táplálják őket.

Végezetre, a' kik meg-háborgatnák,
fognák, avagy meg-fosztanák azokat, a' kik
Pogányságból ki-térven Török Országból, e'
mi Országunkba szöknének, és köztünk meg-
akarnának maradni.

XV. TITULUS.

Hogy a' Latroknak, Lopóknak, és gyilkosoknak jószágit a' Király el-nem adhattya.

E' meg-mondott esetekből e' következik, hogy a' Lopóknak, Latroknak, Tolvajoknak, és e' fele egyéb dúló-fosztóknak, gyilkosoknak, és a' kik a' kívül, a' mint meg-mondok, Nemes embernek vérét ontának, vagy meg-vernék, vagy házokra hatalmasúl mennének; avagy jószágokat, és örökségeket, avagy határokat dúlnák, vagy el-foglalnák; e' fele gonosz-tévőknek jószágok a' Királyra nem száll, sem a' Király másnak el-nem adhattya: hanem e' féleket törvény szerént halálra, és fejek-vesztésére ítélik úgymint a' lopókat akasztó-fára, a' tolvajokat karóra, vagy kerékre, a' többit pedig fő-vételre, kiki mint érdemi. Ezeknek pedig jószágok, és örökségek, ha őket meg-ölik, fiokra; avagy ha fiok nem léend, vér szerént való attyokfiaira avagy egyéb törvény szerént való örökösre száll. Ha pedig a' Király meg-kegyelmezend nékiek; mindazáltal a' peres a' sententziának erejével el-járand, akkoron e' féleknek örökségét a' Bírótól, és a' perestől, ki a' sententziával el-járt, a' fiai, avagy attyafiai, és a' kike az örökség nézne, köz bötstsel hozzájuk vált-hattják;

hattyák; a' mint erről a' Sententziáknak rendiben, írásonak Máfodik Részében nyilvánban szóllok.

XVI. TITULUS.

Hogy két féle külömbség vagyon a' hitetlenség nótája, és a' főben-járó Sententzia között.

Külömböz azért a' hitetlenségnek nótája a' főben-járó sententziától két képpen. Elsőben: mert a' hitetlenségbe esett ember mind fejét, mind örökségét, az az: minden javait, és jószágát örökkön örökké elveszti; és a' melly faját része volna örökségében (még ha hitetlenségeért fejét vennék-is) soha sem fiaira, sem nemzetségére nem száll: a' féleknek az ő nemzetsége, és tüzimere az ő hitetlenségének gyalázattyára, viszontag a' hűségnek, és tökéletes jóságnak örök ditséretire, a' hitetlen embertől mindenestől fogva el-szakad, és el-idegenül, jószága-is soha maradékira nem száll.

Mindazáltal itt olly fiakról szólunk, a' kik a' hitetlenségnek idején immáron e' világon vóltak, és nem a' félekről, a' kik az után születtenek. Mert bátor az atya nótába esett légyen-is, és sententziát szolgáltatót légyen a' fejére; mindazáltal hogy ha a' Király mind fejének, s' mind jószágának

gának meg-kegyelmezend, és jószágában meg-maradhat, a' melly fiai az után születnek, méltán, és törvény szerént örökösök lehetnek az attyok jószágában.

De azért a' Királynak ezen kegyelme, a' hitetlenségbe esett embernek nemzetségét a' jószághoz való jus iránt (a' hitetlenség után lett fiaitól meg-válva) semmi részben nem segíti, a' meg-sententziázott embernek jószágában örökösé nem teszi. Még a' nóta előtt való fiai-is, és vér szerént való attyafiai sem lehetnek a' hitetlen ember jószágában örökösök olyan módon, mint-ha nótába nem esett volna, bátor ha szintén a' Király kegyelmet adna-is a' hitetlenségről nékie. Mindazáltal ilyen képpen örökösi lehetnek, ha egymással kötést, és vallást téendenek, hogy jószágok egymásra szálljon, és szakadjon, és e' féle kötésekre a' Királytól consensust, és engedelmet nyernek, hogy ö-is jóvallya végeztéseket. Mert egyedül csak ez lehet orvosságok, hogy a' hitetlenség miatt el-veszett örökséget egymásnak meg-nyerhefsék, és helyére állathassák.

De a' föben-járó sententzia miatt a' bűnös ember javainak tulajdonságát, és jószágát el-nem veszti; hanem ha fejét vészik-is, az után minden jószága fiaira (ha léendenek) avagy közelb való attyafiaira, és utánna való örökösire száll. Ha pedig-
len

len a' Király meg-kegyelmezend nékie, és mindazáltal a' peres a' sententziával ugyan el-járand, akkoron a' bűnös ember részére való jószágát, vagy fiai, vagy atyafiai, avagy egyéb igaz örökös köz bötstsel vált-hattya magokhoz, a' Bírótól bizonyos nap rendeltetvén, mikor fizessék-meg a' bötstöt.

Vagyon e' felett más külömbség-is e' két féle sententzia között; mert a' főben-járó dologban a' meg-sententziázott fél az ő peresével sententzia ki-mondása után-is meg-békélhetik (de azt értsed a' féle sententziáknak véghez vitele előtt) és ha így meg-békélhetik peresével, a' Király kegyel-me nélkül-is ment ember lehet, és a' Bíró sem nyúlhat javaihoz, és jószágához.

Hitetlenségnek nótájába pedig a' ki esendik, bátor ha azzal meg-békélendik-is; a' ki ellen vétett volna, a' fellyül meg-mondott dolgokban-is; mindazáltal magát attól meg-nem óhattya, kinek a' Király jószágát el-adta, hogy az ne háborgatná ötét. Mert ez Ország Törvényének erőssége, melly ellen a' hitetlen ember vétett, és követke-zés szerént a' Király adománnya szabadságot ad annak, a' ki e' féle hitetlennek jó-szágát el-kérendi, hogy vele perelheessen, és jószágát törvény szerént el-véven, sa-játtává tehesse.

XVII. TITULUS.

Kik légyenek, és kiket mondjunk örökösöknek, és maradékoknak: És minémü jószág szálljon tsak férfú ágra, és minémü illesse mind a' két ágat?

Továbbá, mivelhogy még a' két féle fententziának külömbségéről szóllánk, az el-kezdett dolgot, tudni-illik: a' Király adományjáról való irásomat, egy keveysé félben hagytam vala: Most azért a' Király adományinak nyilvánban- való meg-magyarázását vévén elő, meg-mondom, mit kellyen értenünk azokról való bé-rekesztő beszédemen, hogy tudni-illik az örökösök nélkül meg-halóknak, avagy magva-szakadtaknak jószágok a' Királyra száll. Itt azért eszünkbe vegyük, hogy jöllehet maradéknak, vagy tsemetéknak mondjuk az atyáknak, avagy anyáknak örökös fiait, és leányit, még ha az atyáknak halálok után lennének-is e' világra: a' magzatokon mindazáltal a' már született fiakat, és leányokat értyük, azoktól meg-válva, kik az attyok halála után születtenek. Gyermekeknek mondjuk pedig mind a' fiakat, leányokat, és unokákat; mindazáltal e' mi Országunk régi Szokása, és Törvényye szerint örökösöknek tsak a' fiakat mondjuk, kikre tudni-illik az attyok jószága szokott szál-

szállani: Noha olykor, midőn az atyai, vagy az anyai jószág-is mind a' két ágat illetné, ez okon a' leányokat-is örökösöknek neveztetni (jollehet nem tulajdonképpen) meg-engedjük. Mivelhogy pedig az Atyai jószág nem mindenkor szolgál a' leány-ágra-is, annak okáért a' leányokat inkább mondhattuk maradéknak, hogy nem mint örökösöknek. De még maradéknak-is nem ez okon mondjuk, hogy a' fiakkal egyetemben az attyok jószágában mindenkoron örökösök lehetnének; hanem hogy a' fiakkal egy vérek tagok, és hogy néha mind az attyoknak, s' mind az annyoknak jószágokban ök-is részesek, és örökösök.

Mert a' leány-ágot csak e' féle jószág illeti, mellyet vagy Attya, vagy Annya pénzen vett volna: Avagy a' mellyet attyának, és annyanak Nemes ember haláláért ádtak volna. Továbbá: mikor a' leány-negyednek ki-fizetéseért egy darab jószágot örökben szakasztának a' leány-ágnak: de a' vér szerént való attya-fiai akarattyokból, kikre azon örökség, és jószág nézne, avagy, a' melly jószágban a' leány ágot az ő vér szerént való attya-fiai engedelmeiből a' Király fiúi ággá örököfsé tenné mind a' két ágra; E' féle jószág mind a' férfiú, mind leány ágra szolgál.

De a' kívül mindenféle jószág, akár mint keresték legyen, csak férfiú ágot illet.

F

Ennek

Ennek pedig oka vagyon, miért mondom azt, hogy attyok, és annyok pénzen vett jószágában örökösök a' leányok: mert ha a' bátyjai közzül valamellyik pénzért jószágot szerzend magának, a' leány ágnak, akár néntye, akár húga legyen, avagy aszszonyember-is, e' féle jószághoz semmi köze nintsen, és a' bátyja mellé nem alhat, hogy e' féle jószágból részt kívánnyon, és vehessen oldalúl-való attyafiaitól; hanem csak az attyai jószághoz nyúlhat, mellyből (a' mint renddel meg-íram) avagy részét veheti ki jószágúl, avagy csak leány-negyedet kívánhat. Ezt-is mondom ama tzikkely felől, *utrumque sexum*, az az mind a' két ágat, mellyet ha bötü szerént a' Király levelebe irnak. Illyen dologban, mikor a' Király ö Felsége egy leányt, vagy aszszonyi-állatot az attya, vagy attyafiai jószágiban (ha ezeknek örökösök nem léend, és e' dolognak engednek) magánoson fiúi ággá, és örökössé téstend: da a' levélbe ha mind a' két ágat meg-nem nevezi, és bötü szerént be-nem irattja; tehát a' féle leány, avagy aszszonyember halála után a' jószág, mellyben fiúi ággá tettek volt, csak a' fiakra száll (ha pedig fia nem léend, a' Király Kamarájára száll) ha leányi vagynak pedig, ez Ország Törvénye szerént csak negyedét vehetnek ez illyen jószágból.

XVIII. TITULUS.

*A' szolgálattal nyert jószág mi okon
nem illet leány ágat?*

Ha pedig valaki okát kérdi, hogy a' szolgálattal talált jószág miért nem illet leány ágat? Erre ez a' felelet: Mivelhogy a' Magyar Ország hozzá tartozó Országokkal egyetemben eleitől-fogva az ellenségnek torkában vőlt, és fegyverrel oltalmazták; és a' jószágot ez okon nagyobb részre fegyverrel, és vérek hullásával szerzették a' mi eleink, és most-is úgy szerzik, az aszszony-népek pedig, és leányok az ellenséggel nem szoktak vinni, s' erre elégtelenek-is; ez okon a' féle jószág leány ágat nem illet.

XIX. TITULUS.

*Vizontag a' pénzen vett jószág miért
illet mind leány, s' mind fiú ágat?*

Ha pedig azt kérdened, hogy (a' mint az előtt meg-irtam) az atyai, vagy anyjai pénzen vett jószág miért illesse mind a' két ágat? Erre azt kell felelni: Mert úgy-mond, a' pénz az ingó bingó marha közibe számláltatik: a' fiaknak pedig, és leányoknak egyenlő részek vagyon attyok-
F 2 uak,

nak, és anyyoknak ingó, és bingó marhá-
jokban: Következik azért, hogy e' féle
pénzen vett jószágból, mellyből attyok,
avagy anyyok hólta után részt vehetnének,
a' leányoknak portiójuk szerént illendő részt
tartóznak adni. Ha mindazáltal a' pénz ke-
resés fundamentomát meg-tekentyük, hogy
nagy Izolgalattal, fáradsággal, és véres-ve-
réjékkal szoktak a' pénzt találni; a' hada-
kozásra pedig, és hazánknek oltalmazására sem
az asziszonyi-állatok, sem a' leányok nem elég-
ségek: erre tekintvén még a' pénzen vett
jószágból, és örökségből-is nem érdemlenék,
hogy részt kívánhatnának; mindazáltal hogy
az atyai jókból, és jószágból mindenestől
fogva ki-ne rekesztetnének; az atyafiúi sze-
retet, mellyel a' fiak az ö' nényekhez, és
húgokhoz Isten parantsolatja szerént is tar-
toznak, vitte erre az engedelemre a' fiakat,
hogy az örök örök vett jószágból a' leá-
nyok-is a' fiakkal egyetemben egyenlő részt
vehessenek. A' hadakozást pedig, és ha-
zánknek oltalmazását ö' képekben bizzák az
ö' férjekre, és urokra.

XX. TITULUS.

A' hitetlenségnek nótájába esett embernek, ha a' Király meg-kegyelmez, mind a' két ágra való jószág az után-is mind a' két ágra szolgál-e?

Ismétlen kérdés támad: Hogyha valaki hitetlenségnek nótájával kárhoztatik, 's mind a' két ágra való jószágot birt, minek-utánna a' Király fejének, és jószágának meg-kegyelmez, a' kegyelem után lett leányokat egy-aránt illeti-e azon jószág a' fiakkal, avagy nem? Mivelhogy minden előbbi szabadságát, a' hitetlenségnek nótájába esése miatt el-vesztette volt. A' felelet ez, hogy egy-aránt. Mert a' Király kegyelme által, a' nótába esettnek minden előbbi privilegiumi, nézven az ő töle való örökösökre, és maradékira, meg-élednek, és ismét az előbbi erejekben maradnak: melyből e' következik, hogy azon jószágok ismétlen mind a' két ágat illetik (de az egyenes lineában, és nem az oldal-félt valókat) hanem ha a' kegyelem-levéiben nyilván való emlékezet lenne felölök tudniillik: hogy jószágának kegyelme nem volna. Miért hogy a' Fejedelem szabad vele, mint adja a' kegyelmet, és miképpen erezteti-meg mellette a' jószágot. A' mint azért a' Fejedelem adandja a' kegyelmet, és

meg-eresztendi a' jószágot, a' jószág-is olyan képpen száll egyikről a' másikra. A' leányok felől pediglen, kik az attyoknak meg-sententziáztatása előtt születettek, semmi kérdés nintsen. Mert azok az ő részeket az ő attyok vétkéért el-nem vesztik: De azért az attyok része szerént való jószágban részesek nem lehetnek; a' mint oda fel a' hitetlenségnek nótája, és a' főben-járó sententzia különbségek felől meg-irtam.

XXI. TITULUS.

A' melly jószágot valakinek szolgálat-tyáért, és pénzért-is adnak, mint a' két ágat illeti-é, vagy nem?

Továbbá ezt-is kérddhetik, hogy ha a' Király ö Felsége, vagy az Úrak, vagy Nemések között valakinek avagy várat, avagy kastélyt, avagy várost, avagy falut, avagy pusztá helyeket, hü szolgálattyaért, és kedves voltaért ajándékozna: e' mellett pedig bizonyos somma pénzben-is, melly somma a' Donációban, avagy e' féle jószágról-való költ vallás-levéiben nyilván megvolna írva, örökbe adná, avagy kötné; e' féle jószág mind a' két ágra szolgál-é, vagy pedig csak a' fiúi ágat illetné? Erre azt feleljük, hogy csak a' fiúi ágat illeti: Mert a' jószágnak keresésében, és találásában minden-

mindenkoron a' fundamentomra, és a' jószág gyökerére kell tekentenünk, és nem az ágra, avagy fiatalára; annak okáért a' féle jószágoknak is a' fundamentomára tekintvén, azt nem pénzen vett jószágnak, hanem Király örök adományának mondhatjuk; mindazáltal a' leány ág is e' féle fömmából az ő részét méltán ki-veheti. Holott pedig olyan nagy fömmában volna a' jószág kötve, hogy annyit nehezen érne; tehát azon jószágot az Országnek Bírása egy Káptalannal, avagy Conventtel köz bötstsel intézzék, és betsülljék-meg, és eképpen köz bötstsel fizessék ki a' fiak a' leányok részére való fömmát.

Nyilvánáságnak okáért azért a' jószág kereséséből ilyen tanúságot vehetünk: hogy ha egyik atyafia a' másiknak olly jószágot adna-el pénzen, melly jószág az ő halála után ugyan vér szerént is arra az ő atyafiára szállana, e' féle jószágban a' leányágnak része nem lehet. Még ha nem tsak rész szerént való jószágot, hanem egész falut, avagy egynéhány rendbéli jószágot el-adna-is ilyen képpen egyik atyafiú a' másiknak.

Okosok legyenek azért, a' kik jószágot akarnak magoknak keresni, avagy pénzen venni: mert a' mint irattattyák a' jószágról való levelet, azon képpen kell a' jószágnak is egyikről a' másikra szállani.

XXII. TITULUS.

A' Király adománnnyában mikoron a' levélben a' magva-szakadásról szólnak, mit kellyen érteni a' magon?

Mivelhogy a' Király adománnnyáról való Donatio levélben, mikor valamelly embernek halála után, kinek örököse nem volna, jószágát másnak adják, e' Tzikkelyt mindenkoron a' levélbe szokták írni, hogy (úgy mond) ennek 's ennek jószágát magva-szakadtól adjuk, 's a' t. Annak okaért fokban ilyen értelemben vagynak e' tzikkely telől, hogy ha a' féle meg-hólt Urnak, avagy Nemes embernek leányi maradnak: ugyan meg-kellene a' levélben nevezet szerént írni, hogy férfiúi ágnak magva szakadásaért adta-el a' Király a' jószágot, 's a' t. És mikor így nem írják a' Donatiót, haszontalan volna, és le-szállana: mivelhogy még leányi volnának, és ez okon még magva-szakadtnak az olyan embert nem mondhatnák: De különben kell ezt érteni, mert itt a' magon csak a' férfiú ágat, és nem a' leány ágat szoktuk érteni. Héába-való dolog volna azért azt oda írni több beszéddel, a' mint a' nélkül-is az igének erején meg-érthetjük. Ennek pedig ugyan természet szerént való oka-is vagyon: mert mikor a' férfiú mag bővségesbb, akkor inkább

kább mind fiak lesznek tőle; viszontag az afzszony magvából leányzó.

Méltán mondhattuk azért, hogy magva szakadott annak (ha leányi volnának-is) kinek több férő ág nem maradand. Innét vagy on, hogy a' nemes atyától, és paraszt anyától való fiak, ugyan igaz Nemeseeknek tartatnak, és az attyok nemzetségeben, és állapotjában mennek-elő; de viszontag nem, a' mint arról oda elő nyilván szóllottam. Mindazáltal ha valamelly jószág mind a' két ágra nyilván szolgálna, és mind a' két ág el-fogyna; tehát akkor igazán, és hasznosan belé írhatták a' Királyi adományról - való levélbe, hogy ennek 's ennek mind a' fiu, mind a' leány ágának magva-szakadásáért adták-el jószágát, mint hogy itt a' magon a' saccessiót, avagy örökséget értyük.

XXIII. TITULUS.

A' Király igazsága hány esztendeig tart, és mikor telik-ti ideje?

Mivelhogya (a' mint meg-mondám) a' Király ö Felsége minden féle Uraknak, Fő-embereknek, és Nemeseeknek, valakiknek magvok szakadna, törvény szerént való örököse volna erre való tekintetekben so-kan az Urak, és ez Országbeli jószágos Nemések közül tudják, hogy Király igaz-
F s sága

sága fekszik jószágokban; de még is azt költik, hogy avagy zálogul birják, avagy bizonyos vallások, és kötések volna felőle (mellyben mindazáltal semmi nincsen, s' a' Király sem adott Consensum rea) vagy Hogy ők abban a' jószágban örökösök volnának, és vér szerént, s' törvény szerént is őket illetné: avagy pediglen valami szín alatt (főképpen háború idöben, és hadkor) valamelly jószágba alattomban be-tsúsznak, és alattomban a' jószágot mind birdogálják, azt hanyván-vetvén, hogy ők annak a' jószágnak sok idötöl fogva uraságában voltanak, és idöt-is töltöttek benne. E' félek ellen azért jól meg-tanuljuk, hogy száz esztendeig tart a' Király igazsága e' féle jószágban, és e' száz esztendő forgásában e' féle tsalárdok jószágát Király igazságával tölök el-vehetik; és így tsak héába lészzen az ő idö-töltésekkel való magok biztatása.

XXIV. TITULUS.

*Mi legyen valóban a' Király igazsága,
és a' Jószág?*

A' Király igazsága azért, a' Királyi Koronának törvény szerént való igazsága, és közö, melly alattomban fekszik olly örökségben, és jószágban, mellyet valaki
mód

mód nélkül, és nem igaz úton, 's Király engedelme nélkül birna. A' jószágon pedig ertyük közönséges képpen mind a' várakat, kastélyokat, erősegeket, költsos-városokat, mező-városokat, falukat, földeket, erdőket, és telekeket.

Itt azért értsük-meg, hogy mikor biródomról szólunk, vagy a' mi birtokunkat emlittyük; ezt két képpen érthettyük. Mert elsőbben azt jegyzi; A' mint nekünk hatalmunk vagyon, akár ingó bingó, akár örökség legyen az, tsak hogy mi bírhasuk, és gondviselésünk alatt legyen. Mert e' formán mondatik a' possessio, lábainak bé-tévése, mellyel a' jószágot valaki maga fszámára foglalja, és valóságos uraságában, és gondviselése alatt vagyon.

Másodszor, e' nevezeten tulajdon-képpen jószágot, és falut értünk. Mert a' váraknak, kastélyoknak, kerített, költsos, és mező-városoknak, és telekeknek faját, és tulajdon nevek vagyon. Mindazáltal itt a' possession, az az a' jószág, közönséges képpen értsed a' várakat, kastélyokat, erősegeket, költsos-városokat, mező-városokat, falukat, jószágbeli részeket, földeket, réteket, erdőket, és telekeket. *Prædium*, az az: teleknek pedig olly mezőt hívunk, kin az előtt emberek laktak; de mostan puszta, sem ház, sem lakó nintsen rajta, mint a' melly prédára ki-tétetett volna:

na: miért hogy ez ige a' régiektől marad, kik az olly földet, mellyet fegyverrel vettek volt meg, ön köztök prédának, az az hadi nyereségnek tartnak vala. Azonképpen a' *Fundust*, az az a' nemes ülés-helyet, és jobbágyok házak helyét; mellyen mivel-hogy sem ház, sem lakó nintsen, pusztá teleknek mondjuk. Mik légyenek pedig a' várak, kastélyok, erősségek, költsos, és mező-városok, nyilván vagyon: mellyért nem kell azokról a' magyarázat. Mert e' tizikkely alatt, *Cum omnibus pertinentiis*, az az minden hozzá tartozókkal egyetemben, közönséges képpen mind azokat értyük, valami akár kerített, költsos, akár mező-városhoz, avagy valamelly faluhoz való: úgy-mint szántó-földek, és gyepek, mezők, és kaszáló-rétek, nyomás, erdők, tserék, berkek, hegyek, völgyek, szőlők, szőlő-hegyek, vizek, folyó-vizek, tók, vészek, víz-folyások, malmok, és malom helyek; sümma szerént, valamelly városnak, avagy falunak akár mi jövedelmi, hasznai, és hozzá tartozói volnának. Gyakorta pediglen értyük e' szón, valamelly várnak minden törvény szolgáltatásra való hatalmát, és birtokát, avagy minden jószágot, akár hol légyen, csak hogy ahoz tartson, és oda szolgáljon, úgy-mint kerített, és mező-városokat, falukat, részbéli, és egész jószágot, és pusztá telekeket. Mindazáltal ezzel

zel az értelemmel, igen ritkán élünk; mert hogy ha mindenkor ki-nem fejezzük-is, de közönségesen a' kerített, és mező-városokat, falukat, rész jószágot, és telekeket, valamelly várnak tsak tartományának szoktuk mondani.

Jóllehet azért a' Király igazsága közönséges képpen, mindenféle jószágot, mellyet a' Király el-adhat, avagy valamiképpen a' Királyának közil lehet hozzája, ő magában befoglalja; mindazáltal ha ki az Urak, vagy a' Nemések között hitetlenségbe esendik; avagy újonnan valakinek, magva szakadand, e'féle jószágot nem mindjárt tsak a' Király igazságával kell megkérni, hanem avagy a' hitetlenségnek nevével, és mint esett, legyen a' hitetlenség, megmagyarázván, avagy pedig magva-szakadtól kerheti-meg; és e' mellett a' Király igazságát is be-fektetik a' Donációba iratni, hogy-ha mi közil volna ő Felségének a'féle jószágban, azt is oda engedje. A' mint azért elsőbbszóllek a' Király igazsága felől, hogy mi legyen, azt nem az utolsó, és közönséges Király igazságáról kell érteni, hanem azokra nézve kell magyarázni, a' kik a' Király igazságát jószágokban el-citkolnék.

XXV. TITULUS.

Hogy a' ki Király igazságával valaki jószágát méltatlan meg-kéri, azon jószágnak örök bötűjén marad.

Ha azért valaki a' Király igazságával valamelly jószágot meg-kérend, tudni-illik: mellynek uraságában valamelly Ur, avagy Nemes ember fok időtől fogva békeségesen élt volna, és a' pernek folyását végig üzven (mert e' mostani Szokásunk szerént e' föle pernek négy Ottávan végének kell szakadni) a' föle Ur, avagy Nemes ember meg-bizonyíthattya, hogy ő jó móddal, és igazsággal vagyon abban a' jószágban, és igazán bírja, tehát a' ki meg-kérte volt, azon jószágnak, mellyet övévé akarna tennie, és az ő igaz Urát belőle ki-akarna vetni, örök bötűjén marad. Hogy ekképpen hasonló mértékekkel mérjenek nékie, a' mellyel ő másnak akar mérni, és ő essek abba a' korbá, mellybe ő másf akar ejteni.

Ekképpen járnak azok is, valakik hitetlenségért jószágot kérnek, és azt reájok nem bizonyíthatják; mert ezek is a' meg-kért jószágnak örök bötűjén maradnak (ha a' pert le-nem tészik, és mellőle nem akarandnak el-állani) jóllehet erről fokban ilyen értelemben vagynak, hogy azokat, kik hitetlenség nevével kérik-meg valaki jószágát, csak

csak nyelv-váltságon kell azért marasztani: Mivelhogy a' Király előtt, az ártatlan, és büntetlen embereket hamisan meg-szóllották, és méltatlan kifesebbítettek meg nyelvekkel.

XXVI. TITULUS.

Hogy a' kik magva-szakadtól kérik-meg valaki jószágát, azok semmi bírságon nem maradnak.

Ha valaki pediglen valamely holt ember jószágát magva-szakadtól Király igazságával, mint-ha ő Felségére szállott volna, meg-kéri, és az után hogy törvényre kel a' dolog, levéllel meg-bizonyíthattyák, hogy a' Királyt nem illeti, hanem vagy vér szerént való atyafiakra, vagy a' meg-holt embernek leányi ágára, vagy egyéb rendbéli örökösi-re szállott: Ez okon a' ki meg-kérté, semmin nem marad; mert férfiú ág nélkül való holt embernek kétséges jószágát kérte vele-meg: hogy azért a' Királyi Korónának igazsága idővel ki-tesse, és a' Király is kétséget ki-vehesse belőle, ha ő rea szállott-e, avagy nem az a' jószág, az okért mentsége lehet a' meg-kérőnek. Mert né talán az-is, a' ki a' meg-kérő ellen a' jószágot meg-nyeri, és levelel örökösse teheti magát a' jószágban, talán a' magva-szakadt ember élteben azon jószágot nem bírta:

bírta: A' honnét következik, hogy e' féle magva-szakadt jószágrol való Donátio levélbe mikor be-irandják a' Király igazságát is, és a' kinek a' Király adta a' jószágot, a' Király igazságát kezdi a' törvényben forgatni, hogy a' jószágot azzal-is övévé tegye, ezért nem marad semmin.

Mindazonáltal ha még-is vakmerő képpen kezdi a' Király igazságát hányinivetni, és még-is el-esik mellőle, így a' meg-mondott büntetésen marad. De azért a' ki e' féle jószágot meg-kért, ha kedve léfzen hozzája, ugyan törvény szerént is meg-láthattya, hogy ha Király igazságával hozzá férhet a' jószághoz. Mert mivel-hogy e' tziikkelyt e' féle Donátio levélbe be-szokták írni, úgy-mint (a' dolog így lévén, a' mint mondják) sokan ilyen érte-lemben voltak, hogy ez ilyen Donátionak első részéből, melly szöll arról, hogy ennek 's ennek, a' kinek jószágát magva-szakadtól meg-kérték, valóban magva nem szakadt, tehát a' levélnek több része is, melly szöll a' Király igazságáról, le-száll és semmit nem használ a' meg-kérőnek. Mindazonáltal ha azt meg-bizonyithatják, hogy az el-holt embernek, kinek jószágát valaki meg-kérte, magva-szakadt; a' meg-írott tziikkely az egész Donátionak, és egy-vel együtt a' Király igazságának egyszer 's mind ártalmára nem lehet. Ez okiért a' meg-

meg-kérő fél ha akarja, Király igazságával is, jó módjával, perelheti a' meg-kért jószágot.

XXVII. TITULUS.

Hogy a' melly jószág perbe vagon, azt magva-szakadtól meg-nem kerbetik.

De azért ezt eszünkbe vegyük, hogy ha valaki valamelly jószágot perelni kezdene, és minek előtte meg-nyerhetné, és a' per véghez vihetné, azonban magtalanul történnék meg-halni; tehát e' féle jószágot magva-szakadtól a' Fejedelemtől meg-nem kérhetnék. Mert az ő, vér szerént való atyafiuságát, mellyre nézve az a' meg-holt ember még élteben keresi vala a' jószágot, azon embernek halála fennvé tette. Mindazáltal a' Fejedelem-is nem lehet annyira való örököse e' féle embernek, hogy a' melly jószágot az élteben sajáttyává nem tehetett, hanem még a' per folyásában lévén, kétséggel csak reményhette annak meg-nyerését, örökösévé tehetné.

Mindazáltal ha olly jószága maradt volna a' meg-holt embernek, mellyet avagy zálogba vetett volna, avagy pedig jegy-ruháért, avagy leány-megyedért, avagy váltságos képpen valakinek el-kötött volna: e' féle jószágot avagy a' Király, avagy a'

G

kinek

kinek a' Király adandja, mindenkori ma-
 gához válthattya. Mert a' jószágoknak a'
 féle el-kötése, tulajdonságát a' jószágoknak
 el-nem vesztí; hanem azonban meg-tartja,
 mint élteben a' meg-holt ember birta. Ezen
 értelemben légyunk mindenképpen a' hites
 atyafiakról-is, kikre a' meg-holt hites atya-
 fiának jószága jöllehet törvény szerént,
 de azért nem vér szerént száll, és e' féle
 el-zálogosított, és el-kötött jószágot, melly-
 ről szöllek, e' féle atyafiak-is magoknak
 meg-válthattyak. Ez okon szoktuk köz
 példa-beszédben-is mondani: hogy a' pert
 pénzen el-sem adhattyak, meg-sem vehetik.
 Melly példa-beszédet nem kell arra magya-
 rázni, hogy valamelly nyomorúlt szegény,
 és meg-szűkölt ember, olly jószágának
 gondjaviselesét, és meg-keresését, melly
 ötet méltan illene, avagy el-kezdett per-
 nek, avagy mellyet el-akarna kezdeni, for-
 gatását, és véghez-vitelét, másra nem bíz-
 hatná, avagy a' féle peres jószágot jó
 módjával el-nem adhatná másnak. Hanem
 ezt kell ezen értentünk, hogy a' kinek el-
 adná a' jószágot, avagy a' kire bízna a'
 pernek gondjaviselesét: E' féle ember ö ma-
 ga képeben az el-adónak sem élteben, sem
 holtá után a' jószágot nem perelhetni, ha-
 nem csak az el-adó nevével.

Mivelhogy pedig a' törvénynek vége
 kétséges, meg az el-adó-is valameddig a'
 pert

pert, úgy-mint fel-peres véghez nem viszi, addig a jószágot fajáttyanak nem mondhatja, és ez okon sokkal inkább a megvévő is ö maga képeben az el-adónak jószágát törvénnyel nem keresheti. Innét azért e következik, hogy ha az el-adó fél e per közben, még a törvénynek végét nem érné, meghaland, a vevőnek mind pénze, s mind a jószág oda leszzen. Mert a mint meg-mondók, az után semmi-képpen nem perelhet, és ez okon megtapasztalhatjuk, hogy a pert pénzen is heába vette volt-meg.

XXVIII. TITULUS.

Hogy a Királysztól adott jószág leány ágát nem illet, még ha az ellenzőnek ellene-mondását pénzzel le-szállították is.

Ez-is gyakran esik, hogy valaki magvaszakadtúl, avagy hitetlenség nevével, avagy Király igazságával kér-meg valami jószágot, és mikor iktattja magát, ellene mondnak, melly ellene-mondókkal az után meg-békélik, és meg-egygyez: Es a mi igazságok volna a jószágban, abból pénzzel ki-fizeti őket, hogy avagy könnyebben kerkezzék azon jószághoz, avagy hogy az ellenkezőknek vagy leány negyedek volt benne, vagy jegy-ruhajok, vagy abból a jószág-

jószágból ki-kellett volna őket házasítani, vagy egyéb valami közöket mondhattak volna hozzája, és e' féle kötelefiségtől, és fizetéstől hamarebbi meg-fzabadinhasa a' jószágot.

Ennek okaért, hogy ilyen képpen való fizetéssel is jut a' jószághoz, sokan azt vélik, hogy e' féle jószág mind a' két ágra szolgál, melly igaznak lenni nem láttatik. Mert a' józágnak tulajdonságát a' fundamentomából, és gyökereiből kell meg-ítelni, és honnet legyen első eredeti e' féle jószág keresetinek, és találásának, mint az előtt is erről írásomban emlékeztem. Így azért a' Király adománnyára tekintvén, e' féle jószágot Király adománnyának kell tartanunk, és nem vett józágnak, bár ha valami fizetés leszzen mellette is. Miért hogy az Adomány az oka, hogy a' penzbéli fizetés lett.

XXIX. TITULUS.

Miképpen kell el-foglalni a' magva-szakadtul meg-kert jószágot.

Miképpen kelljen pediglen el-járni a' magva-szakadtul meg-kert józágnak Donatiojával, és e' féle jószág felől törvény szakadtáig mit kellefsek miveln. Továbbá, miképpen kellefsek törvénnyel véget fzsakasztá-

kasztani: Mivelhogy erről a' közönséges Dekretomban elég világos emlékezet lett, és Articulus iratott felöle. Annak okaért a' mint ott meg-vagyon írva, ahhoz kell magunkat tartanunk, noha az az Articulus némü-némü tzikkelyekben ez Országnek régi szokásával nem mindenben egygyez: Hogy pedig e' dolgot könnyebben, és jobban-is meg-érthessük, azon Articulust ígéről igére ugyan itt-is bé-irattuk; a' melly ekképpen következik:

Továbba: úgy-mond, ha valamelly Vármegyében valami jószág magva-szakadtúl el-idegenülend, és nyilván nem tudhatni, ha valóba Királyra szállott-e, avagy vér-szerént való atyafiait, avagy pedig leány ágat-is illetné: És mind a' két dologról kétség volna, a' Király igazsága ha légyen-e benne, avagy pedig az atyafiaknak, és leány ágnak légyen közi, és igazsága hozzája; tehát akkor a' Vármegye Ispánnya a' Szolga-Birákkal, és több Nemességgel gyűljön öszve, és választson egy jámbor tökéletes Nemes embert, de nem a' Szabad-Urak közzül, sem pediglen a' maga birók közzül; hanem a' közép szerént-való, az az: fél-húsú, és állapotú Nemes emberek közzül, és adja ennek a' kezéhez a' jószágot, hogy még e' féle kételkedésnek, és felöle való pernek vége szakad, addig a' jószágot kár, és fogyatkozás nélkül birja:

Mindazáltal e' féle jószágoknak szokott hasznából mértékletes képpen költhet-is maga szükségére mind addig, még a' jószág kezénél léfzen, méglen a' Király Udvarában, és a' Törvény-Székben fel-nem hirdetik, hogy a' jószág magva-szakadt légyen: de azért e' féle költségéről az a' választott köz Nem-es ember tartozik számot adni. Holott pedig a' jószágoknak magva-szakadt voltát a' Király meg-hirdetteti; valaki azon jószághoz közit mondja, tartozik, hogy esztendő forgásának alatta igazságát elő hozza, és a' Király előtt el-hitefse, hogy ötet illeti. És hogy-ha meg-bizonyithattya, az Ország Birája vizsgálja adassa a' jószágot, és belé iktassa. Ha pediglen meg-nem bizonyithattya; a' jószág a' Királyé léfzen. És ha valaki még-is közit mondaná hozzája, és még-is igazságát reménli benne, törvényt kereste, és vegye-ki a' Király kezéből.

Holott pediglen e' féle magva-szakadt embernek felesége, és leányi maradnának, a' jószágot nem kell kezekből ki-venni, hanem elsőbben meg-kell valóba érteni, mitso-da igazságok légyen a' jószágban, és ha örökösök-e benne, és leány ága-t illet-e a' jószág, avagy nem. Ha azért meg-érthetik, hogy leány ágra-nem szolgál a' jószág; tehát minckelőtte a' meg-holt ember feleségét, és leányit a' jószágból ki-tenné, vagy

Király

Király ö Felsége, vagy akár ki, a' kire szállott volna a' jószág, tartozik jegy-ruháját, és egyéb igazságát meg-adván, a' jószágból ki-fizetni. A' leányokat pediglen még ki-nem házasítták, addig az attyok udvar-házát, és jószágának negyed részét nekik kell engedni, hogy az Ország törvénye szerént mint leány negyedjeket bíráják. Ha pedig férjhez mennek, a' leány negyedét pénzel kell nekik meg-fizetni: Ha pediglen e' féle leányok között valamely jószágtalan emberhez menend, ez Ország törvénye szerént az ő leányi negyedében ugyan örökös lehet, és belőle ki-nem fizethetik. De úgy maradhat-meg a' jószágban, ha a' bátyjainak, és atyafiainak akaratjokból (úgy-mint kikre szállana a' leány negyedben adott jószág, e' féle leányoknak ki-házassítások után) menend jószágtalanhoz. Ha pedig atyafiai, avagy szülői hírek, és akaratjok nélkül menend jószágtalanhoz; így az attya udvar-házából, és jószágából, akár Zászlós-Ur, akár Nemes ember leánya legyen, részt nem vehet; hanem tsak pénzel fizetik-ki az ő negyedéből.

XXX. TITULUS.

Ezen magva-fzakadt jószágról való Articulusnak világosb értelme.

De a' mint mondám, e' meg-írt Articulus valami részéből majd különböz ez Ország régi Törvényétől.

Elsőbben-is e' féle magva-fzakadt kétséges jószágnak meg-hirdetésével.

Másodszor, hogy bizonyos ideje nintsen, mikor láttassék törvény felőle.

Harmadszor, a' leány negyednek jószággal való meg-adásában, mikor jószágtalanhoz menend férjhez. Mert e' féle jószágnak magva-fzakadt voltát ez Országnek meg-rögzött Törvénye, és Szokása szerént, nem a' Király udvarában szokták meg-hirdetni, hanem a' hol a' jószág vagyon, és kiváltképpen a' magva-fzakadt embernek lakó helyére, és az iktatásnak idején a' szomszédok, és kik egy határban laknak véle, azoknak jelen-létekben. Így szokták pedig meg-hirdetni az iktatáskor; hogy valaki el-lene mondana az iktatásnak, avagy a' perbe akarna bé-állani, akár a' meg-holt ember leányi, kik még az attyok házában laknak, akár vér szerént való attyafiai, akár valaki a' leány ágból akarná ellenzeni az iktatást; tehát

tehát egy esztendő forgásában tartozzék e' féle pernek meg-látására rendelt Bíró előtt, úgy-mint mostani szokásunk fzerént az Ország Birája előtt (avagy Nador Ispány előtt, mint ez előtt szoktak vala) minden leveleit, és igazságát elő hozni, akár folyon egyébféle szokott törvény, akár ne; és így bizonyítsa-meg, hogy örökös legyen a' jószágban. Mert ha meg-nem bizonyította, a' jószág avagy a' Királyé lesz, avagy azé, kinek a' Király adandja; a' mint erről nyilván szól a' Felséges Mátyás Király Dekretoma-is, melyből vették-is e' meg-irt Articulus; jóllehet valami tziikkelyében ott különben vagyon meg-irva. Ezért kell pediglen ez ilyen magvaszakadott jószágnak el-foglalásában, és iktatásában meg-nevezni a' Bírót; hogy akár melly fél-is tudhassa, melly Bíró eleibe tartozzék mennie, és kitől várjon törvényt, és igazságot a' meg-mondott dolgokban. A' leányok pedig (a' mint meg-mondám az Articulusban) az attyok udvar-házában, és jószágának negyed részében házasságok idejéiglen meg-maradhatnak. A' meg-holt ember felesége-is, ugyan ott a' meg-holt Urának udvar-házában lehet mind addig, még valakihez férjhez megyen, és addig belőle senki ki-nem rekesztheti; a' mint ez után erről nyilvánban szöllok a' jegy-ruha megfizetésének meg-írásában. E' féle magva-

szakadt ember leányát-is nem azoknak akarattyaiból kell ki-házasítani, kikre szállana az ő leány negyedek holtok után; hanem olly attyokfiai akarattyaiból, kik attyokról, való attyokfiai, és őket pénzel ki-rehették, azokkal egyet értvén, adásának férjhez.

XXXI. TITULUS.

A' ki Király igazságával áll-bé, valaki peribe.

Továbbá, ha valaki Király igazságát magának meg-kérendi, valamelly jószágban, melly immáron perbe volna, és a' Király adománnyával a' perbe ő-is bé-álland; sem az al-peres, sem a' fel-peres nem tartozik, hogy ez ellen mindjára elő adja igazságát: hanem ha mit meg-kért a' Királytól, Király igazságával azt az Ország törvényre folyása szerént vigye véghez; ebben-is úgy lehet módja, ha valamellyik peres-fél, vagy a' fel-peres, vagy az al-peres nyerendi-meg a' peres jószágot: Mert ha mind a' két-ő el-vesztendi, így mindjára helye lehet a' Király igazságának. És ebben a' dologtan e' pernek bírása a' fententziának ki-mondása után-is a' peres-felek közt tartozik a' Király jussáról-való adomány levelet

levelet a' meg-kerötöl ismétlen be-venni, és annak arról törvényf tenni.

XXXII. TITULUS.

Hogy a' Királynak minden-féle adományit, törvény szerént való iktatással, egy esztendőnek forgása alatt meg-kelleyen erősíteni.

Tudnia még-is illik, hogy a' Királynak minden adománnyit, akár magva-szakadás miatt légyenek meg-kerettetvén, akár némelly gonosz embereknek hitetlenségek miatt; akár Király igazságának nevével, kik hamisan a' Király igazságit magoknak tartják; akár új Adománynak nevével, önön jószágokat méltó igazsággal, és igaz törvény szerént kik birják: és ezekről levelek kelvén, és meg-iratván, a' Donationak napjától-fogva számlálván, egy egész esztendőnek forgása alatt törvény szerént való iktatással meg-kell erősíteni, és helyére állapítani, akár ellenzi valaki, akár ne. Mert ha e' nem leszén, az Adománynak ereje el-telik, és a' Donatio levél-is haszontalan leszén, és erejében meg-fogyatkoztatva marad.

XXXIII. TITULUS.

Az Iktató, Határt-járó, Intő, avagy Kénáló, és rövid Hivatal-leveleknek, hány napig tartson erejek az elég-tételre.

Ebben ezt-is eszünkbe vegyük, hogy a' bé-vívő, 's mind pedig a' Királyi iktató levelek, akár mi Donatiokról, mellyekben valakinek hív szolgálattját a' Király ki-nevezi, és ilyen képpen kezdik-el a' levelet: Mivelhogy, úgy-mond, mi méltán meg-tekéntettük volna, 's a' t. Avagy ekképpen: Minek-utánna eszünkbe, és előnkbe vettük volna ennek 's ennek hívséges szolgálattját, 's a' t. A' mint a' Donationak kezdeti vagyon, és a' több részét-is írják, egész eztendeig tartnak, és erejek vagyon arra, hogy e' féle Királyi Adományba azzal bé-irathassák magokat. Egyéb minden-féle hasonló leveleknek, úgy-mint Bé-vitel, Iktató, Viszsa foglaló, és mind pedig Határt-járó, sőt Kénáló leveleknek, mellyeket kezdnek így írni: *Dicitur nobis* (az az: jelenti mi-nékünk ez 's ez) És mellyekben e' tzikkely-is benne léend, hogy hijjátok reá a' szokott törvény napjára, 's a' t. E' féle levél ki-adásának utánna, csak hatvan napig élhetnek véle, az után erőtlen lesznek.

Mind-

Mindazonáltal e'féle Bé-vitel, és Víz-sza-foglaló, avagy Hatar-járó, és Intő-levelekben, valamelly Octávára-való nap iratik, mellyre a' hivatal (kinek okait azon levélben meg-irják) meg-légyen: Tehát annak az Innepnek, mellyet az Octávanak, az az: Törvény ki-fizolgáltatása napjának tésznek, nyoltzad-napjára elő kell vinni annak törvénye szerént. A' nyoltzad-nap mindazáltal nem az Innepnek utánna, hanem előtte tartatik-meg annak végbe-vitelére. A' hatalomra való Hivatal-is, mellyet a' mostani szokásunk szerént harmincz kettődik napra szoktunk irni: hasonlatos keppen ez-is tsak hatvan napig tart azon levélnek ki-adása után, és ha hatvan napnak alatta el-nem járnak dolgokban levelek mellett, az után nem lesznek leveleknek helyek.

XXXIV. TITULUS.

A' Donatiokról való Iktató-levelek mit basználtjának, mikor az okát meg-magyarázzák, avagy nem magyarázzák, miért adtuk legyen a' jószágot.

Továbbá ezt-is tudnunk kell, hogy a' Királynak minden féle Adományról költ Iktató-levéllel, akár szolgálattyának emlékezetivel, akár pedig, ha szolgálattyat jagyen sem említik-is benne, hanem tsak,

Ann

Cum

Cum nos-sal, avagy *Dicitur*-ral írják, melly ez Ország Birai között akár mellyik előtt költ legyen; ember iktathattya magát vele. De ha az iktatás csak *Dicitur*-ral lesz, és szolgálattyanak nemét meg-nem írják; tehát a' törvényben nem elégséges csak az Iktató-levél, hanem a' Donatio levelet-is elő kell hozni, és be-mutatni: hogy ugyan valóba ki-tessek, mi okon, és mi módon adta legyen a' Király a' jószágot. Mert ha a' Donatiót elő nem adhattya az iktatásnak is semmi ereje nem lehet. Ha pedig a' Szolgálatnak ki-nevezésével irván *Cum nos*-által, az az: Mikoron mi, s a' t. megyén végbe a' be-vétel, és iktatás; tehát a' Donatiók, avagy Adományról-való levelek el-vesznek is; a' törvényben csak e' fele iktató levél-is elegendő. Mert ez eléggé megmagyarázza, mi okon adta legyen a' Király a' jószágot.

XXXV. TITULUS.

A' Király Consensusáról, és engedel-
méről való levél felől, mellyben a' vallást
ígéről ígére be-nem írták volna.

Ezen értelemben kell lennünk a' fele te-
vélről-is, mellyben a' Király Consen-
susról, avagy engedelmséről való emléke-
zet volna: Mert ha az a' vallás, mellyről
Király

Király ö Felsége Consensust adott, ígeröl igére bé-nem léend írva az Engedelem levélbe; tehát ha a' féle vallást szörin elő nem mutathatnák a' Bíró előtt, a' Királynak e' féle engedelme, és consensusa erőtlen, és haszontalan készen.

XXXVI. TITULUS.

A' Király új Adománnáról somma szzerént, és honnan legyen eredeti.

Sokan szokták az ö örökségeket, és jószágokat új Adományul meg-kérni a' Királytól, és gyakorta a' Király igazságát is e' féle új Adományról való levélben magoknak, és maradékjoknak meg-kérik, jelentvén a' Királynak, hogy az ö elejek régtől-fogva azon jószágnak bekecséges uraságában voltak volna. És jöllehet e' féle új Adománnyal sokan igazán, és jó móddal élnek; viszontag mindazáltal, kik lelkeket nem szánnyák, sokan tsakadul, és hamissan szokták kérni az új adományt. Mert ez okkal sokan ki-akarják tagadni a' leány ágat, mikor a' jószágról való oklevelet, a' mellyből ki-tetfszenék, hogy ha a' jószágot pénzen vettek volt, avagy egyéb képpen is mind fiú, és leány ágra szolgálna a' jószág, avagy el-rejtik, avagy tűzbe vetik, avagy egyéb képpen el-szakaszttyák.

Némel-

Nemellyek pedig az atyafiúi szeretetet megtagadván, feleségeknek, avagy leányoknak akarván kedveskedni, kívált-képpen mikor eszékbe veszik, hogy ő rajtok férfiú, ág elfogyna, és félnek, hogy jószágok a' több egy oszláson-való attyokfiaira szállana; tehát feleségeknek, és leányoknak neveket az új Adományba bé-irattyák, a' vér szerént való attyokfiainak neveket a' levélből kihagyván, és ilyen móddal igyekezik őket az örökségekből, és jószágokból ki-tudni, és rekeszteni.

XXXVII. TITULUS.

Mi legyen a' nova Donatio, úgy-mint az új Adomány, és hogy kétképpen értetn.

Mellyből itt meg-kell értenünk, hogy a' Király új Adománya, mellynek levelebe e' tikkelyt bé-szokták írni, hogy ennek 's ennek a' jószágnak bekefséges uraságában éltenek volna az ő elei, és ő maga-is benne volna, semmi nem egyéb, hanem az előbbi Adománynak újjonnan-való meg-erősítése: melly igéből ezt magyarázhatni, hogy még az előtt-is meg-keresett jószág volt ez, akár Donatio által, akár a' jószágnak egyéb úton-való találása által.

De

XXXVII. TITULUS. III.

De hogy az új Adományt inkább megérthessük, vegyük észünkbe, hogy e' féle új Adományt két okokért mondanak új Adománynak.

Elsőbben, a' Királyi Koronára nézve, mellytől fűg a' jószág adománya.

Másodszor, a' vér szerént való atyafiakra, és leány ágra nézve.

A' Király méltóságára nézve azért nem szükség, hogy az új Adománynak az előtt való Adományra tekinteti legyen. Mert ha a' Király valakinek valami jószágot egyszer el-adott, és az törvény szerént bele is iktatta magát, nem volna szükség, hogy e' féle jószágot újjolag meg-kérné; sőt inkább csak az elébbi Donatit kellene meg-erősíteni, és confirmáltatni. De még a' confirmatio sem szükséges a' jószágnak első Adománnyára; mindazonáltal nem árt nekik. Mivelhogy a' confirmatio is ö-magában erőtlen, ha a' Donatioja semmire kellő léfzen. Az új Adományt azért avagy csak ő szintén, avagy a' Király igazságával egyetemben szokták meg-kérni a' Királytól.

Ez okaért, hogy jöllehet a' ki az új Adományt kívánnya, a' jószágnak uraságában ül; mindazáltal észébe vette, hogy nem jó módjával, és ne talán Király igazsága ellen is bírja a' jószágot. Mert az Urak, és a' Nemesek nem mindnyájan Király Adománnyával bírnak a' jószágot, hanem

nem külömb-külobb okokból, és móddal lett kötésekkel, és ok levelekkel. Holott ez okaért igazságoknak e' féle fogyatkozását ismervén, a' Király új Adományyával szokták helyére állatni, és jó karba ütni. Új Adománynak pedig tsak ennyiben mondatik, és ez okaért, hogy akkor adta elsőbben valakinek a' Király a' jószágot. A' mint a' régi Magyar Királyoknak, Lajos Királynak, és Sigmond Tsászárnak Privilegiomok leveleiben láttam, és olvastam-is, hogy új Adományúl adtanak jószágot; de a' levélben semmi emlékezet arról nem volt; hogy annak elei a' jószágban eleitől fogva békeségesen éltek volna; avagy ő maga-is békeséges uraságban lett volna: Hanem (a' mint a' Donationak szokott folyása, és tenora) az új Adomány-levélben tsak hü szolgálattyát irtak-bé: Es e' féle jószág el-adást, és róla költ levelet, a' fellyül meg-mondott okból, ez okaért mondom, hogy új Adománynak szokták hini, és mondani, mivel hogy a' ki az új adományt nyerte, akár volt az előtt a' jószágnak uraságában, akár nem volt; mindazonáltal akkoron újjolag adta néki a' Király a' jószágot, és nem az előtt.

Mert ha az előtt-is adta volna (a' mint mondám) a' jószágra nem új adományt, hanem confirmátiot kellett volna kérni: E' féle új adománynak pedig, melyet a' Király

rály a' Szent Koronának igazságával szokott adni, még ha a' Király igazsága ellen esnék-is, akár minden Király igazságával adná, akár pedig csak új adománnyal, mindenkoron helye, és ereje vagyon. E' féle jószágot pedig más ember sem Király igazságával, sem pedig magva-szakadtúl ennek utánna meg-nem kérhet: mert még a' Fejedelem-is a' melly adományt egyszer megadott, sem ö maga, sem mással meg-nem másolhattya, és semmivé nem teheti; csak hogy ez igaz légyen, hogy a' ki az új adományt nyerte, avagy ö maga, avagy pedig az ö elei annak a' jószágnak békeséges uraságában valósággal volt (az az: nem saját hatalmokkal, se vakmerő képpen mástól ne foglalták légyen el.) Mert ha tsalárdúl, és hamisan kérné-meg valaki a' jószágot, tudni-illik mondván, hogy valamelly falu, avagy jószág övé volt volna, és annak uraságában régtől fogva lett volna, de a' jószág nem övé, hanem a' Királyé lett volna, és régtől-fogva igazán a' Király ö Felsége valamellyik várához tartozott volna; tehát e' féleiben, és hasonló tsalárdságban az új adománynak semmi ereje nintsen: sőt azt, a' ki így tsalárdkodik, és hazud, szörnyűképpen meg-kell büntetni. Hasonló ez-is ehez, ha valamelly hatalmas szánt-szándék-ból való hatalomsággal, és vakmerő-képpen egy falut magának foglalna, és mivelhogy

uraságában egy esztendőt töltene, és a' Királynak azt adná eleibe, hogy ő annak a' jószágának bizonyos uraságában sok időtöl-fogván volt, és ez okon új adományul kérné-meg a' Királytól. Mert ekképpen-is a' Király igazságával meg-nyert új adomány-nak-is nem lehet ereje más embernek igaz-sága ellen, a' kitől tudni-illik az a' hatal-mas el-foglalta volt a' jószágot: Mert reá bizonyittyák, hogy nem jó úton, és igaz-sággal kérte volt-meg más ember jószágát.

Másodszor mondam, hogy az új adományt érthettyük, a' vér szerent való attya-fiakra: és leány-ágra nézve, és a' mint el-sőbben meg-mondam, mi legyen az új adomány, arra nézve kell érteni.

Tanúságunk azért innét ez, hogy e' féle új adományról költ levél, mellyben e' volna írva, hogy (a' fiúi ágon a' jószágban békeségesen élt volna) nem elégseges a' le-ány-ágnak azon jószágból-való ki-tudására, még ha a' mellett a' férfiúi ág ő magok-között való oszlás-levelet adna-is elő, avagy a' leány-negyednek ki-fizetéséről való me-nedék-levele volna-is. Hanem az Origi-nált, az az: a' jószágának eredetiről való levelet hozza elő a' törvényben; hogy meg-tesék, mint találták a' jószágot, pénz-en vették-e, avagy egyéb jó úton, mint s' hogy szerzették. Melly levelet ha elő nem hozhatuának, mivelhogy sok jószágos

Nemes

XXXVIII. TITULUS. 115

Nemes embernek ok-levelei a' hadak miatt, és külső ellenség miatt el-vesztenek, avagy még békeséges időben-is tűz miatt meg-ég-tenek; tehát akkor az al-peresnek ötven Nemes emberrel, tiszta nemes személyekkel, hitet vét a' törvény, hogy leány-ágot nem illet a' jószág. Melly al-peres ha meg-esküszik, nem tartozik a' leány-negyedet a' jószágból ki-adni, hanem csak pénzel fizeti-ki, ha annak ki-adásáról menedék-levele nem lesz.

XXXVIII. TITULUS.

Honnet legyen az atyafiui vér-árulás.

Holott pediglen az al-peres ilyen módon meg-esküszik, és más felől a' törvényben avagy ő maga, avagy Prókátora az Original levelet, a' jószágnak eredetiről-valót, elő-adandja, és élni akar véle; avagy végre mehetnek, hogy e' féle Originalt el-rejtett, és el-titkolt volt, és úgy kérte-meg a' jószágot új adományúl, vér szerent való atyafiai, avagy a' leány ág ellen, és azok nevét a' Donatioból, avagy új adományból ki-hagyta volna, kiket a' jószág igazán illetne, és ez okkal e' féle jószágtól atyafiait, avagy nényeit, és hűgait hamisán ki akarta volna rekesztetni, és az örökségből ki-tagadni, mihelyt e' dolgot va-

lóba reá bizonyithatták; tehát e' féle embert a' törvény hamis hitűnek, és vért árulónak méltán ítélheti. A' kik pedig mellette meg-esküttek, azok-is mind hiti-szegettek, és mindnyájan hamis hitűek lesznek. Mikor pediglen a' leány ágat, a' mint meg-mondám, ki nem esküfzi valaki a' jószágból, hanem csak részetlené akarja azt tenni, hamis hitűve ezzel nem leszén; hanem csak vér-árulásnak terhén marad.

XXXIX. TITULUS.

Mi legyen az atyafiui vér-árulás, és mi legyen büntetése.

A' vér-árulás pediglen ez, mikoron egyik atyafiú a' másikat, avagy egyik vér szerént való leány ág a' másik atyafiát az ő igazsága mellől, melly a' jószágban vagyon, álnokúl, és tsalárdúl szín alatt ki-rekeszti, és örökségéből ki-tudja. Itt pediglen az atyafiú néven értyük, hogy valakinek mind bátyját, ötsét, nénnjét, hűgát, és somma szerént minden féle nemzetét, kit egyaránt illetve a' jószágnak örökös volta. A' vér-árulásnak büntetése pedig nem csak ez, hogy híret, nevét, tisztességét el-veszti; de annak felette valakit e' féle vér-árulásban tapaszthatnak, az minden jószágát, és örökségét örökkön örökké

rökké el-veszti: és minden jószágá, és öröksége annak az atyafiának adatik, melyet a' jószágból ki-igyekezett tagadni, és örökségétől meg-fosztani, és a' félélet ez ilyen atyafia kezébe kell adni, hogy úgy tartsa, mint egy szolgáját. Mellyet mind hólta napjáiglan tartozik étellel, itallal, és ruházattal, mint egyik háza-népét el-tartani.

Ezen büntetések vagyon az afzszony-népeknek-is, avagy az Urak, és Nemefek leányinak, ha ki közzülök az atya jószágában, melly leány ágat-is illetve, a' Királytól fő-embernek könyörgésével, és törekedésével férfiúi ággá tehetné magát, és a' több vér szerént való atyafiait, és a' több leány ágat a' féle örökségből ki-akarna tudni.

Ennek felette, ha ki vér szerént való atyafiát, vagy férfiat, vagy afzszonyi-állatot vakmerő-képpen el-tagadná, hogy nem az ő nemzetségből való volna, és e' megtagadott atyafiú, vagy levéllel, vagy ha levele nem volna, emberi bizonyossággal (mellynek hatvan esztendeiglen-való emlékezetivel szabadon élhet, de nem fellyebb) az ő nemzetséget meg-bizonyithattya, hogy ő-is atyafiú hozzája: E' dologból-is vér-árulás jö-ki, mivelhogy ez-is a' meg-tagadott félt az ő törvény szerént való igazságából ki-akarta tudni, és örökségétől meg-fosztani.

XL. TITULUS.

Az atyai, és ős jószágot miképpen osztják-meg az atyafiak.

Mivelhogy eddig a' Király adományáról szóllottam; immáron jer szóljunk köz-
zels-is azon Királyi adományoknak ágairól.

És először-is a' vér szerént való atyafiaknak jószágokról, és örökségekről, melyet avagy Király adománya által, avagy egyéb képpen-is valami módon találtak, és szerzettek, és e' féle jószág miképpen osztoljon-meg köztök.

Itt azért somma szerént ezt vegyük eszünkbe, hogy minden Zászlós, és Nagyságos Uraknak, és Neméseknek atyai, és ős-i jószágok akár mi nével nevezettség; e' féle Urak, és Nemések fiai között, úgymint egy test, és vér szerént való atyafiak között, egyenlő-képpen megyen osztásba, és valamenyin léendenek az atyafiak, annyi részre kell fel-osztani. Az atyai ház pedig a' kisebbik fiának jut lakó helyül: de azért a' több atyafiainak, és bátyjainak, a' jószágnak közönséges hasznából, a' köz földön, a' hol szintén kiki akarja, mindenkinek az attyok házához hasonló házat kell építeni: És ez új házhoz a' köz szántóföldből, erdéből, rétből, széna-füből, annyitannyit kell szakasztani, a' mennyi az attyok háza

háza után volna, hogy az új házhoz örökben birják, és éljék.

Ennek pedig úgy kell lenni, ha olly bö leszzen a' köz föld, hogy mind a' szántó-föld, mind az erdő, és a' rét ki-telljék belöle, és mindeniknek jó módjával része juthasson belöle. Mert ha ki-nem telnék tehát az attyok háza után való földet, erdöt, rétet, és kaszáló-füvet annyi részre kell fel-osztani, a' mennyi udvar-házat építenek, hogy mindenik háznak egyenlő része jusson, kin élheessen. És még ennek-felette, ugyan ezen új udvar-házhoz kell azt-is a' szántó-földet, erdöt, és rétet tellyességgel szakasztani, a' melly járt a' hely után, avagy a' jobbágy ülés után, a' kin az udvar-házat újjonnan építették.

XLI. TITULUS.

Mi kell tselekedni, ha az atyai ház köből tsindált leszzen, avagy fok költséggel építetett.

Ha pedig az attyok háza kö, avagy téglaleendő, avagy frissen, és fok költséggel faragtatván építették, és olly fokot érne, hogy a' jószágnak közönséges hasznából hozzá hasonló házakat nem építhetnének, söt még csak egyet sem építhetnének helyessen; tehát e' féle dologban az atyai

H s

házat

házat Kö-müvesekkel, és Atsokkal, az Ország Birájának egy embere jelen lévén, Istenesen igaz lelkek-ismérete szerént meg kell bötsültetni; és a' mennyi sommára megyen a' böts, azt annyi részre kell osztani, a' mennyin az atyafiak vagynak; a' kisebbik fiú pedig, avagy atyafia, az ő részéhez, a' mennyire ötöt illeti, ingyen jut; de a' több bátyyainak részeit pénzrel tartozik ki-fizetnie, az el-intézett, és megmondott somma szerént.

Ezt pedig értsed, ha a' kisebbik fiú annyi idős lévén, hogy maga javaira hasznoson gondot nem viselhetne. Mert egyéb képpen e' féle drága sommába készített épülettel egyaránt osztoznak-meg az atyafiak. Továbbá, e' féle jószág egyaránt illeti a' leány ágat-is, mint szintén a' fiú ágat; és az attyok halála után fiak, és leányok maradnak, és egyik leánya kisebb léend köztök, tehát ugyan olyan dologban-is nem a' leánynak, hanem inkább a' fiúnak, ki leg-közelebb volna a' kisebbik leány előtt idővel, adatik az atya háza lakó helyül, úgymint méltóságosb, és bötsületesb személynek, de a' fellyül megmondott okok alatt.

XLII. TITULUS.

*Hogy az ok-leveleknek tartása öregbik
atyafiat illet.*

Ezen értelemben legyünk az ok-levelek tartása felől-is, hogy nem az öregbik leányra, hanem a' fiúra, még ha a' nényeknél kisebb idejü volna-is, kell a' jószágról-való ok-leveleknek tartását bízni. A' fiak, avagy atyafiak között pedig, az öregbik, sőt az idősbbik bátyókra. De azért úgy kell az öregbik bátyókra bízni, ha tiszta eszü léend, és sem szelesnek, sem bolondnak, sem pedig nyilván-való tékozlónak nem találtatik lennie: Avagy a' több atyafiait nem igyekezik az atyai, és ösi jószágból, örökségből ki-színleni. Mert e' féle fogyatozások miatt nem az öregbik bátyóknak, hanem másnak, a' ki atyáról leg-közelbbik bátyók, avagy atyókfia lészén, annak kell az ok-leveleket kezébe számlálui, és meg-tartásnak, 's meg-marasztásnak okáért arra kell bízni. A' leányok pedig a' féle jószágról való leveleknek, melyek mind a' két ágra-való jószágról szolanának, az Ország Bírái előtt mását vehetik, mellyet a' férfiú atyafiak-is tartoznak nékiek ki-adni.

Ennek felette ezt-is jó meg-tudnunk, hogy a' kit illet a' leveleknek tartása, azon

zon atyafiúnak kell a' több ötsei ellen-való pereknek-is gondját viselni (közönséges költségöl) mind addig, még a' jószág valóba meg-nem oszland közöttök.

XLIII. TITULUS.

Az atyafiak keresett jószágának megosztásáról: És a' Királyi Adománynak imetizzikelyéről, Per eum &c.

Továbbá ezt-is meg-kell jegyzenünk, hogy ha két, avagy több test szerént-való atyafiak, avagy egy méhből-valók az ősi, avagy atyai jószágban osztatlanok volnának: kiknek egyike Király udvarában, avagy egyéb Uraknak való szolgálatban foglalta volna magát; a' másik atyafia pedig othon a' háznak gondját viselné, és munkálkodnék; azonban ama, ki szolgálatra adta vólt magát, akár Királytól ő felségétől, akár más rendbéli Urától valami örökséget, és jószágot jámbor szolgálattyával nyerhetne: és az othon való atyafiainak neveket-is az ő Donatio levelébe ilyen módon belé íratná (hogy ő általa, úgy mond, vagy ő utánna a' több atyafiaknak-is adta volna az Ura azt a' jószágot) Tehát a' dolog így lévén, noha az a' szolgáló atyafiú annak előtte, még a' több atyafiaival meg-nem osztozik, e' fele jószágot, mellyet-saját szolgálattyával

val talált, akár kinek-is el-hagyhat, és valamint kedve tartya, el-idegeníthet. De azért valami szin alatt magának, avagy az ő maradékinak meg-nem tarthattya; hanem tellyességgel töle üresnek kell lenni. Mindazáltal, ha az osztásra kél a' dolog, a' több atyafiak-is e' féle nyert jószágból szintén annyi részt vehetnek törvény, és igazság szerént, mint a' ki találta. Mert valamelly jószág felől, avagy adomány, avagy egyéb ok-levél, és Privilegium kél, annak a' jószágának annyi részre kell osztatni, mennyi ember nevére szölland a' levél. Hanemha azon levélben nyilván ki-választották, és ki-nevezték volna, hogy kié legyen a' jószág, 's kié nem. Holott azért a' levélben azt írják, És ő általa, úgy mond; e' czikkelyt nem úgy kell érteni, hogy annak a' jószág-találó atyafinak (halála után) szálljon másra: a' mint egynéhányan vissza magyarázzák, és azt akarják ki-hozni belőle, hogy a' még él, a' ki a' jószágot találta, addig a' több atyafiak részt nem vehetnének belőle, hanem holtá után fiaival kellene osztan meg-osztani: de ennek az igaz értelme nem ez. Mert az osztatlan atyafiak valameddig meg-nem osztotznak, mind a' hasznokat, 's mind a' kárt egyaránt veszik, szenvedik, és egyenlőképpen kell türniek. Honnét ez-is következik, hogy ha valamelly test szerént való atyafiaknak,

fiaknak, avagy kik atyával, és anyával egygyek volnának, avagy tsak attyokról volnának egygyek-is, és még meg-nem osztottak volna, neveket a' Donatioba bé-nem irták volna-is, mindazáltal mikoron osztolni akarandnak, mindenik atyafiú méltán ki-veheti az ő részét. Annak okáért e' tzikkelyen tudni-illik: És ő általa, nem azt értjük, hogy (ő utánna) hanem ő általa, és véle egyetemben ennek és ennek: Mintha azt mondaná a' Király, hogy ennek 's ennek az ő jámbor szolgáltyát, és hűségét meg-tekéntven, adta volna e' jószágot, avagy falut néki, és ő általa, avagy ő érette, és ő véle egyetemben másnak-is.

XLIV. TITULUS.

Ha az atyafiak közül valamellyik a' jószágot, melyet ő maga keresett, magának akarja tartani, medgyen.

Hogyha pediglen valamelly atyafiú láttya, hogy a' több atyafiai tsak restségben, és vesztég heverésben mennek elő, ő pedig vére hullásával szolgálván, avagy egyéb keppen való szolgáltyával, és jószágos tselekedetivel valami jószágot, avagy falut találand, és a' több atyafiaival nem akarja közleni; tehát ha ő-is az attya örökségéből,

géből, jószágából, és minden-némü javai-
ból részt nem kíván, hanem a' több atya-
fiainak hagyja; az ő maga kereste jószá-
gát, találmányát, tsak magának 's maradé-
kinak örökön meg-tarthattya. Mellyből ez
jö-ki, hogy a' vér-árulás az atyafiak közt
nem a' jószágnak fáját találásában, és ke-
resésében esik-meg (a' mint némellyek vé-
lik) hanem az atyai, és ösi meg-keresett
jószágból való ki-rekesztésében, és ki-tu-
dásában.

XLV. TITULUS.

*Hogy az egy testvér atyafiak között
a' jószág osztásnak nem hosszú perrel kell
meg-lennie.*

Ezt-is meg-tanúljuk, hogy a' vér szerént
való atyafiak, avagy a' kik egy méh-
béliek volnának-is, ha még osztatlanok,
nem osztóznak per-folyás által, és hosszú
törvénykezéssel, hanem a' Királytól vegye-
nek parantsolatot a' Vármegye Ispánnýára,
avagy a' Vice-Ispánnýra, és Szolga-Bírákra,
a' melly Vármegyében léend a' jószág, mel-
lyet meg-osztani akarnak. Ha pedig az a'
jószág külön-külön Vármegyékben lészén,
a' Király levele szólljon egyik Itélő-Mester-
nek, és ilyen képpen avagy az Ispánnýok,
Bírák, avagy az Itélő-Mester által minden
atyai,

atyai, és ősi jószágokat, és valamit ö magok találtak volna-is, minden ingó bingó marhájokkal egyetemben, akár mi féle legyen, még ha az atyafiak között valaki ellenkézné-is mind annyi részre osztják, a' mennyire léendnek az atyafiak.

Ez ilyen osztás után pedig, ha valamely az atyafiak között ezen féle jószágban valami igaz, és méltó okból új osztást kívánna; avagy azt hányná-vetné, hogy ő nékie kisebb, és haszontalanabb rész jutott, avagy hogy ő töle el-perlették volna az ő részét; tehát ilyen másod úttal való osztáshoz törvénnyel fér, de olly törvénnyel, mellynek egy Ottván vége szakadjon (ha a' Bíró mind a' két peres szavából meg-értendi, hogy szükséges léend a' másodszor való osztás-is) Mert gyakorta történik ez, hogy ok nélkül, és helytelenül kívánnya némelly atyafiú a' másodszor való osztást. Ezen Articulus tartása szerént kell értenünk, a' vér szerént két atyafias atyától-való atyafiaknak-is osztásokról, kik még meg-nem osztottak volna.

XLVI. TITULUS.

Az osztózó Atyafiak között mikor kell meg-engedni az új osztózást, és mikor nem kell meg-engedni.

Egy oszláson való Atyafiak között pedig, hogy-ha a' jobb attyok, ösök, és régi elejek oszlást tettek volna, és erről levél-is költ volna köztök; annak-utánna újonnan való osztlás meg-nem engedtetik. Hanem ha az atyafiak közzül valamellyik hatalmasb kezdene lenni, és az igaz osztásnak utánna a' másik atyafia jószágának, avagy há-tárának valami részét, darabját hatalmasúl magának foglalná, és tulajdonitaná, melyet reá-is bizonyithatna; tehát mivelhogy az erőtlenb atyafia a' másik hatalmaságának ellene nem álhat, az osztlásnak meg-igazí-tását újolah meg-kivánná. Mert ez okon, új osztlásnak kell köztök lenni. Melly osztást mindazonáltal hoszszú pernek folyásával vihet elő; ezt-is még úgy, ha az atyafiú, ki az osztást kívánnya, kívánságának (a' mint meg-mondám) olly elégséges okát ad-hattya. Mert ha tsak erre való tekénte-tiben kívánná az új osztást, mivelhogy lát-ná, hogy ő köztök, avagy az attyok kö-zött való osztás után, más atyafiának az ő része szerént való saját földön jó plán-tált szőlői, és gyümölsös kertei volnának,

I

avagy

avagy részét irtovánnyal jobbá tette volna, az övé pediglen ezen közben miveletlen, és irtás nélkül maradott volna: ez okon az új osztást még hosszszú pernek folyásával-is, úgymint négy Oótáván-is meg-nem nyerheti, meg-sem engedtetik. De ha azt forgatná, hogy határának valami részét ok nélkül, és hatalmasúl fogalta volna-el az atyafia; tehát e' féle dologban holott hatalmasúl, és méltatlanúl vették volna-el jószágát, avagy jószágának valami részét, a' foglaló, és hatalmas atyafiát még rövid törvény folyásával, úgy-mint magyarázattal-való hivattallal-is reá keresheti. De úgy keresheti-meg, hogy ha e' féle atyafiak között való hatalmaskodás a' foglalásban a' közönséges hatalmaskodásnak módja szerént idő-töltés nem lett, a' mint szoktunk véle élni, ha harmincz-két esztendőt nem töltött a' hatalmas atyafiú az el-foglalt részben. Mert egyéb képpen a' jószágnak tulajdonságára nézven, az atyafiak között idő-töltés soha nem lehet.

Annak felette valamikor az atyafiak egyszer úgy osztóznak-meg, hogy ki-ki meg-határozattya az ő részét, és ki-szakaszttya a' több atyafiai részekből; e' féle jószágban sem ő magok, sem maradékjok soha többé osztást nem tehetnek. De azért ha így meg-határozzák-is az egymás részbeli jószágot; mindazáltal ne véd azt, hogy

hogy ez okon a' vértől el-idegenülne a' jó-
szág: hanem egyik atyafiúnak része a' má-
sikra szokott szállani.

XLVII. TITULUS.

*Hogy az atyafiak között meg-öszlött
jószág, ha egyiknek magva-szakadna, a'
másikra száll, ha kik házasságra mente-
nek volna-is közülök.*

Továbbá ezt-is tanuljuk-meg, hogy az
atyafiak között e' féle meg-ösztott jó-
szág, ha valamellyiknek magva-szakadna,
száz, avagy két-száz, és több esztendőök
után-is (még ez idő alatt ha negyed íz után
egyik atyafiú ág a' másik atyafiú ágba há-
zasúlt volna-is) a' több első atyafiakra, és
azoknak maradékira szokott szállani. Tsak
hogy az élő atyafiak levelekkel bizonyít-
hassák-meg az ő nemzetségeknék igaz rendi
és léniája szerént, hogy a' magtalanúl meg-
hólt atyafiú az ő nemzetségekből lött lé-
gyen, és annak eleivel az ő elejek-is jó-
szágokban igaz öszlás atyafiak voltak, és
azokkal volta-képpen meg-ösztoztak egy-
másal. Ha pedig levelekkel fel-nem érnék,
emberi bizonyossággal hatvan esztendeig (de
fellyebb nem) az ő nemzetségeket, és atya-
fiúságoknak ágait meg - bizonyíthattyák.
Mellyből elsőbben e' következik, hogy az

ofzlás után ha valamelly atyafiú ö magának jószágot keresend, és találand s' magtalanúl haland-meg, és örökösi nem léendnek; jószága ennek nem az egy ofzláson-való atyafiakra, hanem a' Királyra száll.

Ezt-is ugyan innét meg-tanúlhattuk, hogy ha a' Király két, vagy három embernek, kik idegenek, és nem atyafiak volnának, jószágot adna: avagy akár miképpen jószágot szereznének magoknak, ha valamellyik meg-hal magtalanúl, annak része ismét a' Királyra száll. Mert tsak a' vér szerént való atyafiuság, és atyafiak között egymással-való ofztozás téfzi, hogy egyik atyafiuról, a' másikra szálljon a' jószág, mellyben semmi idő-töltés ne lehessen.

XLVIII. TITULUS.

Ha az Urának feleségével egygyütt adják a' jószágot, és az Urának magva szakad, a' jószág a' feleségére száll-e, avagy viszontag a' feleségéről az Urára?

Mivelhogy némellyek az Urak, és Nemesek között feleségek nevét-is szokták be-iratni a' szolgálattyyokkal talált jószágról való ok-levelekbe: Annak okáért szokták másodszor-is azt kérdeni, hogy ha az ura magtalanúl meg-haland, az ő jószágbeli része feleségére száll-e, avagy nem?

Holott

Holott az aszszony-ember nem atyafia, hanem csak felesége volt az ő férjének: És viszontag a' felesége-is ha magtalanul meghaland, az ő része az urára száll-é? Mellyre ez a' felelet, hogy egyikről a' másikra száll. Mert jóllehet a' férfiat az ő feleségének, és viszontag a' feleséget az ő urának nem mondhattuk vér szerént való atyafiaknak: mindazáltal a' házasságban való egyesülésért, egyiket a' másikhoz még atyafiaknál-is közelebb valóknak mondjuk. Mert a' házafok, az Evangyeliom szerént egy testnek, és nem kettőnek mondatnak: Egyik atyafiu pedig a' másiktól más test. Annak okáért a' házasságbeli egyefségért, az ura jószágbeli része a' feleségére, és viszontag a' felesége része az urára (a' mint megmondók) méltán szokott szállani.

Itt mindazáltal vigyázni kell, hogy mikor a' Donatioba, avagy az ok-levélbe benem írják, az *utriusque sexust*, mind a' leány, és férfiú ágat; hanem csak e' tzikkely nélkül adják-ki: E' féle jószág nem száll a' leányiágra, még ha e' féle Aszszonynak leányi maradnának-is; hanem csak férfiú ágat illet a' jószág. Holott mindazáltal a' Donatioba e' tzikkelyt belé írják, tudni-illik: Hogy ha az embernek férfiúi magzattya nem lenne, azon jószág leányra-is reá szálljon. Tehát e' féle jószág ha leány kézre jutandis, mind a' két ágra szolgál, ilyen okokért,

ért', a' mint meg-mondám. Ezen értelem-ben legyünk a' vett jószág, és zálogos jószág felöl-is; hogy ha felesége nevét-is belé írják a' levélbe, ha egyik meg-hal-is a' jószág a' másikra száll.

XLIX. TITULUS.

Hitetlenségbe esett embernek jószágá szálbat-e a' Király engedelmeiből fogadott fiura, avagy nem?

Mivelhogy arról kezdénk szólni, a' jószág miképpen szálljon egyikről a' másikra; azért még-is ilyen kérdés támadhat, tudni-illik: A' hitetlenségbe esett ember fejének, és jószágának, ha a' Király meg-kegyelmez, azon ember jószágá szálbat-e a' fogadott atyafiára, kivel az előtt úgy végezett volt, hogy egyik jószág a' másikra szálljon; és e' féle végezésekre a' Király consensust adott volt nékiek, és az által jóvállotta szerződéseket? Mellyre azt feleljük: hogy a' fogadott atyafiára nem száll. Mert e' féle fogadott atyafiságnak szintén annyi ereje vagyon, mint a' vér szerént való atyafiak között való osztozásnak, holott egyikről a' másikra szokott a' jószág szállani: E' pediglen nyilván való dolog, hogy a' hitetlenségbe esett embernek jószágá, sem az előtt való fiára, sem

fem pediglen vér szerént való, és oszló atyafiára nem szállhat. Hasonlatos képpen azért a' fogadott atyafiára-is nem szállhat a' féle jószág, még ha a' Király engedelme-
ből fogadott volna-is valakit atyafiának. De minek-előtte a' Király a' hitetlen em-
bernek meg-nem kegyelmez, kiré kellyen e'
féle jószágnak szállani, nem szükség, hogy
e' felől valami kérdést támaszszunk; mert a'
jószág azé lett volna, a' kinek a' Király
adta, és ajándékozta volna. Mert vala-
meddig valaki az ő jószágának uraságában
ül, addig olly vétekbe ejtheti magát, hogy
az ő részét örökké el-vesztheti: a' fo-
gadott atyafiusághoz bár ne bizzék; mert
a' sem menti-meg, hogy jószága arra
szállana.

L. TITULUS.

*Mint szálljon a' jószág két atyafinak
leányiról egymásra, kiket külön-külön időben
tettek volna férfitü ágga?*

Továbbá ezt-is kérhetik: hogy ha két
vér szerént való oszló atyafiu léend,
kik nyilván látták, hogy ő nékiek ferfitü
magzattyok nintsen, 's ez okon örökségek-
ben, és jószágokban az ő leányokat kü-
lön-külön időben férfitü ágga, avagy pedig
mind a' két ágga tétetnék a' Királytól, 's

ezen mind ketten meg-alkudnának, hogy egyik se ellenzené e' dologról a' másik atyafiát, hogy ha egyik atyafiu leányinak magva szakadna, és semmi örököse nem maradna, a' másik atyafiunak pedig leányi maradéki élnének; a' magva-szakadtnak jószágga az ő atyafiuságokra nézve a' másikkra szállana-é, avagy pedig Királyra szakadna? Mellyre ezt feleljük: hogy Királyra száll. Mert a' magva-szakadt atyafiu immáron nem vér szerént kezdette birni a' jószágot; hanem arról el-menvén a' praefectiohoz, az ő leányinak férfiu ágga való tételéhez rakaszkodott volt, és az után birta. A' leány ágnak pedig férfiu ágga való tételének annyi tulajdonsága, és ereje vagyon mint a' Donationak, és első Adománynak: Itt pediglen nem egyszer's mind adták a' leány ágnak a' jószágot, hanem külön-külön, és külömb időben; és ez okon következik, hogy e' féle jószág a' Királyra száll. Mint szintén mikor az atyafiak között való osztlás után-is, mikor egyik atyafiunak jószágot ad a' Király, és a' másik egy osztláson-való atyafiának nevét a' levélbe bé-nem irattya, szokott a' dolog úgy esni, hogy ha meg-hal az atyafiu, ki újontában találta volt a' jószágot, az osztlás után azon jószág nem a' véle meg-osztozott atyafiára száll, hanem a' Királyra, szabad lévén véle, valakinek ő Felseége adni akarja.

LI.

LI. TITULUS.

Az atyák, és a' fiak között való jószág osztásról, és az atyának fiain való méltóságáról.

Továbbá, jöllehet az atya, és a' fiu között a' jószág hogy meg-osztásék, nem mindenkor engedtetik: mindazáltal esik olly dolog gyakorta, hogy (ha a' fiu nem akarna-is) az atya kényszeritheti, hogy véle meg-osztozzék: És viszontag, ha az atya nem akarna-is; mindazáltal a' fia véle meg-osztozhatik. De minekelötte e' féle dolgokról szóljunk, szükség meg-értenünk, az atyáknak hány féle, és minémü méltóságok, hatalmok légyen a' fiakon.

Holott eszünkbe kell vennünk, hogy minden fiak, és leányok, ha az ő törvény szerént való idejeket el-érték, avagy nem érték volna-is; az ő Szülőjeknek birtokokban, hatalmokban vagynak, mind addig, a' még az atyoknak birodalmából meg-nem szabadúlnak. Ez Országának szokása szerént pedig, a' fiak atyoknak birodalmából a' jószágnak fel-osztása által szabadúlnak-ki: a' leányok pedig az ő ki-házalításokkor, és haza-adatások által. A' kik azért te töled, és feleségedtől származnak, méglen a' te birodalmadból meg-nem szabadúlnak, a' te birtokodban vagynak: Sőt nem tsak ezek,

de még a' te unokáid-is, úgymint az olyan fiak, kik a' te birtokodból ki-nem szabadúlt fiadtól nemzettettek, az ő attyokkal a' fiai-is egyetemben a' te méltóságod alatt vannak. De azok, a' kik a' te leányodtól születtenek, a' te hatalmadban nintsenek; hanem attyok, avagy jobb attyok hatalmában léfzenek, akár nemes, akár nemtelen lett legyen az attyok. Mert a' fiak nem az annyoknak, hanem az attyoknak nemzetségeket követik. És innét vagyon ez-is, hogy a' nemes anyától, és nemtelen atyától valókat, az igaz nemefek közibe nem szokták számlálni.

Az atyai méltóságok között azért Első ez, hogy a' fiú valameddig az atya hatalma alatt léfzen, atya akarattya, és hire nélkül, az atyának sem ingó-bingó, sem pedig álló marhájából, jószágából, semmit pénzen el-nem adhat, sem egyéb képpen el-nem idegenithet, sem pedig a' félekről más-fal semmi-némű tokmát nem indithat, 's nem tehet.

Második, hogy az atyák az ő fiaikat, még ha jól fel-ferdültek-is idejek szerént, vétkekért meg-verhetik, meg-dorgálhattyák: sőt ha nagyobb vétkek miatt meg-érdemlik, még meg-is tömlöztözhetik őket.

Harmadszor, hogy szükségékkor az atyák a' fiaknak terheket magokra vehetik, és felelhetnek felölök, és gyakorta még jószágokat-is (de az osztásnak előtte) utólsó

só szükségeknek idején el-adhatták, és el-idegeníthetik: a' mint e' felől oda alább bővségesben szólunk.

Negyedszer, hogy az atya akarattya ellen senki az ő fiát nála meg-nem tarthattya.

Ötödszer, hogy az atya ki-válthattya magát a' fián; de a' fiú az atyát ő magáért fogságba nem adhattya.

Hatodszor, hogy a' fiak az atyok ingó-bingó marháiból testamentomban semmit el-nem hagyhatnak, hanem a' mennyiben az atyok meg-eugedi. Mert a' testamentom tételnek, azoknak, kik tselekeznek, szabad akaratjokból, birtokokból kell származni. E' féle fiak pedig még nem szabadok magokkal: mert az atyok birtokában vannak. De azért külömb értelmünk legyen a' fiaknak marhájokról, melyeket saját szolgálatjokkal, avagy pedig deáki tudományokkal találtnak. Mert a' félékről még az atyok akarattya ellen-is szabadon testamentomot tehetnek.

LII. TITULUS.

Mitsoda okkal kényszeritheti az atya a' fiát, hogy véle meg-ofsztozzék.

Továbbá ezt-is meg-értsük, hogy az atya a' fel-nőtt fiát, ki immár törvény szerint való idejét elérte; de nem a' neveltent, ez ide alá meg-írt okokért az örökségnek, és egyéb marháknak meg-ofztására kényszeritheti; mindazonáltal azon jókból örökötlenne nem teheti.

Első, ha a' fiu hatalmasúl Szülőire támad, avagy nagy, és nyilván-való boszúsággal illeti.

Második, ha a' Szülőit főben járó vétkekkel vádolja, olly dologban, melly a' Fedelemnek, avagy az Országnek veszedelmére nem volna.

Harmadik, ha Szülőinek életek ellen intselkednék, méreggel, vagy egyéb módon való gonosz tanátsból halálokra járván.

Negyedik, ha latrokkal, és tisztátalan életü rosz emberekkel társalkodik az atya akarattya nélkül, és a' félékkel költi, és emészti latrúl attya javait.

Ötödik, ha az attyai ellenségnek kezéből fogságából, és a' tömlötzből, mikor kiszerezhetné, ki-nem váltya, ki-nem szabadditya, és felöle nem felelvén kezeiséget érte fel-nem vészén.

LIII.

LIII. TITULUS.

Viszontag, mi okkal kényszeritheti a' fiu az attyát, hogy véle meg-osztozzék.

Viszontag pediglen, ez ide alább meg-irt okokból, a' fiú-is (még ha az attya hatalmában volna-is) az ő attyát jószágának, és marhájának meg-osztására kényszeritheti, és az attyai hatalom az osztásnak ellene nem állhat.

Először, mikoron az attya az ő jóva-it tékozlani kezdi, és mind ő maga, 's mind fiai jószágát nem szükséges okokért, hanem helytelen helyre álnokul kezdi vesztegetni, szánt-szándékkal el-is akarja idegeníteni a' fiutól; a' fiu pedig az attyának e' féle igyekezetinek végére mehet.

Másodszor, mikor örökségét, és jószágát el-nem idegenitené-is, sem el-idegeníteni nem igyekeznék: mindazonáltal nem elegendő-képpen mivelteti, avagy oltalmazza; sőt el-hagyja pusztulni.

Harmadszor, ha az attya a' fiát méltó ok nélkül, és nyilván-való véték nélkül kegyetlenül meg-veri, 's meg-kénözza.

Negyedszer, mikor az attya nem akarja, hogy a' fia ember-kort már érvén-is, megházasúljon.

Ötödszer, mikoron az attya a' fiát kéntelené valami gonofzságra, és szarvas vétekre.

És

És noha azért (a' mint ez előtt-is megmondám) a' fiú az attyát halálára nem vádolhattya; mindazáltal ha gonoszra intené a' fiát (mivelhogy Istennek kell inkább, hogysfem mint Szülöinknek engedni) és a' fia ezt értvén, nem hogy vádolná az attyát, és halálra keresné; hanem inkább megfzánván fogyatozását, tisztefséges intéfekkel indítsa, és erőltesse a' jófzágának megofztására.

De ez okokból való ofztáft értsed mindenkoron az östül maradt jófzágban, és ingóbingó marhában, és nem a' féleben, melyet az attya faját fzolgalattyával talált volna. Mert ha az attya kénfzeriti a' fiát az ofztásra a' meg-irt okokért; tehát a' féle jókból, örökségből, és ingóbingó marhákból, melyeket ő maga fzerzett, és talált volna, nem tartozik a' fiával megofsztozni. De ha e' meg-irt okokon kívül indittatik; és léfzen az attya, és a' fia között az ofztás; tehát egy-aránt mindenféle jófzágnak, marhának kell köztök felofzlani. Mert az atya a' fiának, és vífzontag a' fiú az atyának, természet fzerént tartoznak egymásnak keresni, és azt egymáfsal közleni, akár mi marhát, 's jófzágot találjanak.

LIV. TITULUS.

*Az osztásnak még-is egy fő okáról:
és a' féle jószágról, melly a' fiut anyja
után illeti.*

Ezt-is tudni kell, hogy minekutánna a' fiú az atya akarattyaából törvény szerént felelőset vesz magának (a' fellyül megmondott okok ellene nem álván) tehát az édes atyát (jó módjával, és törvény után) az osztásra mindenkor, és minden módon erőltetheti, holott egyaránt mind a' kettőnek, úgymint az atya, mind pedig a' fia javaiban, és jószágiban oszlást kell tenni.

De ha a' fiúnak külön-VALÓ öröksége, és józága léend, melly az anyjáról tsak őtet illetné, sem az anyja élteben, sem holta után, ez ilyen józágot nem tartozik meg-osztani az atyával. Mert e' féle jószág tsak az anyjáról, és nem az atyáról való nemzetség után jár, a' mint ezt akár ki-is nyilván észébe veheti.

LV. TITULUS.

Hogy a' balgatag, és nem tiszta esztű fiak, mindenkor az ő attyok birtokában vagynak.

Ezt sem kell el-felejtenuünk, hogy a' balgatag, kába, és nem tiszta esztű fiak, mivelhogy nem mondhattuk, hogy olly időt érhetnének, mellyben a' jót a' gonosztól meg-tudnák választani, és tökéletes emberségben lehetnének; annak okáért az ő attyok hatalmából, és kezei alól soha ki nem szabadulnak. Mellyért e' féleket az ő Szülői minden igaz, és tisztefséges dologra kételeníthetik, és kényszeríthetik. Sőt még az illyen fiaknak jószágokat-is nyilván való szükségnek okáért az atya el-is idegenítheti. Mindazáltal az atyák-is tartoznak véle, hogy táplálásokra, és tisztefséges ruházattyokra gondot viselleyenek. Ha pedig az attyok meg-halna; annak gond-viseleése száll a' fiai között a' nagyobbikra, tudni-illik: hogy a' ki idösb, és eszesb a' fiai között, az viselleyen gondot a' balgatag, és eszelös atyafira, mint egy atya.

LVI. TITULUS.

*Hány képpen szabaduljon-meg a' fiu az
Attya hatalmából?*

Jöllehet a' fiak az attyok hatalmából ki-
menekednek, mihelyt egymással meg-
osztoznak (a' mint az előtt-is meg-mondók)
mindazáltal több okokból-is, és más mód-
jával-is az attyai hatalom a' fiakon meg-
szokott szünni.

Elsőben, mikor az attyok testamen-
tom nélkül meg-hal, és neveletlen fiának
testamentomában Tútor nem hagyand: De
ezt-is így, ha e' féle attya-is magával sza-
bad volt, és ha immár ő-is az ő attya bir-
tokából ki-költ volt. Mert ilyen képpen
a' jobb attya birtoka alá szokott maradni.

Másodszor: ha az atya hitetlenségért,
avagy egyéb szarvas vétékért jószágát el-
veszti, és ez okon fején maradand. Mert
a' minthogy e' féle hitetlenség miatt mind
fiaitól, és atyafiaitól az ilyen hitetlen em-
ber el-szakad; azon képpen az attyai méltó-
ságot-is mindjárt el-veszti, és kétség nél-
kül semmivé teszi.

Harmadszor: ha az attya ellenség ke-
zébe, és fogságba esendik. Mert a' ki
fogságba esik, máson annak hatalma nem
lehet: mivelhogy még fogságban vagyon,
addig ő magával sem szabad. Ha pedig
K meg-

megszabadúl, és haza jöhet; az ő atyai méltósága, és hatalma ismét helyre állapodik.

Innét vagyon ez, hogy az ő fogságában, sem ő más ellen, sem más ő ellene nem praescribálhat, időt nem tölthet; hanem haza jövételeig minden dolga az előbbi állapotban áll, és marad: megterése után is minden per, és azoknak tzikkelyei, és folyái az előbbi állapotot nyerik.

LVII. TITULUS.

Hogy minden Urak, és Nemesek az ő saját jószágokat szabadon elhagyhatják, és eladhattyák másnak, a' mint szintén akarják.

Tudni való dolog pedig, hogy minden Szabad, Zászlós, és Nagyságos Ur fő-fő Nemes, és lovagos ember, kinek fiai, és leányi vagynak, kik ha egyet nem értenének-is, sőt még akaratjuk ellen-is, minden féle marháját, jóvait, és jószágát, melyet avagy saját szolgálattyaival nyert, és talált volna, avagy saját pénzen (mivelhogy a' pénzt-is szolgálattyaival szokta az ember keresni) szerzett, és vett volna élteben, szabadon, a' mint szinte akarja, másnak elhagyhattya, és eladhattya, sőt el-is idegeníteni: mellytől a' fiainak, és leányinak el-
le-

lene-mondása, tiltása, és egyéb féle ellentartása, semmi képpen meg-nem foghattya.

Ha pediglen az atya az ő marháját, javait, és jószágát, még élteben fiai, és leányi között el-osztotta volna, hogy az ő hólta után köztök valami háborúság, gyűlölség, és per-patvar ne támadjon. E' féle oszlást még az attyok halála után-is fiai, és leányi tartoznak helyén hagyni, és mind örökké ahoz tartani magokat. E' szerént kell tartanunk e' féle jókról, és jószágokról-is, mellyeket valaki, akár férfiu, akár asziszonyi-állat légyen, magának nyerhet, avagy másnak atyafiává-való fogadáfsal, avagy férfiu ággá-való lételeével költ végezeit. Mert ilyen képpen mind a' férfiu, 's mind az asziszonyi-állat ő maga találja azt a' jószágot: azért szabad urasága vagyon rajta.

LVIII. TITULUS.

Hogy az atya az östül maradott jószágot fiai ellen el-nem idegenitheti.

De azért az östül maradt örökséget, és jószágot, az atya, fiai, és leányi ellen (ha leányt-is illet) és hasonlóképpen az atyafiú-is más atyafia ellen az attyai, vagy ösi jószágról fiainak, leányinak, és atyafiainak akarattyok nélkül, semmi olly vallást,

és kötést, nem tehet mással, hogy mód nélkül mindjárt el-idegenithesse, és el-adhassa. Ha pedig vallást tenne-is, annak semmi ereje, és helye nem lehet.

Mert vagynak ollyak, kik az ö atyai, és öfi jószágokat gyakran szükségekért, néha pediglen semmi bizonyos dologért, és szükségekért; hanem csak torkokért, tobzódásokért, és jó lakásokért; néha pediglen attyokfia ellen való gyűlölségekből, mellyre az ördög-is őket ösztökéli; néha mindazáltal jól, és igazán, de gyakrabban gonosz szándékkal, akár kinek-is zálogba vetik, avagy örökbe el-adják, és külömbkülömb szín alatt el-kötik: És még hogy e' féle kötés, és vallás-tétel e' féle jószágról erősb lehessen, és fel-ne bomollyon; fiainak, leányinak, és attyokfiainak terheket magokra, örökségekre, és jószágokra szokták a' vallás-tétel levélben fel-venni.

LIX. TITULUS.

Mi legyen a' terh fel-vétel: és hány képpen vehetik-fel fioknak, és attyokfiainak terheket?

Valakinek pedig terhét fel-venni, ez, mikor valamely jószág meg-vévőjének fel-lel valaki, hogy az attya, vagy atyafia vallás-

lás-tételét, az el-adott jószág felől, meg-
állya, és meg-tartja.

Mellyből meg-értyük: hogy a' fiak-
nak, és atyafiaknak terheket, három kép-
pen szoktuk fel-venni. Először: mód nél-
kül. Másodszor: bizonyos okokért. Har-
madszor: a' szükség reá kényszerítvén.

Elsőbben, mód nélkül, mikoron tudni-
illik semmi nyilván-való szükség, és semmi
bizonyos okokért (a' mint fellyül-is meg-
mondám) hanem csak gonoszúl, avagy tor-
kosságért, avagy bosszúságból, fioknak,
vagy attyokfiainak veszik-fel terheket: És
e' féle terh fel-vételnek a' törvényben sem-
mi helye nintsen; hanem minden ellen ve-
tés nélkül, és a' terh nélkül meg-híhattyak,
és az a' vallás-tétel-is semmivé tétetik.

Másodszor, bizonyos, és nyilván-való
okokért: úgy-mint, mikor valakinek józága
másnál volna zálogban, és idegen kézből
hozzá akarná váltani, vagy jegyruhát, és
jegy-ruhán kívül adatott ajándékot, avagy
leány negyedét akarna meg-fizetni: hogy
e' féle bizonyos okokért a' józágnak egyik
részét el-adván, a' több józágot ilyen
szükséges fizetéssel meg-menthesse. To-
vábbá, hogy halas-tókat, malmokat, háza-
kat, és nemes udvarokat, szükség-képpen
kellene építeni: avagy ha az el-adott jó-
zágnak árrával más józágot, és hasznosb-
bat venne, avagy tserélne rajta.

Melly dologból mivelhogy a' fiaknak, avagy az atyafiaknak jószágok-is örökre épül, és nevedik: annak okáért e' féle terh fel-vételt semmi nélkül meg-nem híhatnak. Mindazáltal ha a' fia, kinek nevét a' vallás-tétel levélben, és a' terh fel-vételében meg-írták, és ugyan ki-nevezték az ilyen köteft meg-akarja hini; tehát az atya élteben azon attyának díját, és mindenféle jószágának, akár minémű helyen legyen, köz bötsit le-kell tenni: az atya halála után pedig, csak azon atya jószágának köz bötsüjével meg-híhattya, és semmivé teheti. Ugyan ezent kell értenünk az atyafiaknak vallásokról-is. De mindazáltal ezt eszünkbe vegyük, hogy ha a' terh fel-vétel csak közönséges-képpen léend, és a' fiaknak, avagy az atyafiaknak neveket a' vallásba belé nem írják, és ki-nem fejezik; tehát e' féle terh fel-vételnek nintsen semmi ereje, hanem tellyességgel le-szállithattya.

Harmadszor, és utólszor, ha az utolsó szükség reá kényszeríti, úgymint, mikor valakit más ember ellen fejére ítélnék, és ne talám a' ki-mondott törvény erejével személyében-is meg-fogják, és a' sententzia szerént való büntetésre a' Bíró kezébe adják: Avagy ha személye szerént meg-nem foghattya-is; mindazáltal a' Király-is fejének ha meg-nem kegyelmezend, avagy ha meg-kegyel-

kegyelmezend-is, ilyen okkal enged-meg ő nékie, hogy az ő peresével meg-békéll-jék (mert a' Király különben meg-nem kegyelmezhet, hanem hogy peresével meg-alkudjék) avagy pediglen ha a' Töröknek, Szeretsénnek, avagy Tatárnak, avagy akár mi nevezeten-való ellenségnek fogságába esnék, és onnét különben ki-nem szabadul-hatna, hanem ha nékiek meg-fátzolna; Tehát ez utolsó mód szerént, a' fellyül meg-mondott terh fel-vétele, soha meg-nem híhattyak. És semmi némű úton a' fellyül meg-mondott dolgokról való vallás-tételt sem a' fia, sem egyéb atyafia meg-nem híhattya. Sőt ha az atya az ő maga része jószágával feje váltságát fel-nem érne, fiával-is meg-meg-nem osztozott volna, a' meg-mondott szüksége-korán a' fia részére való jószágot-is el-idegenitheti, mellyet a' fiának el-is kell tűrni, és szervenadni. E' féle vallás-tételnek meg-erősítésére, ha a' valló személy immár csak egyes, és magva-szakadtúl volna-is, sem a' Király, sem az osztozó atyafiai-nak engedelmek nem szükséges, hanem ő magától ereje vagyon, és meg-ál-hat. Ezekből azért somma szerént ezt tanuljuk, hogy a' jószágnak el-adása három féle, tudni-illik: Mód nélkül való, Bizonyos okokból, és Szükségből való. A' Mód nélkül való el-adásnak semmi helye nintsen. A' bizonyos okból valónak pe-

dig néha helye vagyon, 's néha nintsen, és meg-hihattyák. De a' szükséges el-adás mindenkoron jó, és helye vagyon, és soha meg-nem hihattyák: a' mint a' fiaknak, és az atyafiaknak terhek fel-vételének, és meg-hívásának magyarázattyából, a' mellről mostan szóllánk, nyilván megtetstzik.

LX. TITULUS.

A' törvény szerént való meg-kinálásról, mellynek a' jószág el-adásának előtte szükséges képpen meg-kell lenni.

Továbbá, mivelhogy némelly embereknek főképpen attyokfiai ellen való vallástételekből, akár zálogos, akár örök árron el-adott jószág felől legyen, sok kár szokott következni: holott tudni-illik, némelly ötven forintot alig kért; a' Káptalanban pedig, és Conventben, avagy az Ország Birái előtt szánt-szándékkal, és nagy tsalárdúl azt vallja, hogy száz, avagy két száz forintot vett-fel tőle. A' Káptalan pedig, és Convent, avagy az Ország Birái, mindenkoron a' vallás-tételnek rendi szerént tartoznak a' vallást, és a' kötés-levelet kiadni: És ekképpen nagy fokban olly nagy sommába ejtik, és kötelezik jószágokat, hogy felét sem érné-meg, honnét gyakorta

ez-

ez-is következik, hogy a' féle jószág a' vértől örökké el-idegenül.

Szükség ennek okaért a' jószágnak eladásában, sőt csak el-zálogosításában-is törvény szerént meg-kinálni véle a' fiakat, leányokat, és atyafiakat, kikre a' féle el-adó, avagy el-zálogosítandó jószág nézne, és kiket illethe, hogy inkább ők vegyék hozzájuk: kik ha az ilyen meg-kinálás után a' jószágot méltó, és köz böts szerént, avagy a' mit érne a' jószág, hozzájuk akarnak venni; minden egyéb vevők, és árosok ellen leg-elsőbben-is ők vehetik-meg magoknak.

Ha pedig az el-adó, avagy zálogosító személy meg-nem kínálja őket, és a' jószágot fiai, és leányi, avagy atyafiai hírek, és engedelmekek nélkül valakinek el-idegeníti, avagy el-zálogosítja; és fiai, leányi, avagy atyafiai közül valaki ez ilyen jószágnak meg-vevőjét a' Király udvarába reá híná; tehát e' pernek csak egyetlen egy Octáván végének kell szakadni, és a' fel peres a' jószágot csak köz böttsel vízfíza veheti, akár melly nagy sommát irtanak légyen a' kötés, és vallás-tételről való levélben, mellynek erejével el-adták volna a' jószágot.

Mindazáltal ez okot ki-vévén belőle, mikoron valakit fejére sententziáznak, 's meg-fognak, és büntetésre a' Bíró kezébe adnak: mert ilyen szükségekor (mivelhogy

K 5

csak

tsak harmad' napig való szabadsága lehet, hogy peresével meg-alkudjék) nem tartozik a' meg-mondott kínálással; hanem akár kinek is, és mentől jobb árron lehet, azon fogságban szabadon el-adhattya.

Ezen szabadsága vagyon annak-is, a' ki külső ellenségnek fogságában volna; mert az-is az ő jószágát minden kínálás nélkül feje váltságaért el-adhattya, és örökre elidegenitheti.

Holott pedig a' meg-kínálás után, az áruba eresztett jószágot, fiai, és leányi, avagy atyafiai közül senki maga számára meg-nem akarja tartani, és venni, avagy ne talán szegénysége miatt meg-nem vehetné: tehát az után azok külömben a' jószághoz nem férnek, hanem a' derék-pénzt, melly a' kötés-levéiben ki-lészen fejezve, avagy a' jószágnak örök betsüjét kell letenni, és még hosszú per-folyásával tehetik övékké. Mert az el-adó személyeket-is, mikor szükséges dolgokért, és okokból indúltanak az el-adásra, nem illik úgy annyira meg-kötelezni, és meg tiltani, hogy az ő faját jószágokkal, és marhájokkal szabadon ne élhessenek.

Ha pedig a' fiak, és leányok, avagy atyafiak közzül valamellyik a' kínálásnak idején azt mondandja, hogy hozzá vészti a' jószágot; tehát a' Bíró, kinek erejével, és levelével kínálták-meg a' jószág meg-vételével

vel egy rövid, és illendő napot rendeljen, mellyen ő előtte, mind a' két fél személye szerént jelen lévén, meg-alkugyanak az árra felől, és méltó árrát a' vévő-is tegye-le a' napra. A' nap el-jöven, ha a' Bíró ítéleti, és a' köz böts szerént te-nem akarja tenni; tehát az el-adó személy szabadon el-adhat-tya idegennek a' jószágot.

De a' zálogos jószágról külömb értelem-ben legyünk. Mert akár kínálynak-meg véle mást, akár ne; de a' fiak, leányok, és atyafiak, avagy Király igazsága ellen a' meg-mondott köz bötsnél fellyebb a' jószágot el-nem zálogosíthatták. Mindazáltal a' bötsünek olly rendel, és móddal kell lenni, hogy nem csak a' házakat, nemes udvarokat, jobbágyos helyeket, pusztá helyeket, és pusztá telekeket, a' mező-városok, és faluk határán bötsülyék-meg; de ezek felett még a' földeket-is, és erdőket, réteket, tókat, és malmokat, mind oda tudják (szintén mint a' leány-negyed ki-adásban a' böts szokott lenni) És valamennyire az illyen böts a' Bíró intézése szerént nevedik, szintén annyi somma pénzt kell le-tenniük a' jószágért, hogy ha a' fiak, leányok, avagy atyafiak magoknak akarják meg-zálogosítani, és meg-váltani: Sőt azok-is, kik Király igazságával akarnának az ollyan jószág mellé állani, ezzel tartoznak (mikor tudni-illik egy ő magának való személy, ki magva-szaka-dásá-

dásához közelgetne, zálogosított volna-el) Itt pediglen a' féle leányokról, és aszfizonyi-állatokról szóllunk, hogy meg-kell őket kínálni, kiket a' jószág, mellyet árúba bótstátottak, egyaránt illet a' férfiúi ággal.

Mert ha egyaránt nem illeti, ő néki-ek-is tsak annyi közök lehet a' jószághoz, mint az idegennek, és tsak úgy szólhatnak a' jószághoz, mint a' szomszédok, és határok. Ettől ki-válva, hogy ha kedvek léfszen hozzája, minden szomszédok, és határok előtt a' jószág mellé álhatnak, és magok számára meg-tarthattják.

A' szomszédok pedig, és határok, a' fellyül meg-mondott kínálás után, az árúba bótstátott jószágot jóllehet minden külső árok ellen magoknak vehetik; de azért nem köz bótstsel, mint az attrafiak, és leányok, hanem a' derék sommának, mellyet a' kötés-levelbe irtak, éppen-való meg-fizetésével, avagy a' jószágnak örök bótstüjével. És tsak egy Oátván vége szakad, ha az el-adó személy őket meg-nem kínálta; a' szomszédok pedig, és határok ő magok képekben meg-intették, és pénzekkel meg-kínálták az el-adó személyt. Melly határos szomszédok a' zálogos jószágért a' derék sommát, a' mennyiben lett vólt az el-záloglás, tartoznak le-tenni. A' bótstbe pedig magokat nem elegyithetik, sem melléje nem álhatnak, mivelhogy ez
ilyen

ilyen jószágnak tulajdonsága őket nem illeti.

LXI. TITULUS.

Miképpen kell az atyafiúnak jószágbeli részét vizsfolja venni, mellyet a' máfik atyafia el-adott, avagy el-zálogostott?

Továbbá ezt-is meg-értsük, hogy gyakran az öregbik atyafiak, néha pedig a' kisebbik-is othon lakván, és attyóktól, avagy ösöktől maradt jószágot, mellyet köztök még meg-nem osztottak, a' több, és öregebb atyafiaknak távol-létekben birtván, e' féle vér szerént való attyokfiainak terheket magokra fel-vévén, azoknak-is jószágokat el-szokták zálogosítani, avagy örök árron el-adni. És ez által a' vevők-is, nem csak az el-adó, avagy el-zálogosító személynek jószágbeli részét; de a' több attyokfiai részeket-is azoknak terhek fel-vétele mellett, magoknak szokták tulajdonítani.

Annak okáért tanúlyuk-meg azt, hogy mikor valamelly atyafiu hasonlatos képpen ok nélkül, és mód nélkül el-adja, avagy zálogosítja a' jószágot; tehát a' több atyafiai részeket a' fel-peresnek, az első egy Ocfván, minden fizetés, és váltság nélkül meg kell téríteni, és vizsfolja adni. Az el-adó atyafia részét pedig csak köz bötstsel vehe-

tehetik vissza a' meg-vévő személytől. És azt-is az el-adó atyafiú részét a' fel-peresnek kell adni: a' fel-vett terhnek meg-hívása, le-szállítása; és minden-íremű meg-fizetés nélkül. A' derék sommának pedig meg-fizetéseért, és meg-térítéseért, melyet a' kötés-levéltre be-írtak volt, az el-adó személynék több jószágát valamég fel-érik véle, ugyan azon egy törvény ki-mondásakor tartozik a' Bíró meg-bötsülni, és a' vévő személynék kezébe oltosítani, azon okkal, a' mint a' kötés-levéltre meg-volt írva. Ha pedig az el-adott jószágnál több nem léend, és faját ingó-bingó marhájával-is fel-nem éri a' meg-írt sommának meg-térítését; tehát a' vévő ez ilyen mód nélkül való árúban (mellyről az előtt-is, úgy-mint az elsőről szólék) tölje kárát. Mert mikor szükséges okokért adják-el a' jószágot; a' fellyül meg-írt második mód szerént hihattyák-meg a' fel-vett terhet-is: a' sommát-is, a' mennyire lehetséges lészén, meg-kell a' vévőnek téríteni.

Ezen értelemben legyünk az atya föl-is, ki az ő ös jószágát a' fiainak kedvek, és akarattyok ellen mód nélkül, és ok nélkül el-idegeníti, akár örökbe el-adván, akár pedig el-zálogosítván; tudni-ilik: hogy az atya vallás-tétele-t-is e' féle ok nélkül első mód szerént való kötésben terh nélkül meg-hihattyák, és a' fiak részeket minden

minden fizetés nélkül vízfíza vehetik: az atyók részét-is a' fiak kezébe csak köz bőséssel kell meg-téríteni, és meg-szerzeni.

LXII. TITULUS.

A' féle vallás-tételekről, mellyeket meg-nem bíhatnak.

Erre mindazáltal jól reá figyelmezzünk, és eszünkben tartsuk, hogy mikor egyik atyafiú a' másiknak vallás-tételét meg akarja híni, ha a' féle az árrába adott, avagy tserélt, avagy egyéb módon szerzett jószággal, örökséggel tudva él, és hasznát-is ugyan valóban veszi, törvénybéli ellen-mondás nélkül: tehát e' féle vallást soha meg-nem híhat. Mert a' véle való élés által, a' vallás-tételnek, és kötésnek engedni láttatik. Ezent mondhattuk az atyának vallás-tételéről-is, mellyet a' fia meg-akarna híni.

Hasonló értelemben legyünk a' féle vallás tételekről-is, mellyek vér szerént, és egy oszláson való atyafiak között, sőt akár minémű idegenek között-is valami peres jószág felől való szerződésből, és békeségből léznek. E' féle meg-alkuvásban pedig gyakorta bizonyos rész adatik a' peres jószágból valamelly félnek, mellynek azon kívül-is ne talán jó igazsága volna a' peres jószághoz; egyik részetskéje pedig, békeségnek

ségnek okaért, ugyan magánál marad, és tellyes birtokában. Melly meg-alkuvásról való vallás-tételek (miért hogy a' pernek vége, és ki-menetele még kétséges volt, és bizonytalan, mire mégyen) mindenkor meg-tartatnak, és soha azokat meg-nem hi-hatni. Mert ezen kívül-is a' féle vallás-té-telt, mellyet meg-híhatnak, nem a' jószág-nak vizsgálata vételéről, avagy magához való kaptsolásról, hanem a' józágnak csak el-idegenítéséről kell érteni.

LXIII. TITULUS.

A' féle vallás-tételekről, mellyek után iktatás kell, avagy nem kell.

Továbbá, ha a' meg-mondott, avagy egyéb féle okokból a' vér szerént, és egy oszláson való atyafiak, a' féle jószágokat, mellyek a' nélkül-is egyről a' másikra szállának, egymásnak vallyák, akár az Ország Bírái előtt, vagy Káptalanban, avagy Conventben: E' féle vallásra sem a' Király engedelme, sem pedig egy esztendő alatt való iktatás nem szükséges. De az idegenek közt való örök vallás-tételek, akár minémü jók és jószágok felől valók, a' nélkül szükölködnek. Sőt még zálogost-is ötven forintnak ha felette vagyon, egy esztendőnek forgása alatt törvény szerént való iktatás-

tatással szükséges 'képpen szoktanak meg-erősíteni. Ezt-is úgy, ha az, a' kinek jószágot vallyák, akkoron a' jószágnak uraságában nem volna. Mert ha a' vallás, és kötés előtt-is minden vólta képpen uraságában vólta a' jószágnak, avagy e' valló személy ha a' jószágot fogyatkozás nélkül kezébe adhattya; tehát az esztendőnek forgása el-múlván-is, a' meg-mondott iktatást végbe viheti.

De ezt jól meg-látván, hogy ha valamelly vallás-tételre szükséges léend a' Király engedelme, és ezt az engedelmet egy esztendeig a' Királytól meg-nem nyerhetik; tehát e' féle vallást mind addig sem illik iktatni, valameddig a' Király-is meg-nem engedi, és consensust nem ad reá: Ha pedig meg-engedi, egy esztendőnek forgásában a' Király engedelme erejével el-kell járni az iktatással-is, akár ellene szóllyon valaki, akár ne az iktatáskor. És ezt értsed olyan vallásról, melly nem jövőendő dologról szól, hanem jelen-valóról.

Mert ha valaki mást fiává, avagy atyafiává fogad, és ha jószágáról olyan vallást, és köteft tészzen, hogy hólta után a' máfikra szálljon; avagy mind ketten úgy végeznek, hogy viszontag egymásra maradjon jószágok, tudni illik ilyen formán: Hogy ha valamelly fél magtalanúl halna-meg, tehát annak a' jószága az élő személyre száll-

L

lana,

lana, és e' féle vallás-tételt javallana, és helyén hagyna a' Király ö felsége. Miért hogy a' vallás-tétel, és a' Király engedelme-is jövendőre szól, és tsak úgy mehet véghez, ha valamellyik meg-haland. Annak okaért, valameddig avagy mind ketten élnek, avagy az a' személy meg-nem hal, a' ki halála után másnak vallotta jószágát; nem szükség mindjára az ilyen vallásra az iktatás: hanem ha a' consensus mellett a' Király igazságát-is meg-kérték volna azon jószágban. Mert így a' Király igazságát-is meg-kérven (melly fok Nemefek jószágában alattomban fekszik) szükség, hogy esztendő alatt az iktatást véghez vigyék,

A' mint pedig szólánk a' Király engedelméről-is ezen képpen tartsuk, hogy mihelyt a' más félnek magva szakad, a' Király engedelmeben (mellynek annyi ereje van, mint egy Donationak) bé-irt vallással, bé-kell magát egy esztendő forgása alatt iktatni.

LXIV. TITULUS.

Mi legyen a' Király engedelme?

A' Király consensusa, és engedelme ez, mikor a' Királyi Koronának méltósága, és szabadsága szerént valamelly jószág a' Királyra szállana, és ö felsége szabad akaratya

rattya szerént azon jószágot másnak engedi. Hogy pedig e' mostani szokásunk szerént a' magva-szakadt jószág ez Országnek Koronás Királyára, vagy a' Fejedelemre szálljon, nem most kezdetett, hanem még a' Felséges Lajos Király idejétől fogva, úgymint Krístus Urunk születése után, Ezer három száz, és ötven egy esztendőben kezdetett: mellytől fogva minden utánna való Királyoknak idejekben-is az öröglan minden tziykkelyeiben meg-tartották, és naponként meg-erősítették. Hogy minden Zászlós, 's Nagyságos Urak, Nemefek, Fő és Vitézlő rendek jószága (valakiknek magvok szakadna, avagy immár tsak egyedül-való személy volna, és immár magvaszakadtát várhatnák) a' Királyi Koronára szálljon.

Lajos Király idejének előtte, mint hogy a' Nagyságos Urnak, sőt a' Fő, és Nemes vitézlő jószágos embernek ha semmi örökösi nem vóltak volna-is, Király engedelme nélkül-is szabad vólt oda hagyni jószágát, a' hová akarta; Király igazságának pedig tsak olly ember jószágában vólt helye, kinek semmi örökös maradéka, és semmi atyafia nem vólt, és testamentom tétel nélkül el-hólt.

LXV. TITULUS.

*Minémü vallás-tételekre szükség a'
 Király engedelme, és minémüekre nem
 szükség?*

Innét következik azért, hogy mostan minden Urak, Nemeselek, és jószágos emberek vallás-tételére, ha csak egyedül való személy léend, és magva-szakadáshoz közelgetne, akár kinek-is, és akár minémü szükséges okokból, és móddal akarja örökös képpen éltetni javait, és jószágát, Király engedelme igen-is szükséges, mivel hogy e' féle jószág ö Felségére szállana, a' mint meg-mondám. Mert Király engedelme nélkül nem csak örök árron el-adott jószág felől, de csak el-zálogosítás felől való vallás-is (ha a' köz bötsöt meg-halad-gya) akár mint köfse, és vallya-el valaki, ugyan erőtlen léfzen.

Ebből e' következik, hogy mikor egynéhány atyafias ember, avagy ha idegen léfzen-is, avagy ö-magoknak, avagy külön-külön vallást téfznek egymásnak; e' féle vallásra nem szükség a' Király engedelme. Mert holott mind a' két felé egyikről a' másíkra szólhat törvény szerént a' jószág, itt a' Király igazságának helye nem lehet. De úgy, ha a' vallás-tévő személyeknek olly igazságok vagyon, hogy egyikről

gyikről a' másikra szállhat a' jószág örökös képpen. Ha pedig ilyen igazságok nem volna, mindenkoron szükség a' Király engedelmet meg-kérni, és nyerni. Mert a' vallás-tévő személyeknek fokasága a' Király igazságát ki-nem rekesztheti, holott semmi vér szerént való atyafiság, avagy olly kötelesség nem volna közöttök, hogy egyikről viszontag a' másikra szállhatna a' jószág.

LXVI. TITULUS.

Mi legyen a' Contractus, úgy-mint a' jószág felől egymással való végezés: és mikor kellesek abban az iktatás?

Tanúlljuk-meg azért, hogy valamikor a' jószágos emberek, és egyes személyek-is egymással alkuvás szerént végezést tésznek, hogy egyik józága a' másikra szálljon, ha valamelyiknek halála történik; és e' féle végezést akár a' Király engedyen-meg, akár a' féle személyek között legyen a' végezés (a' mint felöle szóllottam) mihelyt az egyik félnek magva szakad, mindjárt a' más fél egy esztendőnek elfor-gása alatt a' jószágba iktassa magát. De minekelötte iktatná-is magát az élő fél, mivelhogy e' féle végezés által, avagy atyafiuvá fogadásnak erejével örökösé lett; ez

okaért a' meg-hólt embernek, úgymint ofztozó atyafiának jószágát szabadon el-foglalhattya, és (ha valami törvény szerént való akadály a' dologban nem efik) kezéhez veheti.

Az egymással való végezés pedig, avagy atyafiúi fogadás ez, mikor valaki láttya, hogy vér szerént való örökösi nintsenek, más idegent engedelmeből atyafiúvá fogad, és jószágába be-botsát, hogy jószága reá szálljon. Holott ezt a' tzikkelyt eszünkbe kell vennünk, hogy e' féle embernek vér szerént való örökösinek nem kell lenni. Mert ha élő örökösi vagynak, kikre a' jószág szállhat, az idegent ezek ellen atyafiúvá nem fogadhattya. Ha pedig örökösi nintsenek; a' fogadott atyafiúra, vagy a' fiára szokott szállani, és nézni a' jószág. Engedelmeből való fogadásnak pedig azért mondjuk, mert a' Király akarattya, és engedelme nélkül senki mást fiává, sem atyafiává nem fogadhat; miért hogy a' féle magva-szakadt jószág egyenesen a' Fejedelmet nézné, és illethé. A' fogadott atyafiú is pedig, avagy fiu, Király engedelme nélkül a' féle jószágnak uraságába bé-nem mehet, magának sem foglalhattya.

LXVII. TITULUS.

Hogy a' jószágnak uraságát bírni két képpen mondatik: és végtére a' végeztésekről.

Ezt-is vegyük eszünkbe, hogy a' jószágnak uraságát bírni két képpen szoktuk érteni.

Elsőbben, minden volta-képpen; mikor valaki a' jószágot valóba, és békeségesen bírja, és a' jószágnak hasznát véltzi, 's a' jobbágyokat-is nyilván szolgáltatyá: és a' jószágnak e' féle bírása közönséges, és mindeneknél nyilván való.

Másodszor, örökös képpen; mikor valakire olly jószág száll, melly ötet nyilván illeti: a' mint a' vér szerént és egy oszláson való atyafiak jószágában, kik nemzet-ségek szerént egymáshoz közel vagynak, szokott lenni.

Mint példának okáért: Jóllehet egyik vér szerént való atyafiu, a' másik atyafiának meg-oszlott jószágát élteben valóba, és nyilván nem bírja; mindazáltal arra tekintvén, hogy halála után mindjárt ő reá kell szállani, ugyan urasága vagyon abban is: mellynek erejével, ha az atyafiának magtalanúl történik meg-halni, mindjárt az ő jószágát szabadon, és minden iktatás nélkül, és törvény-folyás nélkül magának foglalhat.

lalhattya, és az ő birtoka alá veheti. Ha pedig a' meg-hólt atyafiúnak leányi, és felesége maradna, 's jószág pedig leány ágat nem illethe, és nyilván volna, hogy sem a' meg-hólt atyafiú életében, sem az ő ösöknének idejekben, a' féle jószágban a' leányágnak valóban való urasága, és része nem volt volna; tehát az atyafia leányit mind házasságokiglan, a' feleségét pedig, az ura nevét viselvén, és özvegységben élvén, szintén azon képpen, és módon, mint a' meg-hólt atyafia életében, étellel, és ruházattal, a' mint a' jószágnak hasznából lehet, táplálni kell, és a' leányokat fel-nevelni, tisztességesen ki-házasítani: Ha a' felesége akarja, azt is adja férjnek, és annak felette jegy-ruháját, és paraffernálíft az élő atyafiú tartozik törvény szerént meg-fizetni.

Ezen értelemben legyünk a' fiuvá, avagy atyafiuvá való fogadás felől is. Mert itt is jóllehet a' meg-hólt atyafiúnak test szerént való örököse nem marad; mindazáltal vagyon, kire szállhasson jószága. De azért a' féle fogadott atyafiáknak jószágok különben száll egyikről a' másakra, kik hatvan, száz, avagy két száz, vagy több esztendőnek előtte jószágokban osztoztak volt, és annyi időtől-fogva nemzetségeknek is ágait sem tudgyák elő számlálni; mindazáltal még is osztozó atyafiáknak mondják, és tartják magokat. Mert e' féle dolgan

logban azon törvény folyásával kell élni, mint szintén a' magva-szakadott jószágot Király ö Felsége adománnya után szokták meg-perleni.

LXVIII. TITULUS.

Hogy a' jószágnak hatalmas el-foglalót hatalmasul belőle szabad ki-bányjni.

Továbbá, ha valaki a' féle jószágnak uraságába hatalmasul bé-menne, avagy valamint el-foglalná, melly nem ö reá, hanem másra szállott volna; tehát a' kire a' jószág nézne, egy esztendőnek forgása alatt a' hatalmas foglalt a' jószágnak uraságából, hasonló hatalommal ki-vetheti, és ki-rekesztheti. Mert e' féle hatalmaft hatalommal szabad ki-verni.

Ha pedig a' foglaló esztendőt tölt benne; törvénnyel kell az után ellene járni, és a' jószágnak méltatlan el-foglalásáért rövid hivatallal perbe foghatni: holott szintén olyan képpen, mintha a' jószágot saját kezéből foglalta volna-ki; a' hatalmas foglalt a' törvény fejen itéli, mivelhogy más ember igazságát erővel, és hatalommal magának foglalja. De azért úgy marad fejen, ha a' fel-peres meg-bizonyithattya, hogy a' jószág törvény szerént ötet illetné, és ö reá szállott volna. Ezent kell értenünk a'

L 5

féle

féle-jószágnak-is el-foglalása felől, mellynek uraságában valaki sok időtől fogva volt volna, tudni-illik: hogy a' jószágtól megfosztatott ember a' foglalót, ha lehet, hasonló hatalommal szabadon ki-vetheti, és ki-verheti.

LXIX. TITULUS.

A' Nullum Jusról, mikor ember semmi igazságot a' jószágban magának nem tart: és minémü jószág térjen ismét arra, ki el-ajándékozta, avagy el-adta.

Továbbá ezt-is tanúlljuk-meg, hogy ha valamelly vallás, és kötés-levélben, avagy szánt- szándékkal, avagy pedig felejtéséből e' tziikkelyt belé irandják, hogy a' jószágnak semmi igazságát, és tulajdon-ságát a' valló személy az után magának nem akarja tartani; tehát e' féle jószág soha a' valló személyre többé meg-nem tér, még ha a' vévő személy magtalanúl meghalna-is; hanem a' Király adományára száll mindenestől.

Ha pediglen e' tziikkelyt a' levélbe nem irják, akár tsere jószágról, akár örökben való el-adásról legyen a' vallás-tétel, minthogy gyakorta valakinek jó szolgálat-tyáért, és egyéb szükséges okokért szoktak jószágot adni, zálogosítani, avagy som-

fommába kötni; tehát ha az magtalanul meg-haland, és semminémü atyafia nem kezd maradni, a' kinek a' jószágot adták, avagy kötötték vólt, a' jószág az ő elébbi tulajdonsága szerént ismét az el-adó személyre, melly azt el-adta vólt, és róla válalt-is tett vólt, avagy maradékira viszsza tér, és az elébbi igazsággal hozzá tér, és viszsza válthattya; mert a' jószág szállásának tulajdonságát, és uraságát magának meg-tartotta, és örökké másnak nem kötötte vólt.

LXX. TITULUS.

Mi légyen a' jószágnak el-tserélése, és miért találták a' tserét?

Mierthogy a' jószágnak tseréjét egynéhány helyen említettük: Annak okaért a' tsere, két, avagy több ember jószágának viszontag-való el-változtatása, és egyiknek málikért törvény szerént való adása. Találtak pedig a' tserét, a' jószágnak békeséges állapottyáért, és bövségesb hasznavételért. Mert fok embernek házától olly meszsze vagyon jószága, hogy gondja-viselésére többet kell költeni, hogy sem mint a' mennyi hasznát venné. Némellyeknek pedig jószágok a' hatalmas, és káros szomszédoknak veszekedések miatt el-is szokott puszt-

pusztulni. Sokaknak pedig e' féle jószágok miatt olly szüntelen való pereit vagynak, hogy még éjjel sem alhatnak miatta; és ez okon több kárát vallyák, hogy sem mint hasznát vennék jószágoknak.

Annak okaért minden jószágos ember az ő jószágát, örökségét hasznoson, és alkalmatosan szabadon el-tserélheti, fiai, leányi, és atyafiai ok nélkül-való tilalmával, és ellenzésével semmit nem gondolván. Mindazáltal a' melly rész jószágot tserében vészén (ha magtalanul haland-meg) a' több vér szerént való, és egy osztáson való atyafaira száll; minthogy az a' rész-is, a' melyet tserében adott volt, a' több atyafaira szállott volna örökös-képpen.

LXXI. TITULUS.

Tsaládsággal lett tseréről.

De e' féle jószágnak el-tserelésében sok ember nagy sok tsaládságot szokott tselekedni. Mert sokan jószágokat attyokfiai ellen, sőt nyilván-való károokra nem igazán, hanem valami szín alatt el-akarván idegeníteni, hogy az atyafiak e' féle jószágot a' vévöktől, avagy inkább az usorásoktól hátra ne vehessenek ő magok számára; azt költik, hogy tseréltenek egymással, tudván azt, hogy az igaz tserét mindennek meg-

meg-engedi a' törvény, és a' vallás-tétel-
 vélbe azt irattyák-bé, hogy más távul-való
 jószágot, avagy közölb-valót adtak volna
 nékik: de azért a' meg-nevezett jószág ura-
 ságát avagy tsak kevés ideig birják (hogy
 a' tsalárdságot inkább el-fedezhessék) vagy
 pedig soha kezekhez sem veszik: És il-
 lyenképpen az ő attyokfiait, kikre az ilyen
 szin alatt el-vesztegetett jószágnak urasága
 méltán szállana, meg-tsalván, a' jószágból
 őket ki-tudják, és gyakorta azt a' jószá-
 got-is, mellyet tserében mondnak, hogy
 nékiek adták, azon embernél hagyják, a'
 kiről költötték vólt, hogy el-tseréltek.

Hogy azért a' tsalárdsághoz, és álnok-
 sághoz fenki ne bizzék; Mihelyt a' több
 atyafiak e' féle tsalárdsággal szerzett tseré-
 nek végére mehetnek, mindjárást azt, a'
 kinél talállyák, törvényre kell hini, és az
 el-adott jószágnak köz bötsüjét meg-ítélvén,
 tsak egy Octáva alatt tartozik a' Bíró vizs-
 sza venni tőle, és a' fel-peresnek meg ke-
 zébe eresztteni.

LXXII. TITULUS.

*Mikor nem híhatták-meg a' tserét
semmi-képpen?*

Továbbá, ha az atya, avagy atyafiú valakivel tserél, és a' fia, avagy valamelyik atyafia a' tsere jószággal tudva, és törvény szerént való ellenzés nélkül, avagy tilalom nélkül él, és hasznát-is valóba veszi; e' féle tserét sem a' fia, sem az atyafia az után meg-nem híhattya. Mert abból, hogy belőle élt, meg-tetfzik, hogy ama mellől el-állott, és az el-tserelésben egyet értett, és javallotta.

LXXIII. TITULUS.

Ha a' tseréhez pénzt adnak, a' féle jószág illet-e leány-ágot?

Mivelhogy a' tsere jószág nem mindenkoron egyaránt való, hanem egyik több a' másíknál; néha pedig hasznosb, néha pedig többet ér annál, melyet érte adnak. Annak okáért hogy a' tsere egyenlő, és egyarányú legyen, a' mely félnek jószága kevésb erő volna, pénzel szokta fel-nevelni, sommat hozzá adván: Ez okon némellyek azt vélték, hogy e' féle jószág a' pénznek hozzá adásaért úgy illetné a' leány ágot-is,
mint

mint a' fiú ágat. De azt nem úgy kell érteni: mert a' jószágoknak tulajdonságát, hogy kit illessen, nem az ágaról, tudni illik a' pénznek hozzá való adásáról kell megítélni; hanem a' gyökerét, és eredetét kell megtekinteni, az az: mint keresték, és találták legyen elsöbben a' jószágot: És ez okon, a' leány ág e' féle jószágoknak csak a' fel-pénzéből vehet részt: A' jószágoknak pedig tulajdonsága éppen száll a' férfinagra. De ez-is úgy lehet-meg, ha a' féle jószág eleitől fogva nem illette a' leány-ágot. Ha pedig kételkedni kezdenek a' felöl, hogy valamelly jószág mind a' két ágra szolgál-e avagy nem? Tehát mindenkoron az oklevelekre kell fogni; melyekből ki-tetszik, a' jószágot elsöbben-is mint keresték, és találták.

LXXIV. TITULUS.

Mi haszna legyen az oltalom felvételnék?

Miért hogy a' jószágoknak el-tserélésében, és el-adásában a' menedékben szoktak fel-venni, és arra felelnek, hogy meg-oltalmazza egymást a' jószágban, és a' válás-tétel levélbe-is bé-irattyák fogadásokat; mellyet a' Deákok *Eviçtio*-nak mondanak. Annak okáért ha egyik fél a' másikat törvény

vény szerént reá keresi, hogy ötet az ő fogadása, és ígéreti szerént, a' tserében adott jószágnak uraságában a' peresek ellen, kik őket háborgatnák, meg-oltalmazza, de meg-nem oltalmazhattya; tehát a' tserében adott jószágot (ha még jelen vagyon) tartozik szörin nékie viszsza adni: Ha pedig len kezéből ki-költ volna, és viszsza nem vehetné; tehát akkor hasonló jószágot, annyi számút, olyan hasznost, és annyi érőt, tartozik a' kár-vallott embernek adni, kit a' néki adott jószágnak uraságában meg-nem oltalmazhatna. De ezzel úgy tartozik, ha a' vallás-tétele, avagy menedék-levélben közönséges képpen, és tellyesféggel, az oltalmazásra reá ígérte volna magát. Mert mikor egyéb bizonyos okokat, és tikkelyeket irnak a' menedékben, hogy azokra való tekintetben ígérte volna az oltalmat; tehát akkor azon tikkelyeket kell meg-tartani. És ugyan ezent kell érteni egyéb jószág felöl-is, mellyet el-adván, és idegenitvén, felelnék felöle, hogy meg-oltalmazák benne. Ha pedig a' vévőt az el-adó meg-nem oltalmazhattya a' jószágnak uraságában, mellyet al-adott; tehát hasonló jószágot kell érette adni, melly jószágával, nagy vóltával, hasznával annyi erő legyen, mint az elébbi vólt.

LXXV. TITULUS.

Kiket értsenek a' törvény szerént való háborgatókon?

A' törvény szerént való háborgatókon, és bántókon, értyük a' perefeket, kik törvénnyel járnak: És nem azokat, kik hatalommal foglalják-el a' jószágot, és erőszakkal tselekesznek. Mert e' félek ellen senki nem tartozik az el-adott jószágban mást meg-oltalmazni. A' vevőt azért e' féle jószágban, ha valaki törvénnyel kezdi keresni, avagy perbe fogni, háborgatni; tehát tartozik, az el-adó félt, kitől a' jószágot vette, az ő igazságának meg-oltalmazására melléje inteni a' törvényre, még minekelőtte törvényt állana, avagy véghez menne a' per. Mert ha melléje nem hivatya, és így a' jószág mellől törvény szerént el-marad, és el-veszti; az el-adó fél az oltalmazásnak terhétől meg-szabadúl, és annak utánna a' vevőt nem tartozik többé a' jószágnak uraságában meg-tartani, avagy oltalmazni.

LXXVI. TITULUS.

A' féle Oltalmazásról-való fő kérdés.

Továbbá ilyen kérdés támadhat: Ha ki fel-fogadja, és másnak magát arra kötelezzi, hogy valamely jószágban azt megtalmazza; és idő jártában avagy határ-járásal, avagy más formán, de törvény szerént a' jószágnak egy darab földét valaki el-szakasztaná, és el-tulajdonítaná, a' jószág dereka békével maradván; Az el-adó fél tartozik-e amazt abban a' darabotska földben megtalmazni, és megtartani? Erre ez a' felelet, hogy nem tartozik. Mert ő azt a' jószágot minden hasznaival, és törvény szerént hozzá tartozandó részeivel 's tulajdonságival adta volt-el másnak: és úgy ajánlotta volt magát, hogy ötöt annak uraságában meg-akarja tartani, oltalmazni. Az a' darab föld pedig törvény szerént nem ahoz a' jószághoz való volt: Sőt még az el-adó fél-is mód nélkül bírta. Ez okáért más ember igazságát el-nem adhatta, mint-hogy nem-is adta, a' meg-irt tzikkely tartása szerént; holott azt írta, hogy abban oltalmazza-meg, a' mi törvény szerént a' jószághoz való volt. Hanem ha úgy kötelezte volna magát, hogy azon határral oltalmazza-meg ötöt a' jószágnak uraságában, a' mellyel ő bírta addiglan. Mert ekképpen

az

LXXVII. TITULUS. 177

az el-vett föld helyébe, más hasonló földet kellene nékie adni.

LXXVII. TITULUS.

Hogy a' jószágoknak el-ajándékozói, és el-adói azokkal, kik a' jószágot birják, ő magok személyek szerént nem perelhetnek.

E' dologban ez egygyet még-is eszünkbe vegyük, hogy az oltalomnak fel-fogadása, mellyről szóllánk, mindenkor a' külső, és idegen peresek, 's törvénnel-való háborgatók, és felperesek ellen szokott lenni, és nem azokra nézve kell érteni, kik a' jószágot avagy el-ajándékozták, avagy eladták volna: minthogy egynéhány embert láttam önnön magam, hogy jószágokat másnak adván azonra támadott, és perlett azzal, ki ő utánna bírta a' jószágot. Mivelhogy a' jószágoknak uraságában meg-nem oltalmazhatná 's tarthatná 's azért azon igyekeztek, hogy a' jószágot ismét vizsgálva vehessék: mellyben semmi módjok nem lehet.

LXXVIII. TITULUS.

Mi legyen az idő-múlás: és külön-külön-képpen hány esztendőt foglalbyon-bé magába?

Mivelhogy az idő-múlást mint az örökös jószágnak, és mint a' zálogosnak keresésében, sőt még a' hatalomról való perben-is gyakorta szokták emlegetni: annak okáért szükség, hogy az idő-múlásról, avagy el-telésről kevés beszéddel szöjjünk. És legelsőbben mi legyen: Azután pedig hány esztendőt foglalbyon-bé, és hány képpen vétetik.

Tudjuk-meg azért, hogy az idő-múlás, valamelly jószágnak perrel-való meg tartásának, vagy meg-keresésének, a' törvénytől rendeltetett határának, idő szerént való bé-telleyesítése. Melly idő-múlás a' Király igazságára tekintve, akár minémü jószágban, mellyet el-adtak, vagy el-foglaltak, a' vagy akármiképpen el-idegenitettek volna, száz esztendőre telik-bé; az Egyházi jószágban pedig negyvenre, a' Nemessék jószágban harmincz két esztendőre; a' Városbéliek között pedig tizenkét esztendőre telik-el. A' hatalom dolgában-is harmincz-két esztendeig tart az idő-töltés. A' falubéliek között pedig az idő-múlás esztendőt, és egy napot foglal magába-bé. A' vér szerént való, és osztozó atyafiak között, a' jószág-

szágban, mellyet, egygyütt birnak (hatalomtól el-válva) és a' jegy ruha felől, és a' leány-negyed felől-való ki-fizetésről, az idő-múlás soha meg-nem engedtetik. Az Egyházi Széken azért másképpen, és különben emlékeznek az idő-töltésről. De miért-hogy mostan az Egyházi Székről szólni nem igyekezem, el-halगतom, és azokra hagyom, kik azt forgattyák.

Végtere azért, noha a' határoknak meg-igazításában, és a' zálogos jószágban, sok értelmes emberek köz-beszédben mondják, hogy időt nem hagynak tölteni: mindazáltal miérthogy e' beszédet módjával kell értenünk, és igaz rendel el-igazítanunk, ide alább felöle világosbban kell szólnunk.

LXXIX. TITULUS.

*Minémü időben nem lehet az Idő-múlás,
és belye-is nintsen?*

Tudni-illik azért, hogy idő-múlás nem lészzen azoknak dolgaiban, kik az ellenségeknek, úgymint Törököknek, Szeretse-
neknek, Tatároknak, avagy egyéb hitle-
neknek kezekbe, és fogságokba esnek, és ot-
tan történik a' meg-határozott időt el-tölte-
niek: Mert az olyan Nemes személy,
melly javaitól meg-fosztatott, mihelyt ha-
za kerül, törvény útyán azokat ismétlen

viszsa szerezheti, és foglalhattya, az idő-múlásnak törvényét heába forgatván. És ha ki Királytól szám-kivettetnék, annak a' fia a' Fejedelemtől való féltében, avagy attyához való kegyességéből, az attyával egygyütt menne a' szám-kivetésbe, azonban ott való léteben jószágokat idegen birná, annyira hogy időt-is töltenének benne, a' Nemeselek jószágának törvénye szerént; meg-jöven a' fiu (kinek az atya vétkének terhét hogy viselné, nem illik) az ő része szerént való jószágot még az idő-múlás után-is szabadon meg-keresheti, és az idegen kézből méltán vissza veheti. E' féle idő-múlást pedig, per indítás nélkül-is, tilalom, avagy tudomány-tétel levél által mindenkor ki-rekeszthetik. Mert a' per indítás-is, e' mostani szokásunk szerént, többet bé-nem fog harminz-két esztendőnél. És ha a' perben ez alatt el-nem járnának, a' harminz-két esztendő el-telven, a' pert ismét újjolag kell meg-indítani.

LXXX. TITULUS.

Zálogos jószágokról közönséges-képpen.

Meg-irván ide fellyebb, a' jószágoknak tulajdonságokról, és örökségekről, és azoknak nemekről; mostan szóllok a' zálogos jószágoknak rendekről, és mivoltokról.

És

És jóllehet a' zálogos jószágokat birni-is bűn, és lélek ellen való dolog, nem hogy félelmes nem volna a' felől valamit írni; mindazáltal miért-hogy a' Tsászfári, és a' Polgári törvények birni meg-engedik, azért is ez Országban, és hozzá-való tartományokban e' veszedelmes szokás-is igen fel-költ, és annyira fel-is vették, hogy ha némelyeket a' Dekretombéli el-vegezett büntetés meg-nem rettentene, még ha szintén az ő pénzeket le-tennék, és meg-fizetnék-is, az ő nálók lévő jókat, és a' zálogba vetett jószágokat meg-botsátani soha nem igyekeznének; hanem lélek ellen-is, a' még lehet-ne, magoknak meg-tartanak. Annak okáért az el-zálogosításnak módjáról, és erejéről, ez helyen rövideden írni akarok.

LXXXI. TITULUS.

Mi legyen a' jószágnak el-zálogosítása, és bány-képpen értesék?

Itt tehát meg-tudjuk, hogy a' jószágnak el-zálogosítása két képpen értetik, tudni-illik: az el-zálogosító, avagy zálogbavető félről: és a' vevő, avagy zálogra adó félről. A' zálogba vető fél az, a' ki az ő tulajdon jószágát, kénytelen szüksége miatt, ideig másnak engedi élni: A' vevő fél pedig mondatik ehhez képest, más em-

M 4

ber

ber jószágának haszna vévője, és a' derék pénznek meg-kérője, sőt ideiglen-való vezedelmes, és kárhozatra méltó meg-tartója. E' magyarázat pedig nem arra megyen, hogy valaki a' zálogos jószágoknak hasznát-is vegye, és annak felette a' derék pénzt-is meg-kérje: sőt inkább ez ilyen vizsgálza kérést, és haszon vételt megtölt, és kárhoztat. Mert ha valaki ezen módon zálogos jószágokból él, usorát venni nyilván ismértetik. De ha minden hasznót (a' költségtől el-válva, melyet az igaz földes ura-is a' jószágnak meg-tartásaért tartoznék költeni) a' derék pénzhez számlálna, és az ki-telvén, a' jószágot meg-botsátaná; úgy a' zálogos jószágot tartani nem volna szidalmas, sőt nagy ditséretre volna méltó: mert ez által a' pénzes meg-hívó fél az ő felebaráttjához, és atyafiához való kegyes voltát hogy meg-mutatta, meg-bizonyítaná.

LXXXII. TITULUS.

Mivelhogy pedig ugyan köz példa-be-
szédde lett, hogy a' zálogos jószág-
ban Idő-múlás nem lehetne, sőt meg-
felmellene engedni: De a' köz beszédnek ér-
telmét nem illethettyük mindenre; hanem
a' mint az előtt meg-mondám, az el-zálo-
gosításra két felől kell vigyázni: egy fe-
lől arra, a' ki zálogba veti, és adja: más
felől, a' ki magához vészti. Az el-zálogló
félnek pedig úttya vagyon reá, és meg-
is engedtetik: de a' Kreditornak, és ki pén-
zét adja reá, semmi-képpen meg-nem en-
gedtetik; hanem meg-vettetik a' kötés.

Digitized by Google

ben azért, az idő-múlás az el-adott félre nézve, meg-nem eugedtetik. Holott ez okáért ez ilyen el-zálogosító Nemesseknek fiai, és attyokfiai, vagy maradéki megbizonyithatták, hogy ezek a' jók, és zálogos jószágok idegen kéznél csak zálogban vagynak, és magoknak vissza váltani akarják; tehát a' kinél talállya az el-záloglott jószágát, annak nem használhat az idő-múlásnak törvényre (ha ugyan kétszer, avagy háromszor, avagy többször el-tölt-volna-is az idő) és ha ugyan azon gazda (ne mondjam uforás) a' zálogos jószágot, Király igazsága nevével azonban magának megkérte volna-is; tartozik kezéből ki-botsátani. És ha valami közit mondja ahoz a' jószághoz a' jószág uraságán kívül törvény úttján keresse.

Ezt-is pedig úgy értsed, ha az előbbi el-záloglás után örök árron nem adta a' jószágot az örökös, ki zálogba vetette-volt. Mert e' formán nem tartozik pénzt felvenni, és a' jószágot meg-ereszteni; hanem ha az el-zálogló fiai, avagy atyafiai azt forgatták, hogy ő ellenek, és nyilvánvaló károkra örök árron el-nem köthette, 's el-nem idegenithette volna a' jószágot; tehát ilyen törvénykezésben azon módon járjanak-el, a' mint szoktak az örökségnek, és jószágnak meg-keresésében el-járni.

Mert

Mert két úton senki jószágot nem birhat, úgymint zálogosúl, és örökösül egy-szer 's mind: Mert minek utánna a' jószágot valaki örökösül kezdi birni, ottan a' zálognak ereje meg-szünik, és voltaképpen el-telik. Mindazáltal ezt a' méltóságot, tudni-illik: hogy a' zálogos jószág-felől való törvénykezésben az idő-múlást nem kell forgatni, némellyek nem igazán magyarázván olyan értelemre akarják vinni, mellyel a' Pap-Uraknak, Szabad-Uraknak, és országbéli Nemefseknek jószágit, a' féle el-zálogosító levelek erejével, mellyek hatvan, hetven, száz, és néha több esztendő előtt költek, úgymint zálogos jószágot, magoknak venni, és el-foglalni akarnak.

Ennek okáért vigyázni kell, és tudni, hogy minden e' féle régi zálogos levelek, mellyekben az idő-múlásnak határa ki-tölt, haszontalanok, és erőtlenek (hogy ha a' fel-peres, ki olyan levelekkel valaki jószágát perli, elegendő bizonyossággal, főképpen levélbéli tanú-bizonyossággal meg-nem bizonyíthattya, hogy ötöt abból a' zálogos jószágból, melly kezénél volt, és birt, hatalmasul vetették-ki, és ok nélkül 's váltság-nélkül vették-el tőle a' zálogos jószágot) Mindazáltal ha e' féle hatalmaskodást, és ki-üzést, avagy a' jószágnak ok nélkül való el-foglalását, melly ő rajta esett volna, hatvan

hatvan esztendőnek alatta emberi bizonyossággal (elegendővel, és igazsal) meg-bizonyíthattya, helyén kell hagyni.

Mert gyakorta a' zálogos jószágért a' sommát le-tészik, mellyben másnak jószága kötve volt, és Kreditorának meg-fizet. Kire a' zálogos leveleket szörin ki-nem veheti; hanem menedék, és kúietantzia levelek kellenek róla, és azokat adják neki: mellyek gyakorta el-tévednek, és elvesznek, főképpen ha azon embernek magva szakadása történik, és a' ki-váltott jószág avagy a' Királyra száll, avagy a' Király másnak ajándékozza, avagy egyéb úton valaki kezébe jut.

E' fele ügyben annak okáért, a' régi zálogos levelek ellen, szörin nem tartozik a' menedék leveleket elő-adni az idegen gazda, mikor meg-holt, és magva-is szakadt az el-zálogosító személynek, hanem ha meg-bizonyíthattya (a' mint meg-mondám) ezt, hogy ő töle mód nélkül, és hatalmasul vették volna-el a' zálogos jószágot: Mert ekképpen nem látszik méltónak lenni, hogy annak pénzt heába el-vennék. Mert akár miféle marha, és jószág az ő terhével szokott egyik uráról a' másikra szállani. Még-is azért ha meg-emlékezik róla, hogy a' derék sommát annakelőtte meg-vette legyen; igyekezzék inkább a' zálog nélkül el-lenni, hogy-

nem

nem mindazáltal lelkének veszedelmet szerezni.

LXXXIII. TITULUS.

*Hogy a' jószágot köz bötsnek felette
el-nem zálogosíthatták.*

De a' mint az előtt-is rövideden emlitém, ezt jól eszedbe vedd: Hogy a' jószágot, akár melly Nagyságos Uré, Fő-emberé, Nemes, és akár minémű rendbéli jószágos emberé legyen-is, Köz bötsnek felette akár mi okon-is el-nem zálogosíthatni. Mindazáltal ha valaki jószágát köz bötsnek felette el-zálogosítaná; tehát az tellyes életének forgásában személye szerezént külömben meg-nem válthattya, hanem ha annyi pénzt, a' mennyit fel-vett, egy sommásban le-téssen, és úgy váltya viszsza. Holta után azért, avagy még élteben-is annak, a' ki el-zálogosította, fiai, avagy atyafiai, a' kire tudni-illik e' féle meg-váltás nézne, a' fellyül meg-mondott köz bötsstel meg-válthatták. De az el-adásban-való szertartást mindenkor meg-tártván. A' köz bötsben pedig itt értsed, nem az ökröket, lovakat, teheneket, juhokat, avagy egyéb e' féle el-adó marhákat; hanem a' zálogba vetett jószágnak bötsüjét, és értékét, úgy-mint a' köz bötsünek általa, a' mennyi sommára mégyen,

mégyen, fel-számlálván földét, erdejét, és réteit, és egyéb hozzá tartozóit, és hasznait: Mert a' zálogba vetett jószágoknak e' féle értéke szerint kelletik annak utánna a' pénznek sommáját váltságában le-tenni.

LXXXIV. TITULUS.

A határoknak meg-választásokról, és el-igazításokról.

Továbbá, mivelhogy ez előtt-is meg-mondók, hogy a' határoknak meg-igazításokban-is az idő-múlás nem lehet, és nem foly; azért a' határoknak járásokról, és meg-igazításokról szöllok. Holott eszünkbe vegyük, hogy minekutánna a' Magyarok ez Országot valóba kezdték birni, és a' Sz. Lélek ajándékát vévén, az igazságnak ismeretére, és keresztyénységre jutván, a' mi felséges Királyunk, és Apostolunk Sz. ISTVAN Király, és Sz. LASZLÓ Király, sőt Magyar országnak sok szentséges következett Királyi, sok földeket (mellyeket most faluknak nevezünk) a' Király váraktól, mellyekhez, úgymint e' Magyar országi Koronának birodalmához valók vólnak, el-szakasztván, Kalastromokhoz, és Egyházakhoz örök alamisnába adták: Annak felette a' szolgáló rendek (kiket most

Ne-

Nemeseknek mondunk) szolgálattyaok ezt kívánván, örökbe adták. Melly földeket, az el-ajándékozásnak idején, határoknak fel-hányásával egyéb földektől néha el-hasították: Annakutánna meg-fzaporodván az Országban a' Szabad, és Nagyságos Urak, és Nemesek, egy földnek, avagy falunak határában, gyakran két, és néha három, avagy több falut-is ültettek, és népet szállítottak reá. A' hol némelykor semmi jegyes határt nem tettenek; hanem tsak élésekre a' faluk számára el-intéztének a' földben. Néha pedig határoknak fel-hányásával-is azt egymástól el-választották. Idő jártában azért az Urak, és Nemesek fiai, és örökösi, jószágokat magok között megosztván, az osztásban egyik részére egy falu, és a' másiknak más falu jutott. Kik annak-utánna el-halván, és tellyésséggel elfogyván e' féle faluk, és jószágok, külömbkülömb-féle embereknek kezekhez jutottak, néha a' Magyar Országi Sz. Királyoknak adományokból, néha pedig más úton-is, a' határ járt levelekkel egyetemben. És e-képpen a' határ járásban, és igazításban, kezdett támadni az egyenetlenség. Mert azok, a' kiknek kezekhez jutottak a' határ-járt levelek a' faluval egyetemben, mellynek a' levelek szolgáltanak, e' féle határnak fel-verésével más falukat-is, és jószágokat, a' leveleknek erejekkel övéknek

nek ítéltenek lenni. Főképpen ez utolsó időkben, a' hatalmasoknak nyilván-való elfoglalások, és földeknek el-vétele után, a' határoknak meg-igazításokban sok-féle vetelkedések kezdettek támadni.

LXXXV. TITULUS.

Miképpen kellyen érteni, hogy a' határ igazításban Idő-múlás nem lehet?

Jollehet azért, hogy a' határ igazításban Idő-múlás nem lehet: mindazáltal, ha valaki határában, mellyről derék határ-járt levél vagyon, már falut ültetett-volna (főképpen azon okokkal, a' mellyekről szözlék) az újonnan ültetett, és szállított falut, az első határ-járt levélnek erejével, melyben a' falu földé nevezet-képpen be-irva vagyon, el-nem foglalhattya. Mert a' megtelepedésnek idején kellett volna annak, a' ki a' határt birta, és a' határozott föld a' kié volt, el-tiltani (hogy ott örökséget, avagy falut ne építsenek) De ha nem tiltotta, és abban a' határban más falut hagyott le-telepedni: Azoknak a' paraszt embereknek, kik ez ilyen falut lakják, az Ország Birája méltó, és igaz intézése szerint, a' mint régtől fogva ezen ott való lakos paraszt emberek éltek, és laktak,
azon

azon falu határának tartományából a' szerént szakaszszon, és határozzon-el a' földben, az újlag le-telepedett lakosoknak szükségekre mind földekből, erdőkből, mezőkből, hegyekből, vizekből, és szénarétekből: melly dolog meg-levén, mindazáltal a' féle határ-jártt leveleknek több tizikkelyei a' fel-peresnek épen maradnak.

Továbbá, ha valamelly rész szerént-való föld, erdő, hegy, avagy rét a' derék határból ki-szakadott volna, avagy el-foglalták volna; a' határ-járt levélnek erejével (csak hogy jól költ légyen) ez Országnek régi meg-rögzött szokása szerént vízfzaveheti a' fel-peres, az előbbi derék jó-szágnak határához; de annyi magával való hitivel, a' mennyit az el-foglalt földnek bötsüje szerént, a' törvény hitet talál nékie; akár melly idő-múlás forгатása ellene nem álhatván. Mire bötsülteessenek pedig a' földek, erdők, és két, avagy három, akár több hold földek, szénarétek, és erdők mit érjenek, a' bötsüröl-való Titulusban ide alább világosan meg-találod.

LXXXVI. TITULUS.

Minémü határ-járt levelek jók, és minémüek nem?

Ezt-is továbbá vegyük eszünkbe, hogy a' határoknak járásában és a' határ-járt levelek írásában, és ki-adásában sok tsalárd-ságok, és nyilván-való vétkek szoktak esni. Mert némelly emberek idvefségekről, és tisztefségekről el-feletkezvén, azok vagy a' Király határ-járó levelével, avagy az Ország Bírái parantsolattyyokkal, mellyek a' klaufulával, tudni-illik (*Dicitur nobissal*) szoktak kelni, és iratni, az ő határoknak meg-igazítására, és el-járására Király embe-rét, avagy Nádor-Ispánét, valamelly Kápta-lannal, avagy Konventnek bizonyságul bo-tsátott emberével el-mennek, és őket pénzel, avagy ajándékkal gyakran hamiságra haj-tják: mert a' mint otthon meg-beszélik, hogy mi módon járták volna-el a' határt, erre nézve (ha hamissan beszélik-is, tsak hírével sem lévén a' más félnek, hogy meg-járták volna) olyan határ-jártt levelet, ok-levélnék módgya ízerént iratnak magok-nak, és a' Káptalánból, vagy Konventből-is ki-szerzik, a' minémüt ízeretnek; e' féle leveleket pedig annak-utánna nálok el-tit-kollják, és tiz, avagy tizenhat, néha hufz eszendeig, avagy több ideig tsak halgatnak alatta,

alatta, mintha annyi ideje volna, hogy ők a' levelek tartása szerént el-járták volna a' határt: ez után pedig, mikor gondolják, hogy ne talán immár a' Király, avagy Káptalan, avagy Konvent emberi, de még a' határos szomszédi-is, kiknek nevek tsalárdul a' határ-jártt levélben iratván vagy-nak, e' világból ki-múltak volna; a' határ-jarást nyilván, és törvény útyán, azon le-vélnek erejével újonnan el-kezdik, és ezen képpen sok földeket hamissan, és álnokul szoktak gyakran magoknak tulajdonítani. Hogy azért e' féle tsalárd embereknek út-tyokat el-foghassák, és az igazság a' leve-lekből ki-tessék; az Ország Birái, és Itélő-Mesteri e' féle levelekről, mellyek ez igék-kel (hogy tsak *Mondják nekik*) kelnek-ki; avagy Király embere, avagy Nádor-Ispán, avagy Káptalan, avagy Konventnek bizony-ság-tételére, és relatiojára, hogy mint járták legyen a' határt, vagynak iratva; Mindenkor szorgalmatos gondviseeléssel ér-tekezzenek, és kérdezkedgyenek, söt ugyan végére mennyenek, tudakozván e-zen, hogy ha a' határ-járás után, azon határ-járt levélnek erejével, e' földeknek uraságában, a' levélbe bé-irt határok, és barázdák szerént birta legyen-e ez ilyen fel-peres, valamikor, és volta-képpen élte legyen-e? Ha azért ez meg-bizonyittatik, hogy a' fel-peres soha nem élte, urasága-

ban sem volt e' földeknek; ottan meg-tet-
szik, hogy e' féle leveleket méltatlan az Or-
szág törvénye igaz folyásának ellene
szerzették, és irták, és ez okon azon
levelek erőtlenek, és haszontalanok lesz-
nek.

Ollyan határ-járt levelek pedig jók,
mellyek az Ország Biráinak ki-mondott tör-
vénynek hagyásából kelnek: És mikor a'
törvény szerént való határ-járásból, két,
avagy három személy, avagy több felek
közt (mikor ez felek egyet értnek) kelnek:
Ennek felette ha alkuvásból, avagy egy-
másnak való vallás-tételből vagynak: tsak
hogy más ember igazságát, vagy földét
önön köztök méltatlan fel-ne osztották
légyen. Továbbá, e' féle határ-járt leve-
leknek-is helyek vagyon, mellyek a' kö-
zönséges meg-rögzött szokás szerént irat-
tatnak, és kelnek, úgymint, mikor a' ha-
tár-járás a' Király, avagy Nádor-Ispán, a-
vagy egyéb helynek hiteles emberi által
lett, és az járta-meg a' határt, jelen lévén
a' szomszédok-is: és kiváltképpen azoknak
jelen-létekben, kiket két felől a' jószágnak
el-határazott földre illet, és birják 's immár
uraságában-is vagynak; avagy kik tisztán
határos szomszédoknak tartatnak, és volná-
nak: és így nyilván mindenek előtt, kiknek
tudni-illik, a' törvénynek igaz folyása sze-
rént el-jártt határról határ-járt levelek mi-
kor

kor kelnek, elegendők, erejekben-is megmaradnak, meg-is tartatnak.

A' féle határ-folyások-is, és a' határoknak fel-hányások, mikor a' törvény szerént való Magyar Országi Királyok, Donatio, avagy Adomány levelekben, nevezet-képpen bé-vagynak írva, mindenkor erejekben meg-tartatnak. De így tartatnak-meg, hogy ha az Adomány, és határ-járása, és fel-hányása után, azon földeket, és jószágokat egymástól el-nem szaggatták, és egyéb jószághoz, avagy faluhoz nem kezdték birni: avagy mellyek vagy osztozáskor másfúvá nem jutottak volna, avagy ha valaki más határhoz jó módjával foglalván, nem élte, nem birta volna.

LXXXVII. TITULUS.

Mit kellyen érteni az olly földekről, mellyeket a' folyó-viznek áradása, és sebessége más felé szakaszt?

Mivelhogy fok kerített, és költsos, sőt mező városoknak, faluknak, jószágoknak, telekeknek határit nagy folyó-vizek körül, és közötté folynak, és a' határt elválaszttyák: e' folyó-vizek áradása, es sebessége pedig gyakorta a' földeknek, berkeknek, erdőknek nagy részét el-szakasztja, és más szomszéd Városnak, avagy falunak

falunak részéhez veti. Minthogy a' folyó-vizeknek sebességek, és erejek miatt, az ő szokott folyásokból, és menetelekből, gyakorta új, és más folyásokra szoktak szegni, és menni.

Honnét némellyek azt vélték, hogy e' féle földek, rétek, és erdők, mellyeket a' viznek folyása, és más árokra menése miatt, a' szomszéd város, avagy falu részére szakasztott, hogy ahoz a' városhoz, avagy faluhoz való volna az a' föld: Ezt hozván belé, hogy az ő határokat a' viznek folyása szokta tartani. De ezt nem úgy kell érteni, és tartani: mert e' formán fok: tsalárdság következhetnék; holott akármi vizet, és folyó-vizet rejtek tsatornákon, és apródonként-való ásások-által, vagy gát és jászol kötésekkel, és töltésekkel oda vehetnek, a' hová szeretnek; hogy így más ember földét, erdejét, és réteit magoknak tulajdonithatnák.

De ezt a' vélekedést viszsza kell érteni: Mivelhogy e' féle folyó-vizeknek, főképen hajós-vizeknek az ő jövedelmek fokra szokott menni; ez okáért akár melly felé legyen a' viznek folyamattya, az a' város, avagy mező-város, sőt még tsak egy falu-is, mellynek határából más földére, és határára szakadott a' viz, és arra foly; soha e' változás által az ő jövedelmét, melly volt a' malmokból, révekből, vámokból,

ből, tanyákból, és egyéb haszonvételt elnem veszti: hanem valamint annak előtte, a' még a' folyó-viz az ő igaz, és régi meg-fzokott folyásában folyt; úgy annak-utánna-is, mikor új árkot mosott, szabad, és tellyes jövedelmét, és hasznát veheti, és élheti. Igazán pedig mint az erdők, rétek, és földek tsak azé lesznek, a' kié annak-előtte voltak, és ki azoknak békeséges uraságában volt.

És ez okáért némely embereknek szabad-gátokat, és töltéseket, maga földének, réteinek, és erdeinek oltalmára, más ember földén, és határán kötni, tölteni, és tartani, hogy saját földén, és határin a' viznek áradása, és sebessége-miatt kárt ne vallyanak. Ezzel mind azáltal más ember földét magoknak sem foglallyák, sem elnem tulajdonithatják. Használó ítélet vagyon a' malmoknak töltések, és gáttyokfelől, az olyan folyó vizeken, mellyeknek egygyik parttya egy faluhoz való, a' másik pedig a' másikhoz való: melly gátak, és töltések noha más ember földéhez vagynak ragasztva, mellyet még a' törvény-is meg-enged (tsak hogy e' féle töltés, és tuhasztás nyilván való kárára ne légyen, és munkát ne tsinállyon a' más felnek) mert ez-által sem a' folyó-vizet, sem másnak földét nem élik, hanem az ő igaz urának tartatik-meg mindenkor.

LXXXVIII. TITULUS.

Mi legyen a' leány negyed, és kiknek kell meg-fizetni?

El-vegezvén eddig a' jószágokról való dolgoknak irását, akár örökben, akár pedig zálogosul birjon valaki jószágot; továbbá: mivelhogy szóllék a' határ-járás el-igazításnak módjáról-is: Immár ezután a' leány negyedről, avagy negyednek, és a' jegy-ruhának ajándék marhákkal való meg-fizetéséről, és meg-adásáról szóllok.

Holott tudgyad, hogy leány negyednek mondjuk azt a' jószágot, melyet adnak a' leányoknak, avagy aszszonyi-állatoknak, az attyoknak jószágokból, és örökségekből, az atyai nemzésnek jelenségére, nem örökké vagy örökösül, hanem tsak váltságos-keppen.

Az atyai jószág pedig, melyet szolgálattyával keresett, leány-ágot miért ne illelsen, és leányoknak a' fiakkal, és törvény szerént-való örökösökkel miért nem lehet a' jószágban részek; viszontag minémü a' jószágból vehetsenek ök-is részt, ide felnyilván meg-mondottuk a' hol arról szóltunk, hogy az atyai jószág minémü örökösökre szálljon.

LXXXIX.

LXXXIX. TITULUS.

A' ledny negyed ki-fizetésének módjáról.

Eszünkbe vegyük azért, hogy minden Szabad, és Nagyságos Uraknak, és Nemes embereknek, akár egy, akár tíz, a vagy több leányi volnának-is egy fizetéssel elégitheti-ki őket az ő leányi negyedekről: ilyenképpen, hogy az atyának minden jószágát, minden házával; és hozzá tartozóival egyetemben négy egyenlő részre oszttyák; mellynek a negyedik részét, melly egy leány negyedét téstén, bötsüszerent kész pénzel kell le-tenni, és a' leányokat véle ki-fizetni; és nem valami egyébféle el-adó marhával. A' jószágának pedig tulajdon urasága, és ennek a' negyed résznek birása, és örökös volta, a' több részekkel egyetemben mindenkor a' fiaknak, és a' több örökösöknek marad. Különkülön pedig kereshetik a' leányok az ő negyed részeket. De a' fiak, avagy örökösök okosok legyenek, hogy egynek ne fizessenek annyit, a' menyivel mind azoknak tartoznának fizetni.

XC. TITULUS.

*Hogyha az egygyik leánynak a' leány
negyedét meg-adták, a másik az örökség-
felől még-is perelhet.*

Ha pedig a' leány negyedét egygyik leánynak törvénykezés nélkül, és az okleveleknek, és menedékeknek elő hozattatása, és látogatása nélkül meg-adják-is; a' másik leány (ha akarja) a' jószág urasága, és örökös tulajdonsága felől, melly jószágot az attya birt, törvénybe foghattya azt, a' kinek a' jószág kezében vagyon, és törvény szerént végre mehet, hogy ha a' jószág illet-e leány-ágot, avagy nem.

XCI. TITULUS.

*Hogy a' hajadon leányok vallást nem
tehetnek.*

Mierthogy a' leányokat az ő elméjeknek gyenge erőtlén voltokért könnyen meg-tsalhattyak; azért még hajadonok (még ha törvény szerént való tökéletes időre mentenek, és ember-kort értenek volna-is) soha örökké-való vallás-tételt, avagy még ideiglen valót-is, magok számára, avagy az örökösöknek, avagy attyokfiai ellen soha nem tehetnek. És ez annak-is az oka,
hogy

hogy a' leányok még a' kisebbik idejü attyokfiainak-is tútori, és gond-viselői, 's ol-
talmi nem lehetnek; sem tútorságnak tisztit,
az Országnak meg-rögzött szokása szerént,
viselni nékiek nem engedik.

XCII. TITULUS.

*A' hajadon leányok az ő ki-házastá-
foknak idejéiglen, mi-módon maradjanak
az attyok házánál?*

A' hajadon leányok pedig az ő attyok
halála után az atyai házban, és jó-
szágban, az ő el-házasztásoknak, idejéiglen
miképpen maradjanak, és annak utánna mi-
képpen kellesték abból őket ki-házasztani,
ide fel, a' hol a' magva-szakadt jószágnak
el-kéréséről szoltunk, nyilván való tanúság
vagyon felöle. Miképpen kellesték pedig
meg-bötsülni a' leány-negyedet, és a' vár,
a' nemes udvar-hely, és a' jobbágy-hely,
avagy ülés, és e' féle bötsü-szerént mit ér-
jen, a' bötsülésnek rendiben ide alá nyil-
ván meg-lészen írva.

XCIII. TITULUS.

*Mi legyen a' Jegy-ruha volta-képpen:
és mi legyen a' Paraffernum?*

Továbbá a' jegy-ruhának meg-fizetésében ezt-is eszünkbe kell vennünk: Hogy jöllehet a' melly ajándékot a' vőlegény ad a' meny-aszszonynak, és a' mit a' meny-aszszony attya házától ö magával hoz, sokkal külömb egyik a' másiktól. Mindazáltal közönséges képpen mi ezt jegy-ruhának szoktuk mondani. A' jegyruha azért, az aszszonyi-állatnak az ö ura marhájából és jószágából a' házasságban egygyütt való lakásokért adott jutalom. Paraffernumnak, azaz: menyegzői ajándéknak, minden marhát mondunk, melyet az aszszonyi állatoknak, vagy az urok, vagy az attyok, anyyok, vagy attyokfiai, vagy akárki házasságának, kéz-fogásának, és gyűrű-váltásának idején adnak. A' mi Országunknak régi szokása, és törvénye szerént annak okáért, a' jegy-ruha, a' törvény szerént el-házasított aszszonyi-állatoknak jutalmok, melyet az ö szüzességeknél el-vételéért, és vélek hálásért, az ö urok jószágából az ö rendek, és állapottyok szerént szoktanak nékiek adni. Mert az uroknak állapottyok, méltóságok, és jószágoknak rendi, és mivolta szerént hol többel, hol kevesebbel fizetik-meg a' jegyruhát.

Mint

Mint példának okáért: A' Szabad Zászlós Ur meg-hagyatott feleségének több az ő jegy-ruhája, hogy nem mint köz Zászlós Uré. Továbbá, a' Nemes ember feleségét, melly Nemes embernek száz, avagy ötven ház jobbágya volna, több jegy-ruha illeti, hogy nem mint a' kinek kevesebb jobbágya volna. Mert ha az ura Szabad Zászlós Uraságának tisztit viselte, annak az ő jegy-ruhája tészen száz Girát (azaz: négy száz forintót) a' ki pedig e' féle tisztet nem viselt, hanem csak Zászlós Urnak mondották, hogy ha azért jeles Nemes ember, avagy jeles Vitéz volt, és legkönnyebben ötven ház jobbágya volt; annak felesége jegy-ruhája ötven Girát ér, minden Girát négy-négy száz pénzre, avagy négy-négy forintra számlálván.

Egyéb Nemeseknek, kik annál alábbvaló állapotbéliek, azoknak feleségek jegy-ruhája, az ő jószágok szerént néha több, néha kevesebb, mellyet köz bötstsel kell meg-adni, ki-rekesztvén a' bötsből a' mezöket, réteket, erdőket, és a' jószágnak kívül való jövedelmét. Ha pedig az aszszonyember meg-hal, a' ki ő néki leg-közelszörént való atyafia, az keresheti-meg a' jegy-ruhát, és az veheti-meg.

XCIV. TITULUS.

*Kik legyenek az Ország között tisztek
szerént igaz Szabad Zászlós Urak?*

Hogy a' Szabad Zászlós Uraknak tisztek-
ről, és nevekről kétség ne támadhas-
son, azoknak neveket ide alá meg-irtam.
Mert ezek az igaz Szabad Zászlós Urak,
kiknek neveket régtől fogva a' Királyok-
nak Dekretomiba, és konfirmált leveleibe
bé-fizokták írni, úgymint: A' Magyar Or-
szágának Nádor-Ispánnya, Király Udvarának
Bírája, Dalmatiában, Horvát Országban, és
Tót Országban a' Bán, Erdélyi Vajda, és
a' Székelyeknek Ispánnya, Zeríni Bán (mert
a' Maczoniai Bánság a' Török miatt ugyan
a' mi időnkben el-veszett) Továbbá, a' Thár-
nok Mesterek; és a' Királynak, és Királyné
Asziszony Ajtón állóinak, Pohárnokinak,
Asztalnokinak, és Lovászinak Mesterei: és
a' Tömösvári, és Pofoni Ispánok. Mind
ezeknek a' meg-hagyott feleségeknak, az
ő jegy-ruhájokért, és ajándék marhájokért
(a' mint meg-mondottuk) száz-száz Girát
fizoktak adni; mellyet tartoznak azok meg-
fizetni, kiket e' dolog illet.

XCIV.

XCV. TITULUS.

Hogy a' Jegy-ruhának felét kész pénzel, felét ingó marhával fizessék: És mi legyen az ingó marha?

A' Jegy-ruhának ki-fizetése pedig lészzen fél részént kész pénzel, fél részént ingó marhával, mellyet el-adhatnak bizonyos jó, és igaz árra szerént, ki-vén a' foltozott ruházatot, fegyver számot, és sánta, benna lovakat, ökröket, és egyéb benna baromnak bötsüjét: mellyeket a' jegy-ruhának ki-fizetésekor számba bé-nem vésznek. E' dologban pedig az ingó, és el-adó marha olyan legyen: hogy a' mindennapi vásárkor el-adhassák; úgymint: juh, ökör, ló, ketske, ünö, borju, és disznó, mellyek egy helyről másra könnyen el-mehetnek.

XCVI. TITULUS.

Hogy az aszszonyi-állat az első urától egész jegy-rubát vehet: és a' második urától felet: és bonnét fizessék-meg a' jegy-rubát?

Továbbá, még-is értenünk kell, hogy az aszszonyi-állatnak az ő tiszta szüzességéért az első ura jószágából egész jegy-ruhát adnak; a' második urájéból, szüzességének le-tétele után férjhez menvén, felet; a' harmadik urától csak negyed részét; a' negyedik urától, a' jegy-ruhának csak nyolctzad részét kérheti-meg. Ha pedig valamely ötödször, vagy hatodszor férjhez megyen; jegy-ruhája annyira meg-száll, hogy végtére igen kevés lesz. A' jegy-ruhát pedig az ő férjek jószágából fizetik-meg az aszszonyi-állatoknak, a' melly jószágba ötet vitték volt. Mert az atyai jószágból nem a' jegy-ruhát, hanem a' negyedet kell meg-fizetni; hanem ha valamelyik közülök az anya, avagy jobb anyja részéről való jegy-ruhát keresné; mellyet törvény szerént meg-is kereshet, ha annak előtte, hogy el-igazodott, arról-való menedéket nem adtak volna felőle.

XCVII.

XCVII. TITULUS.

*A' jegy-ruhát, és a' negyed részt mi-
képpen kereshetik egyszer 's mind?*

Mindazáltal ezt kell meg-érteni, hogy az
 annya, és a' szép, avagy nagy akár
 jobb annya jegy-ruháját, egyszer 's mind
 egy és azon személy nem keresheti. Mert
 ha az én anyyám negyedét keresem, tehát
 az én szép anyámnak jegy-ruháját kell ke-
 resnem: mert az én anyámnak az annya,
 énnékem szép, avagy nagy anyám. Ha
 pedig ő maga az én anyám az ő negyedét
 az atyai jószágból keresi; tehát az én a-
 nyám az ő annya jegy-ruháját keresheti,
 és nem a' szép annya jegy-ruháját. Mert
 az ő szép anyánnak jegy-ruháját a' kö-
 zelebb való nemzetnek kell meg-keresni,
 a' kinek nemzetéből az asziszonyi-állat szár-
 mazott volt.

CXVIII. TITULUS.

Az aszszonyi-állatokat az ő urok jószágából miképpen tehetik-ki, és miképpen nem: és azoknak ingó-bingó marhá-jokról.

Flak nélkül, és testamentom nélkül meg-holt Nemes embernek minden ingó-bingó marhája, akár minémü legyen, és akár mi néven neveztesék, az ő feleségére száll: kit az ő urának jószágából, és lakóházából, avagy nemes udvar helyéből, mind az ideiglen-is, a' még az ő urának nevét viseli, és özvegységben léssen, avagy más férjhez nem megyen, ki-nem tehetnek, ki-nem rekeszthetnek; még ha az ő jegy-ruháját néki meg-adnák-is. De minekutánna máshoz megyen, és haza-is adják; tehát az, a' kire a' meg-holt Nemes embernek jószága törvény szerént való örökös-képpen szállana, azt az aszszonyi-állatot, először az ő jegy-ruháját néki meg-adván, a' jószágból szabadon ki-teheti, és ki-rekesztheti. Sőt inkább ha a' meg-holt Nemes embernek el-annyira bővséges, és hasznos jószága volna, hogy a' feleségének jegy-ruháját sokkal felljül haladná; tehát az, a' kire a' jószág szállana, ezt az aszszonyi-állatot, még ha az ura nevét viselné-is, a' jószágnak több részeiből, tudni-illik melly a' jegy-

jegy-ruhájának bötsüjét felljül haladná, törvény szerént az ő Bírája előtt abból ki teheti, és ki-rekesztheti; és tsak annyit kell ki-szakasztani a' jószágból, és néki hagyni életére, a' mennyi az ő jegy-ruhája volna. Mindazáltal az ő urának lakó helyéből, s vagy nemes udvar-házából az aszszonyi-állatot ki-nem rekeszthetik; hanem ha az lakó ház, vár, avagy kastély volna. Mellyet az aszszonyi állatnak nem illik engedni; hanem az urának valahol a' váron, és kastélyon kívül-való udvar-házat kell néki lakóul hagyni. Azokról pedig, kiknek sok város van, és kik több várat birtak, és benne laktak, külömb értelemben kell lennünk: mert ez okon az aszszonyi-állatnak is lakására egy várat rendelhetnek.

XCIX. TITULUS.

Meg-hólt Nemes ember marhájának felesége, gyermeki, és atyafiai között-való meg-osztásáról.

Ha pediglen valamelly meg-hólt Nemes embernek házánál holta után, fiai, és leányi, feleségével egyetemben, és az ő osztatlan atyafiaival maradnának; tehát elsőbben-is a' meg-hólt Nemes embernek részét mindenféle ingó-bingó marhákból, a' több élő, és osztozatlan atyafiai javaitól

O 2   külön

külön kell venni. Azután azon meg-hólt embernek mindenféle ingó-bingó marhája, akármilyen nével neveztesék, özvegy felesége között, és az ő fiai, és leányi között, közönséggel annyi egyenlő részre oszol, mennyi osztozatlan, és ki-nem házasított személy léend az atyai házban: és így mindeneknek az ő részek meg-adatik: ezt kivévén, hogy a' szekeres lovakat, és az urának jobbik ruháját először-is magának vészi az özvegy-aszszony. De a' hadi szerzők, és fegyver, osztás kívül fiainak, avagy osztozatlan atyafiainak jutnak. Ha pedig sem gyermeki, sem atyafiai nem lesznek; nem csak ezek, hanem minden ingó-bingó jók, és marhák (a' mint ott-fenn meg-mondám) a' feleségére szállanak (hannem ha az ura testamentomot tett volna róla) Itt pedig ez helyen olly fiakat érts, kik a' meg-hólt attyokkal osztozatlanok voltak; és olly leányokat, kiket még e' jókból ki-nem házasítottak. Mert az osztásnak utánna a' fiak, és a' ki-házasításnak-is utánna a' leányok attyoknak e' féle ingó-bingó marhájaiból részt nem vehetnek.

C. TITULUS.

A' féle marháról, melyet a' meny-aszszonnyal a' menyegzőnek idején adnak.

Ezt-is azonban eszünkbe vegyük, hogy e' féle ruházat, és minden egyéb-fele marha, melyet a' meny-aszszonnyal szülői, és atyafiai, és egyéb rendbéliek, a' menyegzői lakodalomnak, avagy kéz-fogásnak, akár gyűrű-váltásnak idején adnak (melly marhákat mi Paraffernumnak azaz: véle adott, és hozott ajándék marhának mondunk) ha az ura, gyermeki nem lévén, meg-hal; azon meny-aszszonynak, azaz: feleségének (hogy ha el-nem költék) az ő jegy-ruhájával együtt épen néki marad, és meg-is kell néki adni. Egyéb ingó-bingó marháknak osztlásakor-is, e' féle véle adott marhák osztlásba nem mennek. Sőt még ha fiai, és leányi vólnának-is, és ez aszszonyi-állat más férjhez menne-is, avagy ha az ő gyermekivel lakni nem akarna; szabadon e' marhákat magának tarthattya. A' meny-aszszony pedig mikor gyermekek, és testamentom nélkül meg-hal, az ajándék marhákat az ő szülői, avagy közelebbik atyafiai magoknak vehetik, és tulajdonithattják. Ha gyermeki maradnának mindazáltal, azokra szállanak. A' mely marhákat pedig a' vő-legény a' meny-aszszonynak, avagy a' menyegzőnek tiszteisé-
 O 3 géert

geért, avagy gyűrű-váltáskor adott volna; meg-halván a' meny-aszfszony (minek előtte egybe kelnek) soha a' vő-legény vízfíza nem veheti. De az egybe kelésnek, és el-hálásnak utánna ha gyermekek, és testamentom-tétel nélkül meg-hal (mert a' félekről testamentomat tehet) az uránál maradnak.

CI. TITULUS.

*Meg-holt Nemes embernek ötven szá-
mig-való lovak ménéséről.*

Továbbá, erre-is vigyáznunk kell, hogy ha valamelly Nemes embernek lovak ménese lészzen, és e' ménesben nintsen ötven ló; kiket felesége élteben egybe gyűjtött, avagy vett volna: ezeket önnön közöttök egyaránt kell meg-osztani. Sőt ha házasságának előtt szerzette volna-is tsak hogy ötvennél kevesebb légyen, ugyan közönséggel oszol-el közöttök. Ha pedig ötven lészzen, vagy annál több-is, tehát az ura testamentomot tehet róla. De ha azokról testamentomot nem tészzen, és úgy hal meg; a' fiainak örökségekhez kell azt-is számlálni.

De ha östöl maradott lészzen; a' testamentomnak semmi ereje, és helye nintsen, hanem tsak annyiban, mennyit a' testamen-
tom

tom tenne, a' mi az ura részére jutna, és eddig a' törvény testamentomot hágy tenni. A' több része pedig a' fiakra, és öztozatlan atyafiakra, és törvény-szerént-való örökösökre száll, és azokat illeti, és abból az özvegy feleségének jegy-ruháját, és leány-negyedét szokták fizetni: hogy e' féle fizetésért ne kényszerítesse az örökösök az örökségeket el-idegeníteni; holott ezen kívül-is a' fiak a' leányokat az attyok jószágából tartoznak férjnek adni, és ki-házasítani. Ezt-is úgy, hogy-ha a' leányok az ő attyok halála után részt nem vettek az ingó marhából. Mert ha vettek, e' féle rész a' ki-házasításokra tudatik: de azért ennek felette az ő negyed részek megadatik.

CII. TITULUS.

A' férfinak olly jószágáról, melyet házasságának idejekor feleségével egygyütt szerzett.

Továbbá ezt-is tudni kell, hogy valamely házasságbeli Nemes ember feleségével egygyütt laktában pénzen, avagy örök árron jószágot szerez, és a' feleségének nevét a' vallás-levéibe be-nem irattya: tehát e' féle jószágból, és faluból (noha pénzen vették) az asziszony semmi részt nem

O 4 .   vehet

vehet. De ha akarja, és a' meg-holt ura nevét viseli; holtig az ő fiai, és leányi jószágokba szabadon meg-maradhat: de ezen fellyül-való Artikulus tartása fzerént, mellyben nyilván meg-magyarázók (Az aszfzonyi-állatokat miképpen kelljen az urok, avagy férjek jószágából ki-tenni) A' leányok jószágában pedig, úgy mondom, hogy meg-maradhat: ha a' jószág a' leány ágat-is illeti. Mert hogy ha másodszor-is férjhez menend az özvegy aszfzonyi-állat, az ő jegy-ruháját meg-adván, az ura jószágából, a' kit a' dolog illet, ki teheti, és ki-rekesztheti. A' ki azért feleségének azzal akar kedveskedni, hogy a' jószág örökösön illesse feleségét-is; a' vett jószágról való válás-tétel levélbe a' felesége nevét-is béírassa.

Ha pedig a' meg-holt Nemes ember holta után zálogos jószágot hágy, melly jószágot akár melly időben, tudni illik házasságának előtte, avagy házasságának idejében vetettek zálogba néki, és oda kötöttek, még ha feleségének, avagy mind a' két ágnak neve a' zálogos levélben nintsen-is: még-is mindazáltal a' felesége között, fiai, leányi, és atyafiai között, ha kiknek részek volna benne, szintén mint egyéb ingó-bingó marhákat, hasonlóképpen egyaránt kell meg-osztani. Mert a' zálogos jószág váltságos, és hogy meg-vált-tyák

tyák, pénzé lészén: a' pénz pedig az ingó marha közibe számláltatik, mellyet egyenlő képpen szoktak meg-osztani. Ezt-is így értsed, ha a' zálogos jószágot azután örökbe néki nem adták, és nem kötötték volt.

CIII. TITULUS.

Hogy az aszszonyi-állat, az ura elzáloglott jószágából-is, az ő jegy-ruháját meg-veheti.

Ez-is értésünkre legyen, hogy ha valamely aszszonyi-állatnak az ura, avagy férje, a' szükség ötet arra kényszerítvén (a' mint gyakorta történik) az ő jószágát valakinek el-zálogosítja, főképpen a' felesége engedelmie nélkül; tehát az ura halála után az aszszonyi-állat, az ő jegy-ruháját attól meg-keresheti, és rajta meg-veheti, e' fele zálogos jószágot a' ki bírja: Mert a' zálogosítás nem rekeszti-ki a' jószágnak tulajdonságát, és örökös voltát. Mert egyébként, ha az aszszonyi-állat a' jószágnak váltását várná, és az ő jegy-ruháját addig nem keresné, ne talán azon közben, a' még a' jószágnak meg-váltása lenne, e' világból-is ki-múlnék, és ekképpen az ő jegy-ruhájából meg-tsalatkoznék. Mindazonáltal a' jószágnak meg-váltásakor, az,

O 5

a' kire

a' kire a' jószágnak meg-váltása néz, nem a' derék sommról, a' miben a' jószág elvált zálogosítva; de még annak felette elég-tételt tartozik tenni arról-is, a' mit amaz jegy-ruhába fizetett a' zálogos jószágból.

CIV. TITULUS.

Hogy feleségének jegy-ruhája az urának gonofzságáért el-nem vész.

Ennék felette, ha valamely embernek gonofzságáért, avagy egyéb hitetlenségnek nótája miatt jószága törvény fzerént el-foglaltatnék (még ha az olyan férfinak fejét vennék-is) az ő felesége mindazonáltal jegy-ruháját attól, a' ki a' jószágot bírja, mindenkor meg-veheti.

CV. TITULUS.

Hogy az aszfszonyi-állat, ki paráznságban találtatott, az ő jegyruháját elveszti: de nem a' véle bozott, és ajándék marhát.

Ha pedig az aszfszonyi-állat az ő hitit meg-szegvén, mellyel az ő urának tartozik, és paraznaságban léledzik, és abban tapasztaltatik, mellyért egymástól el-válnák;

nak; ő a' paráznaságért jegy-ruháját el-veszti: de a' véle hozott, és ajándék marhát el-nem veszti, úgymint a' mıt neki menyegzői napján szülei, atyafiai, avagy az ura adott volna, avagy egyéb vendégek, és az ura-is fel-mutatott. De ha paráznasága után az ura feslett erköltsét tudva el-halgattya, és véle együtt lakik, és bál; tehát jegy-ruháját-is el-nem veszti. És annak-utánna e' paráznaságért halállal sem büntetheti (ha ugyan másodszor vétkeznék-is) holott első vétkéért, mikoron bizonyoson meg-tudta paráznaságát, méltán, és törvény szerént meg-ölethette volna. Mikor pedig e' féle aszfizonyi állapot a' paráznaságért törvény szerént halállal büntetődik; az atyafiai csak az ajándék marhát, a' paraffernumot, és nem a' jegy-ruhát nyerhetik-meg. Ezt-is úgy, ha gyermeki nintsenek, és testamentomot nem tett felöle; Mert ekképpen vagy gyermekire marad, vagy a' kiknek testamentomban hagyta, azoknak jut.

~ ~ ~

CVI. TITULUS.

*Az atyafiak között való házaságról,
mellyben őket tudva, avagy azt nem ért-
vén egybe adták.*

Azon képpen, mikor olly férfiat, és afz-
szonyi-állatot, miért-hogy vér szerént
való atyafiságokat, avagy sógorságokat
nem tudták, nem értették, még-is egybe
adták, és házásították, a' törvény egymás-
tól el-választ; akkor az afzszonyi-állat mind
jegy-ruháját, 's paraffernumot az urán meg-
veheti. Magzattyok-is, kik együtt lakások-
ban lésznek, atyai, és anyai jószágokban
a' successionnak törvénye szerént meg-ma-
radhatnak. De ebből azért nem azt kell
érteni, hogy mind a' két ágat illetné, ha-
nem ha a' jószág tsak a' férfiú ágat illeti,
tsak a' fiakra száll: ha pedig mint a' fér-
fiúi; 's mint a' leányi ágat illeti; tehát a'
jószág mint a' fiakra, mint pedig a' leányok-
ra egyaránt száll. De mindazáltal, hogy-
ha tudva, és az atyokfiainak, és azoknak,
kikre ő utánnok jószágok szállana, ellen-
kezések, és tilalmok ellen egybe házasútlak,
és úgy lett volna az el-válás, avagy el-nem
váltak volna-is; magzattyok, kik együtt la-
kásokban születtenek, szülőjeknek javaiból,
és jószágokban örökösök, és részefek nem
lehetnek, hanem a' vér szerént való atya-
fiakra,

fiakra, avagy egyebekre ö utánnok, valókra szállanak. Melly magzatokat ha a' Pápa méltó házasságból születetteknek mondana-is; még-is a' jószágoknak szállása ellen (mellyek a' vér szerént való atyafiakra; avagy, azok nem lévén, a' Királyi méltóságra szállanának) a' legitimationak, és igazlásnak nem lenne helye. Ennek felette, e' féle alízfouyi-állat jegy-ruháját el-veszti: és csak az ajándék marhát veheti-meg urán.

CVII. TITULUS.

Miképpen ismértetik-meg az atyafiak között való házasság, hogy tudva lett?

Hogy pedig e' féle házások tudták legyen vérségeket, ebből tetízik-meg, ha az atyafiak, vagy egyebek, kiket a' jószág ö utánnok illetve, meg-ellenzették, és róla el-tiltották; avagy ha olly közel való atyafiuságok, és vérségek olly igen nyilván volt, hogy mind a' két félnek értésére, és tudására lehetett, még-is egymást el-vették. Miért-hogy az Egyházi, és az Országnak törvényi, a' házasságot *inclusive*, azaz: bé-számlálva, negyed-íziglen meg-tilttyák.

CVIII. TITULUS.

Hogy az atyafiak között való házasságból, melly tudatlanságból lett, igaz ágyból-való magzattyok, viszontag a' kik atyáfiúságokat tudták, magzattyok nem igaz ágyból születtenek.

Innét következik, hogy nem tudván ennyiből vérségeket a' házafok, igaz törvény szerént való ágyból születetteknek tartatnak az olyan magzatok: viszontag a' ki tudván vérségeket, még-is feleségül elveszi, amaz-is hozzá mégyen: törvény kívül, és nem igaz ágyból született magzatoknak tartatnak az ő gyermekei: attyoknak, annyoknak, és attyokfiainak javokban nem-is részesíttetnek, reájok sem szálának szülőjeknek öröki. Ez ilyeneket pedig sem Pápa (a' mint oda fel-is megvagyon sem a' mi Fejedelmünk, az igaz fiak, és atyafiak igazságok ellen, kikre törvény szerént néznek e' féle jók, nem legitimál, azaz: nem igazíthat; hanem ha fiak, és atyafiak nem lévén, a' jószág tisztán csak a' Fejedelmet illetné. Mert ez úton, valakinek valamint akarja a' Fejedelem, a' szerént végezhet e' féle jószág-felől, és el-is adhattya.

CIX. TITULUS.

A felesége az urának miképpen engedheti-meg jegy-ruháját?

Noha az aszszonyi-állat urával együtt életében három kiváltképpen való okokért meg-engedheti urának az ő jegyruháját: Először; mikor az ura a' jószágot, mellyben az urának semmi része nintsen, nem-is illeti, öregbitette, és örökitette. Másodszor: mikor az ura a' felesége jószágára szükséges költségeket tett. Harmadszor: ha a' felesége meg-hagygya urának, hogy az ő holtá után az ő jegyruhájáért lelke idvességére gondolljon, avagy egyéb képpen-is testamentomot tenne felőle. De mind azok nélkül-is, a' mostani szokás szerént, halála óráján, holott nem tart ura haragjától, meg-engedheti néki a' jegy-ruhát. Külömb azért ez, ha a' felesége életében, és egészségében urától arra kényszeritetnék, ijesztéssel, és fenyegetéssel, és így tőle való feltében engedné-meg. Mert ez úton, ha az aszszonyi-állat törvény szerént meg-ellenzi, meg-hivandja, e' féle engedelemnek, ha vallást tett volna-is róla, nintsen helye.

CX. TITULUS.

Miképpen tehet vallást az ura a' feleségének az ő maga jószágáról, és viszontag a' felesége az urának?

Továbbá, noha sok embereknek értelmek szerént, a' férje a' feleségének, és viszontag a' felesége az ő urának jószágáról való vallást, sem örökben, sem pedig zálogosúl nem tehetne (mivelhogy vagy tsak egymáshoz való buzgó szerelmekből lenne, vagy az aszszonynak az urától való féltében) Mindazáltal e' mi Országunknak régi, és meg-rögzött törvénye, és szokása szerént, mindenféle jószágokról, főképpen mellyet ő magok kerestek, avagy egyébként szerzettek volna (mellyeket még idegeneknek is el-hagyhatnak, a' szerént, a' mint oda fel a' jószágnak el-adásáról, és el-idegenítéséről szóllottunk) szabadon egymásnak vallást tehetnek. Tsak hogy e' féle vallás-tétel a' fiaknak, és atyafiaknak károokra ne legyen, sem pedig kéntelenségből, vagy félelemből ne legyen. Mert ha abból léend, és törvény szerént ellene mondand az aszszony, a' vallás-tétel semmivé leszzen.

Hogy pediglen a' házasok egymásnak zálogba vessék, és el-köfsék jószágokat mód nélkül, nem szabad: hanem ha bizonyos, nyilván való okai, és mentségi vólnának róla.

róla. Ugymint, hogy a' felesége édes attyának házából, avagy az előbbi ura mellett szerzett jókat, avagy annak házából kész pénzt, drága köveket, gyöngyöket, függöket, és kaptfokat, avagy egyéb arany, és ezüst marhákat, nyilván, és sok emberek tudtokra, hozott az ura mellé: az ura pedig azon jókat látható-képpen költötte volna, örökségeknek szerzésére, avagy a' jószágoknak meg-váltására, avagy halas tóknak, és malmoknak tsinálására, avagy házaknak építésére. Így azért hasonlóképpen (ha semmi tsalárdság a' dologban nem léssen) a' házasok el-köthetik, és zálogba vethetik, egymásnak a' jószágot. Mert ha mód nélkül egymásnak valhatnák és köthetnék, gyakorta az ura az ő feleségéhez való szerelméből olyan nagy sommába kötné nékie a' jószágot (főképpen ha azokat gyűlölné, a' kikre idővel nézne a' jószág) hogy holt után a' felesége kezéből nehezen, avagy ugyan soha sem vehetik-ki, főképpen ha ő-is másnak kezdené kötni. Ugyan ezent kéll érteni viszontag az aszszonnyról az urához képest (hogy ha valami nyilván való oka nem léend vallás-tételeknek.)

CXI. TITULUS.

*A' gyermekeknek törvény szerént való,
és viszontag neveletlen idejéről, és azok-
nak Prókátor vallásokról.*

Mivelhogy a' Szabad Zászlós Uraknak, Nagyságosoknak, és Nemeseknek e' világból ki-múlásoknak utánna, gyakorta szokott gyermekek kitsin, és neveletlen korokban tőlök maradni, és más embereknek oltalmok alá, és fel-nevelésekre jutni. Ez okáért a' gyermekeknek oltalmokról-is, és fel-nevelésekről szükség, és illik szólnom. De minek előtte az oltalomról, és azokra való gond-viselestről írnek; a' gyermekeknek idejéről szóllok valamit.

Holott elsőbbsen-is ezt kell meg-tudnunk, hogy a' gyermekek, avagy magzatok közül, némellyek meg-állapodott ember-korokba jutottak; némellyek pedig még tökéletes ember korokat el-nem érték. Tökéletes meg-állapodott ember-korokban vágynak a' férfiak huszon-négy esztendő-s-korokban; a' leányzók pedig, a' mostaniak szokások szerént, tizenhat esztendő-s-korokban. A' kik pedig közülök ezt az időt el-nem érték, még alkalmatlan idejű embereknek tartanak. Ezek-is avagy törvény szerént való idejűek, vagy időtlenek. A' törvény szerént való idejűek (kiket jól fel-serdülteknek-is

rek-is mondunk) mint a' férfiak, 's mint pedig a' leányzók, azok, kik tizenkét esztendősek. Ugy vagyon a' mi régi szokásunk szerént, a' férfiak tizennégy esztendősek korokban; a' leányzók pedig tizenkét esztendősek korokban voltak törvény szerént való idejük. Mondatnak pedig, hogy a' törvény szerént való idejek meg-vagyon, ezért: hogy immár egyebekkel perelhetnek, és Prókátort-is valhatnak. Valakik pedig ezt az időt el-nem érték, neveletlen árváknak mondhattuk.

Noha azért a' régieknek szokások szerént tizennégy esztendősek-korokban kezdetenek a' férfiak Prókátort vallani, a' mi időnkben mindazáltal, és a' mostaniak szokások szerént, tizenkét esztendősek-korokban közönségesen Prókátort valhatnak: tizenhat esztendősek-korokban adótságokról, és zálogokról; tizennyoltz esztendősek-korokban pedig aranyról, és ezüstről, és minden-némű ingó marhákról vallást tehetnek. Végtere pedig, huszonnégy esztendősek-korokban minden-némű jószágokat, örökségeket el-adni, el-tserélni, és akár melly úton el-idegeníteni szabadok. Meg-tartván mindazáltal az el-adásról, és el-idegenítésről a' fellyül meg-irt okokat.

A' leányzók-is hasonlóan képpen tizenkét esztendősek-korokban Prókátort valhatnak; tizennégy esztendősek-korokban az adótságokról,

ról, zálogos jószágokról, aranyról, és ezüstről, és egyéb ingó jókról felelhetnek; tizenhat esztendőskorokban anyai negyedről, jegy-ruháról, és mindennemű egyéb igazságokról, tulajdon örökségének eladásáról-is (a' fellyül meg-mondott mód szerént) szabad tetszésekből végezhetnek, és vallást tehetnek. Tsakhogy a' leányzók, kik még hajadon fővel vagynak, és másnak gond viselése, és tutelája alatt vagynak, valami végezésre, tizenhat esztendőskorában, avagy azután-is a' vallás-tételre erőszak szerént való kényszerítésből ne hajtassanak. Mert ekképpen mihelyt házasságra adják, e' féle erővel, és kényszerítésből való végezést, és vallás-tételt igen, és méltán-is meg-híhatnak, és fel-fordíthatnak: miért-hogy bizonyos dolog ez, hogy magokkal még nem szabadok, azaz: magok uraságokban még nem voltak.

CXII. TITULUS.

Kik érteszenek magokkal szabadoknak lenni? És a' gyermekeknek bárom féle oltalmokról.

Magokkal szabadoknak lenni pedig azok mondatnak, kik senki hatalma alatt nintsenek. Nyilván-való dolog pedig ez-is, hogy a' szüzek, és leányzók mint addig,

dig, a' még ki-nem házasítják őket, más oltalma, és hatalma alatt vagynak. Mert egyébként, ha Tűtorok, és gondviselőjök nem volna, az ő elmejeknek gyenge, és hajlandó volta miatt, könnyen el-hitethetnek, és tsalattathatnak. Ennek okáért méltán az oltalomról, és Tűtorságról illik valamit írnom. Holott elsőbben is ezt vegyük észünkbe, hogy a' Tűtorság háromféle, tudni illik: Első, a' törvény szerént való. Második testamentom szerént való: Harmadik hollyan Tűtorság, melyet a' Fejedelem ad. A' Tűtorság pedig noha olly hatalom, melyet a' törvény adott, és engedett meg annak oltalmára, a' ki magát gyenge, időtlen, és alkalmatlan ideje, és neveletlen volta miatt meg-nem oltalmazhattya: mindazáltal az ő nevezetnek erejével, mindenkoron oltalmat jegyez. Honnét a' Tűtoroknak is csak arra vagyon hatalmuk, hogy az árvák jóvait oltalmazzák, és nintszen az el-idegenítésre.

CXIII. TITULUS.

*Az első Tutorságról, melly Törvény
szerént valónak mondatik.*

Törvény szerént való Tutorságnak mondatik, a' szülői, és atyafiai gond viselésék, és oltalmok. Mert az attyok elhalván, és az anyyok megmaradván, és neveletlen fiak avagy leányok, kik még a' törvény szerént való időt el-nem érték, az attyok házában ha maradnak; tehát az anyyoknak engedtetik fiának, és leányának tutelája, oltalma, és gond-viselése mind addig, még az ő meg-holt ura nevét viseli, és második házasságra el-nem megyen. Azon képpen vizontag: ha az anyyok meghal, az attyok élven, ha ugyan paraszt nemből való volna-is, és a' fiakra, avagy leányokra nem atyai, hanem anyai ágról maradt jók, és örökségek vólnának-is; még-is mint a' jóknak, mint a' gyermekeknek az attyok, és senki nem egyéb viseli gondjokat, és tutorságot. Miérthogy nagyobnak tartják a' neveletlen személyre való gond-viselést, hogy nem a' jószágnak meg-tartását. A' leányzókhoz-is noha illik, bátor ugyan tökéletes idejekre nevedteknek legyen-is, a' még el-adattatnak, hogy más Tutorsága, oltalma, és gond-viselése alatt legyenek; a' mint meg-is irtam.

Mind-

Mindazonáltal erre vigyázzanak, hogy a' paraszt nemből való attyok ha más feleséget hozand, és az árváknak javait, melyek az első feleségetől reájok maradtak, tékozlani kezdi: illy esetben az ő tótorsága meg-nem áll, és azt másra bizzák. Ha pedig az attyok Nemes ember (és a' fia meghalván) az ő unokáira-is tartozik gondot viselni, és a' Tótorságot fel-venni; mint azoknak fő elei, és öregbik attyok. Ezt is el-nem hagyván, hogy ha az árváknak az anyyok külön jószágot, és örökséget birna, melly csak ő magát, és nem az urát illeti: az ura meghalván (ha máshoz hajtana fejét-is) fiainak, és leányinak tótorságokról ennyi részében nem kell meg-fogni; miért-hogy a' jószágnak a' gyermekekre-való maradása oka a' Tótorságnak: És az anyyok legyen az, ki tartozzék avval, hogy holtá után fiait, és leányit hagyja e' féle jókban örökösöknek. A' hol pedig a' fiúnak atyafiai vagynak, kikre az atyai jószág idővel szállhatna, azon atyai jószágnak gondját, és Tótorságát a' közelbbik attyokfia, és nem az anyyok viseli: a' mint továbbá az atyfiaknak Tótorságokról világosbban meg-mondjuk.

CXIV. TITULUS.

A' második Tútorságról, melly Testamentom szerént valónak mondatik.

A' második Tútorság, melly Testamentom szerént valónak mondatik, ez: mikor az atya halálos ágyában fekszik, és apró neveletlen fiakat, leányokat hagyna, és nem volna olly bátyya, avagy ötse (kit a' Tútorságnak gondja-viselése illetne) avagy ha volna-is, de azt által látná, hogy idővel az ő javait magának kezdené foglalni, és ragadozni, és így kétséges Tátor fogna lenni, azon fiait, avagy leányit, rokonságinak, avagy ver szerént való atyafiainak, avagy gyakorta bizott barátinak-is tútorságok, avagy gondviselések alá hagygya testamentomban. És e' tútorság alá számláltatnak nem csak az élő fiak, leányok; hanem még az anyyok méhében-valók-is. E' féle testamentomnak pedig mindenkor ereje, és helye vagyon; hanem ha a' test szerént való atyafiak, avagy a' tulajdon felesége törvény szerént, és igaz okból ellene mondanának, és fel-bontanak: Mierthogy a' testamentom szerént való tútorságot ollyan személyekre kell bizoni, kik a' mi hazánknak szokása szerént a' tútorságnak gond-viselésére elegendők.

CXV. TITULUS.

A' harmadik Tutorságról, mely Adattottnak mondatik.

A' harmadik Tutorság az, melyet a' Fejedelem szokott adni: a' Fejedelem pedig; és a' Patronus akkor ad tütort, mikor sem törvény szerént való, sem testamentom szerént való tütör nintsen; azaz, mikor az attyok testamentom-tétel nélkül hal-meg, és sem atyafiat, sem olly rokonságot (kit a' tütorság illetne) nem hágy utánna. Mert mikor valakinek atyafiai nintsenek, kiket illetne a' tütorságnak gond-viselése, a' successionnak ereje szerént; ottan annak igazsága a' Fejedelemre száll: ki úgymint törvény szerént az árváknak igaz successora, örököse, és fő oltalmazója, a' tütorságra való választásra gondot szokott viselni, és minden ok-vétetlen, Istentől reá bizott tiszti szerént, tartozik az árvák fogyatkozásának eleit venni.

Itt illik ezt-is tudni, hogy a' mi Fejedelmünk, a' meg-mondott dolog így lévén, olly tütorokat tartozik az árváknak adni, és választani, a' kiket bizonyosan meg-értett, hogy olly meg-hitt emberek, a' kik az árváknak jóvait, és jószágit magoknak nem kívánnyák; és hogy abban a' Vármegyében laknak, a' hol az árváknak-is

P 5

szemé-

személyek szerént lakások vagyon; és hogy ne legyen felő, hogy az árvák javait elidegenítsék, és eltékozzanak e' féle tőtorok.

E' féle választott tőtoroknak tisztek pedig ez, hogy a' Vármegye Ispána előtt, vagy a' Vice-Ispánok előtt, hogyha lehetséges; avagy pedig egy, avagy két Nemes Birák előtt, azon Vármegyében, a' hol az árvák laknak, avagy hogyha a' jók, és a' jószág bőv, és sok volna, és külömb-kü külömb Vármegyékben volna, ez Ország Birái közzül egyik előtt, vagy pedig képebeli embere előtt (a' mint a' jószágnak állapottya, és mivolta kívánnya) az árváknak minden javokról, és jószágokról Inven-táriumot, és Regestumot tsinálljanak, azaz: mindeneket szorgalmasan fel-irattassanak. Hogy így a' tőtorságnak ideje eltelvén, minden fel-irt jókról, és valamit kezekhez számláltak volna, és még a' jószágnak hasznáról-is, igaz számot adhassanak. Mert ha valamit ok nélkül, és mód nélkül adtak-ki az árváknak javaiban, mihelyt fel-nevekednek, a' tőtorok tartoznak az árvákat károkról meg-elegíteni: és nem tsak azok a' tőtorok tartoznak szám-adással, kiket a' Fejedelem rendel; hanem mind a' törvény szerént valók, pedig a' testamentomos tőtorok, a' fellyül meg-irt szám-adásra kötelesek.

Hogy pediglen a' neveletlen, és elégtelen ifiatskáknak, és árváknak, bizonyos tőtor-

tútorság alatt kellesek lenniék; a' természetnek, és okosságnak törvénytől vagyom, és illő, hogy azok, kik erőtlen elegenden idejek miatt magokat meg-nem oltalmazhatták, más emberek oltalma, gondviselése, és tútorsága alatt viseltessenek.

CXVI. TITULUS.

*A' tútorsághoz mikor legyenek közelb-
bek a' férfiú-ágról-való atyafiak, és a' leány-
ágról valókra mikor szálljon?*

De hogy a' tútorság dolgát világosbban meg-értsük, tudnunk kell, hogy azokat a' személyeket illeti, és a' szerént adatik, a' kikre kellene a' meg-hólt embernek jószágá birodalmának, és tulajdonságának szállani. Ha azért testamentom szerént való tútorok nem lélsznek; tehát a' meg-hólt embernek atyafaira, és vér szerént való rokonságira, a' kikre (ha tellyeséggel magva szakadna-is) a' jószág jövendőben szállhatna, kell bizni, és adni.

Az atyafiak pedig két ágról szoktak gyarapodni, férfiú, és leányi ágról. A' férfiú ágról ez okaért a' kik vagynak (kik férfiúi ágbéli atyafiaknak mondatnak) azok járnak elől a' tútorságnak viselésében, minden egyéb leány ágról-való vér szerént való rokonság előtt-is (kik leány ágról-való atyafiak-

atyafiaknak mondatnak) és először-is azokat illeti: és e' leány ágról-való atyafiak különben sem viselhetnek tótorságot, hanem ha a' férfiui ágról tellyességgel el-fogytak volna az atyafiak: és akkor-is különben reájok nem bizzák, hanem-ha az árvák javai, és a' jószág nyilván mint férfiui, 's mint pedig leány ágat illetve, és idővel arra-is szállhatna. Mert mikor kételkednek a' jószágnak szállása felől (tudni-illik, hogy-ha mind a' két ágat illeti-e, avagy pedig egyedül tsak a' férfiui ágra száll) akkor a' leány ágról valókat (ha a' férfiui ágról nem volnának-is) a' tótorság mellé nem erősztik, reájok sem bizzák, hogy az árvák jószágának birodalmát, és uraságát, a' tótorságnak színe alatt magoknak tulajdonítani ne láttassanak. Mellyért e' dologban-is, inkább idegen Tótort kérhetni a' Fejedelemtől.

CXVII. TITULUS.

Mikor a' jószág mind a' két ágat illeti, mit kell mivelni a' Tótorság felől?

Vigyázni kell azért, hogy ha az árváknak jószágok mind a' két ágat nyilván illetik, azaz: hogy ha az aszfzonyi ágról valók azokban a' jószágokban még az árvák attyoknak élteben-is nyilván-való uraságok,

ságok, és biróalmok vólt; tehát a' tñtor-ság viselésröl ilyen kñlombség vagyón. Mert a' két ágröl-való atyafiak avagy egy idejűek, avagy idővel egymástól kñlomböznek. Ha egy idejűek, és huszon-négy esztendősök, és a' tñtorságra elegendők; tehát az atyai ágröl-való atyafiaknak kelle-tik a' tñtorságot viselni. Ha pedig a' fiui ág kñssebb, és a' leány ágröl-valók nagyobb idejűek; tehát addig, a' még a' fiui ágröl-valók fel-nevekedvén a' tñtorságnak vise-lése elégségesek lesznek, a' leány ágröl-valókat-is a' tñtorságnak gondja-viselésére elő vészik.

Jóllehet emlékezűnk arról, hogy né-ha a' férfiui ágból való atyafiakra, a' tör-vény szerént való idejeket meg-érvén, ad-ták a' tñtorságot; mikor meg-állapodott ide-jeket; úgy mint a' huszon-négy esztendőt még el-sem érték vólna-is. Főképpen olly-kor, mikor az árváknak az anyyok más férjhez ment, ki miatt a' jószág el-kezdett pusztulni: és ez illyen tñtorság e' meg-mondott dologban meg-maradhat.

Ezt pedig mindenkoron így értsűk, a' két ágröl, úgy mint férfiui, és leányi ágröl való atyafiakról; hogy a' meg-irt mód sze-rént a' tñtorságnak terhe, és gondja-vise-lése azokat illeti, a' kik az árváknak, a' vérségnek lineáján leg-közelsz való vérek, és idővel-is nagyobbak.

CXVIII.

CXVIII. TITULUS.

Mi legyen az Agnatio, és Cognatio, azaz: a' fiu ágról, és leány ágról való rokonság?

Ez-is rövideden tudásunkra legyen, hogy ez ige Agnatio, nem természet szerént való név, hanem polgári szokás szerént való név, és a' városi törvényből formáltatott, a' természet szerént való vérségnek külömbségére: hogy ez által a' fiak, és leányok eredetinek külömbségek ki-tetűsék. Mellyből nyilván meg-tetűzik, hogy mindenek, kik Agnatufok, ugyan azok Cognatufok-is, azaz: atyafiafok; de nem viszontag. Mert a' Nemnek a' feje az Agnatio, a' tagja pedig a' Cognatio: Noha a' Cognationak neve-is, a' közönséges rokonság-nak neve, melly mint a' fiakhoz, mint a' leányokhoz illik. De itt e' helyen, az Agnatio csak a' fiu ágról való rokonság-beli embereket jegyzi, a' Cognatio pedig anyai ágról valókat.

CXIX. TITULUS.

A Testamentom szerént való tótorság meg-álbat-é a' Törvény szerént való tótorság ellen: és viszontag?

De itt egy kérdés támad, tudni-illik: hogy a' testamentom szerént való tótorság, a' törvény szerént való tótorságot; avagy viszontag, a' törvény szerént való tótorság veszi-é-el a' testamentom szerént való tótorságot? Mellyre azt mondjuk, hogy a' testamentom szerént való tótorság, mellyet méltán, és jó móddal, és azokra a' személyekre biztak, a' kiket a' törvény a' tótorság viselése mellé botsát, gyakorta a' törvény szerént valót el-veszi; de nem mindenkor. Melly dolognak nyilvánban való meg-értéséért vegyük eszünkbe, hogy ha az atya (magával szabad lévén-is) az ő nevetlen gyenge fiait a' féle személyeknek hagyná testamentomban, kik hiti-szegettek, és nyilván-való hamis hitűek, kit magyarul lúdasnak mondanak; avagy a' kik gonosz birben névben forganának, és tisztessége vesztettek, avagy levelesek vólnának; avagy pediglen hitetlenségnek nótájába estek vólna (még ha a' fiui ágról való atyafiak vólnának-is). Mert a' gonosz hitek nevek, és hitetlenség miatt, a' törvény szerént való igazság mellől, melly ötet illehet-

te

te volna, el-estek: azért a tótorságnak gondja viselése mellé, a' több atyafiaknak károkra, kik utánok következnek, nem botsáttatnak.

Azonképpen, ha az atya az ő leányit (fiai nem lévén) leány ágon való rokonnak testamentomában tótorság alá hagyja; ennek-is az ő tótorsága a' férfini ágából valóknak, és osztozó atyafiaknak, kikre valaha szállani kellene a' jószágoknak, károkra, és nyilván-való veszedelmekre meg-nem állhat, meg-sem engedtetik: Hogy e' féle szin alatt való tótorság miatt az atyafiak igazságokban meg-ne fogyatkozzanak. Mert gyakorta az atya látván, hogy fia magzati nem maradnak, az ő leányihoz való szerelméből nem csak olyan tótorságnak neve alatt, de még egyéb féle szin alatt-is igyekezik azokat örökösökké tenni, azoknak az atyafiaknak kikre még ez után szállani kellene a' jószágoknak, nyilván való akadályokra. Viszontag-is pedig, mikor az atya eszébe veszi, hogy az ő atyafiai között valamellyik, bátor ugyan fia ágból-való legyen-is, az ő jószágát szomjúhozza; és avar, hogy vagy új oszlást kívánna, vagy egyéb úton, és szin alatt való fogásokkal igyekezik ellene pert támasztani, és azt magának foglalni; semmit neki nem használván a' törvény szerént való igazsága a' tótorsághoz: az atya szabadon, a' kinek akarja, annak hagyhattya magzatit testamentum-

mentomban: De nem a' leány ágról-való atyafiaknak, a' fellyül meg-mondott okokért: Hanem-ha nyilván a' jószág mind a' két ágbélieket illeti. Mert illy dologban, a' leány ágról való atyafiaknak-is, hogy árváinak gondjokat viseljék, szabadon el-hagyhattyá.

CXX. TITULUS.

Emlékezetre-való két Tzikkely a' Tútorságnak fel-vételéről.

E' fellyül meg-mondott dolgokról két Tzikkelyt vegyünk eszünkbe: Először, hogy a' testamentom szerént való tátorok, kiket jó módjával hagynak, a' több tátoroknál, tudni-illik a' törvény szerént valóknál, és a' kiket arra rendelnek, méltóságosbbak: úgy hogy először a' testamentom szerént való, az után a' törvény szerént való, és utólszor a' rendelt tátorok viselhetnek tútorságot. A' második Tzikkely ez, miért hogy a' tútorság (a' mint meg-vagyon mondva) a' józágnak szállása után jár: azért még a' fogadott atyafiak-is, kikre valakinek józága valami kötésnek, azaz: fiává, avagy atyafiává való fogadásnak erejével, és Király consensusával szállana, fiui ágban meg-fogyatkozván, de leányi azért lévén, a' tútorságnak gondja-
Q visele-

viselésére elő botsátták, és reá-is erefztik, szintén mint a' férfiúi ágról való atyafiakat; a' leány-ágról való atyafiaknak igazságok a' tótorsághoz azoknak semmit nem árthatván.

CXXI. TITULUS.

A' féle dolgokról, mellyekben az atyafiaknak a' Tótorság nem engedtetik.

Továbbá ezt-is tudni kell, hogy kiváltképpen négy rendbéli ügyek vagynak, mellyekért a' férfiúi ágról való atyafiaknak is, sem vér szerént, sem test, sem egy méhbéli, avagy egy oszláson valóknak is, a' tótorságot viselni nem engedik.

Első, mikor valamellyik fejét, és jószágát el-veszti: mint azok, kik fejeken jószágokon maradnak. Mert valameddiglen az atyafinak a' föntentzia fején lészén, tótorságot nem viselhet.

Második, ha elegendő, és nyilvánvaló ok nélkül olly falut idegenit-el, melly egymásra szállandó volna. Még ha feje váltságába adta volna-is; tehát a' tótorságnak tisztit nem viselheti. Mert kétség fér hozzája, hogy az árvák jószágát-is el-vesztegetné.

Harmadik, ha az atyafiak közül-való magával nem szabad; hanem más hatalma alá

alá vetette magát, avagy engedte magát vetni. Mert a' ki magával nem szabad, másnak tótorságát nem viselheti.

Negyedik, ha hitetlenségbe esett, vagy hamis hitűnek találtatott, vagy egyéb ként tisztessége vesztett, avagy szánki-vetett. Mert miképpen ő a' jószágnak idővel reá-való szállása mellől el-esett; azonképpen ennek miatta a' tótorságot-is elvesztette.

CXXII. TITULUS.

*Hány képpen menthetik magokat a'
Tutorok a' tótorságnak terhétől?*

Továbbá ezt-is jegyezzük-meg, hogy kiváltképpen az olyan tótorságtól, a' melyet a' Fejedelem, és a' Patronusok szoktak adni (ha akarja) ember sok képpen mentheti, és oltalmazhattya-meg magát.

Elsőbben, Gyermekeinek fokaságával, és a' lakó-helynek meszszeségével. Mivel-hogy sok féle dolognak gond viselésére nem érkezhetik.

Másodszor, Ha sok faluok van, és külömb-külobb Vármegyében.

Harmadszor, A' Fejedelmeknek szüntelen való hadak miatt; miért-hogy vitézlő férfiak, és vitézséggel szokták kenyereket enni.

Negyedszer, Ha a' közönséges szolgálatban, és a' Fejedelem dolgaiban léfzen foglaltos: a' mint vagynak a' Cancellariusok, Oratorok, és a' külső Országokra való követségre kiket választanak, az Itélő-Mesterek, Udvarbírák: a' jövedelmeknek beszolgáltatói, és a' pénznek, és egyéb-féle egyet másoknak komornyiki, és egyéb hasonlatos tiszteknek viselői.

Ötödször, Ha gyógyúlhatatlan betegségben vagynak.

Hatodszor, Ha irást nem tudnak.

Hetedszer, Ha fő halálos ellenségi, és gonosz akarói vóltanak az árvák attyának, és az árváknak-is.

Nyoltzadszor, A' vénség miatt, mikor tudni-illik a' hatvan esztendőt idejekkel meghaladták.

Kilentzedszer, mikor még igen ifiak, és még a' huszon-negyedik esztendőt el-nem érték.

CXXIII. TITULUS.

Hogy a' Tutores hiven tartoznak a' tuteurságnak tisztit viselni: És bány képen téjzik magokat kétségefekké?

Ezt-is jól meg-kell gondolnunk, hogy a' Tutores tartoznak aval, hogy hiven, és igazán visellyék az árváknak tuteurságokat. Mert ha ezen kívül kétség kezd hozzájuk férni, hogy gonoszúl, és nem hiven viselték volna; nem csak a' tuteurságból vetetnek-ki; hanem annak felette (ha az árvák javaiban, és jószágokban kétségben találatnak) két annyit kell érette fizetniek. Ha pedig az árvát személyében bántották-meg, vagy jószágáról való perit álnokúl, és tsalárdul forgatták, viselték; örökké tisztetsege vesztettek lesznek érette. És a' kárnak két anyyi fizetésén maradnak.

Lésznek pedig a' Tutores kétségefekké fok-képpen:

Először, Ha azoknak javait, és jószágit bolondúl meg-emészük, és el-vesztegetik.

Másodszor, hogyha az árváknak életre való szükségeket, mind ételből, ruházatból, ki-nem szolgáltatták.

Harmadszor, Ha az árvákat ok nélkül rongállák, és gonoszúl tartják.

Negyedszer, Ha őket jó, és tökéletes erköltsre nem tanítták: avagy a' Tútorok ö magok rossz erköltsűek.

Ötödször, Ha felette szegények.

Hatodszor, Ha az árvák atyának halálos ellenségi voltának: avagy az meg-halván, az árváknak akarnak jövőben nyilván-való ellenségi lenni.

Hetedszer, Ha félo, hogy az árvák jószágára vágyódnak, és azt magoknak kezdi tulajdonítani, és immár-is magok számára élnek.

CXXIV. TITULUS.

*A' Tútorokat miképpen vádolhatták?
És az efsztelen árvákról.*

Továbbá ezt kell meg-érteni, hogy e' féle Tútorok, akár testamentom szerént való, akár pedig más félek legyenek, a' fellyül meg-irt kétségért, azaz: gonosz gond-viselekért, és az árvák marhájának, és jószágának el-tékozlásáért, minden személy válogatás nélkül akár férfiak, akár aszszony-népek, akár idegenek, akár atyafiak, és sógorok, szabadon vádolhatták őket; csak hogy ezt kegyes indulatból tselekedjék. Az árvák mindazáltal ö magok neveletlenkorokban nem vádolhatták. De ha fel-nevekednek, és a' törvény szerént való ideje-

idejeket el-érven, akkor, mikor immár pert indíthatnak, hogyha az ilyen árvák tellyes eszüek lesznek, az ő gond viselőiket, attyokfiainak tanátsokból szabadon vádolhatják. Holott ezt-is tudjuk-meg, hogy az árvák, minek utánna törvény szerént való időre, és ember-korba jutnak; akarattyok ellen, és ha ők nem kívánnják, az attyok testamentom szerént Tútorokat nékiek nem hagyhat; mivelhogy már annyi idejük, hogy a' törvénynek folyása szerént magokat meg-oltalmazhatták.

A' hol pedig a' fiak akarják, és kívánnják az ő törvény szerént való idejeknek utánna, az ő szülői nékik Tútorokat adhatnak; de azokat immár nem Tútoroknak, hanem Curátoroknak; azaz: gondviselőnek mondhattuk. Mert a' Tútorokat gyermetskének, és olyanoknak, kik nem kívánnják; a' Curátorokat pedig öreg felferdült ifiaknak, és kik azokat kívánnják, szoktak rendelni. Ezeket-is úgy, hogy ha azok, a' kik kívánnják, tellyes eszüek lesznek. Mert egyébként, ha a' fiak elméjekben meg-fogyatkoztak, és balgatagok, avagy havafok, avagy esz nélkül szükölködök, még a' törvény szerént való idejek után-is a' testamentom szerént való Tútoroknak; avagy azok nem lévén, attyokfiainak férő ágából valóknak; és azok-is el-fogyván, a' Fejedelemtől kell Tútorot kérni;

kérni; avagy ne talán az Ország Bírái törvény szerént neveznek, kit illelsen a' tótorság, és ezeknek tótorságok alá lesznek rendeltetve: mert ezeknek gondviselések alatt lesznek minden javokkal, és jószágokkal.

Melly Tótörök szükséges ügyekben, kiváltképpen az árváknak táplálásokra való dolgokban, az árváknak terheket, és felölök való felést felvehetik, és jószágokból, a' mennyire kívántatik, mindent rendelhetnek; de az árvák jószágát elnem idegenithetik.

CXXV. TITULUS.

Hogy a' Fejedelem még az Oátávan kívül is Tótort adhat.

Mivelhogy azért a' tótorságnak viselése a' kegyes jó tselekedetek közül egyik; a' kétséges Tótörökat minden Oátava, és rövid törvény kívül is mindenkor (mihelyt szó fér hozzájuk) akár ki is vádolhattya Fejedelem, avagy Király ő felsége előtt: hogy az árváknak jószágok gonoszúl, és haszontalanul megne emésztesék: És minek utánna valamelly kétséges Tótort a' gonosz sáfárságáért, és az árvák jószágának tékozlásáért kezdenek bé-vádolni; azontúl a' tótorságnak, és az árvák minden

den jószáginak gondja-viselését a' Fejedelelem meg-tiltya, és törvény-vége szakadtáig a' jószágot köz-kézhez adják.

Holott pediglen azon közben a' kétséges Tútoroknak holta történnék, minekelőtte a' törvény véghez menne; tehát a' kétséges tütorságnak gyalázattya, és büntetése véle meg-hal: de a' maradéki, és örökös tartoznak számot adni, és az ő gonosz sáfárságáról az árvákat meg-elégíteni.

Hogy ha pedig olly Tútor találtatik, ki a' tütorságnak tisztit gonoszúl viselte volna; noha a' kárnak fizetésére kész volna, és arról kezeseket-is vetne; mindazon által a' tütorságnak tisztit töle el-kell venni: és a' Fejedelem ő helyébe más Tütort adjon, ki jámbor, és tisztességbéli személy legyen.

Mert a' Tútoroknak e' féle elég-tételről való ígéreti gonosz tselekedetit el-nem fedezi, sem pedig több gonosz tselekedetre való szándékat el-nem távoztattya; sőt inkább az árvák jószágában, és marhájában, akarattyának továbbá való kegyetlenségét, és tékozlását jelenti, és mutattja: az erre való gond-viseelés pedig, és annak orvossága csak az egy Fejedelmet illeti.

CXXVI. TITULUS.

*Hogy a' Tútorok az árváknak minden
perekben el-járhatnak.*

Ezt sem kell el-hagyni, minthogy három féle Tútor vagyon, úgy mint törvény szerént testamentom szerént, és rendeltett: ez okáért az ő tótorságokról a' törvényben nyilván való bizonytságot tartoznak elő hozni. Azt elő hozván, és hogy ök -a' Tútorok, meg-bizonyítván, az árváknak mindennémű ügyekben, perekben, és azoknak folyásiban, és egyéb dolgokban, mint az Ország Bírái előtt, mint pedig egyebütt-is, az idő-látott levélnek erejével, mind addig, még a' gyermeksegből ki-nem kelnek, vagyon az igaz Tútoroknak méltóságok, hogy el-járhassanak, és mindeneket jó rendre hozhassanak: melly Tútoroknak hírek, és értelmek nélkül az árvák Prókátorokat sem valhatnak; ha elegendő idejek előtt volna-is: sőt egyéb vallást sem tehetnek, méglen árva számban lésznek. Kik ha Prókátort vallanának-is, avagy ez alatt vallást tennének; annak mindenestől fogva semmi ereje nem lészen.

CXXVII.

CXXVII. TITULUS.

Az árváknak idejek meg-látásáról, és arról való Revisionalis, azaz: az idő-látott levélről.

Az árváknak idejeket pedig az Ország Bírái előtt, avagy azoknak Itélő-Mesteri előtt, avagy Káptalanban, és Konventben szokták meg-látni, és az árva hány esztendősen legyen meg-arányozni. Melly idő-látásnak (csak hogy levél kelljen róla) mindennémű törvényben hitele vagyon. Az idő-látott levélnek erejével pedig az árváknak Tútori, az árváknak nevekben, és személyekben perelhetnek, ellent felelhetnek, és reá felelhetnek. Sőt, ha valami perben láttyák, hogy az árvák dolgait el-vesztenék, a' mint a' pernek érdeme kívánja, meg-is békélhetnek a' más féllal az árvák hasznáért; de úgy, hogy, azoknak károokra, és meg-rontásokra ne esék.

CXXVIII. TITULUS.

Az idő-látott levél mit használnyon; És a' tökéletes idő előtt a' mi vallások lettenek, miképpen bibafsák-meg?

Továbbá a' Revisionálnak, azaz: az idő-látott levélnek, mindennemű dolgokban annyi ereje vagyon, mint a' Prókátor levélnek, még ha az árvák a' Tutorságalól ki-költek volna-is, még-is valóban hasznos, és javokra vagyon: mert ha őket valaki vagy ajándékkal, vagy szép szóval meg-kerölte, és arra hajtotta volna; vagy ijesztéssel, és fenyegetéssel meg-remítette, és arra kényszerítette volna, hogy a' jószágot valkinek örökben yallanak az ő elég-séges idejek alatt, úgymint a' huszon-négyszázötven forgása alatt: meg-te-kéntvén annak utánna csak az idő-látott levelet, szabadon e' fele vallás tételt meg-hihatnak, és szavokat meg-tzáfolván sem-misé tehetik. Így azért, hogy ha az árvák eszékbe vévén, hogy tanás nélkül, bolondúl tselekedték legyen a' vallás tételt, minek előtte a' tökéletes idejekre jutnának, azon vallás-tételt az Ország Birái előtt, a' vagy azoknak Itelő-Mesterei előtt, avagy hiteles helyen, saját szájokkal meg-hiják és ellene mondanak. E' meg-hívás pediglen nem csak az előtt lehet-meg, ki előtt

előtt a' vallást tették; hanem más rendbéli Ország Birái előtt, úgymint Káptalanokban, Konventekben, és hiteles helyeken, a' feltett tétel előtt, azaz minek előtte a' tökéletes idejek el-telnék, jó módjával mindenkor meg-tselekedhetik. Mind azon által ha el-múlatyák, és e' féle vallás-tételeket meg-nem hinak; annak utánna azok a' vallás tételek örökké-való vallásoknak tartatnak, és mindenkoron helyek lészén. A' jószág el-adásának formája, melyet ott-fenn meg-jelentettünk, mindenkor az által épen meg-maradván. A' meg-hívás-is ilyenképen meg-lévén; a' meg-hívó fél; az idő-múlásnak szokott ideje alatt, úgymint harmincz-két esztendőnek forgása alatt, azon ő meg-hívása mellett szabadon pert indíthat.

CXXIX. TITULUS.

Hogy az árvák olly perben, melyet ellenek gyermekségeik idején kezd valaki, nem tartoznak meg-felelni.

Továbbá ezen idő-látásból ez-is következik, hogy az árvák az idő-látott levélnek meg-mutatásával minden perekből, melyeket gyermekségeik idején ellenek kezdenének, meg-szabadúlnak: Nem-is kételenitetnek senki ellen, akár minémű perben,

ben, akár jószág felől valóban, avagy jegy-ruha, és leány negyed felől, avagy pedig kár tétel felől valóban, 'mellyet gyermek korokban ellenek valaki akarna kezdeni, törvény szerént való ideiglen megfelelni (az attyok idejében kezdett pertől el-válva)

De ha valami per jószágok felől, hoszszú pernek folyása szerént, még árvaságokban, és neveletlenségekben támad ellenek; tehát a' per mind addig folyhat, még az árváknak meg-kell felelni: de mikor arra jutnak, hogy meg-felelljenek, a' Revisiónális, azaz idő-látott levélnek erejével az árváknak gyermeki-voltokat, és elégtelen idejeket kell bé-hozni, és elő vetni, melly miatt a' pert, az árváknak törvény szerént való idejeknek első esztendejére, úgymint mikor az árvák tellyes tizenkét esztendő-sök lesznek, és immár Prókátort vallani kezdenek, el-kell halasztaniok, és vontatniok. Mert ha egyébként elébb kényszerítettnek meg-felelni, talán tudatlanságból, szabad akarattyok szerént-is meg-felelnének. A' féle felelet pedig nem álhat-meg, hanem éppen, és terh nélkül meg-bivattatik.

CXXX. TITULUS.

*Hogy az árvák az attyok idejekben
kezdett perben, tartoznak meg-felelni.*

De ide fel e' Tzikkelyt (hogy úgymond,
az árváknak attyok idejében kezdetett
pertől el-válván) nem heában mondám.
Mert e' féle dologban az árvák, akármelly
kitsidek légyenek-is minden féle perre, mel-
lyet attyoknak élteben ellenek kezdettek,
és indítottak, tartoznak meg-felelni, és
mind végiglen törvényt állani. És ha a'
törvénynek folyásában valamelly árvának
hitet ítélnék; a' hit le-tételnek, az árvának
törvény szerént való első esztendejére kell
haladni: miképpen erről a' dologról a' hit
le-tételnek rendiben, e' könyvnek Második
részében nyilvánban meg-irjuk.

CXXXI. TITULUS.

*A' féle történetről, mellyben az ár-
vák még a' törvény szerént való idejek e-
lőtt-is tartoznak meg-felelni.*

Ennel felette találtatik más dolog-is, melly-
ben az árvák nem tekéntvén azt,
hogy még a' törvény szerént való idejeket
el-nem érték, és még gyermek számban
vagyunk, a' Tútorok által tartoznak meg-
felel-

felelni, és a' pernek folyására, melly ő idejekben indult, vigyázni: tudni illik, mikor valamely jószágba való bevitelnek, avagy iktatásnak, avagy határ-járasnak valahol a' jószágokban, akár ki által, az árvák nevében, és képekben, ellene mondanának. És e' féle tilalomért, és ellenmondásért, az árvákat az Octavára hiják: Mert e' dologban-is, egyéb törvény szerént való idejü embereknek módjok, és szokások-szerént a' törvény folyásának rendit megtartván, kötelesek megfelelni, és ellene-mondásoknak okát adni.

Ennek pedig az oka ez: Mert szabad akarattyokból, és magok indulattyokból avattyák magokat e' féle perekbe. És noha más ember inti őket a' törvényre; mindazáltal inkább ők láttatnak fel-pereseknek lenni, hogy sem mint al-pereseknek, miért hogy. ők igyekeznek, a' más fél igazságának nyilván ellene állani. Mert ha az iktatásnak, avagy határ-járasnak, és somma szerént, a' más fél igazságának szabad akarattyok szerént ellene nem mondanának; sohová őket reá nem hinák. És azért nem ellenek láttatnak a' pernek indítása; hanem inkább, ennyi részében, ő általok indul.

Külömben vagyon azért ez, ha valaki e' féle földeknek, avagy jószágnak uraságába iktatná magát, avagy abban határt jártat-

jártatna, mellynek az árvák békeséges uraságában vóltanak. Mert ez ilyen dologban, vagy akarják, vagy nem, de az iktatásnak, avagy a' határ-járásnak-is ellene kell mondaniok. Mert ha el-halgtatnák, a' jószágoknak annyi része uraságából ki-rekesztetnének; de azért ebben-is törvény szerént való ideiglen nem tartoznak meg-felelni, mint szintén a' fellyül meg-mondott egyéb dolgokban-is. A' melly per pedig, magvaszakadtúl való jószágoknak meg-kéréséből, a' Fejedelemtől, avagy valami végezésből, valakire szállott jószágtól, támadna; abban a' fellyül meg-irt folyás, és rend tartasék-meg.

CXXXII. TITULUS.

Hogy a' kik az árvákat törvényre híják, az árváknak díjokan maradnak.

Végte-re ezt-is tudnunk kell, mivelhogy az árvák törvény szerént való ideiglen, tudni-illik méglen a' tótorság alól ki-szabadúlnak, a' Tótóroknak sem hirekkel, sem hirek nélkül, semmit nem tselekedhetnek; mert nem szabadok magokkal. Ha valaki azért e' féle árvákat valami hatalomért perbe fogna, és törvényre hina (azt mondván, hogy az árvák, avagy az ő hagyományokból tselekedték volna rajtok a'

R

hatal-

hatalmat) tehát mindjáraft díjokon marad, (a' mint a' hivataloknak rendiben a' Második Részben meg-mondjuk.)

CXXXIII. TITULUS.

Mi legyen, és mint legyen az ingó marhának, és vesztég-álló jószágának bötsüje?

Miert hogy pedig a' marhának bötsüje, egynéhány dolognak véghez viteliben igen szükséges: Annak okáért illik, hogy itt valamit szöjjünk felöle. A' böts azért, a' mi Országunknak régi meg-rögzött szokása szerént, az ingó, és ingatlan, avagy a' mozduló, és vesztég-álló jószágnak, és jóknak, illendő értéke szerént való el-rendelt, és végeztetett, és meg-határozott bötsülése. Avagy az ingó marhának, és vesztég álló jószágnak értéke szerént való meg-intézése, és meg-irt határozása. Két féle pedig a' böts, tudni-illik: örök, és köz böts. Az örök böts, a' melly tsak vesztég álló jószágban, és nem ingó marhában szokott lenni, tiz annyit téfzen, hogy nem mint a' köz böts. Mert egy Jobbágy hely, mellyen laknak, köz böttel, egy Girát, avagy négy forintot téfzen. Az örök böts szerént pedig tiz Girára számlállják, melly negyven forintot téfzen.

télzen. E' féle örök bötstsel pedig nem igen élnek: hanem többire az egész gyülekezet, úgymint: a' Pap Urak, Szabad Urak, Nagyságos, és Zászlós Urak, és az egész Nemesség a' köz bötstsel élnek. Hanem ha a' féle vallás-tételekben, és kötésekben, avagy az Országának valami Szerzésében nyilván-való szóval meg-vólna irva; de külömben hogy éljenek véle, ritkán engedtetik-meg.

Melly köz bötsnek rendi e'
módon következik.

Egy Kö-vár bötsültetik száz Girára.

Monostor, avagy Kalastrom, mellyben Pátrónusok, és egyéb fő Neméseknek temetések vagyon, bötsültetik 100 Girára.

Egyház, két tornyos, Monostor módra rakott, 50 Gir.

Egyház, mellynek két tornya vagyon; de nem Monostor módra fundáltott, 25 Gir.

Egyház, mellynek tsak egy tornya vagyon, és temető helye, 15 Gir.

Ha pedig tornya nints, de temető helye vagyon, 10 Gir.

Egy fa kápolna, temető helye lévén, 5 Gir.

Temető helye nélkül 3 Gir.

A' melly Egyházak, avagy Kápol-
nák pedig a' Megyés Egyházon kívül fun-
dáltatva vagynak, nem számláltatnak a' bö-
tsü közibe.

Egy Nemes Ülés, mellyben ember
lakik, 3 Gir.

Ha pedig puszta, más-fél Gir.

Ha pedig még épületi sints, 1 Gir.

Egy Jobbágy Ülés, mellyben ember
lakik, 1 Gir.

Ha pedig puszta, fél Gir.

Ha pedig csak Ház-hely, hogy sem-
mi épület nincs rajta; de falu, szeriben va-
gyon, 1 Forintra.

Ha pedig falu szerin kívül vagyon;
mezőnek mondatik: és a' böts közé nem szám-
lálatik,

Nemeseknek egy Gyümölts-kertek, ö-
reg, és gyümölts-fákkal ültetett, egy Ki-
rály földgyáni földön, 3 Gir.

Tsalló-közben pedig minden öreg, és
gyümöltsözö Fa, tizenkettőig, Száz pénz-
re bötsültetik: Tizenkettőnek felette pedig
akár mennyi legyen egybe számláltatván:
3 Gir.

Jobbágy Gyümölts-kerti, a' falun ki-
vül-való, 1 Gir.

A' ház-helyhez való kertet pedig nem
számlálják a' bötsü közibe.

Köz föld, melly Királyi Szántó-földet
tenne, 3 Gir.

Köz

Köz Erdő, mellyből dísznó tizedet, vagy egyéb közönséges adót nem szednek, nints-is valami bizonyos jövedelme, bötsültetik mind köz föld, egy Királyi Eke allya, 3 Gir.

A' Tövis-bokrokról, és Tserés helyekről, azont kell érteni.

Továbbá, a' nagy Erdő, mellyet Eresztvéennek hinak, köz faragásra, és épületre alkalmas, ha három Királyi eke mértékénél kisebb leszzen, minden eke bötsültetik, 10 Gir.

Ha pedig három eke allyánál több leszzen; többre nem bötsültetik, hanem tsak három eke bötsüre.

Továbbá, a' nagy bárdos, és makkos erdő, bárdolni, és vadászni jó, és minden müre, három Király ekéjéni földön lévén, minden eke allya bötsültetik 50 Gir.

Ha pedig az esztendőnként való hasznát jól meg-vehetik, jelesbben ha makkos erdő leszzen, tiz annyira bötsültetik, mint az esztendeig-való haszna tenne: ha pedig nagyobb leszzen három ekénél, nem bötsültetik többre, mint az eresztvény.

Továbbá, ha a' szántó-föld egy egész Királyi szántó-földnél, avagy félnél kisebb léend; mikor tudni-illik öt, hat, avagy tiz hold föld: tehát (a' mint némellyek vélik) minden hold földet negyven negyven pénzre kellene bötsülni: Es ezen ér-

telemben vagynak a' szabad erdőről-is, és berekről. Mindazáltal e' féle köz böts e' meg-mondott vélekedés szerént, az elsőre tekintvén, nem tetszik igaznak; hanem tellyességgel meg-kell vetni. Mert ha egy Király hóltni földet, avagy köz erdőt három Girára bötsülendesz, és az öreg hold földet, a' Királyi mérték szerént, más fél száz hold földre tudandod; tehát ha jól meg-vetended, egy-egy hold földre tsak tizenkét-két pénz jut, és bötsületlen tsak négy hold marad benne, mellynek a' bötsüje ötven pénzre mégyen, az ötven pénzt pediglen más-fél száz fillérre, avagy man-gurra jó móddal nem osztthatod. Azért ha a' nagyobb részfél a' meg-mondott négy holdat öszve vetended, e' négy holdnak bötsü nélkül kell maradni. Mert az ereszt-vényes erdőnek, és bereknek bötsüjében, melly (a' mint mondam) köz épületre jó vólna, ha egy öreg földni léend, mellyet tiz Girára szoktak bötsülni; tehát minden szántó-földet huszonhét fél pénzre kelle-tik bötsülni; és így-is huszon-öt pénz lé-szen a' féle. Ha pedig e' sommát Girára akarod osztani; tehát minden hold földnek huszonhét-hét pénzt kell érni; és így hét pénzel kell meg-toldanod. A' meg-mondott föld dolgában-is, ha akarod ezent kell tse-lekedned, és ennyit kell hozzá adnod.

Továb

Továbbá egy kasza-allya rét, vagy széna-fü, egy Király hórd melly volna, egy negyed részre bötsültetik, tudni-illik száz pénzre: 1 Forintra.

Rétséget pedig a' mezőségben, mellyet noha meg-kaszálhatnak, de ritkán, avagy soha nem kaszállják; a' köz bötsü közibe nem számláltatik.

Alatt tsapó és folyó Malom, száraz időn melly meg-nem áll 10 Gir.

A' melly pedig meg-áll, 6 Gir.

Fellyül tsapó, avagy folyó Malom, száraz időn melly meg-nem áll, 5 Gir.

Ha pedig meg-fogyatkozik, 3 Gir.

Pusztá Malom-hely, alatt forgó, 3 Gir.

Fellyül forgó Malom-hely, más-fél Girára.

Egy ki-folyó Kút, melly soha meg-nem fogyatkozik, és a' nép abból él; harmad-fél Girára. Ha több lészén, azok meg-nem bötsültetnek; mert elég egy kút egy falu élésére.

Egy Halas-tó, ki-folyó, meg-nem fogyatkozó, 10 Gir.

A' melly ki-nem foly, és száraz időn el-fogy, 5 Gir.

Nagy halas-tó, rekeszes, gyalmos tó, vagy Morotva, és egyéb halászó viz, Dunán, vagy Tisán, vagy Száván, vagy Dráván, Tannyának melly mondatik; ha esztendőnként rendelt jövedelme vagyon,

tehát tiz annyi tészen a' bötsü, mint az esztendőnként rendelt jövedelme volna. Ha pedig nintsen szakasztott jövedelmé; azt mi közönséggel szoktuk bötsülni 50 Gir.

Továbbá, Varsáknak helyét, Vésznek kit hínak, tizig mindeneket egy-egy Girára. Tiznek felette százig, vagy még ha több volna-is. 10 Gir.

Továbbá, Rekeszt az ár-vizkor mellyet téznek, ha kiváltképpen-való haszna, vagy csak ugyan közönséggel vagyon, mindenik 100 pénzre bötsültetik 1 Forint.

Vámot mind vizen, és mind földön, mellyet méltán szoktak szedni, tiz annyira bötsülnek, mint az esztendőnként való haszna.

Továbbá, Szőlő-hegynek jövedelme, és haszna, melly dézmából, és egyéb szedő vévő szokásból adatik, melly nyilvánvaló hasznat hoz esztendőnként az ő Urának, azon képpen tiz annyira bötsültetik, mint az esztendőnként való haszna volna: de azt itélem, hogy az örök böts szerént ténne annyi. Mert a' Szőlők, e' mi Országunknak régi szokása szerént, csak úgy bötsültetnek, mint a' Töviskek, és Harasztok: Miért hogy mihelyt a' Szőlöt nem mivelik, és a' szőlő-mivet el-hagyják; a' Szőlők hamar, és könnyen tövis-bokrokká, és parlaggá lésznek. Mindazonáltal, ha valamelly paraszt embert, vagy még nemes embert-

embert-is, kinek más ember földén vagyon Szölője, a' földes Ur ki-akarja Szölőjéből vetni, meg-lehet; de nem a' köz bötstsel, mellyet most a' tövisről, és haraszról mon-dék: hanem az ott való Birónak, és eskütt Polgároknak, melly hegyben a' Szölő va-gyon, igaz intézések, és bötsüjük szerént kell le-tenni az árrát.

E' Mértéknek, melly itt a' széljen vagyon jegyezve, barmintz ketteje téfszen egy Királyi Singet, avagy Ólet.

Egy Királyi szántó földnek, avagy erdő földgyanak hoszfzasága e' Mértékel téfszen hetven-kettőt, a' szélessége pedig tizen-kettőt.

Egy Király Ekéjében pedig vagyon másfél-száz föld, a' marhának bötsüle-sében.

A' Barmoknak bötsüjéről.

Egy Ökör, melly nem sánta, avagy pe-dig egyébként sem benna, téfszen 1 Girát.

Két üő, borja nélkül 1 Gir.

Egy üő borjával, 1 Gir.

Négy júb, 1 Gir.

Négy disznó 1 Gir.

Egy katzola, vemhe nélkül 1 Gir.

Him, vemhével pedig, 2 Gir.

Nöftény vemhével, más-fél Gir.

R 5

Egy

Egy nyerges Ló, az ő árra fzerént
bötsültetik.

CXXXIV. TITULUS.

*Hány módon, és mire tekintve legyen
a' jószágoknak, és egyéb marhának Bö-
tsüje?*

Továbbá ezt-is tudnunk kell, hogy a' fel-
mondott Marhának, és jószágoknak bö-
tsüje, fok külömb-képpen, és külömb te-
kintetből szokott lenni.

Mert Elsöbben, a' Szék szinén-való
maradságban, mellyet közönségesen nyel-
vünkön Birságnak mondunk, meg-fizetésé-
ben; mind a' barmot, mind a' szántó-föl-
deket, mind egyéb jószágot, avagy örök-
séget, e' fellyül meg-mondott intézés fze-
rént illik el-bötsülni, és számba bé-venni.

Másodszor, Leány-negyednek, és Zá-
logos jószágoknak meg-fizetésében, Capitális
sotentziaért, avagy fő váltságért el-fogla-
landó jószágoknak ki-váltásában, mellyben
(ki-vén a' barmot) minden jószágok, örök-
ségek, Várak, nemes Udvarok, Jobbágy
Ülések, mind a' mellyekben emberek lak-
nak, mind puszták, Majorok, minden hoz-
zá tartozókkal egyetemben; söt Földek,
Erdők, Tserék, Széna-rétek, Halas-tók,
Malmok, Kútak, Kalastromok, Monosto-
rok,

rok, és Egyházak: ezeknek jövedelmét gyümölcs-kerteket, Vizeknek, és Tanyáknak helyét; és közönséges képpen minden hozzá tartozókkal egyetemben, a' megmondott köz bötsü szerént kell bötsülni, és el-venni. De a' szántó-földeket, és széna-réteket, mellyek a' lakós Jobbágy üléshez valók; azon képpen az irtott szántó-földeket, és széna-réteket, mellyek kiváltképpen a' Paraszti népekké, és nem a' Jobbágy üléshez-valók, meg-nem bötsültetnek: És e' bötsülés szerént léfzen a' leány negyednek-is, és a' zálogos jószág megváltásának fizetése. Ugyan ezen értetik, és ezen képpen fizettetik-ki az idegen ember az olyan jószágból, mellyet az atyafiak ellen törvénytelenül, és mód nélkül el-idegenitettek.

Harmadszor, Jegy-ruhának megfizetésében csak a' nemes Udvarok, lakós Jobbágy ülések, Puszták, Majorok, mellyek a' több Jobbágy ülésnek rendiben vagnak, bötsültetnek-meg, és a' falu derekán kívül semmi nem bötsültetik-meg: Az ilyen bötsü szerént fizetődik-meg a' jegyruha, rész szerént kész pénzzel, rész szerént ingó marhával, a' barmot-is oda számolván, az ő igaz árra szerént a' mint a' vásárban el-kelne.

Továbbá erre-is kell vigyáznunk, hogy ha valamelly aszszonyi-állat Ura hólta után

ura

ura jószágában meg-akar maradni, és élteig Urának nevét akarja viselni; tehát a' fia, vagy az Urának az atyafia, avagy ezek után a' kit a' jószág illetne, az aszszony-nak jegy-ruhája szerént való jószágot akarrand szakasztani, mellyből az aszszony holtáig élhesen; tehát nem tsak az Udvar házakat, Jobbágy üléseket, Pusztákat, és lakosokat, és Major-helyeket; de még a' falun kívül való helyeket-is, úgymint földeket, erdőket, gyümölts-kerteket, kaszáló-reteket, és malmokat, mellyeket az aszszonynak akar adni; izintén úgy kell megbötsülni, mint a' leány-negyednek ki-fizetésében: és az a' jegy-ruha érteke szerént adatik élni, és birni.

Negyedszer, adóságoknak, és károknak, egy sormában fel-számálván, és nevezetesen mellyet meg irnak, meg-fizetésében: Annak felette patvar terhének letételeben, nyelv-váltságban, Király széknek, és Vármegye szék-törésnek maradságában, a' mit fizetnek, az ingó, és el-adó marhák, az ő igaz árrok szerént, és nem e' fellyül meg-mondott intézés szerént bötsültetnek.

Ötödször, és utólszor, Határ-járásban, és igazításban, a' köz bötsütsel szoktanak élni. Élnek pedig e' végső móddal, tsak illyen tekéntetből, és ennek okaért mennek a' bötsüre, hogy a' Földek, Erdők, Berkek,

Berkek, vagy Rétek, avagy Hegyek, a' mellyen a' peresek nem alkhatnának; avagy a' felett forogna a' per, hogy valahány Girára számláltatik a' peres hely, anyid magával, Nemes emberekkel, vegye el, és tégye övévé, a' kinek hitet ítél a' Bíró, akár Földet, Erdőt, Tserét, Mezőt, vagy Hegyet, úgy tulajdonítson magának.

V É G E A Z E L S Ő
R É S Z N E K.

AZ

A Z O R S Z A G TÖRVÉNYÉNEK, ÉS SZOKÁSÁNAK MÁSODIK RÉSZÉRŐL

KÖZÖNSÉGESEN.

I. TITULUS.

Minek utánna Istennek segétségéből, rövideden szöllánk e' Dekretomban való fő dolgokról, úgy-mint Jószágoknak el-ajándékozásáról, a' féle Donatioknak részeiről, a' Józágnak meg-osztásáról, örök árron való el-adásáról, zálogosításáról, Hátár-járásáról, és Leányi-negyednek ki-fizetéséről, és e' félékhez tartozandó dolgokról, mellyeknek tudni-illik minden Uraknak, Pap, Szabad, Zászlós, és Nagyságos Uraknak, és Nemeseknek eredeti vészen fundamentomot, és ezek által uraságokat birják álhataratoson: immár e' könyvetskének Második Részében, szöllök a' Törvény, és a' Per-folyásáról, és igaz-tételéről, és e' félékről

felékről minémű sententzia kelljen. De minek előtte a' Második Könyvnek kiváltképpen való magyarázására mennénk, mivelhogy az Ország végezését írásomnak rendiben gyakor helyen kell emlitenem; ez okáért rövideden először arról irok, az Ország, és Fejedelem közönséges végezésit hogy kelljen érteni. Továbbá, a' mi Szokásunk, avagy iratlan törvényünk, mellyel mostani időben közönségesen élünk, honnan származott legyen.

II. TITULUS.

A' közönséges Dekretomot, az Ország, és a' Fejedelem Végezését, hány képpen kell érteni?

Az okáért a' Fejedelem Szerzését, és az Ország végezését (itt e' helyen a' mint forog) négy képpen vehetyük eszünkbe. Mert némelly végezés az utánna való végezést tellyességgel semmivé téstzi, és mindenestől meg-veti: Némellyet az utolsó végezés rész szerént fel-bont, rész szerént pedig jóvá hagyja: Némellyről pedig az után semmit nem szóltak, sem nem végeztek; némellyet pedig újolag végeztek. Azért a' tellyességgel semmivé tett végezésben az időre kell tekéntení, mikorban vették-meg (ügymint a' Nádor-Ispánnak, a kár

kár az Ország Birójának ítéletit, fel-kiáltott gyűlést, baj-viadal törvényet, és a' törvényre háromszor való ki-kiáltást. Mert e' féle végezés, nem el-múlt pereknek, hanem következőknek szab törvényt: úgy hogy ez után meg-ne tartassék, hanem letétfesék a' féle Nádor-Ispánnak ítéleti, se ne légyen baj-vivás, se fel-kiáltott gyűlés, sem pedig a' törvényre háromszor való ki-kiáltás. De azért e' féle régi végezések erejével indult perekben a' régi módot kell meg-tartani, mellyben a' per kezdetett vólt: nem ez okon, hogy ez után-is azon törvénnyel kellene élni; hanem hogy a' mennyiben a' régi mód szerént indult vólt valamelly per, azon régi szerzett folyása szerént mennyen véghez. Külömben vólna akkor a' dolog, mikoron azon végezésben ki-fejezték, és magyarán meg-irták vólna, hogy e' féle törvény, és szerzés az el-múlt dolgokra-is szolgáljon. Mert (a' mint fel-lyül-is mondók) minden végezés, az ő tulajdonsága szerént, nem az el-múlt, hanem a' jövődö dolgokra kötelez bennünket.

Másodszor pedig, mikor a' régi végezést rész szerént helyén, és erejében hagyták, de rész szerént le-tették; e' féle végezésnek bötü szerént való magyarságát, és értelmét jól meg-kell érteni; hogy a' mennyiben írva hagyják, annyi részében megtartsák;

tartsák; a' mennyiben le-tették pedig, annyi részében senki meg-ne tartsa.

Harmadszor, a' hol a' régi törvény, avagy végezés felől a' kisebb végezésben semmi emlékezet nintsen, hogy avagy helyén hagyták volna, avagy meg-változtatták volna az utolsó végezésben: Tehát akkor a' régi törvény erejében marad, hogy ha a' kölség a' féle törvény ellen szokásban meg-nem rögzött. Mert nyilván; és szüntelen való közönséges szokás gyakorta fel-bontya a' törvényt.

Negyedszer, mikor új törvényt adnak ki, a' szerént kell törvényt-is tenni, akár súlyosb, akár engedelmesb legyen az első szerzésnél. Mert immár hogy ki-adták, senki nem szólhat 's ítéletet sem tehet a' felől, jól-é, vagy gonoszúl szerzették legyen: hanem ugyan csak a' ki-adott szerzés szerént kell törvényt szolgálatni.

III. TITULUS.

Kik szerezhetnek Törvényt, és Végezést?

De itt egy kérdést kell meg-fejtenünk, tudni-illik: Ha a' Fejedelem önnön magától szerezhet-é törvényt, avagy végezést: avagy szükség legyen, hogy a' kös-ségnek-is értelme hozzá járújon? Holott

S

ezt

ezt kell meg-értenünk, hogy noha mikor még régen ez a Magyar nemzet a' Pogányok módja szerént élne, és nem Királyok, hanem Hadnagyk, és Kapitányok vólt, azok igazgatták őket, és minden törvény, és végezés szerzésre ezeknek vólt hatalmok. De minek utánna a' Keresztényi hitre tértenek, és szabad akaratjokból ő magoknak Királyt választottak volna, mind törvény szerzésnek, mind akár mi jószág eladásnak szabadsága, és minden törvénybéli hatalom, a' szent Koronának méltóságára, mellyel minden Magyar Országí Királyt szoktak meg-koronázni: az az: a' mi törvény szerént való Fejedelmünkre, és Királyunkra szállott a' birodalom a' gondvifeleléssel egyetemben. És ez időtől fogva a' Királyok az Ország népét öszve gyűjtven, és tetfzését meg-kérdven, kezdetek végezést szerezni, mint a' mi időnkben-is szokott léni.

A' Fejedelem mindazonáltal tsak ő maga indulattyából, és fejétől (jelesbben olly dologban, melly az Isten, és a' természet törvénye ellen lenne, avagy a' Magyar nemzet régi szabadsága ellen volna) semmit nem szerezhet, és nem végezhet: hanem az Ország népét bé-kell hini, és meg-kell kérdeni, ha a' féle végezés, avagy törvény tetfzik-e nékik, avagy nem? És ha az Ország felel, hogy tetfzik; azután

után a' féle végezést törvény gyanánt kell meg-tartani (de úgy hogy az Istennek, és a' természet törvényének mindenkor helye legyen) Gyakran pedig az Ország népe köz akarattal végez valami közönséges haszonra való dolgot, és irva bé-adja a' Fejedelemlennek, könyörögvén, hogy az ő végezését törvény gyanánt engedje-meg neki. És ha a' Fejedelemlen a' féle végezést jóvallja, és helyén hagyja; tehát hasonlatos képpen a' félének-is törvény szerént való ereje lészén, és mindjárást valóban törvény gyanánt meg-kell tartani. Mind-azáltal e' féle jegyzést nem a' község, hanem saját a' Fejedelemlen végzésének mond-
gyuk; ez okon, mert ha a' Király min-
denképpen nem javallotta, és helyén nem hagyta, és nem confirmálta volna, a' kös-
ség végzésének ő magától semmi ereje nem volna. De azért közönséges névvel a' féle jegyzést, gyakorta Ország Dekreto-
tomanak, és Végzésének szoktuk hini, és nevezni.

IV. TITULUS.

*A' Népnek, és Köfségnek nevezetén
kiket kell érteni?*

A' Népnek nevezetén itt e' helyen ér-
tsed tsak az Országbéli Urakat, Pap
Urakat, Zászlós, és egyéb Nagyságos
Urakat, és akár melly Nemefeket; de nem
a' Nemteleneket, avagy parasztokat. Noha
ez ige Nép, mind nemefeket, mind pedig
azokat, kiknek nintsen nemességek, bé-foglal-
ja; de azokra, kik nem nemesek, e' mostani
dolog semmit nem néz (minthogy azokat
a' Köfség nevezetén értyük) Mert a' Nép
annyit különböz a' Köfségtől, mennyit
külömböz valamelly egész dolog a' rész
szerént való dologtól. Mert a' Népnek
nevezetén értyük minden Nemefeket, Nagy-
ságosokat, és még egyéb renden valókat-
is; még azokat-is, kik nem Nemes embe-
rek, oda számlálván. De a' Köfségnek ne-
vezetén tsak a' nemtelen Parasztokat szok-
tuk érteni.

V.

V. TITULUS.

*A' Király Szerzésére, és az Ország
Végezésére kik légyenek kötelesek?*

Továbbá, ha valaki kérdi a' Szerzés, és Végezés kiket kötelezzén-meg? Tudni való dolog, hogy elsöbben a' Fejedelmet kötelezzén-meg, holott a' Végezést a' népnek kívánsága szerént ö szerzette, ama példa-beszéd szerént: *Engedgy úgymond, a' Törvénynek, mellyet te magad tettél.* De külömben kell érteni a' Római Pápa, és a' Tsászar felöl, kik felöl semmi emlékezetet nem tészünk itt. Annak felette minden Fejedelem birtoka alatt való kötelesek a' Szerzésnek meg-tartására: söt nem csak azok, hanem még akár mi idegen ember-is, a' ki ez Országban lakik. De azért ha a' közönséges Végezést úgy szerzették volna, hogy a' ki nékie nem engedne, annak büntetése, és kára következne; tehát akkor a' más Orzági, és idegen embereknek három hónapiglan való haladékot enged a' törvény, az idő alatt úgy meg-érték az Ország végezését, mintha ö köztök-is kihirdették volna. Mint példának okáért: ha ilyen végezés lenne, hogy Bétsiek, vagy Baraszalaiak, vagy egyéb külső népek közül fenki feje jószága vesztése alatt, a' Magyar Orzági szokott Sokadalmokra ne

merjen jönni árujával; avagy egy fölt ökröt, nyáj juhót, akár egy ló ménest ez Országból ki-ne merjen hajtani; tehát a' három hónapok alatt ha szinte meg-kapnának valami kívül való embert, hogy a' végezés ellen tselekedett volna; mindazáltal méltán törvény szerént sem meg-nem büntethetnék, sem marhájában meg-nem károsíthatnák: mert ötöt az ő tudatlansága, hogy mem értette volna a' végezésnek kiadását, meg-mentené. Ha pedig a' közönséges szerzésben büntetést, avagy kárt bennem irtak volna, hanem a' szokott törvénynek, és ítéletnek meg-jobbitását, vagy törvény folyásának módját nézné; tehát abban a' kívül-valóknak egy hónapot tésznek; az ittben valóknak pedig akár mi állapot, és méltóságban valók legyenek, igaz-eleg a' végezés ki-hirdetésének ideje, hogy minden ember ahoz tartsa magát, és ekképpen sem a' kívül-valók, sem az Ország népe magának mentséget nem vehet, hogy nem értette volna. Mert azt szokták mondani: *Mikor Romában vagy, Romai módon élj.*

VI. TITULUS.

Honnét vett legyen eredetet a' mi törvényünkbeli Szokásunk?

Tudni illik másodszor, Hogy noha ez Országunk majd minden törvénye a' Romai, és Tsászári törvénynek kút-fejéből származott; de mindazáltal a' mi Országunkbeli közönséges szokásunkat három fundamentomból vettük.

Először az Ország közönséges végezéséből, és szerzéséből.

Másodszor, a' Királyoknak Privilegiumokból.

Harmadszor, az Ország rendelt Biráinak Sententziáijokból.

Először, mondam, hogy az Országunk közönséges végezéséből, mellynek eredetét, hogy mélyebben meg-mondjam, eszünkbe kell vennünk, hogy mindeneknek előtte ama mi ditséretes első Királyunk, és Apostolunk, a' bódog emlékezetű Szent István Király (ki a' Magyar Királyok között elsőbb, és főbb volt, és ki a' Magyar nemzetet a' szentséges hitnek világoságára térítette) jeles Végezést szerzett; melly mindazáltal a' keresztényi hitnek első fundamentoma tanítására, és meg-értésére inkább szolgál, hogy nem mint a' törvényre való per-patvarkodásra. Annak utánna, a'

mi szentséges LASZLÓ Királyunk, és Confessorunk, ki az ő Szablyájával Dalmatiát, és a' tenger mellyékit Magyar Országhoz hajtá; és ki a' Tatár nemzetet, ki Magyar Országnek határit gyakorta bé-ütéssel, szokta vala háborgatni; szemben való viadallal meg-rontá, és az Ország határiból ki-kergette, és futva szalasztá őket, jeles jó törvényeket szerzet. Annak utánna a' győzhetetlen ANDRÁS Király-is, a' harmadik BELA Király fia, és a' szentséges özvegy ERSÉBET Asszonyinak Attya) kit mi Jérusálemi ANDRÁS Királynak hívunk) az ő Jérusálembéli hadából-való győzedelmes haza-jövetele után (mellyet ő a' keresztyéni hitnek oltalmáért az Ásiában, és Siriában lakó Törökök ellen a' Magyarokkal indított vala) jelesbben a' Nemefek szabadsága, és méltóságá felől, jeles Articulusokat, és Dekretomokat szerzett, mellyeket e' mái napig a' Magyar nemzet, többire mint szent Decretomot, és Végezést, felette igen ditsér, és az égbe fel-magasztal; végezetre a' felséges Királyok-is, LAJOS, SIGMOND, ALBERT, és MÁTYÁS Király, az ő idejekben hasonlatos képpen bizonyos Szerzéseket szerzettenek. Végtere pedig a' mi mostani Kegyelmes Urunk LASZLÓ Király-is nem alább való Törvényeket szerzett a' több Királyoknál, kinek emlékeze-ti a' Magyaroknál meg-marad, és minden-

kor

kor áldásban léssen. És jóllehet e' féle régi Szerzések, és Törvények, jelesbben a' Szent István, és LASZLÓ Király Törvényit (kiket a' Szentek közé méltán számoltak, és irtak-bé) a' felettebb való régiség miatt majd erőtlének kezdetek lenni. De miért, hogy ők a' nélkül-is az Isten Törvényéről irták inkább, hogy nem mint e' világi Törvény felől, és az utánnok való Királyok Dekretomokat-is bizonyos Tzikkelyekben, és Részekben meg-is változtatták, és külömben rendelték; mindazáltal nyilván vagyon, hogy minden szentséges Királyok Végezéséből hoszszú ideig való Szokás által jött-bé valamelly Törvény, mellyel szoktunk élni, mellyel immár száz esztendőnél több időtől fogva ugyan Törvény gyanánt élünk.

Másodszor azért, a' mi szokott Törvényünknek a' Fejedelmek Privilegiumiból, és ki-adott Ok-leveleiből lett eredeti, melly Privilegiumokat, mikor a' szükség kívánja, és a' Peresek törvény eleibe hozták, és gyakorta meg-is olvafták volna, és a' Bírák-is értvén (okofságokkal-is meg-tapasztalván) hogy jól, és igazán adták volna-ki, ők-is jovallották; e' féle törvénybéli levél olvasása, és gyakorlása által, a' mi szokott törvényünknek nagyobb részében, úgy igazódtanak-el a' Bírák.

Harmadszor, és utólszor pedig, az Ország Biráinak sententziáiból, és egynéhány úttal való meg-itélt levelekből: sőt gyakorta azon renddel, móddal, és folyással ki-mondott, ki-szolgáltattott törvény szerint való igaz-tétellel meg-erősített törvény-levelekből, származott e' mi törvény-béli Szokásunk. Ugy vagyon, hogy e' törvény folyását, és rend-tartását, melyet a' pereknek kezdésében, vífelésében, látogatásában, és el-végezésében szoktunk megtartani, KÁROL Király a' meg-nevezett LAJOS Királynak az atya idejében, sőt ő maga hozta volna-bé ez Országba Frantzia Országból, melly törvény folyást mind ez ideiglen fogytatkozás nélkül meg-tartottunk (csak hogy némelly tzikkelyt köz akarattól az Ország meg-változtatott) de azért ez után-is mindenkor meg-kell tartani. Mert ha meg-nem tartanak, kételen új törvényt kellene szerzeni (mellyet meddiglen csak meg-tanúlhatnánk-is, mint kellene véle élni) ez egész Magyar Ország-béli Nemességnek igazsága, az új törvénynek bé-hozása miatta, mind fel-fordúlna és semmivé tétetnék.

VII. TITULUS.

Mi legyen a' Privilegium, az Ok, és Szabad levél voltaképpen? És bogy két féle a' Privilegium.

Továbbá, mivelhogy a' mi Szokásunkat némelly részében a' Fejedelmek Privilegiumiból vettük; ez okáért akarék a' Privilegiumról valami keveset szólni. Holott szükség meg-tudni, hogy a' Privilegium mondatik, saját tulajdon magának való törvénynek, mellyhez egynek, avagy egynéhánynak vagyon igazsága. Egyébként mondatik a' Privilegium (mellyet a' Magyarok Ok, és Szabad levélnek neveznek) egyéb emberek felett való bötsülésnek, avagy kiváltképpen való tisztetségnek. Mellyet a' Fejedelem jó akarattyából, gyakran még a' közönséges törvény ellen-is engedett valakinek.

A' Privilegium pedig két féle: egyik közönséges, a' másik személyre nézve nevezetes. A' közönséges az, mellyet az egész községnek, avagy gyülekezetnek, úgy-mint Városnak, Káptalannak, avagy Conventnek enged a' Király: És e' féle Privilegium örökké tart, és állandó. A' személyre, és nevezetesen melly Privilegiumot engednek, és adnak, a' mellyet csak egy személynek adnak: És a' féle szabadság,

badtság, ezen személy meg-halván, semmivé leszzen véle meg-hal. Hanem ha azon Privilegiumban bé-volna foglalva, hogy a' Szabadságnak ereje örökösire-is száljon, és maradékira. Mert ekképpen tudni-való dolog, hogy még örökösinek-is, és maradékinak-is szolgál.

VIII. TITULUS.

A' Dekretom fel-bontya-e a' Privilegiumot: avagy viszontag a' Privilegium a' Dekretomot?

De itt kérhetőik (minthogy én-is gyakran hallottam, hogy kértették) Hogy ha Dekretomot, az az Ország rendelkezését, és közönséges törvényét fel-bonthattya-e, avagy semmivé teheti-e a' Privilegium? Avagy pedig viszontag, a' Privilegiumnál erősebb lehet-e a' Dekretom? E' kérdésre noha sokan fok képpen felelnek, és külömb-külobm értelemben vagynak felöle, és mind a' két fél az ö értelmeiket bizonyos okoskodásokkal erősítik: De mi mindazáltal azt tartjuk, hogy a' közönséges Ország Végezése, és rendelkezése, mindeneknek mindennémü Privilegiumit erőtlenné teszi, és fel-bontya; olly ügyekben, melyekről a' közönséges Végezésekben nyilván való emlekezet leszzen. A' mint a' mostani Királyunk

lyunk Dekretomában-is meg-vagyon Visegrád Városának szabadsága fel-bomlása, a' szabad Városoktól a' Kilentzednek meg-vétele, és több e' féle dolgok. Melly Városoknak noha régtől fogva Privilegiumok vagyon róla, és Szabadságok, hogy Kilentzedet rajtok ne vegyenek, ők se fizessék-meg: De azért ennyiben nem a' Privilegium tartatik erejében, hanem a' Dekretom, és a' közönséges Végezés marad helyén. A' Privilegium mindazáltal meg-nem erőtlenedik; hanem ha valamelly ellen nevezetes képpen az Ország más Törvényt irat, és köz akarattal ellene való Végezést szerez: a' mint ide fel a' Dekretomnak ismertetiről nyilvánban meg-vagyon.

IX. TITULUS.

Hogy a' Privilegium két féle lehet, és két képpen kelhet-ki: és először törvény szerént.

A' Privilegium felől pedig két képpen kell gondolkodnunk, tudni-illik: Egyik a' mellyet a' Fejedelem az ő tellyes méltóságából, és törvény szerént szokott adni. A' másik az, mellyet nem így, hanem egyebeknek károkra, avagy még a' közönséges Végezés ellen-is engedne valakinek a' Fejedelem. Ez okáért a' mennyiben a' Privi-

Privilegium a' Fejedelemlnek tellyes méltóságából származik, úgymint mikor valakit jószággal ajándékoz-meg, avagy adó, és harminthead fizetésből valakit ki-vészen, és valakinek szabad vásárt, sokadalmot, révet, avagy vámot enged; e' féle Privilegiumot, mellynek adása tsak a' Fejedelmet illeti, mindenkor meg-kell tartani: tsak hogy egyebek igazságának nyilván való ártalmára ne legyen. Mert ennek okáért szokták a' Privilegiumok végébe ezt a' tikkelyt bé-irni, *Salvo Jure alieno*, az az: más embernek igazsága helyén maradván. Mert ha a' Fejedeleml valamelly paraszt embert, avagy várost az adó-fizetésből mostan ki-venne, és szabadsággal ajándékozna: Annak előtte pedig az adónak igazán fel-szedését hivei közül valakinek engedte volna; tehát ez utolsó Privilegium, miért hogy az előbbi Privilegiumnak, melly az adó felől költ, nyilván való ártalmára volna, az elsőt erőtléné, és e' féle adózást semmisé nem teheti. Hanem a' Fejedeleml jószá-giban, és saját adaiban, ki a' Privilegiumot engedte, e' féle szabadságnak helye leszen.

X. TITULUS.

Hogy a' Privilegium két képpen lehet ártalmára más ember igazságának, és szabadságának.

Továbbá, a' Városok, Sokadalmok, és Révek engedelméről-is azont kell értenünk, hogy azokról való ki-adott Privilegiumot-is mindenkor meg-kell tartani, ha egyebek igazsága fogyatkozására nem léend. Ezek pedig két képpen árthatnak más ember igazságának.

Először, az időt meg-tekéntvén, a' mint az előtt-is meg-mondám. Mert előbb költ a' más félnek Privilegiuma, mellyet nem bonthat-fel a' későbbiszeri, még ha azt írták volna-is belé, hogy az előbbi Privilegium ellene ne álhafson.

Másodszor, a' helyet meg-tekéntvén. Mert vizi adókat, avagy rév vámokat, törvény szerént senkinek nem engedhetnek; hanem ha a' hely, mellyhez a' vámot engedik, a' más helytől, mellyhez az előtt vámot engedtek vólt, leg-közelb egy mély-földnire vólna: jóllehet közelb-is meg-engedhetni, ha a' féle engedelem az első vámot el-nem fogná, avagy annak valami egyéb bizonyos kár belőle nem következnék.

Heted.

Hetedszakai Városokat, és közönséges fokadalmokat-is annyi távul földön, és köz-elb-is meg-engedhet a' Fejedelem; tsak hogy azon napon, vagy azon időben, az első fokadalmokkal, az újonnan engedtetett vásár ne essék, és egyébképpen-is az új vásár az elsőt el-ne bontsa.

XI. TITULUS.

*A' Privilegium másodszor Törvény el-
ten léssen.*

De más féle Privilegiumot-is találunk, mellyet néha a' Fejedelem nem tiszt, és méltósága szerént enged valakinek, az az: mellyre a' Fejedelemnek nintsen igaz, és törvény szerént való szabadsága, a' féle Privilegiumnak engedésére: Mert avagy másnak kárára volna; vagy az Ország törvényével, és a' közönséges végezéssel ellenkeznék. E' féle Privilegiumnak azért ereje nem lehet: mint példának okáért, az Ország Dekretoma azt tartya, hogy a' féle levelek másának, melly Oktavás törvényben nem kelne, a' törvényben ne légyen hitele. A' Fejedelem azért ha valaki Privilegiumának tsak ő magától mását vehetné, és e' tzikkelyt-is utánna iratná, hogy úgymond, a' mi Országunk Törvénye, és Végezése ellen-is azt akarjuk, hogy e' le-
vel

vél másának helye legyen, 's a' t. Avagy ha valami Iktató levelet grátiával engedne, tudni-illik: hogy esztendő el-múlván-is a' Donátiót iktathassák véle, és erejében maradjon az iktatás.

Mivelhogy a' Fejedelemnek a' féle Privilegiuma ez Ország Törvényének, és Szokásának nyilván való képpen ellene volna; az okáért helye, és ereje nem lehet, nem-is méltó, hogy meg-tartassék. Hasonlatos képpen erőtlen a' féle Privilegium-is, mellyet a' Fejedelem valakinek avagy megengedett volna, avagy ez után akarna engedni, hogy a' Vármegye Székin az Ispányok előtt senkinek ne tartozzék meg-felelni, se ez Országnek egyéb rendelt Bírái előtt törvénybe ne foghassák; hanem csak Király személyre, avagy képe előtt perelhessenek véle.

Ennek felette, Ha valamelly Urnak, akár Nemes embernek hitet ítélne a' törvény, és arról olly Privilegiumot hozna elő, hogy nem személy szerént az al-peres, hanem az ő tiszt-tartója tartoznék a' hittel, 's a' t. és több e' féle törvénytelen dologról szóllana a' Privilegium: Mivelhogy az egész Ország meg-rögzött törvényének, és szokásának ellene volna, e' féle Privilegiumot sohált nem illik meg-tartani. Mert minden Nemesek, és Urak, mind Egyházi, és külső renden valók, és mind két ágon-

T

való

való személyek, kik jószágot Magyar Országban birnak, egy Törvénnyel, és egyenlő Szokással tartoznak élni az ő jószágoknak oltalmazásában, és a' jószágról való minden féle indított pereknek forgatásában: mint a' Dekretomnak Első Részében-is megvagyon írva.

XII. TITULUS.

Hány képpen erőtlenedik-meg a' Privilegium?

Továbbá ezt-is vegyük eszünkbe, hogy a' Privilegium sok képpen meg-romolhat, és erőtléné leszzen. Mert először semmivé leszzen, mikor valaki az ő néki engedtetett Privilegium, és szabadság ellen tselekeszik, vagy azzal gonoszúl él. Mert meg-érdemli a' féle ember, hogy Privilegiumát el-veszesse, a' ki a' néki engedett hatalommal gonoszúl él. Mint a' kinek az ő határában tapasztalt gonosz-tévőknek büntetésekről Privilegiuma vagon a' Fejedelemtől, és az orvot akár tolvajt meg-fogván, nem akasztja-fel, sem fel-nem nyársolja; hanem meg-szerződik véle, és somma pénzt, avagy birságot vévén rajta, el-botsátja; ez ilyen ember gonoszúl él az ő szabadság levelével. Mert a' Fejedelem nem a' gonosz-tévőknek el-botsátásokra, hanem

nem az érdemek szerént való meg-ölésekre, és büntetésekre adott vólt nékie méltóságot.

Másodszor, meg-romol a' Privilegium, mikor valaki illendő időben nem él az ő néki adattatott, és engedtetett Privilegiummal. Példának okáért: Ha valakinek a' Király ő felsége várat, vagy valami egyéb jószágot ajándékozna, és az az ember az ő Donatio levele mellett egy esztendő forgásában, Király emberi által, vagy Nádor Ispán, vagy valamelly Káptalan, avagy Convent embere által, magát a' jószágba nem iktatná; tehát esztendő után a' féle Donationnak semmi ereje nintsen, nem-is leszén. Sőt még ha a' féle Iktató-levelet adna-is a' Király (mint ide fellyebb meg-jelentém) hogy esztendő után-is bé-iktathasák a' jószágba, ennek sem lenne ereje, és a' Donatio levelet véle helyére nem állathatná; hanem a' Donatiót újonnan kell meg-kérni, és azzal magát bé-iktatni: ha valaki azon közben azt a' jószágot magának meg-nem nyerte léend. A' hétközbéli Vásárok, és Sokadalmok, és Révek dolgában-is ugyan azont kell mivelni; hogy ha valakinek a' Fejedelem Vásárt, avagy Sokadalmat, vagy Révet enged, az esztendő el-forgása alatt az ő Privilegiumával éljen, és élni kezdgyen; mert egyébképpen, az esztendő el-telvén, annak ereje füstbe mégyen, és sem-

mivé leszzen. De azért itt ezt-is eszünkbe vegyük, hogy ha az esztendőnek elforgása alatt valaki a' néki adott jószágba magát bé-iktatná; de az iktatásban, vagy az iktatásról való levélben, vagy pedig az executionak, az az: igaz-tételnek rendiben, Király, vagy valamelly bizonyság helybéli, az az Káptalan, avagy Convent emberinek vétkek, vagy tunyaságok miatt, valami fogyatkozás esnék, avagy az iktatásnak rendiben el-nem tudtak volna járni; tehát a' féle történetben a' Donatio erejében marad, és e' féle fogyatkozást meg-kell jobbitani, illik-is helyére állítani. Holott pedig az esztendő alatt való iktatataást csak el-henyélnék; vagy az executióban, avagy a' Király adományában ejtene valami fogyatkozást a' meg-ajándékozott személy: E' féle vétket soha meg-nem jobbithattyák; hanem (a' mint meg-mondók) a' várat, vagy a' jószágot újonnan kell meg-nyerni.

Harmadszor, semmivé leszzen a' Privilegium olly esett miatt, mikor valaki Fejedelem méltósága ellen való vétkebe, vagy hitetlenségnek nótájába esnék. Mert e' féle vétkekért nem csak a' Privilegiumot, hanem fejét, és minden jószágát el-veszti.

Negyedszer, ha a' Privilegium másnak nagy kárára lenne: mint ezt az okot ide feljebb-is meg-magyaráztuk: Mert nem méltó dolog volna, hogy a' Fejedelem olyat enged-

engedne valakinek, mellyel másnak mostan avagy jövődöben, igazságát nyilván megháborítaná.

Ötödször, ha a' Fejedelem, avagy más, ki az Országnak rendelt Bírája volna, látván, és értvén, hogy a' Privilegium nem jó, annak ereje ellen sok rendbéli törvényt szolgáltatna. De azért más az, mikor valahogy a' Privilegium ellen tudatlanságból tenne törvényt: Mert, ez ilyen történetben a' féle vétket meg-jobbithattyák új ítélet által-is, holott a' Privilegium-is erejében marad, a' törvénynek szokott folyását meg-tartván.

Hatodszor, a' Privilegiumnak nyilván, vagy alattomban való belé-hagyásával. Nyilván ilyenképpen, hogy ha valaki mindenneknek tudtára belé-hagyandja az ő Privilegiumát. Vesztegléssel-való belé-hagyással pedig úgy, hogy ha valaki az ő Privilegiuma ellen nyilván tselekednék, és a' privilegiumos embernek tudtára lenne a' dolog, ellege nem szállana, hanem tellyességgel el-halgatná. Melly halgatás mivel-hogy ő néki kárára volna; következik, hogy ha szabadságával akarna élni, el-nem halgatta volna.

Hetedszer, késöbben költ fel-bontó Privilegium által, melly az elsöt valami részében fel-bontya: mint mikor mind a' két Privilegium azon személyre költ-ki, a-

vagy azon köfségre irták; tehát akkor az első Privilegium el-bomol, és a' második tartatik-meg.

Nyóltzadszor és utólszor, a' Privilegium le-száll, a' Fejedelemnek ki-fejezett meg-hívása által-is: Méltó okokból pedig, mellyeket a' féle meg-hívó levélben világosan meg-kell magyarázni. Mert ha a' meg-hívásnak méltó okát nem adandják, hanem a' meg-hívó, vagy másoló levélben úgy léfzen meg-jegyezve, hogy a' meg-másolásnak semmi oka nem vólt; tehát a' meg-másolásnak semmi helye nem léfzen. Mert ebből fok kár következhetnék, és ki-ki naponként kételkedni kezdene Privilegiuma felöl, és kétségbe esni. És eddig a' Privilegiumoknak magyarázattyával meg-elégedgyünk.

XIII. TITULUS.

Mi légyen a' Petsét voltaképpen? és hogy két féle.

De miért hogy minden Privilegiumot Petséttel szokták meg-erősíteni; azért illik, hogy e' helyen a' Petsét felöl-is valamit szólljunk. Holott meg-értsük, hogy a' Petsét ismeretes jel, mellyet aranyból, vagy egyéb értzből meg-metszvéen, viafzba nyomnak-

nak-le, hogy az által minden meg-lett dolog erős, és állandó legyen.

Két féle pedig a' Petsét, tudni-illik: méltóságos, avagy hihető, és kétséges. Méltóságos Petsétnek azt mondgyuk, mellynek olly bötsületi vagyon, hogy annak kétség nélkül hinni kellyen. E' féle Petsétek pedig a' Fejedelmeké, és Országbéli rendelt Bíraké: Söt Káptalanoké, es Conventeké. Es e' féle méltóságos bizonyos Petséttel valami leveleket meg-petsételnek, meg-erősít, és álhatatofsá téfzen minden benne meg-irt dolgot. Vagyon e' féle petsétek a' Városoknak-is bizonyosok, és méltóságosok, mellyeket a' Királyok, és Fejedelmek engedtek nékiek. Ezeknek a' petséteknek ő előttök, és ő közöttök forgott, indúlt, és meg-lett dolgokban mindenkor ereje vagyon.

Bizonytalan, és méltóság nélkül való Petsétnek mondjuk, a' kivált képpen-való személyeknek magok petsétit: Ezek alatt semmi örökös dolog véghez nem mehet. Melly petsétek sok félek: Mert némelly az Uraké, Pap-Uraké, söt az örök Ispánoké, és egyéb Zászlós Uraké, kik e' féle tisztet, és méltóságot birnak. És más azokké-is, kik Zászlós Uraktól származtak; más ismét az Országbéli Nemefeké, és Fő-emberéké, mellyekben kivált-képpen való tzi-mereket szoktak ki-metszeni, és írni. A'

felső renden való Pap-Uraknak azért, úgymint Érsekeknek, Püspököknek, az Auranæ Apát-Uraknak és az Ország szabad, és örökös Ispánnynak, és még a' Rátság Országgi Deszpótának-is, az önnön tulajdon saját, és ismeretes petsétekkel meg-erősített levelek által, szabadságok vagyon Prókátorokat vallaniok. De a' több Zászlós Urak, Nagyságosok, és Nemesek, mind Prókátor vallást, mind pedig egyéb vallástételeket, ez Országnek rendelt Birái előtt, és bizonyosság-helyeken, úgymint Kaptalanban, és Conventben tartoznak vallani. Mert ez Ország rendelt Biráinak petsétek alatt, és a' bizonyosság helyeknek, mellyeknek erős Petsétek vagyon, mind Prókátor állathatni, 's mind pedig egyéb vallástételt szerezhetni, mellyről méltóságok-is vagyon, de jó rendel, és törvény szerént.

XIV. TITULUS.

Melly Királyoknak Privilegiumokat kell meg-tartani, és mellyeknek nem?

Holott immár meg-magyarázók, a' Privilegium, és a' Petsét mi legyen; szükség meg-látnunk, ez Ország Királyi, és Fejedelmi közzül, mellyeknek Privilegiumit tartásák-meg; és a' Szék színén mellyeknek Privi-

Privilegiumit vessse-meg a' törvény, és erőtlenné tegye.

Holott tudni való dolog ez, hogy ezeknek Levelei meg-tartatnak, úgymint, a' Szentséges ISTVÁN, és LASZLÓ Királyoké: Azonképpen a' Felséges I. ANDRÁS Királynak, ki Salamon Királynak attya volt: és az I. BELA Királynak, ki László Király attya volt: és az I GEYSANAK-is, ki azon László Királynak bátyja volt: és e' megnevezett Geysa fiának-is, KALMAN Királynak Leveleit, ki először Váradi Püspök volt; de a' Pápa rendelkezéből, és engedelmeből az Ország gondgyát fel vette, a' Királyok magvok-szakadása miatt: és azért hiják most-is magyarul Könyves Kalmánnak: Továbbá, a' második ISTVÁN Királynak, Kalmán fiának Leveleit: és a' második BELA Királynak, kit Vak Bélának hittak, ki tudni-illik Almus Hadnagy fia volt: és a' második GEYSA Leveleit, azon Vak Béla fiáját: azon képpen a' harmadik ISTVÁN Király Leveleit, ki második Geysa fia volt: továbbá, a' harmadik Béla leveleit, a' második Geysa fiáját, az az harmadik István Királynak öttsejét; és e' volt a' BELA Király, a' ki az orvokat, és tolvajokat kergette, és ki-gyomlálta ez Országból: végezetre, harmadik Béla fia, Imre Király Leveleit, kell meg-tartani; melly Imre a' Váradi Egyházat bizonyos Doná-

tiókkal, és ajándékokkal, mondják, hogy meg-gazdagította, és fel-ékesítette; és némelly irásokban ezt az Imrét, valami meg-változott nevezettel, HEINRICH-nek nevezik, és írják; de azért nem a' Magyarok, hanem a' Németek szokása szerint nevezik úgy. Nem-is lett volna szükség ezeknek a' Királyoknak neveket elő-számlálnunk, hanem ezt csak igen röviden meg-mondhatom vala. Mindazáltal, mivelhogy ez Országbeli Nemeseknek igen kevés Privilegiumok vagyon, melly ezeknek idejekben költ volna az ő Nemeségekről, és szabadságokról, kik inkább az Istennek Egyházára, és ez Országban, úgymint újonnan plántáltatott Keresztény népre igyekeztek idvességes gondot viselni.

És noha ezek között némelly bizonyos Fejedelmek voltak, kiket a' Királyi levél illetett azért; de levelek mindenestől fogva le-szállottak: úgymint Német PÉTER Király, Magyar ABA, SALAMON, első András Király fia, és negyedik ISTVÁN Király, a' meg-mondott VAK Béla fia, ki csak öt hónapig birhatta a' Koronát, és a' Királyságot, 's mindjárt ki-kergették ez Országból: azon képpen a' harmadik LASZLÓ, a' meg-irt Imrének, avagy Henriknek fia, ki csak öt hónapig uralkodott. És így ez okáért számlálám elő e' meg-nevezett Királyokat, hogy ezeknek mind Privilegiumokat,

kat, s' mind neveket világosbban megismerhesük.

Továbbá, erre-is vigyáznunk kell, hogy ez ide alá meg-irt Királyok, és Fejedelmek Privilegiumit, és Leveleit minden dolgokban meg-kell tartani. Azoknak neveket mindazáltal ez okáért jegyzettem külön; mert ennek a' ditsőséges Fejedeleme- nek, a' másdik ANDRÁS Királynak, a' harmadik Béla fiának (a' mint fellyebb-is megjegyeztük) idejében (ki az ide alá meg-irt Királyoknak rendiben leg-első lészen) a' Neméseknek ditséretes, és hires-neves szabadságoknak méltóságát, mellyel mind mostaniglan közönségesen élünk, és örven- dezünk, levélbe irták, és ki-nevezték, és Dekretum, avagy közönséges Végezésnek módja szerént kelvén, ezen ANDRÁS Király által meg-erősitetett. Mert noha a' mi szentséges első Királyunknak ISTVÁN Királynak életében, és több utánna való Királyok idejében-is ez Országban sok Nemések voltak: mindazáltal némü-némü mód szerént való szolgálattal, és az ő alattok való jobbágyokról bizonyos fizetéssel tartoztanak, és kötelesek voltak az ő Királyoknak: melly fizetésből leg-elsőbben a' Neméseket, kiket akkor szolgáló embereknek neveznek vala, ez ANDRÁS Király vette-ki, és e' féle adózástól szabadította-meg őket. Ez azért az oka, hogy mind
ez

ez ideig minden ő utánna való Királyok, minek előtte a' szent Koronával meg-koronáznák őket (mint ide fel-is meg-mondók) azon ANDRÁS Király Dekretumának, és Végezésének meg-tartására, a' Pap-Uraknak, Zászlós, és Nagyságos Uraknak, és ez Országbeli Fő-embereknek, és Nemeseknek meg-szoktak eskünni.

Ennek az ANDRÁS Királynak Privilegiuma, melly a' Thábor hegyén, kin a' mi Urunk, és Idvezitünk színe el-változott volt, valami Jószág adás felől költ, és adatott volt a' Honti Vármegyében, mostani időben-is jelen vagyon. De hogy az el-kezdett dologra térjek; e' meg-irt ANDRÁS Királynak, és negyedik Bélának, azon András Király fiának, kinek idejében a' Tatórok el-pusztították volt Magyar Országot; annak felette, ötödik ISTVÁN Királynak, a' negyedik Béla fiának levelei, és Privilegiumi mindenkör meg-tartatnak (a' féle levelektől meg-válva, mellyek azon ötöd István Királynak Hadnagyságakor költtek, ki akkor ifjabb Magyar Királynak, és Erdély Hertzegének iratta volt magát). Mert azon István Királynak e' féle leveleit meg-nem tarttyák; hanem ha az után igaz Királyságában azon leveleit confirmálta volna.

Ennek felette, a' negyedik László Király, ezen ötödik István Király fia (kit
Kun

Kun Lászlónak hittak) levelei, és Privilegiumi jók, és meg-tartatnak.

Továbbá, a' harmadik ANDRÁS Királynak levelei, kit Velentzeinek neveztek vólt, meg-nem tartatnak; azoktól meg-válva, ha mellyeket KÁROLY Király, ki mentést utánna a' tisztsbe szállott, petsétes Gyűrűjével veres viafzban, mellyben jobb-kéz felől oldalul egy K. nevü bötü vagydon, confirmálásnak okáért meg-petsétlett volna: Mert e' forman-valók meg-tartatnak.

Ismét KÁROLY Királynak három Petséte vólt, és a' ketteit ő maga meg-híttá, és erőtléné tette, melly két Petsét alatt költ Privilegiumokat meg-nem tartnak; hanem ha az utólszori harmadik Petséttel újonnan confirmálta volna. Melly harmad Petsétet így ismérhetnek-meg, hogy a' Petsét közepin a' ki-metfzett paisnak két felén (melly paisban tudni-illik kettős Kereszt vagydon) két Sárkány kép vagydon.

Még-is LAJOS Királynak, a' Károly Király fiának-is két Petséte vólt, mellyek között az elsőbbiknek, melly az Uzura tartományban veszett volt-el, minthogy az Esztergomi Miklós Érsektől, Király Cancellariusától lopták vólt-el, nintsen ereje, meg-sem tartatik; hanem ha a' második petséttel volnának e' féle első Petsétü levelek annak utánna confirmálva újólág: melly
új

új Petséttel mind azon Lajos Királynak első Petséte alatt költ leveleket, mind a' meg-mondott Károly Királynak, az ő atyának, két első meg-hivott, és erőtlenné tett Petséti alatt költ leveleit, hogy ha ugyan azon Lajos Király az ő új, avagy második Petsétivel az után confirmált; olyanoknak minden helyen erejek vagyon, és meg-tartatnak. Rövideden azért LAJOS Királynak az ő Privilegiumi, mellyeket Urunk születése után, az ezer három-száz és hatvan-négy esztendőtol fogva haláláiglan, az az: ezer három száz és nyoltzvan-két esztendeiglen nevére költenek, helyes erejekben vagynak. Az előtte valók pedig nem jók, hanemha az után confirmáltak volna, a' meg-mondott mód szerént. Melly dolgot hogy világosbban meg-érthessünk, a' tziikkelyt, mellyet az ő leveleinek confirmálásában szoktak bé-írni (mellyet én a' féle confirmált leveleiből ki-szedtem) melly levelek közzül én egynéhányat szememmel láttam, és olvastam-is, szónként itt bé-akartam írni; melly így kezdetik:

„ **A'** Dolognak, úgy-mond, örök emléke-
 „ zetre: Mi a' fellyül meg-nevezett
 „ **LAJOS** Király, jelentjük mindeneknek,
 „ hogy mikor Bosznaságban, a' mi Orszá-
 „ gunkban, számtalan sok eretnek Patera-
 „ nusok támadtak volna az igaz hitnek el-
 „ lene;

„ lene; azoknak a' mi Országunkból ki-
 „ gyomlálására hadat támasztván, egy felől
 „ személyünk szerént indúltunk volna: más
 „ felől pedig a' mi Krisztusban tisztelendő
 „ Atyánkat, az Esztergomi Miklos Érseket,
 „ mi Cancellariusunkat) kinél mind a' két
 „ Petsétünk vala) és a' Nagyságos Garai
 „ Miklóst, a' Nádor-Ispant, a' több Or-
 „ szágbéli Pap-Urakkal, Zászlós, és Nagy-
 „ ságos Urakkal, Uzura felé rendeltük va-
 „ la; az Érseknek némü-némü szolgálai, és
 „ udvara népe, kiket őrzésére rendelt vólt,
 „ szánt-szándékkal való gonofzságból mind
 „ két faját Petsétünket el-lopták. Mi azért
 „ idején el-akarván távoztatni, hogy e'
 „ féle Petsét el-vesztés miatt az Országunk-
 „ béliekre idővel valami kár-vallás ne kö-
 „ vetkeznék, két új Petsétet metszettünk
 „ magunknak, mellyet végeztünk, hogy min-
 „ den Privilegiuminkra, és a' mi Atyánknak
 „ KAROLY Királynak koronázásakor tsi-
 „ nált első Petséte alatt költ Privilegiumok-
 „ ra (melly történet szerént Havas-alföldé-
 „ ben veszett vólt-el) a' meg-mondott há-
 „ rom Petsét mellett, a' mi új Petsétünk-is
 „ ott legyen. Az Atyámnak pedig vala-
 „ melly két meg-mondott első Petséti alatt
 „ költ Privilegiumira a' mi új Petsétünket
 „ nem függesztenék: és mellyeket az ő
 „ utolsó Petsétivel, vagy a' mi fellyül
 „ meg-mondott képpen el-vesztett Petsé-
 „ tünk-

„ tünkkel nem confirmáltunk volna, avagy
 „ valamelly ki-nyitott Leveleket nem con-
 „ firmálnánk; az olyan Privilegiumokat,
 „ minthogy Atyám-is semmissé tette volt,
 „ azon képpen mi-is erőtlenné tévőszük, és
 „ heába valokká. Melly confirmált Privi-
 „ legiumok között, e' jelen-való mi Privi-
 „ legiumunkat, mellyben semmi kétség ne
 „ legyen, minden fellyül bé-irt dolgokkal
 „ egyetemben azon Ez és Ez személynék,
 „ és az ő örökösinek, és maradékinak, a'
 „ mi meg-mondott új kettős Petsétünk a-
 „ latt meg-újítottunk, és örökké confirmál-
 „ tunk. Költ azon Miklós Érsek mi Can-
 „ cellariusunk által, ez 's ez hónap 22.
 „ napján, 1364. eszt. a' mi Királyságunk-
 „ nak 23. esztendejében.

Azon képpen a' Sigmond Király, és
 Romai Imperator Levelei-is, mellyek 1406.
 esztendő előtt költek, nem tartatnak-meg:
 Ez okáért, hogy ugyan azon Sigmond Ki-
 rály, az Országbéli Pap-Urak, Zászlós, és
 Nemes Urak tanácsából, közönséges De-
 kretomnak, és Végezésnek módja ízerént,
 ezt rendelte, és parantsolta volt, hogy e-
 zer négy-száz ötödik esztendőbeli Szent
 György napjától fogva, az ezer négy száz
 hatodik esztendőbeli Sz. György napjáig
 (melly akkor jövődő vala, de most el-
 múlt) minden Donatio, és egyéb Privile-
 gium

gium levelet, mellyek a' meg-mondott Lajos Királynak titkos Petséti alatt költek volna: és az özvegy ERSÉBET Afzszony, és azon Lajos Király leánya MARIA Afzszony, úgymint Magyar Ország Királyné Afzszonyinak Leveleit, és azon Sigmond Királynak az előtt akár hogy ki-adott Leveleit confirmáltatni bé-hoznák: a' nélkül pedig erőtlén, és heában való lenne.

Ez idő után pedig azon Sigmond Király, és Tsászárs leveleit, mind hólta napjáig, tudni-illik 1437. esztendeig, a' mellyek költek, mindenkor jók, és megtartatnak. Hogy pedig e' dologról senki ne kételkedhesék, hanem mindeneknél jelen legyen; azon Sigmond Királynak némü-némü Donatio levelének mását, mellyet a' fellyül meg-mondott confirmátoról ki-adott, és az Oötavás törvényben régen elő-is adták volt, annak értelmét semmi részében elnem változtatván itt bé-akarám irni; melly ilyen rendel következik:

„ **M**i (ügymod) Sigmond, Istennek ke-
 „ gyelmességéből, Magyar, Tót,
 „ Horvát Országának Királya, 's a' t. Bran-
 „ deburgi Hertzeg, 's a' t. A' Szent Ro-
 „ mai Birodalomnak Vicarius, Helytartója,
 „ és Tseh Országának Gubernátora, adjuk
 „ emlékezetre e' jelen való Levelünk ál-
 „ tal, hogy mikor mi a' mi Országunkbéli

U

tö-

„ fő-fő embereknek közönséges tanácsokból,
 „ és végezésékből, ez Ország közönséges
 „ javának, és tsendes állapottyáinak meg-
 „ maradásáért ezt jegyeztük volna, hogy
 „ a' néhai Lajos Királynak, Magyar Ország
 „ Királyának (ki mi nekünk Atyánk, és
 „ Ipunk volt) mindenféle Leveleit, mel-
 „ lyek csak az ő titkos Petséti alatt költe-
 „ nek volna: és a' mi Izerelmes Anyánk,
 „ és Napánk Ersébet Aszszony, és Mária
 „ Aszszornynak, a' mi házas társunknak,
 „ úgymint Magyar Országának bódog em-
 „ lékezetü Királyné Aszszornynak Leveleit,
 „ és azok mellett a' mi Leveleinket, mel-
 „ lyek avagy az ő Petsétek alatt, avagy
 „ a' fáját öregb, vagy kissébb Petsétünk
 „ alatt, akár minémü dologról, és főkép-
 „ pen jószágról, még ha nagy méltóság-
 „ béli fő ember nevére költek volna-is,
 „ hogy kétség e' féle Levelekhez ne fér-
 „ ne, és senki miatta meg-ne botránkoznék,
 „ sőt sok féle alkalmatlanság le-szállana,
 „ melly tudni-illik sok ember jószágán meg-
 „ eshetett volna, a' meg-nevezett Királyné
 „ Aszszonyoknak, és a' mi Petsétünknek
 „ el-veszések miatt, és hogy mi-is a' mi ö-
 „ regb kettős Petsétünket, bizonyos, és
 „ méltó okokért, öszve iontattunk, 1405.
 „ esztendőben esett Szent György napjá-
 „ tól fogva, és jövőendő esztendőben ugyan
 „ azon Sz. György napjáiglan, a' meg-ne-
 „ vezett

„ vezett mindenféle leveleket mi előnkbe
 „ hoznák, hogy őket meg-látnók, és meg-
 „ hánnók-vetnők, és ha szükség volna, e'
 „ mostani új, és kettős Petsétükkel confir-
 „ málnók, és helyén hagynók. Valamel-
 „ lyet pedig előnkbe nem hoznának, an-
 „ nak az után semmi helye, és ereje nem
 „ lenne. Végezetre, mikoron a' mi pa-
 „ rantsolatunknak, és végezésünknek ideje
 „ el-töltt volna, e' mi Országunkban való
 „ Vármegyék Ispányinak szerinszerte meg-
 „ hagytuk vala, hogy az ő Vármegyéjeket
 „ bé-gyűjtenék, és meg-látnák 's meg-ol-
 „ vasnák, minémü Leveleket hoztak volna-
 „ bé mi előnkbe, és mellyeket nem hoztak
 „ volna előnkbe, és mellyeket confirmálta-
 „ nak volna e' mostani kettős öreg Petsé-
 „ tünkkel, és mellyeket nem confirmálta-
 „ nak volna. Annak okáért holott ez T.
 „ Vármegyében lakó T. T. Nemesek, e'
 „ T. faluban, T. Vármegyében való rész-
 „ béli jószágokról (mellyet mi régen az ő
 „ attyának T.T. és véle egyetemben ő
 „ néki-is T.T. mint örökösöknek adtunk
 „ volna) a' mi confirmált Levelünket, a'
 „ mi képünkbeli emberünk, és a' meg-ne-
 „ vezett T. Vármegyének hites Affessori
 „ eleibe nem adhatták, és meg-nem mutat-
 „ hatták volna. Azért mi a' mi Végezé-
 „ sünket erejében meg-akarván tartani, és
 „ kívánván, hogy ez után-is örökké meg-

U 2

„ tar-

„ tartassék, a' mi fellyül meg-irt Donation-
 „ kat, mellyet a' meg-nevezett T-nek, és
 „ az ő fiainak T.T. mind örökös maradé-
 „ kinak, a' meg-nevezett részbeli jószág-
 „ ban adtunk volt, és kinek levelét azon
 „ T.T. a' mi mostani kettős Petsétünkkel
 „ nem confirmáltatták volt, minden tzik-
 „ kelyében meg-híván, és mindenképpen
 „ erőtlenné tévén, és a' meg-mondott rész-
 „ beli jószágot a' mi Királyi kezünkhöz
 „ vévén, a' meg-nevezett T.T. és minden
 „ maradékoknak meg-hagytuk, és paran-
 „ tsoltuk, hogy a' meg-nevezett jószág fe-
 „ lől, melly e' T.T. saluban lett volna,
 „ minden hozzá tartozandó javaival egye-
 „ temben, örökkön örökké ez után még
 „ csak meg-se mérjenek emlékezni, sőt
 „ hagyjuk, és parantsoljuk e' mostani Le-
 „ velünk által. Mert mi holott a' Királyi
 „ méltóságnak tiszti szerént, minden mi
 „ hiveinknek jószágos tselekedetit, és mélt-
 „ ságát (a' mint a' Királyi felséghez il-
 „ lik) jól meg-tekéntvén, és előnkbe vé-
 „ vét, illik, hogy mindenekhez az ő
 „ érdemek szerént Királyi kegyelmességün-
 „ ket meg-mutassuk: Elmélkedvén, és meg-
 „ emlékezvén e' mi szerelmes hiveink-
 „ nek a' Nagyságos T.T. a' néhai T.T.
 „ fiainak jeles dolgairól, jószágos tsele-
 „ kedetokról, és kedves szolgálattyokról,
 „ mellyet mi-mellettünk, és a' Királyi
 „ „ szent

„ szent Korona mellett, külömb-külob
 „ fele helyeken, és idökbön, buzgó sze-
 „ retetből, nagy hűséggel, áthatatósággal
 „ és szorgalmatósággal személyek szerént
 „ fáradságokat, és ennek felette marhájo-
 „ kat, és költségeket-is sok jó, és ditsé-
 „ retes munkájokkal egyetemben nem szán-
 „ ván, a' mi Királyi szemeink előtt igye-
 „ keztek magoknak kedvet találni, és
 „ nyerni. Mi-is azért, hogy az ő hű
 „ szolgálattyokat mostan Királyi kegyel-
 „ mességünkből meg-tekéntenök, azon mi
 „ részbéli jószágunkat, a' meg-mondott T.
 „ faluban, és T. Vármegyében minden
 „ hozzá tartozandó hasznaival, tudni-illik:
 „ Ugar, és egyéb Szántó-földeivel, Me-
 „ zeivel, Kaszáló réteivel, Erdeivel, Ber-
 „ keivel, Vizeivel, Tóvaival, Malmai-
 „ val, és Vízfolyásával, Hegyeivel, Szö-
 „ leivel, és somma szerént azon részbéli
 „ jószágnak minden haszna-vételével, a-
 „ kár mi nével neveztessek, azon régi, és
 „ szokott határral, mellyel az előtt-is
 „ birták, a' meg-nevezett T.T. és ő
 „ általok minden örökös maradékjoknak,
 „ a' mi bizonyos jó akaratunkból, és
 „ a' mi tanátsunknak, Pap-Uraknak, és
 „ Zászlós-Uraknak tanátsokból, a' mi
 „ Királyi kezünkből új adományúl, és a
 „ zon igzsággal, mellyel a' meg-neve-
 „ zett részbéli jószág, melly a' meg-mon-

„dott T. faluban volna, mind a' meg-mon-
 „dott okokért, mind pedig egyéb képpen-
 „is, ha valamiként minket, és a' mi ado-
 „mányunkat illetné, adtuk, és ajándé-
 „koztuk, sőt adjuk, és ajándékozzuk ö-
 „rökül, és meg-hihatatlanúl, hogy mint
 „sajáttyát birja, és élje, más embernek
 „igazsága helyén maradván. És magunk
 „s' az utánnunk-való Magyar Királyok-
 „nak-is képekben fogadgyuk, és magunkat
 „erre köttyük, hogy a' meg-nevezett T.
 „& T. és az ő utánnok való örökös ma-
 „radékít a' meg-mondott részbéli jószág-
 „nak szabad, és békeséges uraságában min-
 „den hozzá tartozandó hasznaival egye-
 „temben, mindenféle peresek ellen, tör-
 „vényben, és törvény kívül-is mindenko-
 „ron, és mindenütt saját költségünkkel,
 „és fáradságunkkal mindenképpen meg-
 „örizzük, meg-tartjuk, és meg-is oltat-
 „mazzuk; mellynek erőségére, és bizony-
 „ságára adtuk a' jelen-való Levelünket:
 „mellyet, mikor mi hozzánk vizsgál-
 „zandnak a' mi függő Petsétünk alatt, Ok-
 „levél módjára ismét ki-adjuk. E' Le-
 „vel költ, s' a' t. „

Valamelly Levele költ azért Sigmond
 Királynak ezer négy-száz tizedik esztendő-
 ben, annak mindeniknek helye, és ereje
 vagyon.

To-

Továbbá, ALBERT Királynak, ki Sigmod után volt, minden Leveleit meg-kell tartani.

De ERSÉBET Aszszonynak, a' Sigmond Király leányának, és a' meg-nevezett Albert Király özvegy feleségének adományit, és arról való Leveleit; Sőt a' Lengyel László Király Leveleit-is (kit nem e' Magyar Országi igaz, és sz. Koronával, hanem csak a' Sz. István Király testének fejéből ki-vett Koronájával koronáztak volt-meg; és kit a' tenger-fele Várna mellett Bosznában, az Amurates Török Tsászfár, Sz. Márton nap tájban, ezer négy-tíz négyven-négy esztendőben meg-vert, és a' Király önnön maga-is ott veszett) mellyeket akár kinek, és akár mi képpen, és mi módon adott volna; e' fele Levelek mind füstbe mentenek, és erőtlének, semmi helyek zintsen; az egy Levéltől ki-válva, mellyben ERSÉBET Aszszony a' Székes Fejérvári Szentegyházhoz alainisnát adott.

Továbbá, helye vagyon az Országbéli Urak Leveleinek-is, úgymint: Pap-Urak, Szabad Zászlós-Urak, Főnépek, és ez Országbéli egész Nemesség Leveleinek, melly Leveleknek Persétiben két kereszt vagyon, úgymint a' Magyar Ország Tzimere; de ezeknek-is csak a' törvény-folyásában, és vallásoknak be-vételeben vagyon erejek, mintegy Itélő Mester, avagy ez Ország

rendelt Bírāja Leveleinek. De Donatio, engedelem, avagy consensus dolgában nintsen semmi erejek. Mint az Ország Privilegiumából ki-tetszik, melly Pestben, Al-dozó másod napján, melly Pünkösöd havának hetedik napja vólt, ezer négy-száz negyven-öt esztendőben költ: Melly Privilegiumot (mivelhogy sok tzikkelyből áll, és külömb-külobb fele Articulusokról szól, mellyek e' mostani írásomban nem szükségesek) ez okon ide mindenestől fogva nem akarám bé-írni. Mindazáltal a' melly tzikkely a' Petsétnek ki-metszéséről, és annak erejéről szól, mellyet azon Privilegiumban olvastam, ígéről ígére itt-is bé-akarám írni; melly így következik:

Tudni-illik: hogy ennek utánna rendeljenek egy Petsétet, mellyben légyen egy Kereszt, a' mint vagyon a' Magyar Ország Tzimerében: azt tartsák Budán, hogy a' panaszkodóknak kelhessen Petsét alatt emlékezetre-való Levelek, és járjanak-el törvényekben, a' mint illik, a' Király koronázattyáig.

Igy azért nyilván ki-vagyon nevezve az a' Petsét, hogy csak a' törvény-folyásnak, és az igazságnak ki szolgáltatására rendelték, és szerzették vólt. Holott pedig azt írták, hogy a' Király koronázattyáig éllyenek azzal a' Petséttel, nem úgy kell

kell érteni, hogy akkor nem sok időre új Királyt kellett volna koronázni.

Mert LASZLÓ, az Albert Király fia, sokkal az előtt, még 1440. esztendőben koronázva volt: De azon a Tzikkelyen, a Királyi Koronának tellyes birodalmát, és hatalmát kell érteni: mellyre mivelhogy LASZLÓ az ő gyermeksege miatt még gondot nem viselhet vala, az ő atyafiára Lengyel László Királyra bízta volt.

Lengyel LASZLÓ Király halála után pedig, mind addig, még Hunyadi Jánost Gubernátorságra választák; Ujlaki Miklóst, ki Erdélyi Vajda volt, Ország Kapitányává választották, és ez okon Magyar Ország Hely-tartójának íratta magát.

Továbbá azért, ha valami Levél költ Hunyadi János Gubernátorságában, de nem előtte, sem utána, harmintz-két ház jobbágyig, de nem fellyebb, annak helye, és ereje vagyon. De viszontag, valamelly Donatio, avagy engedelme, és consensussal a' harmintz-két ház jobbágyot meg-haladja, erejében nem lehet. Ismét minthogy Gubernátorsága után való consensus adása akár mi dolog felől lett legyen (mivelhogy e' féle consensus adása csak conditioval bizonyos móddal volt) erőttől 's helye sintsen. Mint példának okáért, ha valakinek olyan ígéretet tett volna, hogy, úgymond, ennek a' Nemes embernek halála, és magva-szadása

U s

kadása

kadása után, az ő jószága szállyon erre 's erre; tehát e' féle jószág a' harminzt-két ház jobbágyot meg-nem haladta volna: és annak a' Nemes embernek az ő Gubernátorságában lett volna halála, e' féle confensusnak helye, és ereje volna: de ha az után hal-meg, a' természet szerént való Király idejében helye nem lehetne: Mert a' Gubernátor-is az ő tisztinek, és hivatalának tze'llyán által nem hághatott; ő nékie pedig többé-való hatalmat, és méltóságot nem engedtek vólt harminzt-két ház jobbágnál; mivelhogy LASZLÓ az Albert Király fia még élt, és noha még akkor kistsiny vólt, mindazáltal (a' mint meg-emlitém) meg-vólt koronázva, és ötöt illette immár a' Királyi Koronának tellyes birodalma. De hogy erről senki külömb értelemben ne légyen, se az én írásom ellen ne szólhasson; a' melly Articulusokkal méltóságot adtak vólt nékie, hogy Gubernátorságában hány házig való jobbágyot légyen szabad el-adni, azon Ország Levelinek rendiből, mellynek egy része Budán, ezer négy-száz negyven-hét esztendőben Bóldog Ászszony fogantatása napján költ: Azonképpen ez előtt való Ország Gyűlésében végezett Articulusokat-is, melly ezer négy-száz negyven hat esztendőben Pünköszt tájban lett vólt, Pest Városában, holott azon Húnyadi Jánost Ország Gubernátorává választot-

lasztották volt, minden változtatás nélkül ki-fedegettem; és hogy minden ember e' dolgot világosbban meg-értse, itt meg-akartam írni. Melly Articulusok, a' több dolgok közzül, mellyekről itt nem szükség emlékezni, így következnek:

Továbbá, úgymond, Gubernátor Urunk, azoknak, a' kik ez Ország Koronájának hiven szolgálnak, a' féle jószágból, melly magva-szakadtul nyilván, és igazán, s más ember igazságának fogyatkozása nélkül a' Királyi Koronára szállott volna, avagy ha ki ál-levelet járna, avagy hamis pénzt verne; avagy hamis petsétet metszene, és véle élne; avagy külső ellenséget hozott volna hazájának romlására, avagy gyújtást tett volna, mellyért jószága a' Királyra szállana, melly jószágban harminzt két ház jobbágy volna, de ne több, nem-is lehetne több, és ismét mellyben harminzt két ház jobbágynál kevesebb volna, avagy lehetne azt szabadon el-adhasa.

Ha pedig len kerített város, vagy mező város, avagy falu, mellyben harminzt két ház helynél több volna, a' meg-nevezett okokból Királyra száll; e' féleket harminzt kettőnként ne szakaszthassa, se senkinek el-ne adhasa; hanem egészen maradjon a' Koronának.

Ismét, ha Gubernátor Urunk a' megmondott mód szerént valakinek jószágot ad;

ád; másodszor azonnak jószágot ne adhas-
son: És mivelhogy csak a' Királynak va-
gyon arra való méltósága, hogy várakat, ke-
ritett, és mező városokat, és egész falu-
kat el-adhasson; annak okáért valakinek
a' Gubernátor jószágot ád, mikor annak
ideje leszen, tartozzék a' Királyt ő felségét
meg-találni felöle, és vele confirmáltatni.

Ismét, azoknak jószágokat, kiket vagy
hamis Levél tsinálásban, vagy ál-pénz ve-
résben, ayagy a' fellyül meg-mondott vét-
keknek valamelyikében tapasztalnának; mind
addig-is el-ne foglalhassa, és semmi képpen
el-ne ajándékozhasza, valamедdig ez Ország-
nak régi Szokása, és törvénye szerént szo-
kott Birája előtt rajta el-nem érik, és sen-
tentziát nem mondanak a' fejére. A' több
Articulufokat, mivelhogy nem ide valók,
el-hagytam.

Továbbá azért a' meg-nevezett Albert
Király fia László, ezer négy-száz ötven-
két esztendőől fogva valamennyi Levelet
ki-adott (mert ebben az esztendőben tette-
le Hunyadi János a' Gubernátorságot, mel-
lyet hét esztendeig nagy ditsérettel viselt)
mind hólta-napjáiglan, úgymint ötven-hete-
dik esztendeiglen, meg-tartatnak. Noha a'
következendő esztendőben, a' Gubernátor-
ság le-tétele után, úgymint ezer négy-száz
ötven-harmadikban, mikor Gyertya szentelő
Bóldog Aszszony nap-tájban László Királyt
Bétsből

Bétsből Budára hozták, kezdett jószágot el-ajándékozni, consensust adni, és egyéb féle Leveleket íratni.

Ennek felette, a' felséges, és bődög emlékezetü Mátyás Királynak koronázattya-tól fogva való Leveleit, melly volt ezer négy-száz, hatvan négy esztendőben, Nagy Tsötörtökön, mind halála óráiglan, melly lett Virág Vasárnap után való Kedden, Kri-stus Urunk születése után az ezer négy-száz kilentzven esztendőben, meg-tartyak: a' melly Levelek pedig koronázattya előtt költek, meg-nem tartatnak; hanem ha annak utánna confirmálta volna.

Ismét, e' mostani kegyelmes Urunk LASZLÓ Király Leveleit-is, Sz. Kereszt e-melése után való Vasárnaptól fogva, melly esett ugyan azon kilentzvenedik esztendő-ben, t: i. koronázattya után mind ez ideig-len, és ez után-is, mellyeket jól, és tör-vény szerént íratna, és ki-adna, mindenkor meg-kell tartani.

Ismét, Mivel hogy sok külömb-külobb-féle szin, és hamis petsét alatt költ Le-veleket, és Privilegiumokat találunk, mel-lyeket a' háború időben, kiváltképpen SIG-MOND, és ALBERT Király idejében költek volna, melly Leveleknek igen nehéz vé-gére menni, nem-is hozzák mindeniket nap-tenyre: mindazáltal, hogy e' féle hamis-
san

far költ Leveleket ha nem mind-is, de rész szerént meg-ismérheffük; ez Ország-béli Uraknak, Pap, Szabad, és Zászlós-Uraknak, Nemefeknek, és Fő-embereknek, az egész Országnek Privilegiumát, mellyet e' féle hamis Leveleknek meg-isméréséről irtak, és az ő meg-névezett Petsétekkel meg-petsételték, és a' törvényben énné-kem-is előmbé adták, itt ígéről ígére bé-irni méltónak itélem. Melly Privilegium-nak bötü szerént való folyása így követke-zik: Mi Pap, Szabad, és Zászlós-Urak, Nemefek, és Fő-emberek egész Országúl, adjuk emlékezetre e' jelen-való Levelünk-ben, hogy néhai ALBERT Király halála u-tán, mikor e' mi Országunkban sok kü-ömb-kü-ömb-féle had támadott, és sokáig tartott volna-is; Végtére Isten úgy adá, hogy a' hap le-szállott vala, és mindnyájan egyen-lő akarattal meg-hajlánk a' mi természet szerént való Urunknak, és Királyunknak László Királynak, az Albert Király fiának. Mikoron azért a' mi békeségünknek álhata-tos meg-maradásaért a' törvényt-is elő vet-volna, és a' nyomorultaknak igazságot kez-dettünk volna szolgáztatni, együnnen-is má-sunna-is a' peresek sok hamis Leveleket kezdének a' törvényben előnkbe adni. Mi-koron azért e' hamis levelek szerzéséről kezdettünk volna tudakozni, egy Zemlyini Gábor Deákra találkozánk, ki e' féle retten-es

netes tsalárdságot mért volna meg-probálni: Kik mikor törvény szerént Bíró kézhez adtak volna büntetésre az ő gonofzságát halála előtt lelke-ismérete szerént mind nyelvél, 's mind saját keze-írásával, ilyen renddel, a' mint ide alá következik, mindeneknek hallottára meg-vallotta. Melly ő írásának folyása ilyenképpen következik:

Vagyon, úgymond, egy levél, Király consensussával, Sigmond Király nevére szól, mintba a' Kompolt fiainak adta volna, ezokon, hogy ha a' néhai Solymosi Lászlónak magva-szakadna, tehát azon Solymos (de nem a' több jószág) ugyan azon Kompolt fiaira szálljon, és meg-terjen: De e' levél írásban a' Kompolt fiainak semmi birék, sem értelmek nem vólt.

Ismét a' Gyöngyösieknek egy Privilegiumok az ő Városok szabadságáról Sigmond Király nevére függő petsét alatt, mellyben egy fejú Sas vagyon.

Ismét, vagyon két levél, egyik Sigmond Király nevére való Privilegium felöl, az ő titkos petséti alatt, mellyben fél Sas fő vagyon. A' másik pedig egy Iktató levél a' Budai Káptalan petséti alatt, Privilegium somája szerént: ezokon, hogy a' Budai Polyak Péter felesége leányát fiai ágga tette volna a' Király.

Ismét

Ismét, Ez után egy Vallás-tételről való Privilegium, az Egri Káptalan petséti alatt, hogy Péter Püspök, és Rozgóni István fiaival Jánosfal egyetemben Kötést tettek volna Szétséni Lászlóval.

Ismét, Zabátka falunak szabadságáról egy Privilegium, azon Sigmond Királynak öregbik Petséti alatt, mellyben fél feji Sas vagyon.

Ismét, Egy nyitott Privilegium, az Egri Káptalan petséti, és Sigmond Királynak öregbik Petséti alatt, mellyet a' Garai Urak ellen az Oros fiai nevére csináltam volt, az Abon nevü jószágról.

Ismét, más Privilegium, azon Sigmond Király Kisebbik Petséti alatt, mellyben fél Sas fő vagyon: mellyet a' Király engedett volna a' Tamás Vajda fiának Lászlónak, és Henriknek: hogy ha ő nékiek magvok szakadna, tehát mind örökös, 's mind pedig lelemény jószágok szállana a' Hertzeg fiaira.

Ismét, a' Gratia levél, azon Sigmond Király Petséti alatt, mellyben a' fél Sas fő vagyon, hogy Debrő Imre fejének, és jószágának meg-kegyelmezett volna.

Ismét, egy Privilegium, a' Váradi Káptalan petséti alatt, a' Teleki Egyháznak, ke-repes tselekedetiről melly szol.

Ismét, két levél, egyik vallás, másik iktató levél, a' Budai Káptalan petséti alatt: hogy Betzet a' Deszpót Uram Kastélyát régen

egyen Lászlónak Geszti Mihály fiának zálogba adták volna.

Ismét, két nyitott vallás-tétel levél Sigmond Király, és Tsászárs öregbik Petséti alatt hártván, a' Sulyok fiai ellen, Kolód jószágról irtam volt azon Geszti Mihály fia László nevére.

Ismét, László Király Petséti alatt, hogy Mayfai Lászlónak, Zaránd Vármegyei Nemesnek Pakai Györgynek, Bodrog Vármegyében Pachai Lászlónak, és a' Máramarosi öt Városnak a' Király meg-engedte volna, hogy az ő jószágokban akasztófát tsinálhassanak.

Ismét, egy Privilegium levél, a' Váradi Káptalan petséti alatt; és a' második Albert Király Privilegiuma, hogy a' Nagyságos Csáki Ferentznek meg-engedte volna, hogy az ő leánya fia ággá legyen.

Ismét, továbbá más Privilegium, a' Király kisebb petséti alatt, mellyben két Sas fő vagyon, hogy Lászlónak a' néhai Jakab Vajda fiának minden jószágának, ki most Dávid Bán fia György kezében volna, meg-kegyelmezett. Es noha a' Király Cancellariusza Mátyás Püspök a' levélnek alsó részére keze irását vetette; mivelhogy én az saját kezemmel feljül azt irtam volt, hogy a' Király ő felsége hagyta, és ezt az én írásomat a' Cancellarius igaznak vélte; mindazáltal a' levél-is nem igaz levél.

Ismét, az Egri Káptalan petséti alatt vagyon ismét két Privilegium levél, egyik ba-

tár-járásról, a' másik pedig, hogy Pobárnak András Sándori Mátyást atyafiává fogadta volna.

Ismét, valami Kúnoknak, úgymint Sili Péternek, László Király petséti alatt a' Beség Máténak Ersebet Királyné Aszfszony petséti alatt adtam levelet az ő szabadságokról, fuggó Petsét alatt Privilegium módgyára.

Ismét, Adtam ismét Sigmund Király, és Tsászárs petséti alatt hártján egy nyitott levelet, egy Thobágy Szent Györgyön lakó Jánosának, ez okon, hogy a' melly embert megölt volt, annak atyafiai azt a' levelet ő néki menedékiül adták volna.

Ismét, Madarasi Jánosnak-is az Egyed fiának adtam egy Privilegium levelet az ő szabadságáról, László Király petséti alatt.

Ismét, adtam egy levelet Sigmond Király nagy Petséte alatt hártján, mellynek a' bátára vetettem a' petsétet, e' végre, hogy a' Vajda fiainak, Lászlónak, és Henriknek örökről maradt jószágok, ha magvok szakadna, szállana a' Hertzeg fiaira.

Ismét, vagyon két levél, egyik iktatás, a' Budai Káptalan petséti alatt, a' másik László Király engedelme, privilegium módgyára: hogy egy Koskai Nemes ember leánya, ki Matzonka László felesége volna, fiu ágga lenne.

Ismét,

Ismét, vagyon Sigmond Király nevére egy nyitott levél consensus, kit Erdödi Gergelynek a' Bácszi Canonoknak adott volna.

Ismét, vagyon egy Privilegium levél-is Kún Gergely, a' Kún Pál fia nevére, László Király Petséti alatt, ez okon, mivelhogy felesége Magyar volna, azon ő felesége jószágában úgy lakhatnék, mint az Országbeli több Nemesek: melly levél még Kún Gergely kezéhez nem jutott, nem-is tudom, hol vagyon.

Ismét, a' Sidóknak-is adtam egy levelet, a' néhai Sigmond Király Petséti alatt, mellyben fél Sas fő vagyon: hogy, ök-is szabadon marbájokkal kereskedhesenek ez Országban.

Ismét, Szétséni László nevére, Sigmond Királynak egy Privilegium módgyára költ Grátia levele, mellyet azon László eleinek adott volna: hogy azoknak jószágok az ő hitlenségek miatt ne szállana a' Királyra, hanem közelb-való attyokfiaira: melly levél költ a' Király kifsebbik petséti alatt. Más levél-is költ azon Szétséni László nevére, hogy szabad Arany, és Ezüst bányája lehesen.

Ismét, a' Királynak egy consensus levele, Nemptii Lénárd fia György nevére: hogy valamikor Thamasfi Henrik fiának Jánosnak magva szakadna; tebát minden vára, és jószága Nemptii Györgyre szállana: melly levél költ privilegium módjára Sigmond Király petséti alatt.

Ismét, a' Váradi Püspök nevére-is va-
gyon a' Váradi Káptalannak egy privilegiuma:
bogy a' Váradi Káptalan tartozzék nékie desz-
mát adni.

Ismét, Báthori Tamás fiai nevékre-is
vagyon Báthori Istvánnak egy vallás-tétel le-
vele: bogy a' leány ág fiui ágga' lehessen;
mellyre Király consensufssa-is vagyon, ugyan
azon Sigmond Király kisébbik petséti alatt.

Ismét, Albert Király petséti alatt-is va-
gyon egy Privilegium, a' Máramarosi Városok
szabadságokról.

Ismét, Lajos Király petsétes gyűrűje
alatt, Pestnek, és Budának szabadságáról:
Melly levelet én a' Pesti Polgároknak adtam.

Végtere, E' fellyül meg-mondott leveleket
azért senki én-nálamnál egyéb nem szerzette,
és készítette, hanem én Gábor Deák tsinál-
tam. És mindeneknek tudtokra legyen, bogy
valakiknek én az illyen levelet adtam, és ke-
zekhez szolgáltattam, nem bogy ők tsináltatták
volna hamissan én-velem, hanem én tsináltam
álnokul, és hamissan; ők pedig igaz, és jó
móddal költ leveleknek vélték, és tartották.
Senki azért ne gyanakodgyék, bogy azoknak
ebben vétkek volna; hanem e' dolog én tsa-
ládságom.

Mi azért eszünkbe vévén Gábor Deáknak
ennyi káros, és lélek ellen való tselekedetit,
mellyek miatt nem tsak ő magának lelkeben,
és testében kárt tett, hanem másnak-is mind
lelké-

lelkében 's testében hasonlatosképpen kárt akart tenni: Hogy e' féle veszedelmes tsalárdságtól magunkat meg-óhatnók, eleit-is vehetnók; végeztük ezt, hogy minden levél, mollyet a' meg-irt rend-szerént az ő saját keze irásával nevezetesen meg-jelentett, úgy mint hamis, és ál-levelek, minden Birák előtt, minden törvényben, Szék-színén, és törvény kívül-is leszállyanak, meg-vetessenek, és erőtlenek legyenek, mindenkoron: a' mint hogy azon ő leveleit e' mostani Levelünk által, semmivé tesszük, meg-vettyük, és hamisnak ítéljük.

Költ e' Levél a' mi Országos Gyűlésünkben Pesten, Ur napja után való hetfőn, Ezer négy-száz negyven-nyolcz esztendőben.

XV. TITULUS.

A' Leveleknek, és Privilegiumoknak másokról mit kellyen értenünk?

Továbbá, e' meg-mondott hamis levelek közül-is vagynak olly levelek, melyeket jóllehet nem hamisan tsináltak, de azért a' törvényben helyek nem lehet: minémű a' féle leveleknek mások, melyeket vagy Káptalanban, vagy Conventben, avagy pedig az Ország Itélő Mesteri előtt szoktak venni: Melly leveleket nem ok nélkül tett erőtlenné ez Ország Dekretoma; hanem ha azt a' levelet-is szűrin elő adhat-

X 3 tyák,

tyák, a' mellynek mását vették. Mert ez okon, ha az első levél, mellynek mását vették, jó móddal, és igazán költ; tehát a' mása-is jó lesz, és helyén kell hagyni. Itt pedig a' levél mása vétele az, mikor valami Privilegiumot ígéről ígére, és nem csak sonma szerént bé-írnak más levélbe. Annak okaért e' mostani szokásunk szerént, csak a' féle leveleknek mások jó, mellyeket avagy a' Király Tábláján a' peresék elő-adnak mására, avagy Octavakor kél, és az Ország Itélő Birái előtt egyik peres a' másikat szemtől szembe reá hja.

Avagy, mikor az atyafiak egymással meg-oloztoznak, avagy azt láttattyák-meg törvénnyel, mellyiket illesse az Ok-leveleknek tartások, és valamellyik atyafiu azon leveleknek másokat kívánnyá: Mert illik, és szükséges, hogy a' fő ok leveleket az Ország Itélő Birái jól meg-hánnyákvessék, jó módjával, és igazán költek-e, avagy álnokul, és tsalárdul szerzették, és ennek jól végére menvén, azután úgy kell petsét alá venni, és Privilegium módjára ki-adni, minden álnokság, és tsalárdság nélkül. Mert e' féle levelek másának mindenkoron helye, és ereje vagyon. A' Káptalanban, és Conventben-is, a' melly Privilegium leveleket parantsolattal kereftetnek-fel, és találak, a' felöl-is jó értelemben legyünk; mert a' felének mindenko-

denkoron helye vagyon: tsak hogy nem az Ok levélnek mását írják-ki a' Káptalanban, hanem ő magát az Ok-levelet; mert (a' mint meg-mondám) tsak ő magának a' másának az első Ok-levél nélkül ereje nem lehet.

XVI. TITULUS.

A' féle Privilegiumokról, mellyek e' tzikkellyel költék (hogy az így légyen, ezektől értettük-meg) És az ál-személyekről.

Továbbá, minden levél, és Privilegium akár melly Káptalanban, avagy Conventben költ légyen, a' mellyben e' tzikelyt irták (Mellynek, úgymond, vagy kinek ismeretiről minket ilyen ember tett bizonyosokká; és biztatott) erőtlen, sem mire kellő, a' törvényben-is nintsen semmi helye. Oka ez: mert a' ki ekképpen téfszen vallást; nem a' Káptalan, sem Convent előtt, hanem az előtt látszik, hogy vallást tett, ki a' Káptalant, avagy a' Conventet erről bizonyosá tette, és reá biztatta: úgy annyira, hogy nem a' Káptalan, sem a' Convent mondja, és írja maga felől, hogy ilyen ember vallást tett, és kötélt tsinált előttök; hanem amaz, a' ki híré tette, és értesekre adta, az mondotta bizonyosan nekik. A' ki pedig vallást a-

kar tenni, illik, hogy a' Káptalan, avagy pedig Convent azt nyilván személye szerént lássa, nevérol, nemzetéről, idejéről, sőt lakó helyéről-is meg-ismérje, hogy azon Káptalan, avagy Convent méltán, és nyilván annak jelen-voltát ő előtte valóba mondhasa, és mitsoda vallást tett legyen, szabadon meg-irhasa. Ezen kívül pedig valaki bizonyítására, és biztatására nem tartozik, nem-is adhat senkinek igaz, és törvény szerént való levelet, avagy jó Privilegiumot nem szerezhethet.

Noha találtnak némellyek, kik id-vefségekről, és tisztefségekről el-feleltkez-vén, gyakorta hamis ál-személyeket, kiket tettetésből arra rendelték, visznek a' Káptalan, vagy Convent eleibe; néha pedig még az Ország rendelt Birái, és Itélő Mesteri elejekbe-is, és magoknak hamisan való vallást tétetnek vélek, melly dologban mind-azáltal a' Káptalan, avagy Convent, avagy pedig az Ország Birái, kik e' féle személyeknek vallásokra, az álnokságot nem tudván, levelet, és Privilegiumot adnak, e' miatt semmit nem vétkeznek, mert ők nem a' hamis ál, és tettetett személyeket, hanem azokat, a' kiknek ő magokat nevezték, minden volta-képpen azoknak lenni-is ítélték. Más azért az, ha a' Káptalan, vagy Convent, vagy pedig az Ország Birái tudván, és szánt-szándékkal azt mivelnék, vagy

vala-

valamint hamis levelet szereznének. Ez okon, úgymint tsalárd, és hamis hitű emberek, méltán meg-büntethetnek. Ugy hogy a' Káptalan, vagy Convent petsétit vesztené-el; annak felette azok, kik a' Káptalanok, avagy Conventek között a' féle hamis levelek szerzésében, és petsétlésében jelen lettek volna, tiszteket, és káptalanságokat vesztenék-el. Az Ország rendelt Bírái pedig fejeken maradnának, és jószágokon, melly tulajdon tsak ö-magok személyét illetné, továbbá petséteknek, és tiszteiségeknek el-vesztésén. Annak felette, hogy a' tüzes petsétet süssék a' homlokokba, és ortzájokba a' féle Káptalanoknak, és Conventeknek, a' kik a' féle hamis levél tsinálásban részesek volnának, a' községes Dekretom-is tartya.

XVII. TITULUS.

Mitsoda jelekből ismérhetni-meg a' hamis leveléket?

A' Leveleknek hamis vóltok ismértetnek meg főképpen, a' ki-adásról, hogy hol költ, és melly napon iratott légyen a' Privilegium, és melly esztendőben: és lássák-meg a' petsétnek reá nyomását, avagy reá függését, és a' petsének kerekseget, és a' felső írását. Az Ok-levelekben pedig

X f

lássák-

lásák-meg, ha melly személynek nevét, vagy vezeték-nevét, vagy a' levélben való jószágának nevét ki-vakarták, vagy által vonatogatták volna: és ezeket szorgalmasan meg-látogatván, könnyen meg-tetstszik, a' leveleknek, és Ok-leveleknek igazán, vagy hamisan való szerzősek. A' Privilegiumoknak pedig, és az Ok-leveleknek, mellyek jó móddal, és igazán költök, még ha a' petsét romlott-is, és el-hullott volna-is, mindenkor erejek vagyon, és meg-tartják: tsak hogy a' petsétnek kerülete, és az irás benne jól meg-tessék; és meg-ismérjék. A' féle leveleknek hamisságok pedig, a' mellyeket a' fellyül meg-mondott ál-személyeknek vallásokra szerzettek, ebből igen meg-tetstszik, ha az, a' kinek nevében, és személyében e' féle vallás-tétel lett, a' levél szerzésének idejekor, nem ott a' hol szerzették, hanem másutt lenni magát jó bizonyossággal meg-bizonyíthattya. Mihelyt pedig valamelly Nemes ember meg-érti, hogy az ő nevében, és személyében valami vallást tettek, a' mint mondtam; azontúl annak a' vallás ellene mondjon, és meg-híja. Melly meg-hívás, és ellene mondas mindenkor, és mindenütt meg-lehet, bizonyos, és hihető helyen, valamikor e' féle hamisságot meg-érthet, és annak végere mehet. E' féle tsalárd álnok leveleknek tsinálását-is be-foglalja pedig a' renddel

del meg-irt hitlenségnek nótája, melly iratott a' hamis leveleknek bé-mondása felől.

XVIII. TITULUS.

E' Dekretum Második Részének nevezetes tziikkelyéről: És először Törvényre való hivatalról.

Mivelhogy eddig egynéhány fő, és emlékezetre való dologról szólnánk: vegyük elő immáron az el-kezdett írásnak, e' Dekretom Második Könyvének tulajdon Tziikkelyit. Holott elsőbben is a' pereknek kezdetéről, az-az: a' törvényre való Hivatalról akarok szólnani. A' Törvényre való hivatal azért semmi nem egyéb, hanem a' rendelt Bírónak valaki által, más ellen tett panaszfoglalásért, azon Bírónak eleibe, törvényre való hívása. A' törvényre való hivatalnak pedig, e' mostani időben sok ága, folyási, és tulajdonsági vannak.

Mert némelly hivatalok, az az:

Evocatiok,

Sunt Simples, az az: csak köz, és szokott hivatal.

Peremptoriales, az az: haladék nélkül valók, hogy többször nem hí, vagy még, vagy nem, de törvényt mondanak.

Insinuationales, az az: meg-magyarázók, és bizonyossá tévők, miért hogy meg-jelentik,

lentik, az előtt mint volt a' törvény alapattya.

Admonitoriae, Intő, vagy kénáló hivatalok.

Introductoriales, Be-vivést, avagy Iktatást kívánók.

Reambulatoriae, Határ-járást kívánók.

Ez okaért minden féle pert a' mellyet inditnak, akár valami jószág felől, akár zálogos jószág felől, akár leány-negyedről, akár jegy-ruháról, és menyeközői ajándék felől, adósságról, végezés felől, osztózatlan aryaftak között való osztásról, és új ítélet felől; mikor vagy a' Fel-peres, vagy az Al-peres kéri, és kívánnya, hogy dolgot újítsa, csak ugyan köz szokott magyarázat nélkül való hivatal után-is, ugyan olyan rövid mód szerént kell elő-venni, mint a' meg-magyarázó hivattal kezdett pereket. De egyéb perek, mellyek kinalásból, vagy magyarázat nélkül való hivatalból, vagy iktatásból, avagy jószágnak vizsgál-vételeből, vagy határ-járásból, indulnak, négy Octávan szoktak el-végeződni. Ha valakit meg-int az ő maga kötefe szerént valamelly pernek oltalmazása mellé, vagy Ok-leveleknek ki-adására, mellyek ne talán valakinél el-rejtetvén, és eltitkoltatván volnának, akár minémű hivattal hinák-is törvényre, a' féle hivatal mindenkor csak egy terminuson, az az egy Octávan

Octáván (mikor a' derék dolgot elő vészik) véghez szokott menni.

A' bizonyosá tévő hivatalt pedig, a' kár-minémü hatalomért való legyen, mellyben idő-mulás még nem tölt, mindenkoron az ő módja szerént meg-szokták itélni. Még a' hosszú perekben-is a' bizonyosá tévő hivattal harmadszor-is el-járhatnak, melly háromszor ki-kiáltott törvény helyet léfzen.

XIX. TITULUS.

Miképpen, és kik által kell a' Hivataloknak lenni?

Továbbá minden Hivatalnak, Király embere, avagy Nádor-Ispányé által, avagy valamely hiteles helynek embere által kell meg-lenni: akár örökös jószágáról, akár zálogosáról, avagy tisztekről, a' kit reá kell hini. Tiszteiről pedig tsak akkor hihatni, mikor az ő tiszteken valami hatalmok estek: Mert ha jószág felől, avagy egyéb dologból perelnek valakivel, nem engedtetik-meg, hogy e' féle tisztekről híják reá őket.

A' Király emberének pedig, és Nádor-Ispánénak, ki hivatalt, iktatást, határ-járást, sőt másodszor-való iktatást, és minden törvény szerént való executiót téfzen, az az

a'

a' törvényben, melyet néki hagytak, eljár; abban a' Vármegyében, a' melyben az executio leszén, mindentől kívántatik, és szükség, hogy nemes öröksége legyen. Mert ha nem leszén nemes öröksége, executiót nem tehet; hanemha Király Udvarából, avagy az Országtól rendeltetett Biráitól leszén az executióra választva, és botsátva. Mert e' formán kit botsátnak, minden Nemes ember, sőt még a' kinek nemessége nintsen-is (mindazáltal ha ez, kinek még nemessége nints, Király Udvarában Iró-Deák, avagy Notárius) mindennemű executióban el-járhat. Miért hogy régenten a' Király szolgáit, és vitézlő 's egyéb Udvarbelieket botsáttak-ki az executiora, főképpen a' jószágoknak iktatásokra.

XX. TITULUS.

Személy Jzerént, avagy szemtől szembe való Idézésről, Meg-kinálásról, es Tílalomról.

De itt azt-is vegyük észünkbe, hogyha valamelly Ur, vagy Nemes ember az Országnak közönséges gyűlése alatt, akár Octávan, akár Rövid törvényben, más embert, ki ugyan azon gyűlésre jött volna, vagy meg-ölne, vagdalna, akár verne, avagy tisztessége ellen szóllana, avagy gyalá-

gyalázatos szókkal illetne, melly miatt jó hírében nevében meg-kezdene fogytakozni; tehát azt mindjára személye szerént mind Káptalan, mind Conventbéli ember nélkül, csak Király Udvarából egy Író-deák, avagy Notárius, a' kit a' rendelt Bírák, akár azoknak egyike arra választ, a' meg-bántott félnek panaszja, és kívánsága szerént, személye szerént elejekbe szolihattya, és idézheti.

Annak felette, ha ki más ember jószágát, és örökségét zálogosúl birja, és valamely rendelt Bíró előtt, az, a' ki zálogba vetette neki a' jószágot, avagy az, a' kit törvény szerént illetne annak a' zálogba vetet jószágnak meg-váltása, ha csak nyilván való Procuratora által találtatott-meg, hogy pénzt fel-vegye, és a' jószágot, és örökséget meg-eressze; mindenkor meg-kinálhattyak. És a' kinált ember, a' meg-kinálásnak harmad napjára, avagy (ha akarja) azon napon-is tartozik amannak meg-felelni: De úgy, hogy ha a' Fel-peres a' zálogos levélnek mását a' Bíró előtt akkor elő adhattya. Mert ha elő nem adhattya, a' kinált ember sem tartozik azon úton mindjára meg-felelni: hanem a' Fel-peresnek, Király, avagy Nádor-Ispán, és valamely hiteles helynek emberi által kellek mind a' meg-kinálást, 's mind pedig a' reá hívást végbe vinni. És e' féle kinálás nem
csak

tsak a' zálogos dologban; de még az örökös jószág dolgában-is a' személy szerént való tilalom, mindenkor, és mindenütt, ez Ország Birái előtt meg-lehet: Tsak hogy a' tiltó, és meg-tiltott fél-is a' Birák előtt személy szerént, és nem a' Prókátorok által, jelen legyen. Mert egyéb képpen a' személy szerént való tilalomnak helye nincsen, melly kiváltképpen valami jószágnak méltatlan tartásáért szokott lenni: és aunyi, sőt nagyobb ereje vagyon, hogy sem mint a' meg-magyarázással-való reá hivatalnak. Mert a' meg-tiltásnak harmad napján, a' meg-tiltott fél tartozik meg-felelni. Ha pedig meg-nem akar felelni; noha mindjárást fejen, avagy egyéb sententziáján nem marad; mindazáltal, ha a' meg-tiltó félt egy egész esztendőnek forgása alatt reá nem hivattya; vagy pedig ha hivattya-is, mindazonáltal hogy méltatlan bírta, és bírja a' jószágot, melly felől a' tilalmot tette volt, a' Bíró által végére meüvén el-éri rajta: tsak hamar azon képpen, mint szintén az insinuationnal, úgymint a' meg-magyarázással való kezdetett perben (a' személyeknek állapottyok szerént) vagy fejen, vagy feje váltságán marad a' meg-tiltott fél. A' hol pedig a' tiltó a' feleletnek napján, minden Ok-leveleivel, e' peres jószághoz illendökkel, a' Bíró előtt készen nem léfzen, és elő nem áll; tehát akkor, a' meg-tiltott ellen,

len, és a' Bíró ellen, a' Király Székin hat Girán maraszttyák. És ha továbbá-is perelni akar, a' hat Girán való maradtságot, és birságot le-téven, más folyással el-kezdheti a' pert: De ez akkor vagyon, mikor a' meg-tiltott fél a' fellyül meg-mondott napon törvényre elő-áll, és a' tilalomra, készen, minden haladék nélkül mindgyárt megfelel. Ha pedig a' meg-tiltott fél, avagy az Al-peres levélbéli bizonyyságát a' Szék színe eleibe hozván meg-bizonyíthatta, hogy azt a' jószágot, melly felől a' személy szerént való tilalom lett, jó módjával, és igaz úton bírja; tehát akkor a' Fel-peres avagy ítélő fél mindjárt a' jószágnak köz bötsüjén marad. Ha pedig a' meg-tiltott Al-peres a' meg-mondott harmad napra meg-nem felel, és a' Fel-perest egy esztendőnek forgása alatt a' szemtől szembe való tilalomért törvényre nem hívja; tehát a' tiltó fél esztendő múlva azon meg-tiltott Al-perest leg-először köz hivatallal, másodszor pedig törvény úttya szerént meg-magyarázván, és eszébe juttatván, mi tsoda per forgott volna köztök, törvényre szólíthattya, és intheti. Mivelhogy pedig a' meg-tiltott fél, úgymint az Al-peres, sem meg-nem akart a' tiltónak felelni, sem reá nem idéztette esztendő által, és ez okon az ő ellene való tilalmát erejében hagyta, és fejére nevelte; annak okáért a' törvény-tételkor fején, avagy feje váltságán marad

Y

ezért

ezért a' tselekedetért, ha a' tilalom a' jószágnak hatalommal való foglalásáért, vagy méltatlan való tartásáért volt: és ha a' Felperes elégendőképpen meg-bizonyithattya, hogy az a' peres jószág ötöt illette, és ő nekie vagyon jó igazsága hozzája.

XXI. TITULUS.

*A' Káptalannak, és Conventnek bizony-
ságiról, kiket az executionnak el-já-
rására ki-botsátnak.*

Továbbá ezt-is vegyük észünkbe: hogy az Evocatiót, avagy a' Király Udvarába törvényre való hívást, a' jószágba, és örökségbe való iktatást, meg másodszor való bé-iktatást, határ-jarást, meg-kinálást, és egyébféle törvény szerént való executioknak véghez való vitelet, a' Király, avagy a' Nádor-Ispán embere viszi végbe: de a' Káptalannak, vagy Conventnek bizonyosságával, az az: a' Király emberével, a' Convent emberének kell lenni; olyannak pedig, ki abból a' Conventből való, melly abban a' Vármegyében vagyon, a' hol az executionak kell meg- lenni. Ha pedig abban a' Vármegyében sem Káptalan, sem Convent nintsen; tehát más hiteles szomszédos helynek bizonyosságával kell végbe vinni. Mert ha valaki így nem exequaltat, annak peri leszáll, mellynek utána a' Fel-peresnek (ha akar-

akarja) újlag kell kezdeni, és indítani a' pert: Egynéhány Káptalanoknak bizonyoságát ki-vévén, úgymint: Fejérvárit, Budait, Bosznait, és a' Székes-Fejérvári keresztes Conventeket, kik minden executioban egész Magyar Országban, és ahhoz való tartományoknak méltóságoson eljárhatnak. Szokott vallásokat hatalomról valókat, egyéb közelb. való Káptalanok, és Conventek bizonyosági által is minden helyen exequaltathatni.

XXII. TITULUS.

Annak büntetéséről, a' ki Király embere, és egyszer 's mind azon egy dologban Procurátornak-is találhatik lenni.

Ezt pedig tudnunk kell, hogy a' Király embere, vagy Nádor-Ispáné, azon egy dologban (mellyben valakit törvényre szólított, avagy egyéb executiot tett) Procurator, avagy hogy mellette szólló, nem lehet. Mert ha valaki Királynak embere, avagy Nádor-Ispáné, és Prókátor-is ugyan azon egy dologban, és perben találhatik lenni, az ellen, a' ki ellen a' Prókátor ágnak tisztit viseli, avagy viselte, mindjáraft díján marad. Oka ez: mert a' Király embere, vagy Nádor-Ispáné, avagy akár melly hiteles helyről való ember-is, úgy mint Káptalan, avagy Convent embere a' bizonyosság mellett olyan,

Y 2 /

mint

mint egy Bíró, és a' fő Bírájának képét, és személyét viseli, és annak tartatik, tudni illik: a' ki ötet az executióra ki-botsátotta. A' Prókátor pedig olyan, mint egy Fel-peres. Mert ő forgattya a' pert, és felel-is reá: és így nyilván ki-tetszik, hogy Bíró-is, és Fel-peres-is. Senki pediglen ugyan azon egy dologban Peres, és Bíró nem lehet, és lenni sem engedik. Ez okáért méltán díján marad, és díján változik az olyan ember.

XXIII. TITULUS.

Annak büntetéséről, ki meg-holt embert, avagy neveletlen gyermeket, törvényre idéztet: Avagy Nemes embert bágy a' törvényre elő állatni.

Ezt sem kell el-felejtenuünk, hogy ha valamelly peres, és törvénykező ember valamelly Nemes embert, ki immár meg-is holt volna, és e' világból ki-is múlt-volna, maga ellen törvényre hivat, és idéztet; avagy valamelly Zászlós, és Nagyságos Urának, avagy az Országbeli jószágos Nemes embereknek szolgálait, igaz Nemes embernek nevét kik viselnek, és a' szerént élnek, az evocationak, avagy reá hívásnak idején, Udvarbéli szolgálait az ő Urának hagyja, hogy törvényre elő állassa; avagy másképpen-is tör-

törvényre elő hozatna, és állatna: avagy valamely neveletlen gyermeket, ki még törvény szerént való idejét el-nem érte volna, valami hatalom dolga felől törvényre hivatatna; tehát az a' fel-peres mind a' megholt Nemes ember ellen, mind pedig a' neveletlen idejű gyermek ellen, 's mind pedig e' féle Udvarbéli Nemes rend, és szolgák ellen, e' tselekedetiért ötven ötven Girán, holt díjak szerént valón marad-el, és a'val büntetődik-meg.

Mert a' Nemes embereket a' törvényre szólítani, és reá kell hinni 's idézni, és nem elő állatni a' törvényre. Mert a' Szék színeire való elő állatás csak a' parasztokhoz, és a' falusiakhoz; és jobbágy renden való emberekhez, és olly szolgákhoz illik, kik még nem Nemes emberek: kiket az ő saját földes Urok, és nem a' tiszt-tartok tartoznak a' Bíró eleibe törvényre elő vinni, és elő állatni.

XXIV. TITULUS.

A' Kínálásról, mikor zálogba vetett jószágot akarnak meg-váltani, avagy a' jegy-rubát meg-adni: És ebből mitsoda büntetés következik?

Hogy valaki pénzét fel-vegye, és a' zálogos jószágot meg-eressze, avagy hogy

a' jegy-ruhát fel-vegye, és menyekézői ajándékot, akár a' leány-negyedet is; avagy egyéb féle dolog lévén, s' a' t. A' kínálásnak személy szerént kell meg-lenni: ha a' fel-peres az al-perest, a' kit meg-kell kínálni, személye szerént meg-találhattya. Ha pedig személy szerént nem találhattya, lakó házatól, avagy szokott lakó udvarhelyétől is meg-lehet.

De a' Hivatalnak a' kínálás után nem személy szerént, hanem a' kínálnak, vagy saját, vagy zálogos jószágból kell lenni, olyanból, mellyben ember lakik, hogy a' törvényre való hivatal az al-peresnek tudtára lehessen. Ha pedig jobbágya nintsen, hogy onnat hihatnák; tehát nemes udvarházától, vagy szokott lakó helyéből is, mind a' kínálás, mind pedig a' hivatal meg-lehet. Ha pedig jobbágya, bár tsak egy, avagy több léfzen is; abból kell a' hivatalnak lenni. Mert ezen kívül ha személye szerént avagy lakó házatól híják a' jobbágyos Nemes embert, avagy Afiszonyt törvényre; a' fel-peres, az al-peresnek díján marad.

Itt pedig ezt-is tudnunk kell, hogy ha valamelly Nemes embert, avagy Nemes afiszonyt meg kínálnak, hogy pénzt fel-vegye, és a' zálogos jószágbéli részeket meg-eressze; avagy hogy jegy-ruháját, akár ajándék marháját fel-vegye, és viszsza adja, és eressze a' meg-holt urának jószágát, annak kezébe,

zébe, kit törvény szerént illetne; azok pedig a' meg-kínálásnak idején e' pénzt fel-venni nem akarnak, és a' jószágot-is meg-nem botsátanak, mellyért rea hittak volna őket, és ők a' hagyott napra, úgymint octavára, avagy a' brevis szerént való rövid törvényre elő-jönni, avagy Prókátorok által elő-állani nem akarnának; tehát több terminust, és törvény napját nem várván, a' Fel-peresnek e' fele jószágot minden pénz-beli fizetés nélkül a' Bíró kezébe szolgáltatssa, és meg-adja: És amaz Al-peresek, ha a' jószághoz valami közök vagyon, ennek-utánna a' jószágnak birtokán kívül lévén, úgy keressék, és fűssák. Sőt a' fele usorás, ki pénzt fel-venni, és a' zálogos jószágot nem akarta meg-botsátani; a' mi közönséges Dekretomunknak erejéből, annak-felette ottan annyi somma pénzen marad a' fel-peres ellen, a' mennyiben a' jószág zálogba volt nála. De ezt úgy lenni így értsed, ha azon ember kínálta-meg, és rea-is azon hitta, a' ki a' jószágot zálogba vetette volt; avagy annak a' fia, avagy atyája kínálta-meg, kire tudni-illik a' zálogos jószágnak szállása néz, és rea maradhatott volna. Mert ha a' szomszédok, és határosok kezdenek valakit meg-kínálni, és rea híni; tehát a' fellyül meg-mondott büntetésen nem szokott az Al-peres el-maradni. Az aszfzonyi-állatot pedig, ha az ő jegy-

ruhájával, és ajándékával meg-kinállyák, és a' meg-mondott mód szerént reá híják, noha elő-jó, meg-is felel, de azért a' pert külömb-külobb színes fogásokkal egyik terminusról a' másikra vontattya, csak hogy azonban a' jószágának hasznát vehesse: ha osztán akkorra az ő feletit jó módjával meg-nem bizonyithattya; tehát mind jegy-ruháját, és ajándékát-is álnoki, és tétovázó feleleti miatt (mint hogy sok alszszonyi-állatot értek-meg ebben, e' fele idő-vesztő fogásokkal az árva jószágát tellyefséggel el-hagyták pusztulni) mindenestől el-veszti. És a' Fel-peresnek e' fele jószágot, minden jegy-ruhája fizetés nélkül, tartozik a' Bíró, hogy megadassa, és kezébe botsáttassa.

XXV. TITULUS.

A' Hivatalban ime Tzikkely (Litis pendencia) az az: hogy köztök a' per még fenn áll, az mit használlyon?

Továbbá, a' Hivatalnak e' Tzikkelyéről (hogy úgymond, e' két fél között minémü per függ, avagy fenn áll, az ellene nem álván) Ezt kell ertenünk, hogy ha valaki a' patvart el-akarja távoztatni, hogy rajta el-ne maradjon: melly patvar néha abból szokott lenni, hogy két úton keres ember valamit, sőt néha hogy egy emberrel
sok

sok külömb-külobb-féle dolgai vagynak embernek, és pereit, ez okáért e' Tzikkelyt hozzá szokták az evocatióban tenni; hogy a' Fel-peresen; az Al-perestől valami dolgokban, a' mellyek felől immár az előtt perben vagynak, a' pernek kellő közepette hatalomság ne essék; és nyilván ne kellefsék vele perleni, és a' miatt az előbbi pert is nyilván ellene indítani; mert így az első per indulattyának, és folyásának valahogy a' nyilván való rea hivatal fogyatkozására, és kárára lenne, avagy érette a' Fel-perest kezdenék marasztalni, és bírságotlani, avagy vizontag nyavalyát szerzeni. Ezt a' Tzikkelyt pedig szokták az első hivatalba beírni. Mert a' másodikban, és harmadikban nem szükség, hogy beírják, miért hogy immár a' per-folyásában vagyon.

XXVI. TITULUS.

Három dolgot szükség a' Hivatalban nyilván meg-jelenteni.

Minden hivatalban, és a' felügyelők megmagyarazattyában, avagy írásában, kiváltképpen hatalom dolgában, három dolgot kell nyilván, és tisztán meg-jelenteni. Először: a' személyt, melly által tétetik a' panas, és azt, ki ellen indittya a' pert. Másodszor: az időt, és mikor volt az, mikor

Y 5

vala-

valaki másnak kárt tett, és bosszút, hatalmat tselekedett rajta. Harmadszor, a helyt, hol volt, és melly Vármegyében, holott tudni-illik e' féle kár, bosszú, és hatalom esett. Ha pedig valamelly jószágnak el-foglalása miatt támad olly per; szükség, hogy az el-foglalt részt jól meg-nevezzék, és a' fellyül meg-irt három tanúság szerént nyilván meg-irják. Mert ha e' féle okokat, és könnyű-álló dolgokat el-hagynak, a' rendelt Bíró a' két fél között igaz és illendő törvényt nem szolgál-tathat: kiváltképpen ha a' dolog a' peresek feleleti szerént szokott köz-vallatásra, és bizonyosságra megyen, és arra való ki-botsátásra: melly vallóknak, és bizonyosságoknak bevételek felől, hogy a' relatoria írásban kell mind az időnek bizonyos volta, a' helynek, és a' Vármegyének meg-írása, és a' meg-esett tselekedetnek bizonyos rendi, mint, és hogy-hogy lett legyen, s' mind pedig az el-foglalt jószág mennyi, és mitsodás lett legyen, minden időben felette igen szükséges.

XXVII. TITULUS.

Mi legyen a' köz. vallatás: És hány dolgot foglallyon-bé?

Továbbá ezt-is értsük-meg, hogy a' köz vallatás ez, mikor a' két Peres feleleti szerént

szerént a' Bíró előtt olly homályos dolog forog, melyet a' bizonyságoknak vallásokból érthetnek-meg bizonyosan; melly dolgot annak a' helynek, a' hol a' hatalom esett; határos szomszédival, és mellette, a' vagy azon Vármegyebéli Nemeseikkel, és azon Vármegye Székin, a' hol a' jószág vagyon, meg-kell valóba bizonyítani: hanemha valami módon jószág, avagy földnek el-foglalásáról vagyon a' per. Mert olly dologban nem mindenkor a' Szék színen, hanem a' peres földön szokott gyakortább a' bizonyítás végbe menni. Hogy pedig minden köz vallatás jól, és igaz módjával lehessen-meg, ebben öt környül-álló dolgot kell meg-tartani: tudni-illik, a' Szabadságot, Időt, Módot, Allapotot, és a' Hit le-tételt.

Elsőbben (mondám) a' Szabadságot, hogy minden tanú szabadon, és félelem nélkül, jó akarattya szerént, és nem erővel való kételenítésből; hanem csak törvény szerént való kérdésből vallyam az igazat: Hogy a' fegyvertől való félelem miatt a' törvénynek igazsága ne láttassék el-halgtatni.

Másodszor, kívántatik az Idő: hogy a' tanú annyi idős legyen, hogy a' meg-lelt dolgokról, a' mellyekről kérdik, meg- emlé-kezzék, és eszébe jusson. Mert némelly köz vallatásban olvastam; sőt nem csak olvastam; hanem ugyan láttam-is, hogy némelye-

mellyeket adománnyal, és kedvért arra hajtottak, hogy mikor tizenhat, avagy legfeljebb húsz esztendősek meg-nem volnának, közel huszon-öt esztendő előtt lett dolgokról oly vakmerőképpen vallottak, mintha ugyan ott voltak volna. Mivelhogy pedig az Ország Birái eleiből e féle vallókat személyek szerént elő nem szoktak hozni; hanem vagy a Király, vagy Nádor-Ispán, vagy Káptalan, avagy Convent emberét szokták az ilyen vallatásra ki-vinni. Ennek okáért szorgalmatosan látsák-meg a bizonyságoknak idejét, és vigyázzanak az időre, mikoron lett legyen a dolog, a mellyről vallatnak, mellyről tartoznak a Birónak igaz relatoriát, és levelet írni.

Harmadszor, kívántatik a' dolognak Mődgya: hogy a' valló a' meg-lelt dolognak, a' mellyről kérdezik, módjáról, mint s' hogy lett, nyilván, és világosan valljon: és hogy ha látásból, avagy hallomásból tudja a' dolgot, és annak mivoltát? Avagy netalán annak szájából hallotta, a' ki azt a' dolgot (melly felől a' veszekedés vagyon) tselekedte: Mert csak a' tiszta hallomásnak nintsen ereje, nem-is szokták, sőt nem-is tartoznak helyt neki adni: De a' szívem fáj rajta, hogy e' mostani időben (holott a' hamisság ilyen igen bővelkedik, és a' kereszteni szeretet nem csak meg-hidegült, hanem ugyan ki-alutt az embereknek szivekből)

ből) fok vallók nem olly renddel, és mód-
dal beszélik-meg a' dolgot, a' mint ők tud-
ják, és értik; hanem a' Fel-peresnek, avagy
Al-peresnek kedves akarattya szerént, a' ki
tudni-illik őket hitta, lelkek-ismereti ellen-is
hamissan vallanak, mellyben egynéhányat
ugyan meg-tapasztaltam.

Negyedszer, meg-kell érteni a' tanúk-
nak állapottyokat, tudni-illik: hogyha az,
kit bizonyásznak bé-akarnak venni, nemes,
avagy paraszt ember legyen. Mert a' paraszt-
toknak bizonyságok, nemes ember ellen
semmit nem használ (az Ispánokat, és Tiszt-
tartókat ki-vévén, kik a' Pap Urak, és Sza-
bad Zászlós Urak, avagy egyéb ez Ország-
béli Nemesek személyekben a' szomszéd-
ságban tisztet viselnek, kiket a' régi szokás
szerént ennyi részben Nemesek gyanánt
illik bé-venni) Hanem ha a' pernek mivol-
ta, és érdeme kívánván azt, a' Bíró nyil-
ván való szóval iratná oda, és nevezetesen
meg hagyná, hogy nemessel, és paraszttal
egyaránt bizonyítsanak. De ez igen ritkán
esik, és tsak úgy szokták meg-engedni, ha
mind a' két fél reá enged. Mert a' paraszt
köfséget adománnyal, félelemmel-is fokkal
hamarebb el-állathatták az igazság mellől,
hogy nem mint a' Nemeseket. Es máské-
pen-is helytelennek, és illetlennek látszik,
a' Nemes embert, úgymint fellyebb való
személyt, paraszt ember bizonyásával fe-
jére

jére itélni, és halálra sententziázni. A' mint e' mi Országunknak e' dologról való régi, és ditséretes szokását, a' Birák, és a' Prókátorok nyilván tudják, és jól értik.

Ötödször, és utólszor, kívántatik a' Hit, az az: hogy a' tanúk meg-esküdgyenek: melly hitles jöllehet első dolog volna, mikor a' bizonysgot bé-vefzik, és arról kell vala szóllanunk a' fellyül meg-mondott környül-álló dolgok között: de miért hogy ez a' rend-tartás igen köz dolog, és minden érti, 's a' Birák-is a' vallató levélben ugyan meg-szokták irni, hogy hittel kérdezték-meg a' Vallókat: És e' féle köz vallatást az után is hitek szerént szokták meg-irni, és végbe vinni: a' mint ide alább jobban meg-irjuk, mellyért irtam végül.

XXVIII. TITULUS.

Miképpen kell meg-kérdezni a' bizonysgokat, és Tanúkat a' köz vallatásban: És azoknak büntetésekről, a' kiket bizonysgul bírnak, és nem akarnak el-jöni.

Szükség azért, hogy minden tanú, minek elötte meg-vallaná, azon meg-esküdgyék, hogy ő minden félelmet, gyölölséget, engedelmet, kedvet, szeretetet, és jutalmat fél felé tévén, avagy hátra hagyván, az igazságot el-nem titkollja, a' hamiságot igaznak
nem

nem mondja, az igazat meg-nem hamisítja; hanem a' mint az a' dolog, a' melyről kérdik, és néki tudtára vagyoni, avagy nála bizonyos, igazán meg-mondja. Es hogy valaki e' féle bizonyosság-tételről, és igazságnak meg-vallásáról, valami módon, a' más félnek kedvéért, vagy ajándékaért, vagy tőle való félelméért, vagy arra való gyűlölségeért, magát meg-ne vonhassa, és el-ne rejthesse; a' mi közönséges Dekretumoknak erejével, és régi szokásunk szerént, melly sok időtől fogva szokott meg-tartatni, a' Vármegyének Ispánnját, avagy Vice-Ispánnját, hol a' köz kérdezkedés, és tudomány meg-értetik, és a' Tanúk meg-halgattatnak, a' rendelt Bírónak ítelt levelével, avagy pedig más parantsolat levéllel, melly csak a' dologról szóljon, róla meg-találván, a' Vármegyében való minden Nemességet tizenhat Gira birság alatt, minden Girát négy-négy forinttra tudván, azon Vármegye Ispánnya; avagy Vice-Ispánnya egybe híjon, és gyűjtsön a' bizonyításra, és köz vallatásra, tellyes hatalma arra lévén: A' kik pedig meg-intetvén, és felőle meg-találtatván volnának, de meg-is e' vallatásra elő nem jönének, és engedetleneknek találtatnának, az igaznak meg- vizsgálására, meg-vallani nem akarnának; ez okon tizenhat nehéz Girát minden engedelem nélkül szabadon meg-veheszen.

XXIX. TITULUS.

Hogy a' Tanúknak neveket a' Relatóriákba két okból szokták beírni.

A' Tanúknak pedig neveket, és vezetékeket, és ki ő közzülök szomszéd, és ki határos, avagy azon tartománybéli legyen, a' Káptalan, avagy Conventnek Relatoria levelében, melly a' köz vallatásról szokott kelni, mindenkor belé kell írni, két okokért.

Először, Mert két, avagy három szomszédnak, és határosnak vallása, és bizonyossága a' törvényben többet használ, és többet nyom, hogy nem mint a' tartománybéli hűsz Nemes ember vallása: Kik mivel hogy közel laknak, sokkal igazabban, és jobban lehetnek bizonyosok a' pernek érdeméről, és a' meglett dolognak rendiről, hogy nem mint a' tartománybéli Nemesek.

Másodszor, Hogy a' Tanúknak neveket, és egyetembe bizonyosság-tételeket megnevezvén, és ki-iratván; minden peresek, ellenek valószavokat, fogásokat, magok ügyeknek hasznosokat, méltán, és szerinszerzte forgathassanak, és ellenek mondhatssanak azoknak, kik ellen mondani akarnak; úgy mint, hogy azok a' Tanúk, vagy hitiszergettek volnának, avagy az előtt-is hamis tanúknak találtattak volna, avagy hogy gonosz

nosz hirben névben forognának, avagy hogy idejek még arra való nem volna, hogy bizonyyságot tehetnének. Kiváltképpen hogy némelly hamis tanú, ki valamelly tanú-bizonyság tételben (a' mint gyakorta meg-szokott esni) hamissat vall, büntetetlen nem maradjon. Mert a' Böltsnek mondása szerént is: A' hamis tanú büntetetlen nem marad. Mert ez mind az Isten ellen nagyot vét, az ő igazságát el-tagadván; mind az ő felebaráttját-is meg-károsítja, holott hamis tanú-bizonyság tételével meg-tsalja.

XXX. TITULUS.

A' Hiti-szegetteknék büntetésekről, kiket Lúdasoknak nevezünk.

Méltó azért, hogy az Istennek, és embereknek törvények szerént minden hiti-szegettet, és hamis tanút (kit mi közönséges névvel *Aucarium*, az az: magyarul *Lúdasnak* mondunk) keményen meg-büntessenek. Mert mikor reá bizonyították, hogy hamis tanú-bizonyság tétellel fertőztette magát, mindemiémű jószágát, és akár mi néven neveztetett örökségit, és ingó-bingó javait, akár melly helyen, a' mellyen volnának, el-veszti. Sőt azokat kezéből kifoglalják, és mind örökké a' nélkül kell lenni: és nem csak azokat idegenítik-el tőle;

Z

ha-

hanem maga személye-is (mind tisztessége vesztett) olly gyalázattal illetettség, hogy az egyéb keresztyények között mint egy számkivétel, és külön rekesztetett, külömbkülömb színű posztóból csinált ruhába öltöztettség, kender madzaggal övedtztettség, mezit-láb, és hajadon fővel kényszeritettség mindenkor járni.

A' törvényben pedig ő senkivel nem perelhet, ő vele pedig minden szabadon perelhet. Ezen a' büntetésen azt értsed, mikor a' Sz. Korona birodalma ellen, avagy a' mi Fejedelmünk ellen vétkeznek. Mert a' Fel-peres ellen csak díján, avagy feje váltóságán, úgymint két-füz forinton szokott a' hiti-szegett hamis tanú el-maradni.

Holott tudnunk kell, hogy az ember két képpen esik abba, hogy hiti hamis legyen. Először: az esküvéssel való fogadásnak meg-törésével: mikor tudni-illik valaki valamit másnak fogad, hogy az ő hitire be-tellegesíti, vagy oda adja, és meg-tselekeszi; azután e' fogadását által hágja, vagy meg-nem állja. Ez illyen ügyben a' meg-mondott gyalázatba nem mindenkor esik az ember, jószágát-is el-nem veszti. Mert betegsége miatt, vagy az útnak veszedelmes volta miatt, vagy az időnek háború volta miatt, hogy nem lehetett, mentsége lehet arról gyakorta. De azért ugyan tartozik, hogy azután-is beszédét meg-tökélle,
és

és fogadását hogy bé-tellyesítse, nygyan reá is kell kényszeríteni.

Másodszor: Hamis hitűnek mondatik az, ki a' hamis hazugságot tudván hamissat erősíti, és reá meg-esküszik, és hamissan vall, más igazságának nyilván-való veszedelmére, kárára, és romlására. És ekképpen büntetődnek-meg a' hiti-szegett és hamis tanúk mindenkor.

XXXI. TITULUS.

Hogy a' köz vallatást másodszor a' törvény meg-nem engedi.

Vigyázni kell pedig, hogy mikor a' törvény a' köz vallatásra mind a' két fél egyszer ki-erészttette, és azt úgy végbe vihetze, hogy valami nyilván való bántódása, és haladékja azt félbe nem szakasztotta, melly miatt valamelly fél elegendőképpett nem bizonyíthatott volna; tehát másodszor, ha valamellyik fél kívánná külön, hogy azon köz vallatásra ki-botsátság, néki meg-ne engedtesék: A' mint hogy némellyek külömb-külob-féle agyaskodó ellen-vetésekkel, és szin alatt való fogásokkal azt vitatják, hogy a' ki-botsátás többször-is meg-lehet. De a' köz bizonyításnak több tulajdonságiról, és miképpen szokták légyen meg-háborítani, a' derék Dekretomokban nyilván, és világos irás van felöle.

Z 2

XXXII.

XXXII. TITULUS.

*A' köz vallatás után, és' előtte-is a'
Pereseknek, kik az előtt-is perlettenek,
mikeppén itélnek hitet?*

Továbbá ezt-is tudnunk kell, hogy minden köz vallatás után hitet itélnek, és abban végeződik. Mert ha a' Fel-peres az ő igyekezetit, és keresetit elegendő bizonyságokkal, úgymint hat szomszéddal, meg hat határossal, és tizenkét tartománybéli Nemessel meg-bizonyítandja, avagy ha szintén számosan annyi szomszédot, és határoft egybe nem szerezhetne-is; mindazonáltal ezt a' fogytakozást bé-telYESITHETI, ezen tartománybéli Nemeseknek tanú-bizonySÁG tételekkel: és ha az Al-peres elegendő bizonySÁgot nem hozhat, avagy ha valami keveset bizonyított-is; tehát a' Fel-peres az Al-peresnek fejére ötvened magával, Nemes személyekkel, az önmön maga díja szerént esküszik. Ha pedig mind a' két fél az ő dolgát jó módon meg-bizonyithattya; tehát a' Fel-peres valamennyi vallató levelet adhatott volt-elő akkor a' törvényben (arról, hogy a' köz tudományra mikor botsátották ki őket) annak száma, és ereje szerént vetnek az Al-peresnek hitet, tudni-illik: három vallató levél ellen, az Al-peres ötvened magával; kettő ellen huszon-ötöd magával; tsak egy ellen, tizenkettöd magával esküszik,

szik, nemes emberekkel, és úgy menti-meg magát a' Fel-peresnek keresetitől.

Ha pedig az Al-peres jobb móddal bizonyíthatott, és a' bizonyság jobban szolgál néki, hogy nem mint a' Fel-peresnek; mindazáltal a' Fel-peres-is bizonyított ugyan valamit; tehát akkor az Al-peres, három vallató levélnek ereje szerént, huszon-ötöd magával; két vallató levélnek ereje ellen tizenkettőd magával; egy ellen hatod magával nemes személyekkel tegye-le hitit, és a' Fel-peresnek keresetitől úgy mentse-meg magát. Hogyha pedig a' Fel-peres az ő keresetihez képest ugyan semmit nem bizonyíthatott, avagy ne talán a' köz vallatást tellyességgel el-is múlatta; tehát ollykor az Al-peres minden maradság nélkül, a' Fel-peresnek keresetitől ment embernek ki-tétetik. És viszont ha az Al-peres e' féle köz vallatásra kikérendzvéen a' Tanúk bé-szolgáltatását el múlattya, avagy ne talántán a' bizonyságot bé-is szedeti: de az ő részére, maga mentségére, és hasznára egy bizonyságot nem találhat; tehát a' Birónak mindjáraft végső sententziát kell az Al-peres ellen mondani. A' minthogy a' több perekben-is, és hivatalokban ugyan ezen ítélet forog, és ekképen kell tselekedni. Hogy há' azért még-is három köz vallató levelet hoz elő a' Fel-peres, az Al-peres pedig az ő ellene felelt dolgokat tellyességgel, és voltaképpen tagadgya; öt-

vened magával, nemes személyekkel, esküdgyék-meg, s' keresetit rajta el-éri. És ennek felette, hogy ha valami jószágnak el-foglalása felől indúlt volna a' per köztök; a' Fel-peres mingyáraft azon el-foglalt jószágot viszfza nyeri. De ha tagadgya az Al-peres, és a' meg-mondott köz vallatás szerént magát ártatlannak lenni meg-akarja bizonyítani, és ki-tisztítani, a' Fel-peres pedig azon köz vallatás szerént való meg-bizonyításra nem erefzti, és fel-nem veszi; tehát akkor az Al-peres hufzon-ötöd magával, egyenesen mind azon nemes emberekkel, mentse-meg magát: és így rend szerént alább száldogálván, úgy-mint két köz vallató levél ellen tizen-kettöd magával; egy ellen pedig harmad magával nemefsekkkel téfzi-le hitit.

Mert ennek az egy levélnek-is ereje nem igen lehet, ha a' Fel-peres az Al-perest a' köz vallatásra nem botsátván; ellenzi. Is-mét, mikor az Al-peres, a' feleletnek első kezdetiben, magát a' Fel-peresnek hitire hagyja, hogy az Orfzágnak törvénye szerént fejére esküdgyék, a' Fel-peres pedig nem akar fejére eskünni; tehát az Al-peres tsak harmad magával nemesekkel tartozik meg-ekünni, még ha három köz vallató levelet hoztak volna elő-is; a' Fel-peres személyében. Ha pedig az Al-peres tsak egyedül a' Fel-peresnek hitire hagyja magát, és a' Fel-peres

peres azt sem akarja igazlani; tehát az Al-peres mingyáraft meg-menekedik.

Egyéb apró dolgokban pedig, hol a' Fel-peres semmi köz vallató levelet elő nem adhat; az Al-peres harmad magával nemesekkel esküszik-meg.

De az adótság dolgában, vagy költsönzésben, mikor a' Fel-peres semmi bizonyos tanút elő nem állathat, avagy levélbeli bizonytságot nem mutathat; a törvénybe fogott Al-peres csak egyedül önnön maga esküszik-meg, maga mentségére. Mikor pedig vagy adótság felől, vagy költsönzés felől, avagy egyéb el-veszett pénz felől valamit bizonyít-is, sommáját meg-nem mondhattya, meg-sem bizonyíthattya; akkor a' Fel-peres pénzt hitivel el-veheti, de úgy, hogy külön-külön minden egy egy Girára, melly négy forintot téfzen, mellette egy Nemes ember meg-esküdgyék. Mert falusi paraszt embernek csak egy forintra, melly száz pénzt téfzen, szabad meg-eskünni, mellynek a' Nemeseknek keresetiben nintsen helye.

XXXIII. TITULUS.

Ha a' Nemes embernek esküvése a' Paraszt mellett, és viszontag a' Parasztté a' Nemes mellett, kárnak meg-nyerésében bafznál-é, avagy nem?

Innét azért egy kérdés jö-ki, a' kárnak, és adófságnak meg-vételeben, úgymint: hogy ha a' Nemes ember meg-esküszik a' Paraszt mellett, hitinek annyi ereje vagyon-é, mint ha Nemes ember mellett esküdt volna-meg; avagy tsak egy Paraszt ember hitiért kellyen bé-venni? Viszontag a' Nemes ember-is Paraszt emberek hitivel, az ő módjok szerént az ő kárát, és adófságát meg-veheti-é? Erre azt feleljük, hogy a' Nemes ember hitinek, akár a' Nemes mellett, akár a' Paraszt ember mellett, mindenkor helye, és ugyan azon egy ereje vagyon, és foganattya: tsak hogy igazán, és törvény szerént légyen a' hitlés. Mert az igazán való esküvésből senkinek gyalázattya nem következik: és e' féle hit letétel, akár melly Nemes embernek-is méltóságos nemességének nem ártalmas.

De a' falusi Paraszt embernek, a' ki még nem nemes, úgymint alább való renden valónak, Nemes ember mellett, és Nemes ember ellen, úgymint fellyebb való ellen bizonyság-tétele erőtlen, és hitit bé-fem vészik;

vészlik; jóllehet a' nemes a' nemtelen el-
len, a' több nemtelenekkel együtt szaba-
don meg-esküdhetik. Azonképpen noha a'
Paraszt embernek-is, mikor Nemes ember
ellen, vagy adófság dolgából, akár valami
dologból-is pert indit, légyen szabadsága
arra, hogy parasztokkal magához hasonló-
kal, a' bírónak ki-mondott ítéleti szerént
való számúakkal, dolgát hitivel meg-erősít-
heti, és meg-esküdhetik; mind azon által
a' Nemeseknek mint kelljen hitet vetni,
avagy hiteket mint szokták le-tenni, a' meg-
mondott módot kell abban meg-tartani.

XXXIV. TITULUS.

*A Levelek dolgáról forgandó perekben,
miképpen szoktak bitet itélni.*

Ezt-is még meg-értsük, hogy mikor valakiktől Levelet kérnek-ki, hogy vagy eltitkolta volna, vagy egyébként valaki kezéhez iktatta volna, és meg-tartaná, az Al-peresnek fülljosb terhét vét a' törvény maga mentségére, hogy sem mint egyéb hatalom dolgában. Mert ha a' Fel-peres, bátor csak egy, avagy leg-feljebb két közváltató levéllel állhat elő, az Al-peresnek ötvened magával való hitet ítélnék. Ha pedig ugyan egy Levelet sem ad elő-is: hanem csak egy áttallyában való szóval,

Z 5

avagy

avagy törvény szerént való intéssel feleli hozzája, hogy a' levelek ő nála vannak; még-is mindazonáltal huszon-ötöd magával való hitet, Nemes emberekkel valót, ítélnék, hogy le-tégyen az Al-peres maga mentségére. Ki hogy ha e' hit le-tételben meg-fogyatkozik; tehát a' jószágnak, mellynek leveléért kellett volna meg-eskünni, oltalmazójának veti a' törvény, és a' Fel-perest, és az ő magzatit s' maradékit, tartozik mindenkor meg-oltalmazni abban a' jószágban, minden törvény szerént való bántók ellen. De a' Hivatal-levélben meg-kell irni nevezetesen, mellyek, és minéműek legyenek azok a' levelek; hogy a' fel-peres a' hivatalban tsalárdságot ne tselekedhesék. Melly Levelek számát-is akkor kell meg-irni, mikor a' Fel-peres nem minden féle Leveleket kíván az Al-perestől, mellyek akár mi faluról, avagy jószágról szállanának, és arról költek volna: Mert ilyen módon nem-is szükség meg-irni a' Leveleknek számokat, mivoltokat; hanem csak a' jószágnak, vagy falunak nevét, helyét, és Vármegyét írja-meg. Mert mikor minden féle Levelet kér, akkor semmit nem hágy-el benne, mellyet meg-kellene nevezni; Ha pedig azokat mind kéri; a' Fel-peres jól reá vigyázzon, hogy annak utánna a' féle Levelet a' szék szinén, vagy egyébütt-is elő ne hozzon, mellyek arról a' jószágról köl-

költek volna, és arról szólnának. Mert ottan calumnián, az az Patvaron marad érette.

Ennek utánna pedig, ezt-is tudnunk il-
lik, hogy ha egynéhány egy testvér atya-
fiak vagynak, főképpen osztozatlanok, kik
a' törvényben a' leány-ág ellen leveleket,
és levélbéli bizonyságokat hoznak, és ad-
nak-elő (a' mint gyakorta meg-történik) te-
hát nem vetnek az atyafiaknak mindnyájan
külön-külön hitet, hanem tisztán csak az
idősbiknek, hogy ötvened magával, mind
azon nemes emberekkel, meg-esküdjék;
mint hogy azt illiti mind a' leveleknek tar-
tások, mind pedig a' köztök lévő perek-
nek forgatások.

XXXV. TITULUS.

*Minémü dolgokban kell a' Peres mellett
meg-esküvőknek neveket meg-írni?*

Ezt-is vegyük eszünkbe, hogy a' hit le-
tételkor, és az esküvéskor négy rend-
béli dologban szükség, hogy azoknak ne-
veket a' relatoriákban, és válasz-tétel leve-
lekben mindenkor meg-írják, kik a' Peres
mellett meg-esküsznek: Első dologban, a'
nemzetségnek meg-bizonyításában: másod-
szor, a' ki-kért Ok-leveleknek be-adásában:
har-

harmadszor, határ-járásban: negyedszer, valaki fejére-való esküvésben.

Ez okáért, hogy bizonyos legyen, hogy tisztán mind azon Nemességekkel, és a' Bírónak ítelt hagyása szerént lett legyen, a' hitnek le-tétele, és esküvés. Egyéb hit le-tételekben pedig a' véle meg-esküött Tanúknak neveket, szükséges képpen nem kívántatik meg-iratni.

XXXVI. TITULUS.

Annak büntetéséről, ki mást avval gyaláz, hogy nem Nemes ember volna, avagy hogy tisztessége-vesztettnek mondja: Es a' külömb-külömb féle esküvéseknek végbe-való vitelekről.

Ismét hogy ha valaki a' Tanúk, és mellette való esküvők ellen, ilyen négy rendbéli fogással kezdene élni: hogy az esküvőknek valamellyikre, avagy nem volna Nemes ember, avagy igaz nemessége nem volna: avagy tisztessége-vesztettnek, avagy hamis hitűnek találtatott volna; tehát akkor csak egy törvény-napot hagynak a' Fel-peresnek, hogy Tanújának igaz nemességét meg-bizonyítsa, és a' rút hírnevet róla el-adja: Melly napon hogy ha meg-bizonyithattya leíróbéli bizonyossággal, hogy igaz

igaz Nemes ember, egyéb meg-hihető bizonyossággal-is meg-bizonyíthattya; tehát az Al-peres, ki azt az ellen-vetést belé fogta volt, annak a' meg-esküött Tanúnak díján marad, melly két-száz forintot teszzen, melly díja tsak ő magát a' vallót illeti. Mellyről a' Bíró, a' ki előtt a' dolog vagyon, az Al-peresnek ingó marhájából: és ha szükség leszzen, jószágából-is, akár hol találhassa, e' Tanúnak mindgyarást, és minden haladék nélkül tartozik igaz elég-téteket tenni.

Ha pedig a' fellyül meg-mondott bizonyosságban meg-fogyatkozik az, a' ki a' Tanúnak ellene mondott vala, nyeri-meg a' pert: Így hogy ha Al-peres volt, fejét, és magát a' Fel-peres keresetitől meg-szabadíttya. Ha pedig Fel-peres volt, tehát az Al-peres abban a' jószágban, a' mellynek levelét el-titkolta volt, a' Fel-peres mind örökre tartozik meg-oltalmazni. Avagy ha a' per határ felől forgott; tehát a' Peres földét örökre meg-nyeri. Ha pedig nemzetségének meg-bizonyításában fogyatkozik-meg, a' jószágot, melly felől a' per volt, el-veszti. És viszontag, ha meg-bizonyíthattya vérségét, meg-nyeri. Egyéb dolgokban pedig, és perekben, ha a' Fel-Peres a' hit le-tételben meg-fogyatkozik; tellyes keresetit el-veszti. Ha pedig az Al-peres fogyatkozik-meg, a'
Fel-

Fel-peresnek keresetint tel-marad, és a' Bíró
ö ellene ekképpen sententzia ki-mondással
tartozik.

XXXVII. TITULUS.

*Az Atyának mikor hitet ítélnék, és a'
közben meg-hal, fiaira, avagy atyafiára
mikeppen szálljon annak le-tétele?*

Ezt se vesztegehlük-el: hogy ha vala-
melly Fel-peresnek, avagy Al-peresnek,
tudni-illik, kinek hitet ítélt volna a' tör-
vény, az idő-közben, a' még a' hit le-tétel-
nek napja el-jöne, holtá történének, és ne
talán feleségét-is terhessen hagyná; tehát a'
hitnek le-tétele az idősbik fiára, hogy ha
az előtt is fiak voltak. Azok nem lévén,
arra száll, ki akkorba születtetik, (mert az
afszonyi-akat születésének idejét meg-kell
várni) ha pedig nem fiú, hanem leányzó
születik; tehát a' meg-holt embernek kö-
zelbik atyafiára száll a' hitnek le-tétele,
ugymint kire a' jószág méltán maradott.
A' Bíró-is tartozik más napot a' hit le-té-
telnek hagyni: mellyen a' fia, avagy atyafia
a' hitet kényszerítették le-tenni. De ha a'
fia, avagy atyafia még neveletlen, és a'
hit le-tételének elégséges idejét még el-nem
érte volna, a' Bírája annyi időre halasztja
az esküttetést, mellyben annak módja, és
tör-

XXXVII. TITULUS. 365

törvénye szerént, el-jöven az ő tökéletes ideje, tehesse-le ezt a' hitit. És tizta ezen törvények vagyon az egy testvér osztatlan atyafiaknak-is; hogy azoknak egyike, idő-közben meg-halván, a' másakra maradjon a' hitnek le-tétele.

XXXVIII. TITULUS.

A' ki valaki mellett meg-esküszik, azon egy perben, menthet-e meg több személyeket is hitivel.

Ezt-is kérdik: Hogy ha azon egy perben, fok idéztetett Al-peres leszen, és a Bíró mindeniknek külön-külön, külömb időben, és külömb helyen azt itéli, hogy egynéhányad magával hittet mentse-meg magát (a' mint hogy a' helynek távol volta, és az időnek állapottya szokta ezt egynéhányszor vélek meg-tselekedtetni) és azoknak egyike, ki amaz egyik idézett Al-peres mellett, az első hit le-tétel napján meg-esküszik.

Hogy ha azon egy perben, és azon dologért a' második Al-peres mellett-is, más napon, és helyen, annak mentségére meg-esküdhettek-e? Erre azt feleld, hogy nem lehet. Mert egy személy, avagy egy esküvő az ő hitivel, azon egy perben, egy személynél többet, meg-nem szabadithat, és
meg-

meg-nem menthet. Mert ha szabad volna más mellett-is meg-eskünni, és meg-menteni; igen könnyen, akár melly méltatlan háborgató, és gonosz-tévő mentséget találna magának. Mert fizetésért-is meg-fogadnák, hogy ma egyike mellett, holnap a' másikja mellett, harmad napra a' harmadikja mellett, avagy még a' többiért-is meg-eskünnék, és hitivel mentené. Ha azért valamikor olyan találtatik, ki két személy mellett egymás után meg-esküszik; tehát az a' személy, melly mellett ám a' másod úttal, avagy utólszor meg-esküött, ügyét, és perit elveszté ez ötsélekedeti miatt. Mert e' miatt az ő vele esküvő társainak száma ki-nem tölt, hanem egy hejával vagyon.

XXXIX. TITULUS.

Hogy a' mi Fejedelmünk, fején nem maradhat: És senki ellen nem tartozik személye szerezni még-is eskünni: sem pedig ok-leveleit elő-hozni.

Ezt-is értsük-meg, hogy jöllehet a' Király ő felsége minden panaszolkodónak, és peréseknek, a' Nádor-Ispán előtt tartozik törvényt állatni, és az ő pereinek gondja-viselője a' Director által meg-felelni; de sem fején, sem feje-váltságán el-nem marad, sem jószágának el-vesztésén: hanem csak

csak a' Tiszt-tartói, avagy jobbágyi által tett kárt tartozik meg-fizetni. Ha pedig valamikoron, valami föld véget határ-járásban, és igazgatásban, avagy egyéb dolgok jussa iránt, avagy hatalom dolgában, hitet ítélnék neki; tehát azon Director tartozik ő Felsége képeben meg-eskünni, valamennyid magával a' Nádor-Ispán itéli. Ok-leveleit-is pedig, és levélbéli erősségét, akár melly jószág felől-is, melly ez Országának szent Koronájára szállott volna valami módon, soha nem tartozik elő-vinni, és be-mutatni.

XL. TITULUS.

A' Pap Uraknak, Szabad Uraknak, és Szkófiomos Apát-Uraknak, és Præpostoknak esküvéseknek módjairól.

Tudni-való dolog ez-is, hogy Pap Urak, és tisztek szerént való Szabad Urak, még Szkófiomos, és gyürüs Apát-Urak, és Præpostok hitit, az ő méltóságok szerént, tiz Nemes személyéért veszik-bé. A' Pap Urak pedig, és Apát-Urak, Præpostok, és Egyházi személyek, Megyes Egyházakban kik vagynak, lelkek-isméretinek tiztaságára szoktak meg-eskünni, a' Bírótól meg-nevezett Káptalan, avagy Convent előtt; a' több ő vélek esküvő személyek, úgymint, akár melly szabad Ur, és Nemesek, a' helyet,

A a

lyet,

lyet, a' mellyet a' Birájok arra rendelt, esküsznek, arra az ő hitekre, mellyel Istennek tartoznak: mellynek okáért e' féle Pap Uraknak, Szabad Uraknak, és Apát-Uraknak Præpostoknak, száz Girára mégyen díjok, melly négy száz forintot tészen.

XLI. TITULUS.

Oculata Revisio, az az: szemmel - való meg-látás mi, és mint legyen?

Mivel hogy meg-mondok, hogy mi legyen a' köz bizonyítás, és a' hit letétel utánna mint következék; rövideden szóljunk immár a' szemmel-való meg-látás, és meg-nézés felől-is. A' szemmel-való meg-nézés ez okáért ez, mikor valamelly peres szemlátomást meg-mutattya, a' hatalmas foglalót, hogy az erővel el-foglalt jószágnak uraságában vagyon: Melly nyilván való meg-látásban szintén azon módon kell el-járni, mint a' köz vallatásban, tudniillik, az el-foglalt jószágnak szomszédit, határosit, és azon tartománybéli Nemeseiket, a' melly Vármegyében vagyon az el-foglalt jószág, a' bizonyításra, és vallás-tételre szokták egybe gyűjteni: ennek felette a' Fel-peres nyilván, és látható képpen tartozik meg-mutatni, a' Király, avagy Ná
dor.

dor-Ispán emberének, akár Káptalan, a-
vagy Conventbélinek, hogy az Al-peres, a'
hatalmasúl el-foglalt jószágoknak uraságában
vagyon, és ezen dolgot a' szomszédoknak
határosoknak, és azon tartománybéli Neme-
seknek ugyan azon Vármegyéből valóknak
vallásokkal meg-bizonyítani. E' féle szem-
mel-való meg-látás, és meg-mutatás után
pedig úgy kell meg-vallattatni azon szom-
szédokat, határosokat, és azon tartomány-
béli Nemeseiket, néha a' Szék színen (mint
szintén a' köz vallatásban-is) avagy gyakor-
tább az el-foglalt peres föld színen, a' mint
a' Pernek érdeme mutattya.

Holott tudnunk kell, hogy a' ki vala-
mit szemével látott, arról igaz tanú-bizony-
ságot-is tehet: és ez okáért, a' szemmel
meg-látásnak sokkal nagyobb ereje, és hi-
tele vagyon, hogy nem mint csak a' köz
vallatásnak. Mert a' mint meg-mondok-
ha mind a' két fél közönséges képpen bi-
zonyítand-is, meg-is az után hit szokott
következni. De a' nyilván való meg-látás-
ban, ha a' Fel-peres az ő keresetét látható
képpen meg-mutattya, és a' meg-mondott
Nemeseinek bizonyságokkal meg-erősítheti
tehát a' Bíró egyik félnek sem ítélt hitet;
hanem az Al-perest mindjárt, és haladék
nélkül vagy fején, vagy feje váltságán ma-
rasztja, mellről ottan igazat-is kell tenni.

A s 2. Mind.

Mindazáltal hogy ha a' Fel-peres bizony-ságában meg-fogyatkozik; tehát ennyi ré-fzében, mint szintén a' köz vallatás után, szükség leszzen, hogy az Al-peresnek hitet ítéllyenek.

XLII. TITULUS.

A' Sententziákról, és azoknak külömb-ségekről, és végbe-való vitelekről.

Miert hogy a' föben-járó sententziáról emlékeznék, annak okáért itt e' helyen meg-mondom mi legyen a' sententzia, és hány féle, mint kellyen el-járui benne, és egymástól mit különbözzenek. A' mennyire azért e' mostani irásomat illeti: a' Sententzia, a' Bírónak olly végezése, melly a' pernek, és vetélkedésnek végét szakasztya, és a' pereseknek egyikét, avagy kárhoztatya, avagy menti: a' Sententziának mind-azonáltal, noha sok egyéb féle értelme-is vagyon, és sok dolgot jegyez: de miért hogy azok nem a' mi irásunkhoz valók, jobb azokat el-halगतnom. A' Sententzia azért különböz a' vélekedéstől ennyiben, mert a' Sententzia kétség nélkül való, és erős felelet: de a' vélekedés némü-némü kétséges felelet, jóllehet lehetséges okokból való. Ha azért különbkü-ömb vélekedés támad valamelly perben, tehát azt kell meg-tar-tani,

tani, a' mellynek jobb, és méltóbb okai
lésznek.

A' Sententziák között azért némelly
föben-járó, némelly fő váltságot illet, né-
melly hitetlenségnek fótáját hozza, né-
melly pedig tiszta, némelly nyelv váltságot,
avagy patvart jegyez. A' föben-járó Sen-
tentzián e' mostani időben csak azokat ma-
raszttyák, kik hatalmasúl valaki házára men-
nek, és Nemes embert ölnek, vernek,
sebhetnek, és méltó ok nélkül meg-tartoz-
tatnak. Ennek felette, minden fele jószá-
goknak, és hozzá-tartozóinak (akár mi né-
vel neveztesenek) el-foglalásokért. És e'
féle föben-járó Sententzia csak a' férfiakat,
kik nem Egyházi személyek, és nem vér-
szerént való atyafiak, súllyosítja-meg. Mert
az Egyházi személyekre, asziszonyi-állatok-
ra, és leányzókra, továbbá vér szerént va-
ló atyafiakra (ki-vévén e'féle dolgot, melly-
ről ez után emlékezem) föben-járó sen-
tentziát nem mondnak; hanem csak fejek
váltságán maradnak, ez Országának régi szo-
kása szerént: de különben, és különb sze-
mélyekre való képest, a' mint ide alább
meg-vagyon.

XLIII. TITULUS.

*A' Fején-való maradság mivel legyen
külömb a' fő váltságtól?*

A' Feje váltságos Sententzia pedig csak annyiben különbözik a' Capitalis sententziától, hogy a' feje váltságos sententziát ha ki-mondják-is, mindazáltal az Al-perest, a' ki ellen a' sententziát a' törvényre való nem menésért, avagy ott jelen-való nem léteért ki-adták, annak erejével személyében, meg-nem tartóztatták, sem meg-nem foghatták, fejét sem vehetik, avagy egyébként-is meg-nem büntethetik; hanem szintén azon módon, és renddel, mint a' főben járó sententziával, el-veszti minden ingó marháját, és minden jószágát, melly saját-tya, és csak ő magát az Al-perest illeti, akár minémű jók legyenek-is; és azokat el-foglalják, két részét a' Bírónak, harmadát a' Fel-peres birtokába adván, és ereosztván, hogy a' jószágnak meg-váltásaiglan, közbötsünek érteke szerént, zálogban birják.

Annak felette a' feje váltságát, az az díját, tudni-illik, Papi, és Szabad Ur, négy száz forintot, a' Nemes ember pedig két száz forintot, csak ő magának a' Fel-peresnek tartozik meg-fizetni. És leg-elsőben-is, avagy mindeneknek előtte, a' Bíró a' féle díjáról az Al-peresnek ingó marhájából,

jaból, ha ingó marháját találhattya; ha pedig nem találhattya, és szükség leszén, jószágából-is, tartozik a' Fel-perest meg-elégíteni: az után azon meg-szententziázott Alperesnek, ha valami ingó-bingó marhája, és jószága maradna, azzal a' Bíró, és a' Fel-peres meg-osztozik, három egyenes részre osztván: melly jószágot mind birnak, még (a' mint fellyebb meg-mondók) tőlök meg-nem válnak; az ingó marhát pedig szabadon fel-oszthattyák, és magok szükségekre el-is költhetik. Az aszszonyi-állatok, és leányzók pedig nem tsak jószágokat, és ingó marhájokat vesztek-el; e' féle sententziának általa, de még jegy-ruhájokat-is, és leány negyedeket-is el-vesztik.

Ez-is nyilván való dolog, hogy mikor valamelly aszszonyi állat férjét, avagy Szülőt, avagy saját gyermekit gonoszúl megöli, avagy meg-öletteti; tehát az aszszonyi-állatnak-is fejét el-ütik, mint szintén a' férfunak, miért hogy e' féle gonoszság hitetlenségnek nótájába ejti őket.

XLIV. TITULUS.

A' féle dolgokról, mellyekért az Egyházi személyeket-is fejeken marasztalták.

Továbbá, három dolgok vagynak, mellyekben az Egyházi személyek, mind saját jószágokat, mind pedig fejeket elvesztik. Elsőben, Királyi Felségnek megbántása. Másodszor, ha nyilván-való hitetlenségnek nótájába esik. Harmadszor, ha szánt-szándékból való gyilkosságot tselekezik, és tolvajságot mivel, avagy másval tselekedtet. Mellyért (a' Papságot róla le-vonván) fejével tartozik fizetni. Melly dolgokban jöllehet az Egyház jószágát, a' mellyben éltek, el-nem vesztik: de az ő magok saját, és östől maradt külön jószágokat, és örökségeket, ha mi volna; és annak felette minden Egyházi tiszteket, a' mellyet birtak, el-vesztik. De a' harmadik dologban, tudni-illik, a' szánt-szándékból való gyilkosságért, és latorságért az östől szállott jószágnak tulajdonságát el-nem vesztik: ha egy oszláson-való atyafiai vagynak, kikre törvény szerént száll a' jószág. Mert ennyi részben elég, ha főért fővel fizet.

Egyéb dolgokban pedig, és perekben, az Egyházi személy a' külső Nemes rend ellen, és viszontag a' külső Nemes rend az Egyházi személyek ellen, egyenlő terhen ma-

maradnak, tudni-illik, vagy fő váltságon, avagy díján, avagy kárnak meg-fizetésén. Mellyről a' Bíró a' Fel-perest, avagy a' kár-vallott embert (a' fellyül meg-irt mód szerént) tartozik meg-elégíteni. Ezt a' törvényt pedig kiváltképpen vették a' Felseges Romai, és Magyar Királynak ALBERT-NEK, ki Austriai Hertzeg-is volt, rendelt végezéséből, mellyet e' mostani dérek Dekretumban is helyén hagytak.

XLV. TITULUS.

*Az adófságot, és kárt mint fizetség-
meg az Egyházi személyek?*

Továbbá, ha az Egyházi személyt, akár minémű állapotban, és méltóságban legyen-is, a' törvény valami adófságnak meg-fizetésére kényszeríti; tehát Peresét pénzzel kell meg-elégíteni. Mellyet ha nem akar, avagy nem lehet; a' Bíró az Egyház jószágát foglallya-el, és iktassa, és adja a' nyertes félnek kezéhez: ki mind addig bírja, még a' jószágának jövedelméből az ő adófságát ki veheti. A' pénzen pedig itt e' helyen értünk akár mi aranyat, ezüftöt, és minden féle pénzt, mellyel e' mostani idő szerént élünk. Ha pedig valami kár-tételt érnek-el rajta, és akarattya léfzen reá, tsak

A a s

ingó

ingó marhával-is meg-elégitheti ez öperesét, vásári bötsü szerént a' mint az ő igaz árrán el-adhatni. Mellyet ha meg-nem tselekednek; a' Bíró az Egyház jószágából tartozik igaz elég-tételt tenni, és annyi részéből abban a' gyözedelmes félt bé-iktatni.

XLVI. TITULUS.

A' Káptalant, avagy Conventet együtt, avagy külön-külön személyenként miképpen sententziázzák?

Az egész Káptalant, vagy Conventbéli gyülekezetet, akár a' nagyobb, akár a' kisebb hatalomért, akár mitsoda sententziával csak ugy sententziázhattyak - meg, mintha csak egy külön magának való személy volna, és nem egyenként kell őket külön-külön meg-büntetni: az előbbi megmondott három dologtól meg-válva, tudniillik, szabad akaratból lett szánt-szándékkal való gyilkosság: Királyi méltóság ellen való véték, és hitetlenségnek nótája: mellyekért minden vétkeft a' megmondott mód szerént kell meg-büntetni. Ha pedig a' Káptalanból való külön bizonyos személyek, és nem az egész gyülekezet, tselekesznek hatalmat az Egyház jószágából: tehát nem az egész gyülekezetet, hanem külön személy-

mélyek szerént azokat abból a' helyből, a' hol a' gonofzságot tselekedtek, hihattyák reá. Föképpen ha saját ös jófzágok nints; tehát ugyan a' meg-mondott Egyház jófzágából kell reá hini, és a' dolognak érdeme szerént a' Bíró által meg-sententziáztatni.

XLVII. TITULUS.

A' Káptalan Gyülekezeti közzül ha külön egy személyt meg-sententziáznak, mit kell tselekedni?

Ismét ha a' gyülekezet közzül valamelly személy, kinek semmi külön ös jófzága nintsen, vagy feje váltságán el-marad, vagy kárt fizettetnek-meg véle, és semmi ingó-bingó marhája nintsen. Az a' kérdés, honnét, és miképpen kell a' Perefsét meg-elégíteni? Mert nem a' Káptalan hagyásából tselekedett gonofszúl; következik tehát, hogy az egész Káptalant nem illik meg-károsítani érte. Erre ez a' felelet: mivel hogy a' Káptalan gyülekezeti közzül való tselekedte volna e' gonofzságot, mellyért vagy feje váltságán, avagy a' kárnak megfizetésén el-marasztának, mellyet avagy nem tselekedhetett volna, avagy helye sem lett volna, honnét tselekedte volna, hogy ha ö-is a' Káptalannak egyik tagja, és annak

riak a' jövedelméből nem nevedekett volna; ennek okáért annak a' Káptalannak jövedelméből, valamenyi a' meg-győzette-tettnek személyére jutna, tartozik az egész Káptalanbéli gyülekezet a' Fel-peresnek, a' ki-mondott törvény szerént meg-fizetni.

XLVIII. TITULUS.

Az Egyházi személyeknek Tiszt-tartói, ha kárt téstnek, mint kell rajtok meg-venni?

Az Egyházi személyeknek Tiszt-tartói, akár magok közzül valók légyenek, akár külső Nemes emberek, ha kárt, avagy hatalmat tselekesznek tiszt-viselekben; tehát ugyan azon tisztetek helyekből, ez Országbéli egyéb Nemeseknek módjok szerént hihattyák őket a' törvényre. És ha el-érik rajtok, ugyan azon tisztetek alatt való jókból kell a' Perest, s' mind pedig a' Bírót meg-elégíteni. Az Urak pedig (hogyha nem az ő hagyásokból esett a' kár) a' Tiszt-tartókat, még személyeknek meg-fogásával-is meg-büntethetik, és az elégtételre erőltethetik: a' mint a' mostani kegyelmes Urunk László Király első Dekretumának huszon-negyedik Részében-is meg-vagyon írva.

XLIX.

XLIX. TITULUS.

*A' Pap-Urakat miképpen ítéllyék-meg
a' Káptalannal együtt, avagy külön?*

A' Prælatus az ö Káptalannyával, avagy Conventével, a' köz jószágból lett hatalomért, vagy mind együtt menekedik-meg, vagy kárhoztatik: a' külön jószágból meg-külön. Azon képpen hitit-is, a' köz jószág felől a' Prælatus az ö véle esküvökkel, mind az ö személyében, és mind a' Káptalan, avagy Convent képeben teszi-le. A' külön jószág felől pedig a' Prælatus tsak az övétől esküszik az ö conjuratorival, avagy mellette való esküvökkel.

A' Prælátuson pedig értsed, nem tsak az Egyháznak fő gond-vifelöit, úgymint Érseket, Püspököt, hanem még az Apát-Urakat-is, és Præpostokat, mind a' szerzetben, azagy szerzeten kívül valókat.

L. TITULUS.

A' Prælatusoknak, kiket újonnan választznak, esztendeig-való baladékokról.

A' z Egyháznak Prælatusi, avagy fő gondvifelői, kik a' Káptalan, avagy Conventbéli atyafiaktól külön osztozván vagy-

vagynak, az ö választatásoknak napjától fogván azon szabadságban vagynak, melyben a' neveletlen árvák: kiknek ez Ország-nak régi meg-rögzött törvénye, és jó szokása szerént ilyen engedelmeik vagyon, hogy még az ö attyok idejében - való kezdetett perben-is; egy egész esztendeiglen, akár melly Peres fél ellen-is ne tartozzanak meg-felelni, hogy tudni-illik azon közben az atyai jószágot, és az ok-leveleket meg-láthassák, és meg-hányhassák: hogy annak utánna az ö pereknek folyását jó módon igazgathassák. De e' szabadságot értsed, mikor jószág dolga, avagy az ok-leveleknek bé - adások forog. Mert egyéb perekben, mellyeket hatalom dolga felől indítottak, mellyekben a' leveleknek bé-adások nem szükséges, ez az engedelem ö nékik semmit nem használ: melly engedelmet, a' fellyül meg-mondott mód szerént a' perekben, még a' törvény szerént való idejüknek-is, az az, ha a' tizen-négyszendőt meg-haladták-is, a' mostani szokás szerént pedig tizen-kettődik esztendőre hozták azoknak idejeket, a' Fejedelem mindenkor meg-szokott engedni, és a' törvényben-is helyén hagyják. Ha pedig osztatlanok lesznek; tehát e' féle engedelem, és szabadság ö nékik nem használ. Mert a' Káptalanok, avagy Conventek az ö elejeknek Privilegiumokkal élnek, és a' törvény-

vényben-is elegendő idejüeknek tartatnak, úgymint, kik a' huszon-négy esztendőt már meg-haladták: ennyi idősöknek pedig e' féle haladékot, és szabadságot nem illik engedni. Mert méltatlan dolognak látszanék az, hogy minden Apát-Ur, Præpost, Lector, Custos, Cantor, avagy Canonok választások után, a' régtől fogva kezdetett per, tellyes esztendőnek forgásáig haladékban hagyatnék, és vége-szakadatlan egynéhány esztendeig függene, és így az ő érdeméről igazat sem tehetnének.

LI. TITULUS.

Hogy a' Prælatusokat az ő elejek vétkeért meg-nem büntethetik.

Továbbá, ha valamelly Prælatus, avagy Apát-Ur, vagy Præpost jószágából, hatalmat, avagy valami gonosztságot tselekedtek volna, és ez ilyen Prælatus, avagy Apát-Urat, akár Præpostot, a' méglen élt, e' dologért Király Udvarába nem hivatták, avagy más módon valamiképpen perbe nem fogták volna; tehát az ő halála után, a' kit helyébe választanak, a' féle hatalomért, azt személye szerént meg-nem büntethetik: hanem csak az Egyháznak jobbágyi, és szolgái felől, a' kik gonoszúl tselekedtek, a' Fel-peresnek tartozik törvényt tenni.

Mert

Mert az Egyháznak jószágát senki a' Prælatusok, avagy Apát-Urak, akár Præpöftek között, akár egyéb Egyházi személyek-is, az ő tulajdon vétkekért el-nem veszthetik, és az Egyháztól el-nem idegeníthetik. De ha valamellyik azok között feje váltsága szerént való sententzián marad; tehát a' díjáról, és a' kár-tételről tartozik eleget tenni. Utánna pedig a' ki a' tiszthez jut, arra nem örökös-képpen szállott, hanem csak tiszti szerént bírja a' jószágot; ez okáért az ő előtte való tiszthelinek feje váltságaért (mivel hogy még abból a' törvényre sem hitták volt) nem tartozik semmit fizetni, annak terhe sem száll reá. Mikképpen hogy a' fiak-is az attyok vétkekért, kit reá - is hitták volt, nem illik, hogy fejekkel fizessenek, avagy fejek váltságát adják-meg. De ha az attyokért meg-sententziáztatnak, csak az attyok jószágának maradnak bötsüjén. De ez-is így lehet, ha az attyokat élteben reá hitták volt. Mert ha halála után hivandgyák a' fiait reá, nem az attyok vétkét kell abban a' törvénynek tekénteni, hogy más ember jószágát foglalta-el, vagy más marháját vette volt-el; hanem a' fiak tselekedetét, hogy a' hatalmasul el-foglalt jószágot, akár egyéb félegonoszul el-vett marhat, hatalmasul tartják nálok. Ha azért jószág-foglalása felől való dologból per támadand; mert ne talán az

az el-foglalt jószágot az Egyház kezénél találják: a' Prælatus, avagy Apát-Ur, akár Præpoft, a' ki a' jószágot el-foglalta vólt, ha azonban meg-hal-is; mindazáltal azt, a' ki utánna a' tisztebe kél, mindenkor érette reá híhattyak, és azért el-maraszthattyak. És ugyan ezent kell érteni azokról-is, kik helyeket el-változtatván, más Egyháznak tisztebe mennek lakni.

LII. TITULUS.

Hogy a' jószág dolgában az Egyházi széken nem perelhetnek; még ha előben való ígéret, vagy testamentom forgott volna benne-is.

Továbbá, akár minémű per-is, melly jószág dolgát, avagy keresetét illeti, még ha ígéret, akár testamentom lett volna-is ez ilyen jószág felől, az Egyházi személyek előtt, avagy képekbéli emberek előtt, nem foroghat; hanem minden e' féle pert a' Király Udvarában, a' Királytól rendelt Bírái előtt kell meg-indítani, és el-is végezni. Mert akár ki mit ígérjen, akár testamentomot tégyen, mindenkor azért csak annak ítéletének kell meg-állani a' kinek méltóságában, és birodalmában, a' dolog vagyon, a' mellyet ígérnek, avagy a' melly felől testamentomot téstnek. Nyilván-való dolog pedig ez, hogy ez Országban csak

B b

a'

a' Király Udvarából rendelt Bíráknak sententziákkal, és ítélt leveleivel szokták a' jószágot tartani, és birni. Egyéb Vicariuskoknak, és Egyházi Bíráknak levelei, és sententziái itt e' dolgokban sohol meg-nem tartatnak. Miért hogy a' pernek tziikkellyit is ugyan azon széken illik meg-keresni, a' hol a' dereka forog. Annak okaért a' jószágban járó per, az Egyházi Bíró előtt nem foroghat: végbe sem mehet. Ugyan ezent kell érteni a' féle perről-is, mellyben az adófságot, avagy egyéb dolgait, valaki hitire fogadná. Az pedig, ki hitire fogadta, ha, minek előtte érette meg-keresnék, el-halna; ez ilyen dolog-is a' sz. széket nem illeti. Mert a' hit, és annak büntetése személy szerént való: melly személy meghalván, a' büntetése-is mindenkor véle egyetemben le-száll, és a' törvényben meghal. Mindazáltal, ha valamit hitire fogadott, vagy adófságot, vagy egyéb dolgot; azt a' meg-hólt ember maradékitól, a' Nemes széken-való Bírája előtt a' Fel-peres meg-keresheti.

LIII. TITULUS.

A' Káptalanbéli Tiszt-tartónak, és Decánoknak a' jobbágyok között való méltóságokról.

A' Káptalan, avagy Conventbéliek az ő falujokban Tiszt-tartókat, vagy paraszt Bírákat szoktak tartani, kik az ő jobbágyok között idő szerént parantsollyanak: kik a' minémü itéletet, és törvényt télsznek, olyan ereje vagyon, mintha személye szerént a' Káptalan avagy Conventbéliek mondták volna-ki. A' Decannak-is a' Káptalan személyében azon méltósága vagyon. De azért az ő tiszt-viseelésének határán kívül, Prókátor levél nélkül, az egész Káptalan nevében nem perelhet.

LIV. TITULUS.

Az Auranae Priorról, és az ő állapottjáról és ő reá-való törvény-tételről.

Ezt a' Titulust olvassa az értelmes Olvasó a' Deák Decretumból.

Sciendum ulterius, quod licet Prior Auranae utroque titulo, spiritali videlicet & seculari gaudeat, jura tamen possessionaria instar Ecclesiasticarum personarum gubernat. Ubi adpertendum, quod Prioratus Auranae olim in

hoc Regno per Excellentissimum Principem Dominum Ludovicum Regem fundatus, & institutus fuisse perhibetur. Qui cum Regnum Siciliae, sive Neapolitanum, valido cum exercitu, necem fratris sui carnalis, Divi Andreae ejusdem Regni, & Jerusalem Regis, vindicaturus invasisset, à Rhodianis non parvum fertur auxilium navale ipsi collatum fuisse. Unde & eorum zelò inductus, singularique amore permotus, in signum Religionis, & professionis Rhodianorum, post felicem, & victoriosum suum reditum, Prioratum ipsum Auranae, multis possessionibus dotatum instituit, atque fundavit. Cujus Prior pro tempore constitutus ex Regulari Rhodianorum observantia, militiam secularem, pro fidei Catholicae defensione, & tutamine semper exercere, uxorisque solatio procul motus, atque destitutus, castitatem perpetuam observare tenetur. Quapropter, occasione ipsius abstinenciae, & castitatis digne inter spirituales personas computatur. Cum igitur Prior ipse Auranae utroque titulo, spirituali, & seculari (prout prænarratum est) gaudeat, venerabilisque, & magnificus in suo titulo scribatur: Venerabilis, utpote propter castitatem, & regularem observantiam; Magnificus, siquidem tanquam Baronum unus, ob singularem militiam, quae magnifici, generosique cordis esse debet: Bona etiam temporalia, quae possidet, spiritualibus, & Ecclesiasticis patrimoniis quodammodo connexa esse videtur: ideo

ideo, si quando sententia contra eum fertur; non in emenda duntaxat capitis sui (quæ ratione sui Baronatus ad quadringentos florenos, adversæ tantummodo parti persolvendos se extendit) sed insuper in damnis, per eum commissis, & de bonis Ecclesiæ more aliarum Ecclesiasticarum personarum refundendis, & præterea cunctorum patrimoniorum suorum (si quæ ultra bona prioratus habet) amissione convinci solet, & aggravari. Et hoc si in facto majoris potentie condemnabitur. Nam in minoribus actibus potentiariis, ipsum quoque secuti, & alium quemcunque, onera, & gravamina minus ledunt. Intelligendum est etiam, si contra Magnates, vel alios Nobiles secularis conditionis convincetur, aut sententiabitur. Nam contra Ecclesiasticam personam, nec Prior ipse majori onere gravabitur, quam persona spiritualis adversus eum gravaretur. Sciendum tamen est, quod in præmissis tribus casibus, videlicet Criminis læsæ Majestatis, Notæ infidelitatis, & Voluntarii, deliberatique Homicidii, Prior ipse, ultra præmissam pœnam, etiam caput amittere, seu capitalem sententiam subire solet, atque debet: Dum tamen evidenter, & juridice fuerit convictus, & condemnatus. In aliis autem rebus quantum ad jura Regni, privilegio Prælatorum uti, gaudereque consuevit. Exercitia nihilominus militaria more Baronum, & Magnatum, pro Regni defensione peracturus.

LV. TITULUS.

*A' kit fejére ítélnék, mint kellyen
véle bánni?*

Továbbá, ezt-is tudnunk illik, hogy a' fellyül meg-mondott dolgokért (ki-vén azokat, kik vér szerént való atyafiafok) valamikor Nemes renden való személyt fejére ítélnék, és valamiképpen sententziát mondnak reá; nem tsak az ingóbingó marhat, és jávait azonképpen jószágát, és minden örökét veszti-el az olyan meg-sententziázott ember; de még fejét-is el-ütik érette. Ugy hogy valahol a' sententzia levélnek erejével ötet meg-talályák, és meg-foghattyák, tehát az ő rendelt Bírája, vagy Bíró embere, kit arra választ, és botsát, jószága el-foglalásának utánna mindenkor: a' jószága el-foglalásának előtte pediglen, egy egész esztendőnek forgása alatt, a' sententzia levél kelése napjától-fogva számlálván, a' meg-sententziázott embert, személyében meg-tarthattyák, és meg-foghattyák, és az ő Bírája kezébe adhattyák, hogy a' mint a' törvény találta, meg-büntesse. De az ő perese ötet, maga fejetül, és hatalmából, a' Bíró embere nélkül, sem meg-nem foghattya (sőt ha a' Bíró embere meg-fogta volna-is) sem házánál, sem másutt fogva nem tarthattya; ha-

hanem mentől hamarébb lehet, a' Bíró kezébe tartozik adni, és vinni, olly fietséggel, hogy napról napra, helyről helyre, a' Bíró háza felé, avagy a' hol akkor a' Bíró léfzen, mennyen véle. Melly Bíró e' féle meg-tartott embert békeféségnek, és egyben alkuvásnak okáért, tartozik magánál harmad napig meg-tartani: És hogyha ezen közben az ő peresével meg-nem békélhetik; tehát az ő perese kezébe adja, és botsássa, hogy fejét vegyék, és vétkéért meg-büntessék. Kit ha meg-öletett, avagy egyéb méltó büntetést, a' ki-mondott törvény szerént tétett rajta az ő perese; annak utánna semmi jószágát, és semmi marháját a' Bíró, és a peres el-nem foglalhattya; hanem minden jószága, és marhája fiaira, ha vannak, avagy atyafiaira, akár egyéb törvény szerént való örökösire, tisztán, és fizetés nélkül száll: De attól el-válva, a' mit fogásának idejen nála találnak, melly a' Bírónak marad.

LVI. TITULUS.

*A' sententzia által el-foglált jószágot,
a' Bíró kezétől, és a' Peres féltől mint
váltbattyák-meg?*

Holott pedig a' meg-sententziázott ember Bíró kezébe nem esik, és meg-nem

Bb 4

10g-

foghattyák, mindazáltal a' sententziával a' más fel el- járván jószágát el-foglallya; tehát jószágát az ő fiai, vagy atyafiai, akár maradéki, és örökösi, avagy kikre idővel szállhatna a' jószág, a' Bíró kezéből, és a' pereséből köz bötstsel meg-válthattyák; de az nap alatt, mellyet a' Bíró eleibe rendel: Sőt ha fiai, atyafiai, avagy valami örökösi nem lennének, még a' szomszédok-is, és határosok a' fele el-foglalt jószágot, és örökséget hozzájuk válthatnak (mert azok váltságra-valók, mint szintén a' zálogos jószágok) tsak hogy a' meg-váltásra-való hagyott napot, és órát, mellyet a' Bírónak embere, avagy valamelly hiteles helynek bizonyos embere hagyott, és rendelt az el-foglalásnak idején, el-ne múlassa. Mert az után a' jószág azon meg-ítelt sententziában marad, és mind addig a' Bírónál, és peres felnél léfzen, még a' sententziázott embernek, avagy Királytól kegyelmet; avagy új ítéletet nyernek. Mert az önnön erejével, és Király kegyelme nélkül a' meg-sententziázott ember az ő jószágát az említett bötstün, avagy váltságon vízfza nem veheti, meg-fem hagygyák váltani.

LVII. TITULUS.

A' Király kegyelme a' meg-szententziázott embernek mit használlyon? És a' meg-itélt részekről.

Ha pedig a' Fejedelem nevezetesen meg-kegyelmez a' meg-szententziázott embernek; akkor a' kegyelem adatik nem a' díjáról, és jószágának harmad részéről, melly immár a' Fel-perést illeti; hanem tsak az ő fejének, hogy azt el-ne üfsek, megszabadulására használ, és továbbá jószágának két részét, melly a' törvény-tévő Biráknak jutna, szabadittya, és tartya-meg véle. Sőt a' Nádor-Ispán székin, még jószágának két részét sem tarthattya-meg a' kegyelemmel: Mert ez ilyen el-itélt két rész (az Országának régi meg-rögzött szokása szerént) a' Nádor-Ispánt illeti, avagy azt, kit véle meg-ajándékoz. A' ki pedig hitetlenség nótájába esik, annak jószágában semmi része nintsen a' peresnek; mert mindenestől fogva a' Királyt ő felségét illeti, és az ő adományára száll. Külömb azért az olyan hitetlenségnek nótája, melly a' másod repulsióból következik, e' mostani szokásunk szerént. Mert annak jószágának harmad része, minden hozzá-való tulajdonságával örökké a' peresé fele (a' két rész pedig Királynak ö-

B b 5

rök

rök adományát illeti) E' pedig nyilván legyen, hogy a' Királynak a' kegyelme-is nem tovább, hanem csak esztendeig tart. Mert ha a' meg-sententziázott ember azon egy esztendő alatt a' Király kegyelme mellett, az ő Peresét meg-nem elégíti, avagy véle meg-nem akár békélleni; az esztendő el-telven, ismét az előbbi sententzia léfzen a' fején (mellyben tsak lelket kell fujni) és több törvény-folyást nem kell indítani. Ebből vagyon ez, hogy minden féle Peres, egy esztendőnek forgása alatt (a' levél ki-kelésétől fogva számlálván) tartozik avval, hogy az ő sententziá levele tartása szerént, vagy Király embere, vagy Nádor-Ispán, avagy egyéb hiteles helynek emberi által ex-qualtafson, avagy igazat tételsen. Mert ha egyebet tselekefzik, és esztendeig a' sententziát véghez nem viszi; az Al-perest, annak a' sententzia levélnek erejével sem személyében, sem semminémű marhájában, meg-nem bánthattya, sem háborgathattya, avagy meg-sem tartóztathattya a' Fel-peres: De ha akarja a' sententzia terhének meg-fizetésére, haladék nélkül való, meg-magyarázott hivatallal, reá hivatathattya, kire minden ok-vetetlen azon egy terminuson törvénynek kell szolgáltatni.

Ezt sem kell el-felejtenuünk, hogy ha valamelly Al-peres, kit tején marasztottak
(a'

(a' fellyül meg-mondott mód szerént) fogság által a' Bíró kezébe esik; tehát a' Királynak kegyelme, mellyet néki fogságában ad, feje mentségére, a' Fel-peres ellen meg-nem áll, és nem használ. Mert a' Király különben meg-nem kegyelmezhet a' meg-sententziázott embernek, hanem hogy az ő peresével meg-békéljék. Mivel hogy pedig immár a' peres meg-fogtatta; kételen véle, hogy a' ki-mondott sententziát exequaltassa, és abban el-járjon: a' békeségre, és alkuvásra pedig szabad akarattya ellen a' pereft nem kényszeritheti, sőt reá se erőltessék. Ez okáért ő ellene a' Király kegyelme meg-nem álhat, nem-is használ; hanem minden szabadulása tsak a' Fel-peres kezében vagyon. Innét vagyon ez, hogy e' féle fogoly, ilyen szükségkor, minden jószágát, és örökségit, még fiamnak, és atyafiainak ellenek-is el-adhattya, és örökké el-kötheti feje váltságában: a' mint ezen Dekretumnak első Részében-is erről szóllottunk.

LVIII. TITULUS.

Mikor, és mint fogtatbattyák-meg azt, kit fején marasztottak?

Továbbá, a' peresek közzül senki a' más fél pereft a' ki-mondott sententziá-

tziának erejével, azért, hogy a' törvényre el-nem jött, jelen-is nem vólt, a' sententzia levélnek ki-adása, petsétlése, és a' Fel-peresnek kezébe adása előtt, személyében meg-nem tartóztathattya, vagy fogtathattya : Sőt meddiglen a' levelek a' Bíró kezénél lésznek, az Al-peres mind a' Bíró a' sententzia levélnek ki-adásáról, mind pedig a' Káptalant, avagy Conventet az igaz-tétel mellől mindenkor el-títhattya. Mihelyt azért ilyen tilalmat téfzen a' Bíró előtt, ottan e' féle sententziának terhet le-kell tenni, és a' Fel-peresnek keresetire tartozik meg-felelni. De mikor a' Bíró a' két félnek feleletiből, és a' környül-álló dolgoknak forgatásából, törvény folyása szerént ítéi valakit fejére, törvényét-is ki-mondja; mentéft, és minden tovább-való haladék nélkül, a' meggyőzetett Al-perest (ha személye szerént jelen lészzen) minden sententzia levélnek ki-adása nélkül a' Fel-peresnek, avagy Prókátorának kívánságára, Bírája által megfegtathattya, és (fellyül meg-mondott rend szerént) tartóztathattya, és meg-is büntettetheti; a' Nemességnek szabadsága önékie-semmit nem használván.

LIX. TITULUS.

Mi legyen, és mikor engedtefsék-meg a' méltó maga mentség, mellyet a' Bírák ítéletiről költ levelekben szoktak írni.

Továbbá, a' Bírák ítéletiről költ levelekben, mellyeket közönségesen Bíróság leveleknek hínak, e' tziikkelyt (Ha, úgymond, magát bizonyos okokkal meg-nem mentheti) mindenkor belé szokták írni: és e' féle sententzia leveleket-is, mellyeket a' Bíráknak törvényekből irnak-meg, a' terminusoknak, avagy rövid törvényeknek végek felé azért szokták ki-adni a' Pereseknek: Hogy ha valamelly Peres maga mentségére bizonyos méltó okát adhattya, annak maga -gondolatlanúl, hirtelenséggel, és mód nélkül, jószágát el-ne foglalják, avagy feje el-ne esék. Annak okaért a' bizonyos okokból való maga mentés ez, és ennek vagyon a' törvényben-is helye; mikoron a' Fel-peres, avagy Al-peres, avagy az ő Prókátora, házatól az Octávara, avagy rövid törvényre indulván, el-akarna jönni, és el-indulván, felette meg-betegülne, avagy a' vizeknek ki-áradások miatt, nem mehetne előbb; vagy lova meg-betegülván, és fogyatkozott állapottya miatt mást nem vehetne, nem-is fogadhatna, és azért kezdene el-maradni: avagy ha peresi által

által avagy tolvajok által tartoztatván megfosztatik, sebhetik, avagy ugyan megöletetik: Illyen dolgok, akár ehhez hasonlók ha a' menést el-halasztyák, és el-múlatyák-is, hogy akkorra az időre oda nem mehet, / mikor a' sententzia leveleket kifoszttyák; annak méltó mentsége lehet, és a' törvénynek, terhétől meg-menekedik. Tsak hogy az illyen maga-mentségét megbizonyíthassa, és tsalárdul ne költötte legyen. Mert egyébként, hanem-ha a' sententziának terhét le-tette volna (a' megmondott mód szerént) executiora mégyen a' dolog, és a' Fel-peres a' törvényben eljár: és a' meg-győzetett Al-peres (az előbbi mondásként) az ő nemesi szabadsága ellene nem álván, fejével-is fizet.

LX. TITULUS.

Miképpen kell a' fiak, és a' leányok, és az atyafiak részeket, a' sententziában-való el-járáskor külön szakasztani?

Annak felette ezt-is efzünkbe kell vennünk, hogy a' ki-mondott sententziában való el-járáskor, mindeneknek előtte, a' meg-győzetett embernek fiai, és leányai, ha kik a' sententzia előtt lettek volna e' világra részeket külön kell venni, és külön-
íza-

szakasztani; azon képpen a' nemzetség szerint való atyafiak részeit, és egyebeket, kiknek azon meg-győzetett féllal osztatlan jószágok vagyon, külön kell fel-számlálni: és csak azt a' részt, a' melly az Al-peresnek személyére jut, kelletik a' Bíró, és a' Peres között (a' fellyül meg-irt mód szerint) meg-osztani. Miért az ingó marhából mind a' fiaknak, mind pedig a' meg-győzetett félnek feleségének az ő részeket a' Bíró embere, kit az igaz-tételre el-küldenek, tartozik meg-adni. Mert a' fiát az atya vétkeért, és viszon-tag az Atyát, a' fia érdemeért sem személyében, sem jószágában, avagy egyéb marhájában, nem illik meg-károsítani, és meg-büntetni. A' jószágból pedig a' leányok különben részt nem vehetnek; hanem ha a' jószágban, a' leányoknak nyilván-való uraságok azzal, hogy birják, meg-mutattya, hogy a' leány-ágnak is nyilván-való része vagyon benne. A' felesége pedig az ő jegy-ruháját, és ajándékát, mind az ő fiaitól, s' mind attól, a' ki az ő ura jószágát birja, az ura hólta után meg-veheti: a' miképpen e' Dekretomnak első részében-is, a' hol a' jegy-ruha dolgának meg-fizetéséről szóllánk, nyilván meg-jelentettük.

~~III~~ TITULUS.

A' per-közben meg-hólt atyáknak és atyafiaknak jószágok bötsüléséről.

Továbbá, Ha valamelly Nemes embert valaki, jószágának el-foglalásáért, vagy egyéb dologért, melly a' nagy hatalom dolgát illeti (mellyért akár kit főre, avagy fő váltságra ítélnék) Király Udvarába evocal, avagy reá hí, és a' pernek vége szakadásának előtte azonban e' világból ki-múlik; akkor a' meg-hólt Nemes embernek fia, avagy atyafia: úgymint a' kire a' jószág száll, és szükséges képpen a' per-is szokott szállani, az Ország szokása szerint egyéb terhen nem marad, hanem az attya, avagy atyafia jószága bötsűjén szokott el-maradni; és annak felette a' gonoszúl el-foglalt jószágnak meg-adásán: és a' kár-tételnek meg-fizetésén (ha a' kárt, mennyi lett legyen; a' hivatal-levélben meg-jelentették vólt, és a' sententziát az Al-peres nem jötte miatt adják-ki) mellyet egyenesen mindenek előtt a' Peresnek meg-szoktak fizetni: és az után a' meg-hólt embernek maradék jószágát, a' Bíró, és Fel-peres, köztök meg-osztyák. Ha pedig a' sententziát a' két fél feleleti után mondották-ki; tehát a' Fel-peres hitivel vegye-meg a' kárt.

LXII.

LXII. TITULUS.

A' fiak az Attyok sententziáztatása előtt: és utánna kik születtek, miképpen jutbatnak az Attyok jószágáboz?

Ezt se felejtsük-el, hogy a' melly fiak e' világra születtetnek, minek utánna az attyokat fején marasztották, és annak módja szerént jószágát el-is foglalták: a' kik még az annyok méhében sem voltak akkorban, azok az attyok jószágában, melly avagy a' Bíró kezénél, avagy a' Peres kezénél, vagy ezek által más idegen kezénél vagyon, semmi részt nem vehetnek, semmi közök sintsen hozzá: De, az olyan fiak, kik az attyok sententziázásának előtte lettek, és nemzettettek, mind az önnön fáját részeket, 's mind az attyok jószágát; melly rész szerént a' Bíró kezénél, egy részent a' Peres kezénél vagyon, ha megakarják váltani, mindenkor meg-válthattyák. Innét azért ezt tanúlluk-meg, hogy a' fiak három rendbélieknek mondatnak, úgymint, némellyek fogantatott fiak, némellyek született fiak, némellyek pedig kik attyok halála után lettek. Fogantatott fiaknak mondatnak azok, kik még e' világra nem születettek: kiknek természetek az, hogy az ő fogantatásoknak idejétől fogva, mellyet az ő születések meg-mutat, egyenlő igazságok

Cc

gok vagyon a' született, és élő fiakkal. Attyok halála után valók pedig azok, kik az attyok el-temettetésének utánna, törvény szerént való igaz ágyból születtenek, És mondom nevezetesen, hogy igaz törvény szerént való ágyból legyenek. Mert ha a' szülés a' férfinak el-temettetése után tíz hónappal lesz, tehát azt a' pólás gyermeket méltán, és igazán nem mondhatják, hogy annak temettetése után lett a' világra. Mert nem a' meg-holt férfinak igaz agyából, és magvából, sőt inkább az aszszonyi-állatnak paráznaságából mondatnék, hogy e' világra lett. Sommája ez, hogy mind a' fogontatott fiak, mind pedig a' kik már e' világban vagynak, és az attyok halála után kik lesznek (igaz ágyból azért) az atyai jószágban, egyenlőképpen részesülnek, és szállanak.

LXIII. TITULUS.

Az Attya meg-szententziáztatásának utánna lett fia az atyai jószágot meg-váltbattya-é, vagy nem?

De itt azt kérdik, hogy ha az attya sentsentziáztatásának utánna született fia, kinek az atyai jószágból (mint fellyül-is meg-mondók) semmi része nem lehet, az
 atyai

atyai jószágot, melyet a' sententziának erejével el-foglaltak, a' Biró kezéből, és a' pereséből, avagy pedig egyébekéből, a' jószágnak köz bötsüje által, meg-válthattya-e, vagy nem? Mellyre ezt felellyük, hogy meg-válthattya. Mert a' vérnek, és az atyai nemzésnek annyi ereje, és tulajdonsága vagyon, hogy e' féle jószágban, még a' sententzia után lett fiat-is mint egy szomszédná, és határosná tévzi. Ha ez okáért a' sententzia által el-foglalt jószágnak meg-váltását, a' törvény a' szomszédoknak és határosoknak meg-engedi; tehát a' fiu-is, ki a' sententzia után születtetik, az atya jószágát annak törvénye szerént szabadon hozzá válthattya.

LXIV. TITULUS.

Medgyenek, ha az atya a' fiával, avagy minden atyafiával egygyütt meg-sententziáztatik?

Ha, úgymond, az atyát a' fiával, avagy minden atyafiával egyetemben meg-sententziázzák, úgy hogy mindeniket fejére ítélték legyen, a' jószágot mint kell meg-váltani? Erre ez a' felelet, hogy a' Fejedelem, a' kinek az ő kegyelméből meg-engedi, az válthattya hozzá: mert e' féle sententziázott emberek, jószágának tulajdon-

sága, és örökös volta a' Fejedelmet illeti, mihelyt a' meg-szententziázott személyeknek magvok-szakad. Azon értelemben légyünk, a' féle egygyes, és rideg személy felől-is, kinek sem fia, sem leánya, sem atyafia nintsen, ki törvény szerént annak jószágát hozzá válthatná. Holott vigyázni kell, hogy há' a' szomszédok, avagy határosok hozzájuk váltottak e' féle sententziával el-foglalt jószágot; tehát a' sententzia után született fiak, avagy az attya a' fiával, vagy minden atyafiaival, avagy csak az egygyes rideg személy sententziázva lévén, ha a' Király nekik meg-kegyelmezend, a' szomszédok, és határosok kezéből csak azon első törvényen, köz böstsel őket meg-kinálván, vissza vehetik: A' szomszédok pedig, és a' több határosok, csak azoknak a' meg-szententziázott személyeknek jószágokat válthattyák hozzájuk, kiknek tellyességgel örökösi, avagy egy oszláson való atyafiai, avagy egyéb törvény szerént való maradéki nem volnának, kikre a' jószágnak kellene szállani. Mert ha örökösi vannak, őket illeti inkább a' meg-váltás (ha akarják) hogy nem mint a' szomszédokat.

LXV. TITULUS.

Király Udvarában ki - adatott sententzia által, Tót-Országban, akár Erdélyben való jószágát, a' meg-sententziázott személy egyszer s' mind el-vesztheti-e avagy nem?

Továbbá még-is kérdik: Ha valamelly Nemes embert, kinek mind itt Magyar-Országban, mind pedig Tót-Országban, avagy Erdélyben-is jószága vagyon; a' Magyar-Országi, avagy Tót-Országi, avagy pedig Erdélyi Octava, avagy egyéb fele törvényen, a' nagyobb hatalomnak dolgában, vagy fejen, vagy feje váltságán maraszttyák: Hogyha minden jószágát, és örökét, mind a' két Országban, és Erdélyben melly volna, egyszer s' mind 's egy úttal el-veszti-e; avagy azt csak a' jószágot veszti-e el, melly abban az Országban vagyon, a' hol a' szententziát ki - mondják? Mellyre azt mondjuk: hogy jóllehet némelly törvény tudóknak vélekedésekhez képest, közönségesen mindenütt, és akár melly Országban-is, avagy hozzá tartozandó helyeken legyenek jószága-is, ha csak egy helyen sententziázzák, meg-is mind el-veszti: De ezt a' vélekedést nem kell meg - tartani. Mert minden Bírónak csak az ő Bírósága határában vagyon hatalma, és méltósága. Most pedig e' nyilván vagyon, hogy a' Dalmáciai,

tziai, Horvát Országi, és Tót Országi Bán-
nak, avagy az Erdélyi Vajdának nintsen
arra hatalma, és ereje, hogy a' Magyar-
Országban való Vármegyékben Bíró lehef-
sen; hanem tsak az ő tiszti alatt való he-
lyeket ítélheti-meg: és viszontag, miért
hogy a' Király Udvarában való több rendelt
Bírák-is magokat más Bírószágába nem ele-
gyithetik. Mert így semmi külömbség nem
leane az Országunknak, és avval egyetem-
ben a' törvénynek-is: melly külön, és más
időben, és külömb módon szokott egy Or-
szágban ki-fizolgáltattatni, hogy nem mint
más Országban. És ennek okaért szokták
e' tikkelyt-is a' Bírák sententzia levélbe bé-
írni (hogy úgymond, e' Magyar-Orzágnak
környékiben, avagy e Tót-Orzágnak, avagy
ez Erdélynek tartományában). De azért
a' hitetlenségnek dolgában tsak egy senten-
tzia által-is, avagy Király adománya által
(tsak hogy a' Donáció törvény szerént lett
légyen) a' meg sententziáztatott személy
minden jószágát, és örökségit, mindenütt,
és akár melly Országokban-is, és a' Magyar
Koronához-való tartományokban légyen,
egyszer 's mind el-veszti. Mert a' Koroná-
nak birodalma, melly ellen a' hitetlenség
esik minden Országokra, és hozzá tartozó
részeire egyenlő képpen ki-terjed. Mindaz-
által az igaz-tétel, és a' féle jóknak el-
fogalások, tsak azon egy Bíró erejével,
a'

a' ki előtt a' féle hitlenségről való sententzia ki-kél, nem lehet; hanem a' féle jószágnak el-foglalását, melly az ő birodalma kívül volna, annak a' Bírónak eleibe tartozik levele által botsátani, és arra bizni, a' kinek bírósága alatt vagyon a' jószág, mellyet el-kell foglalni.

LXVI. TITULUS.

A' hitetlenségről való sententziának ki-mondásról.

A' Hitetlenségről való sententziával is szintén azon módon, és renddel kell el-járni, mint a' főben járó sententziával. De azért a' hitetlenségnek nótája, a' főben járó sententziától mit különbözzön, a' Dekretomnak első Részében, a' hol a' Király adománnyáról közönségesen szóllottunk, meg-találod. A' hitetlenség sententziájának pedig három ága vagyon. De azoknak rendit ide alá a' Repullionak rendiben akarom meg-magyarázni.

LXVII. TITULUS.

A' kisebb Hatalomnak dolgáról, és minémü sententzia mondasék felöle?

Továbbá ezt-is tanuljuk-meg, hogy némely sententziát csak tisztának mondhatunk, az az: mikor az embert sem fején nem marasztják; sem pedig feje váltságára nem mégyen dolga; hanem feje-váltságának csak felére, az az: száz forint birságra mégyen. És e' féle sententzia a' László Király közönséges Dekretoma szerént, mind a' Pap-Urakra, Zászlós Urakra, és egyéb Nagyságosokra, mind pedig Nemefekre, egyenlő képpen szolgál: nem-is mégyen a' hatalom dolgáért többre, hanem csak száz forintra, mint fellyül-is meg-mondók. Annak felette a' Fel-peresnek a' kárt-is meg-kell fizetni, mellyet az ő kerefetiben meg-jelentven hozzá felel. Melly száz forintnak hason fele a' Bíróé, a' fele pedig a' peresé szokott lenni. E' féle sententziáknak erejekkel pedig egy Nemest sem tartóztatnak-meg személyében (egy dologtól meg-válva, mellyről továbbad szó leszen) De a' tellyül meg-mondott száz forintnak terhéről, és a' kárnak meg-fizetéséről, a' megnyert Al-peresnek ingó mahájából, ha marháját találják; ezen kívül pedig jószágából is tartozik a' Bíró a' Fel-peresnek igaz tétellel.

tellel. E' tiszta sententziának nevezeti pedig közönségesen bé-foglalja magában, a' mostani időnek állapottyában, mindenféle hatalmat, e' féle dologtól el-válván, mellyekből jelentém ide fel, hogy főbénjáró sententzia származik, avagy fő-váltság következik: Mellynek okáért, a' kisebb hatalomnak dolgait, kisebb sententziának szokták nevezni. Jóllehet a' győzhetetlen Mátyás Király közönséges Dekretomának előtte, Urunk születése után ezer négyszáz és nyoltzvan hatban mellyet szerzetek, (melly Dekretomot László Király-is itt ez iránt helyén hagyott, és megerősített) minden Urak, és Nemések, akár minémű hatalomért közönségesen, mint a' nagyobb hatalomért, avagy fejeken, avagy fejek váltságán szoktanak volt maradni. Melly dolgot hogy nyilvánban megérthesünk arról való Articuluszt igénként itt beakarám írni; melly ilyenképpen következik:

Továbbá, úgymond, kár-tételnek dolgai felől, és egyéb ártalmakról, boszszuságokról, és a' kisebb hatalomnak dolgairól indult perekben, még ha a' vétkes az ő Bírája előtt tulajdon szájával meg-vallaná-is tselekedetit, senkiennek utánna a' féle hatalom dolgaért fején, és egyéb terhen ne maradjon; hanem csak a' féle kár-tételnek meg-fizetésén, és a' Fel-peresnek

C c 5

nek

nek költsége meg-terítésén : ennek felette a' meg-mondott hatalmaskodásért , hufzon öt nehéz Girán, melly száz forintot téfszen, mellynek fele a' Bírónak, fele a' Fel-peresnek jut, mellynek meg-fizetésére a' Bíró a' meg-győzött fél mindjárt reá kényszerítse. Nagyobb hatalomért indúlt perekben pedig, úgymint, mikor valaki Nemes házra mégyen igaz ok nélkül, jószágának, és hózá tartozandó javainak el-foglalások miatt; Nemeseknek meg-fogtatások miatt, igaz ok nélkül ; Nemeseknek meg-verések, meg-sebhetések, és meg-ölések miatt. A' Bíró ilyenképpen tselekedjék: hogy ha a' Fel-peres maga részére, a' fellyül meg-mondott mód szerént, bizonyossággal él; tehát a' dolognak nagyobb világosságaért, ha a' két fél akarja, köz tudományra botsáfsa. Ha pedig az Al-peres bizonyosságra ki-nem akar kérendzeni, bizonyítani sem akar; tehát a' Fel-peres, az Ország törvénye szerént, az ő kérésének nagyobb bizonyosságára, annak az ő ellenségének a' fejére esküdjék. De úgy, hogy ha az Al-peresnek azon Vármegyében, a' hol a' hatalom esett, fáját személye szerént, és szüntelen való lakása vagyon. Ha pedig más Vármegyében lakik, és e' féle hatalomság az ő távol-létében esett, tehát a' bizonyosság levélnek módja szerént, hitivel tartozik magát meg-menteni a' szolgái, és jobbágyi felől

felől: törvényt szolgáltatni, az Ország törvénye, és végezése szerént.

LXVIII. TITULUS.

A' féle Per dolgáról, mellyben még a' kisebb sententzia erejével - is az Al-pereft meg-foghattyák.

Továbbá, mivelhogy sok egyház helyü Nemesek, és egyéb jószágos emberek is, kiknek jóllehet igaz nemességek, és szabadságok vagyon; mindazáltal tunyaságok, és reftségek miatt olly nagy szegénységre jutottak, hogy nem-hogy száz forintot, de még csak száz pénzt - is nehezen fizethetnének; de még-is sok féle gonosztságot tselekesznek, annyival inkább, ha láttyák, hogy sok magzattyok vagyon, és tudgyák, hogy azoknak részeket el-nem vehethetik; hogy pedig személyek szerént meg-fogják, azt sem általják. Azért immáron némellyek ugyan meg-fizették, hogy szegénységekhez való biztokban, holott semmi nintsen, mit a' birságba kellene fizetni, az értékes, és gazdag embereknek gyakran nagy kárt téstnek, és azoknál sokkal nagyobbra tartván magokat, merő mérges garázda keresők.

Ez okáért kérdezősködnék: Hogy ha a' féle Al-pereft, kisebb hatalom dolgáért (a' mint meg-mondám) száz forinton maraszt-

rafzttyák, és annak felette, hogy a' kárt meg-fizesse, és semmi ingó marhája, sem egyéb jószág a' ö saját részére annyi nem volna sohul, mellyből a' száz forintot meg-fizetné, és a' kárt-is meg-térithetné, hogy ez ilyen meg-gyözetett szegény Nemes embert, személye szerént a' Bíró meg-foghattyá-e, és az igaz tételre kényszeritheti-e fogság által, az ö nemessége helyén maradván. Mellyre azt mondjuk, hogy meg-lehet. Mert a' nemesi szabadság fenkit a' fogságtól meg-nem oltalmazhat, sem pedig a' gonosz tselekedetnek meg-büntetésétől meg-nem menthet; hanem inkább a' gonosz tselekedetet igen-is tiltja. Mert az igaz Nemességnek fundamentoma a' Jóság, melly mindenütt erre int, hogy minden tisztességesen éllyen, és fenkit meg-ne bántson. Hogy pedig a' féle gonoszság-tévőt személyében - is meg-fogják, ez Ország törvényét semmiben meg-nem rontja: Melly azt hagyja, hogy a' Nemeseket különben meg-ne fogják, hanem törvényre intsék, és törvény folyása szerént tselekedgyenek vélek: E' meg-mondott dologban azért, minek utánna a' féle Al-perest a' törvényre intnek, a' törvényből ki-ment sententzia után következik a' fogság: mellyet az Ország törvénye sem tilt-meg. Ennek okáért az olyan Nemes embert személye szerént (a' meg-mondatott dologban) méltán meg-fog-

fogtathattya, és meg-tartóztathattya a' Bíró,
 avagy a' képebeli embere, kit arra választ.
 A' Bíró azért az ilyen foglyot (mint szin-
 tén az adótság dolgában szokott lenni)
 tartozik tizen ötöd napig nála tartani, hogy
 az idő közben peresével meg-békéllyék:
 Ha pedig az idő közben meg-nem békélén-
 dik; tehát a' Bíró tartozik a' Peres kezébe
 adni; kit a' Peres mind addig nála tarthat,
 még mind magának, s' mind Birájának ele-
 get téfszen, a' meg-mondatott száz forint-
 ról, és a' Pereft még az ő káráról meg-
 nem elégíti. Ezen közben pedig szemé-
 lyében meg-nem büntetheti, és meg-sem
 bánthattya. Hanem úgy kell tartani, mint
 egyik háza-népét: a' fogoly-is tartozik szol-
 gálni a' Fel-peresnek, mint szintén háza-
 népei közzül egyik.

LXIX. TITULUS.

*A' Szék - törés birságaról: És a'
 kisebbik sententzia terhenek meg-fizc-
 téséről.*

Miért hogy pediglen a' Szék-törést-is
 száz forintal fizetik-meg; annak oka-
 ért a' birságnak hasonlatosságaért, a' Szék-
 törést-is a' kisebb sententziák közébe szám-
 lállyák. Mindazonáltal sokan voltak ilyen
 vélekedésben-is, hogy mind a' Király ő
 Felsege, és egyéb Vármegyék Szék-töré-
 sét (melly valami éktelen, és valaki tisz-
 tessege

tefsége ellen való szóért szokott a' Szék szinén esni) mind pediglen a' kisebb sententziának birságát (melly huszon öt néhez Gira ezüstre szokott menni) csak huszon öt forintal fizettetik - meg ez okon: Mert úgymond, a' Király Tábláján-is, mikor Székből ki-ment birságot fizetnek, minden Girát csak egy-egy forinttal, avagy száz pénzzel szokták le-tenni, és megfizetni: a' mint ide alább erről, a' birságok meg-fizetése felől, bővségesbben szöllumk. De e' felől külömbet értsünk: Mert e' féle sententzia meg-fizetése sokkal külömb, hogy-fem mint a' törvényből ki-ment birságnak meg-fizetése, és külömb rendi, és módja vagyon: a' mint erről ez után szöllumk.

Rövideden ez okáért azt vegyük észünkbe, hogy akár a' Király, ö Felsege Tábláján, akár mikor a' sententziával igaztételre mennek, avagy az után-is ha a' féle kisebb sententziának terhet le-akarja tenni; száz forintnak alatta meg-nem menekedik. Igaz azért, ha kész pénze nem lesz; ingó bingó marhájával-is (az ö igaz arra szerent) meg-fizetheti. De külömb azért, a' Király ö Felsege Tábláján-való Szék-törés; mert onnet addig az embert ki-nem eresztik, még valóban ugyan ott a' Szék-törést le-nem téfzi, és volta-képpen meg-nem fizeti.

LXX.

LXX. TITULUS.

*Mi legyen a' Patvar, és hány képpen
esék - meg? És annak bírságáról.*

Jóllehet a' Patvarnak dolga föben - járó büntetésre nem mégyen; de miérthogy valami módon a' fő váltságához igen hasonló, ez okáért a' Parvar-is mi legyen, ebben a' kisebb sententziának rendiben akarok rövideden felőle szólni. Holott tanuljuk - meg, hogy a' Patvar ez, mikor valaki valamelly pert két szín alatt, és külömb-külob formán tsalárdúl kezd más ember ellen: melly Patvar noha sokféle perekben, és ügyekben a' pereseknek álnok, és tsalárd indulatokból származik, néha pedig az Ország törvényének meg-nem tartásából következik: de kiváltképpen három okokért szokott meg-lenni, a' mint immár meg-is kezdek jelteni.

Először, mikor valaki azon egy pert két színben, avagy két úton kezd, követ, és forgat. Mert ha valaki valamelly jószágot keresetiben zálogosnak-is mond, és örökös jószágnak-is mondja, két színnek mondatik. Ha pedig azon egy dolgot, egy úton, és egy folyásban, két Bíró előtt, avagy külön-külön Bíró előtt követ, két útnak neveztetik.

Má-

Másodszor, mikor valaki valamelly embert, akár leány negyed, akár jegy-ruha felől, avagy zálogos jószág felől, avagy akármi dolog felől meg-elégedvén, mentsege sé, és szabadofsá hágy: és annak ut na, ugyan azon dologért azt; a' ki immár egyszer meg-menekedett, vagy az ő gyer mekit, vagy maradékit, ismét törvénybe fogja: avagy annak halála után, gyermeki, és törvény szerént való maradéki rea hínak: Mihelyt az el-igazításról bizonyos, és ele gendő bizonytságot állathatnak-elő; az ol-lyan Patvarnak büntetésébe esik.

Harmadszor, mikor valamelly perben végső törvényt mondnak, és másod úttal azon pert valaki meg-índitja, a' Fejede lem kegyelméből adatott új ítélet nélkül; akkor-is a' Patvar ottan meg-esik. Melly miatt a' derék dolog, a' mellyet kerestek, akár vár legyen, akár város, avagy egyéb jószág, avagy sümma pénz, akár jegy-ruha; akár leány-negyed, örökké el-éiz. És annak felette, a' téle Patvaros a' más félnek díján két száz forinton marad; melly-nek két része a' Bírójé, harmad része az Al-peres féle.

LXXI. TITULUS.

A' Patvarrói egy fő kérdés, mellyet jól eszünkbe kell vennünk.

Továbbá, ugyan ezen Patvar dolgában vegyük eszünkbe, hogy gyakorta a' mi Fejedelmünk valamelly várat, várost, mező-várost, falut, és egyéb féle jószágot, melly örökös-keppen ö Felségét illeti, és nyilván: de más ember kezénél vagyon, avagy zálogban, avagy egyébként el-kötve olyan időben, valamellyiknek jámbor szolgálai közül örökbe adja, és ajándékozza: ki e' féle jószágnak uraságába külömben nem juthat; hanem ha a' sommát le-tészi, a' mellyben el-vagyon kötve. A' jószág pedig a' ki kezében vagyon, még ha azt pénzével igaz úton meg-kinállyák-is, a' dolgot törvényre halasztja, ha fel-kell-e venni, avagy nem, és azon közben azt megszorongattyák, az esztendő-is el-forog, sőt el-is szokott múlni. Nyilván-való dolog pedig ez, hogy a' Királynak minden féle örök adományát, esztendőnek forgása alatt, törvény szerént való iktatással kell megerősíteni, és abba magát be-iktatni. Mert esztendő múlva az Adomálynak ereje nem léssen. Ha azért az, a' kinek a' Király a' jószágot adta, hogy az Adomány helyén maradjon, esztendőnek forgása alatt magát

D d

a

a' jószágba bé-iktata , és más felől azon esztendőben , vagy az után , azon törvény szerént azzal meg-kinálta , hogy pénzét fel-vegye ; az Al-peres erre mindjára azt kezdené mondani , hogy ugyan azon egy dolgot két szín alatt , és két úton keresné.

Hasonló dolog eshetik a' féle jószágban-is , mellynek valami végezésből , avagy fiává , avagy atyafiává való fogadás által , Király engedelmeből , egyik személyről a' másikra kell szállani: Melly jószágot , minek előtte az örökös kezéhez vehetné , némelly értékes Ur , avagy gyakorta egyéb rendbéli ember-is hatalmasúl szokott el-foglalni. És ha az örökös , az ő végezések szerént (mellynek annyi ereje vagyon , mint a' Király Adományának) esztendő alatt ez ilyen jószágba iktatná magát ; tehát a' hatalmas el-foglaló , avagy egyéb valaki az iktatást ellenzené , ilyen képpen a' per annyira szokott nyúlmi , hogy egy ember nyomig alig létszen vége. De ha a' törvény végbe megyen-is , mindazáltal a' jószágnak ez idő alatt való haszna-vételéről a' Fel-perest meg-nem elégitik , sem az Al-perest az el-foglalásért meg m büntetik , ez okon , miért hogy meg-nem magyarázó hivatallal , hanem tsak szokott hivatallal hitta volna reá , és úgy kezdette volna Perit , melly szokott hivatalt , hosszú per - folyásnak mondunk. Noha e' féle végezésből ,
és

és fiává, avagy atyafiává-való fogadásból lett pernek szintén olyan rövid folyással kellene véghez menni, mint szintén a' féle jószág peré, melly magva-fszakadtúl Király-ra szállott volna. De ha az el-foglalásért szintén magyarázó hivatallal hiják reá-is, és e' mellett a' Fel-peres, avagy előtte, avagy utánna a' hivatalnak a' jószágba iktatná magát, hasonlatos képpen az Al-peres azt kezdené mondani, hogy a' Fel-peres ez ilyen jószágot patvarosúl két úton keresi.

Ez elő-fzámlált dolgokból egy kérdés támad: Ha ez ilyen módon kezdetett per, Patvarba ejti-e a' Fel-perest? Melly kérdésre rövideden azt mondjuk, hogy nem ejti. Mert a' per olyan ember ellen vagon, ki nem igaz úton bírta a' jószágot; ki mivelhogy abban a' jószágban igaz, és törvény szerént való uraságát meg-nem bizonyíthattya; innét a' Fel-peres ellen azt nem vetheti, hogy ötet abban a' jószágban két szín alatt, vagy két úton, patvarosúl keresné, avagy háborgatná. Mert az a' jószág nem ötet, hanem a' Fel-perest illette, és ő törvény szakadtáig tsak hatalmasúl bírta. A' Patvarról pedig tsak a' szólhat, ki a' jószágot igaz úton, és jó módjával bírja. Ha pedig ezt vetné ellene, hogy az, a' kinek a' Király el-kötötte volt, és annak a' kötésnek erejével bírta,

D d 2

igaz

igaz úton, és jó módjával birta a' jószágot. Ugy vagyon, hogy valameddig az ő pénzével meg-nem kínálták, jó módjával birta; de a' meg-kínálás után, mivelhogy különb-külömb fogásokkal egyik Octaváról a' másikra halasztotta, és vontatta, csak hogy azon közben hasznát vehesse: Így immár nem igaz úton, hanem hamisan birta. És ha e' féle usorásokról a' derek Dekrétomban más büntetést nem végeztek volna, kik tudni-illik pénzeket fel-nem akarják venni, e' féle usorást a' jószágnak örök bösűjén-is el-kellene marasztani, holott semmi igaz okát nem adhattya, miért nem vette legyen-fel az ő pénzét. Ha pediglen a' jószágnak hatalmasul való el-foglalásának, és egy ideiglen tsalárdul való bírásának, és haszna-vételének bizonyos büntetése nem volna; bizony felette nehezen, és későn juthatnának a' jámborok az ő jószágokhoz, és igazságokhoz. Ezent kell érteni arról is, mikor valamelly magva-szakatt ember jószága valakinél másnál zálogban vagyon, és a' meg-holt embernek avagy fogadott atyafia, avagy egyéb képpen való örököse, az ő pénzével, és sommájával meg-kínálta, de a' pénzt fel-nem akarja venni. Azon közben pedig, hogy az esztendő el-ne tellyék, a' meg-kínáló fél azon jószágba iktattya magát. Mellyet miérthogy jól, igazán

igazán, és törvény úttyán tselekeszik, méltán meg-kinálhattya pénzével, és a' jószágba-is iktathattya magát, nem-is marad patvarnak terhén érette.

LXXII. TITULUS.

A' Nyelvnek váltságáról, és annak birságáról.

A' Nyelv-váltság-is száz forintot téshen, melly büntetést a' Király, avagy ez Ország Birája előtt tett hamis, és méltatlan panaszért, és gyakorta éktelen, és tiszteletlen beszédért, hogy más tisztviségségbeli embernek jó híre és neve ellen szól, vetnek a' Birák. De azért a' derék kereset, mellyért a' per támadott volt, e' fele hamis panaszért, és vádlásért (a' mint megmondám) örökké el-nem vész: miképpen a' Patvar dolgában olly értelemben vannak, örökké el-vész. Hanem a' derék dolog az által le-szálván, és a' meg-mondott száz forintos büntetést-is le-tétetvén, és vele meg-fizettetvén; mellynek két része a' Birójé, a' harmada pedig a' sérelmes féle; a' Fel-peres (ha akarja) jó módgyával perit újonnan el-kezdheti.

LXXIII. TITULUS.

Mi legyen a' Repulsio? és annak módjáról, és büntetéséről.

Miérthogy a' törvényből ki-ment, és a' Bírák végezése szerént való igaz tételnek idején, az Al-peres meg-győzetett felek, erővel való ellenkezéssel-is szoktának élni; ez okáért arról a' Repulsióról kellek szólnom. Holott ezt kell meg-értenünk, hogy a' Repulsio az: mikor a' nyertes fél, igaz-tételre mégyn a' Bíró törvényével, és a' más fél, melly perit elvesztette, fegyveres kézzel ellenzi, és meg-tilttya, sőt véle meg-álattya az igaz-tételt. Melly fegyveres kézzel való ellenzésnek az ügye noha az ő értelme szerént nem menne arra, hogy a' törvénybéli út, és orvosság volna: sőt inkább az ellen nagy engedetlenségnek mondhatnák. Mert a' pernek minden tizikkelyeit által-menvén, és végbe vivén a' pert, a' Bíró-is az utolsó sententziát ki-mondván, ki-vont fegyverrel, vagy egyéb akár minémű fegyvernek ne-mével elő-álván, és azt ki-mutatván, szokták a' Repulsiót meg - tselekedni. De miért hogy régi meg-rögzött szokásból jött közinkbe; ez okáért törvény-gyanánt élünk immár evvel e' helyén hagyatott szokásunkkal; És mindenféle pernek vége után egy-szer,

szer, és nem többször tehetnek e' féle erővel való ellenzést. Melly ellenzést ha ki meg-tselekeszik, avagy ha egyszer Repulsiót tészzen, egy Gira aranyon marad érette, melly hetven-két forintot tészzen: mellynek két részét a' Bírónak, harmadát a' nyertes félnek tartoznak meg-fizetni. Másod úttal pedig, ha ugyan azon egy perben repulsiót, vagy ellenzést mérészlene valaki tselekedni, nyilván-való örök hitetlenségbe esnék miatta: a' mint a' derék Végezésünkben-is meg-vagyon írva.

LXXIV. TITULUS.

A' repulsióról való Articulusnak magyarázattya, melly a' derék Dekretomban meg-vagyon írva.

De itt ez iránt eszünkbe kell vennünk, hogy a' Repulsióról való Articulusban, mellyet a' derék Dekretomba bé-írtak, nevezetesen ez írták: hogy a' Repulsiónak meztelen fegyverrel, avagy ki-vont kardnak fel-mutatásával kellene meg-lenni, és a' szomszédoknak, és határosoknak nevezek, kik a' ki-adatott sententziának igaz-tételekor, Király, avagy Nádor-Ispán, avagy valamelly hiteles helynek emberével jelen léfznek, a' Relatoriába belé iratván.

D d 4

Ebből

Ebből azért ilyen hitván szokást vettek némelly peresek, hogy a' győzedelmes félt az igaz tételben, ki-vont meztelen fegyvernek fel-mutatásával nem akarják ellenzeni, és róla el-tiltani; hanem álnokságot gondolván, fa-páltzával avagy vas-pottal, buzogányal, és azon közben fenyegetésekkel, és rettentésekkel, fok néppel felgyűlvén, el-szorittyák, és el-kergetik, és a' Széknek ítéletiből lett törvény szerént való igaz tételt nem engedik, és nem hagyják elégségesen végbe vinni. Annak utánna a' Bírájok előtt azt felelik, hogy ők az igaz tételt nem ellenzették; mert senki ott meztelen fegyvert, a' mint a' Dekretomban meg-vagyon írva, fel-nem mutatott, sem fegyvert nem vont volna. Gyakorta a' szomszédok, és határosok ellen-is szólnak, hogy ez nem szomszéd, ama pedig nem határos volna: és fok e' féle tétovázással az igaz törvényt fel-fordítani, és a' törvénynek folyását meg-háborítani igyekeznek.

De ez tudtunkra legyen, hogy a' Dekretomnak rendiben nem találják, írva sincsen, hogy a' Repulsio más képpen ne lehessen, vagy külömben ugyan ne legyen, hanem ki-vont, és meztelen fegyvernek fel, avagy ki-mutatásával. Hanem csak ez vagyon ott a' Dekretomban, hogy nem se reggel, és hatalmasúl; de csak meztelen kard-

karddal, avagy ki-vont törnek meg-mutató-
 tásával-is meg-lehet a' Repulsio, és ellen-
 zés. Ezt pedig ez okáért irták-meg: mi-
 vel hogy régen mind a' két fél, úgy-mint
 a' győzedelmes, s' mind pedig a' meg-győ-
 zetett fél, az igaz tételnek idején, nagy
 fokasággal, gyakorta hadi-készülettel-is men-
 tenek egymásra, és kegyetlenkedtenek, és
 néha nagy veszedelem s' vér-ontás követ-
 kezett köztök. El-annyira, hogy ha a'
 Fel-peres meg-győzhette az Al-perest, te-
 hát a' meg-nyert jószágnak uraságába ment;
 viszontag, ha a' meg-győzetett Al-peres a'
 Fel-perest meg-győzhette, és az igaz-té-
 telt véghez nem hagyta vinni, egy Gira
 aranyon maradt e' hatalmas vakmerő el-
 lenzése miatt.

Hogy azért e' féle éktelenség közzü-
 lünk ki-vettetnék, végeztük, hogy nem
 szükség sereggel, avagy nagy néppel, és
 hatalmas kézzel az igaz-tételre menni; ha-
 nem tsak a' ki-vont fegyvernek ki-mutatása-
 is, az ellenzésre, avagy Repulsio-tételre
 elég legyen. Akár azért fegyvernek, akár
 meztelen kardnak, avagy páltzának, akár
 botnak ki-mutatásával, avagy embereknek
 fokaságokkal, vagy akár tsak fenyegetéssel,
 ijesztéssel, rettentéssel háborgassák a' tör-
 vénybéli igaz tételt, és elégségesen véghez
 vinni ne hagyják, mindenkor Repulsionak,
 és ellenzésnek kell mondani. A' szomszé-

D d 5

dok-

doknak pedig, és határosoknak neveket azért szokták vala meg-írni, hogy a' Repul-fionak terhében valami tsalárdság ne esnek. Mert régenten külön-külön valamenyin ellenzették az igaz-tételt, külön-külön egy-egy Gira aranyon maradtak - el, és gyakorta a' meg-győzetettnék, mind fiainak, s' mind atyafiainak, sőt feleségének, s' leányinak neveket a' Relatoriákba, avagy válfaz-tétel levelekbe be-írták, és ezen képpen az ellenzésnek terhét annyira nevelték, hogy a' derek pernél fokkal többre, és fellyebb ment. Melly rosz szokás a' mi időnkben le-téetett, és akár menyin légyenek a' meg-győzetett személyek, kik ellenzik az igaz-tételt, mostan csak egy Gira aranyat fizetnek, egy törvénybéli igaz-tételnek ellenzéseért. Most-is mindazonáltal, a' megnyert jófság körül valók, szomszédoknak, és határosoknak neveket meg-írják, hogy a' Kiraly, avagy Nádor-Ispán, avagy egyéb hiteles helynek emberit, ajándékkal, avagy kedvezésből el-ne hajtsák, és a' törvény szerént való igaz-tételben, mellyet az ő hitekre bízta, olly tsalárdságba ne esse-nek, hogy mikor nem ellenzették volna-is, azt ne írják, hogy ellenzették, mellyért valakit örök hitetlenségnek notájába ej-tenének. E' féle avagy hasonló tsalárdság-gal azért, és tétovázó haladékkal, a' tör-vénynék folyását, és a' törvénybéli ítélet-nek

nek igaz-tétele meg-nem háborithatni. Mert a' közel-való szomszédok, és határosok nem találtathatnak mindenkor otthon, és e' féle törvénybéli igaz-tételnek idején-is nem lehetnek mindenkor jelen. Ha ez okáért a' győzedelmes fél a' meg-nyert jószágoknak uraságán kívül vagyon; elegendő bizonyság, és ok annak el-hitelére, hogy ellenzéssel háborgatná-meg a' ki-mondott törvénynek igaz tételét. Ha pedig valaki a' Peresek között, a' Király, akár Nádor-Ispán, avagy Káptalan, akár Convent emberét vádolná, hogy a' relatiót, avagy választ, mint jártak volna, hamisan, és méltatlan irta volna; illy dolgokért őket törvénnyel kereshetik: de ez okért a' törvénynek folyását nem kell meg-háborítani.

LXXV. TITULUS.

Hogy a' hitetlenségnek nótája három képpen esik a' törvényt-is úgy mondják felöle.

Erteni kell pedig ezt-is, hogy a' hitetlenségnek nótájában az ellenzés mindenkor meg-nem engedtetik. Mert arról három képpen mondanak törvényt.

Elő-

Először, a' Fejedelem és a' mi Királyunk, illy móddal, hogy ha a' Király ö Felsege az Országbeliek között valakit hitetlenségnek nótájával akar kárhoztatni; tehát mind a' Pap, és Szabad Urakat, mind pedig az Országot derek gyűlésbe hirdesse bizonyos napra; mellyre azt-is, kinek a' hitetlenségnek nótáját szemére vetik, a' Király ö felsege parantsoló levele mellett, valamelly Conventnek, avagy Káptalannak szóló levél lévén, személye szerént, és nem Prokurator által, reá kell hini. Ki ha el-jő, és magát meg-tisztithattya, igen jó; ha pedig el-nem jő, avagy ha el-jő-is, de magát meg-nem tisztithattya, hitetlenségnek nótájába, és büntetésébe esik: kinek annak utánna sem úti levelet, sem új ítéletet a' Király ö felsege nem ad; és továbbá sem a' szóval-való ellenzőben tiltás, sem erővel-való ellenzés, ' mikor az olyan hitetlennek jószágába mást iktatnak, és azt el-foglalják, meg-nem engedtetik; hanem tellyésséggel a' Király Adományát ennyi részéből végbe kell vinni.

Másodszor, esik nótába az ember, a' második Repulsio miatt, mikor írásban behozzák annak lételet. E' képpen-is a' Repalsiót a' törvény meg-nem engedi. Holott e' nota-is vakmerő viselkedés ellenkezésből származott, és következett: és
nem

nem illendő harmad úttal is a' Repulsionak lenni, minthogy tilalmas, hogy más úttal is ne legyen.

Harmadszor, és utólszor, a' hitetlenségnek nótája jö-ki, törvény-látásból, melly az Ország Birájának ki-mondatott sententziájából ki-látszik, mellyre nézve a' Király valamelly jószágot hitetlenségnek neve alatt másnak adja, úgymint, szemnek kitolyásaért, tagok tsonkításaért, hamis pénzverésért, avagy hamis levél tsinálásért, és ezekhez hasonló vétkekért, mellyekért hitetlenségnek nótáján maradnak. E' féle törvényből ki-ment ítélet pedig, miért hogy a' két félnek feleletiből szokták a' Szék színen ki-mondani; holott egyik rész vallja, hogy amaz olly dolgot tselekedett, mellyért nótán volna; a' másik pedig tagadgya. Ez okáért e' féle sententzia igaz tétéle idején, mellyet a' feleletekből mondtak, avagy kit azért mondtak, hogy ne talán akkor jelen nem volt, avagy nem lehetett a' más fél; ollykor (mondom) a' Repulsio szerént való ellenzésnek lenni, meg-engedtetik. Ennek pedig bizonyos oka vagyon (a' minthogy ilyen bizonyos okért mondják-is, hogy találták ezt az ellenzést, mellyet mostan-is lenni meg-engednek) tudni illik: hogy mikor az ellenzésről való levélbeli jegyzést a' törvényben elő adják; tehát valami a' pernek folyásában a' meggyö-

győzetett félnek gond-vifeletlensége miatt, tudatlanságból esett, avagy el-felejtetett volna, új ítéletnek orvosságával, avagy Prókátor meg-hívásával helyére hozhatná, és jobb módjával azt igazgathatná. Mert felette káros, és nyavalyás dolog volna, a' két félnek feleleti szerént, hogy mentést a' Bírónak ki-mondott törvénye után, valakit békeséggel birt jószágból annak erejével ki-rekeszteni, és ki-vetni, melyet annak utánna jószága kívül kellene keresni, és meg-perleni.

Mert a' Bíró a' két, avagy több félnek feleletire, és a' leveleknek, és levélbéli tanú-bizonyság-tételre, mellyeket a' Szék színen elő-adnak, tartozik törvényt tenni. Ez pedig nyilván-való dolog, hogy a' Prókátorok gyakorta feleletekben, avagy gond-vifeletlenségekből, avagy tudatlanságokból, néha pedig gonosz ágból megtsalatnak, és meg-vétkeznek. Gyakorta a' peresek leveleket-is, és levélbéli tanú-bizonyságokat el-tévesztik, és a' hagyott Szék napjára véle elő nem állhatnak. A' Bíró pedig olyan törvényt téstzen, a' mint a' két félnek feleleti, és levelei, és levélbéli tanú-bizonysága kíványa. Annak okáért, ha valamelyik fél, hogy vagy ő maga, vagy Prókátora által feleletibe vetkezett volna, akár leveleinek bé-adásában meg-fogyatkozott volna, eszébe vész; tehát

tehát hogy a' Bíró ki-mohdott törvényével a' jószágból mindjárt ki-ne vessék, mikor e' fele vétkez ítélettel igaz-tételre mennek; erőszakka- való ellenzéft (noha a' törvénynek gyalázattyára, de melly már szokásba ment, és el-is szenvedik.) kényszerítették tennie, melly ellenzésnek okadására még-is egy napot hagynak, hogy Birája előtt elő álljon: melly napon tartozik, ha lehet, a' vétket, avagy fogyatozást el-igazítani, és jobb útra hozni, az új ítéletnek erejével, mellyet a' Fejedelem kegyelmesen meg-adott, avagy Prokátor hívással feleletit meg-újítani. Mert az új ítéletet, és a' Prokátor meg-hívást azért szerzéfték, és adják, hogy vétket, és fogyatozást találtak az olyan per-folyásban. Nem-is szükség új ítéletet kérni, avagy Prokátort meg-híni; hanem tsak akkor, mikor a' pernek folyásában véték esik, és fogyatozást tettek. Annak utánnapedig több törvény napot neki nem adnak, nem-is engednek; hanem törvényt mondván, a' ki-adott sententziával minden voltaképpen igazat téstnek. Ha pedig másod úttal-is vakmerőképpen ellenzéft téstzen (a' mint meg-mondám) örök hitetlenségbe esik.

LXXVI. TITULUS.

Teket-e az Repulsiót, ki a' pert nem forgatta?

De miérthogy minden meg-ítelt sententzia levének a' végébe ezt a' tikkelyt be-szokták írni: *Illyen és imilyen embernek*; úgymond (azt néven nevezvén, ki a' perben meg-győzött) és egyebeknek is, akár kik volnának; ellen mondások, és tilalmok, a' fellyül-való okokból ellene nem álván. Melly tikkelyre nézve, a' megmondott Repulsióval sokan szoktak élni. Ez okaért ezt kérdik, hogy ha az, ki a' perben nem volt, nem-is forgatta, a' Fel-perest, ki a' pert meg-nyerte, az igaz-tételről, a' sententzia levének tartása szerént, ellenzéssel el-tilthattya-e, és repulsiót tehet-e? Mellyben az tetszik, hogy nem. Mert a' törvénynek végezését, és hagyomását az meg-nem háborithattya, és magát a' pernek nyereségébe, avagy karába, ki a' pernek folyásában semmit sem nyert, sem vesztett, magát nem avathattya, és belé nem elegyitheti. De maga viszontag gyakorta történt, hogy a' győzedelmes fél a' sententzia levéllel a' fele jószág színe-re is ment, melly immár más ember kezénél volt, ne talán jó módjával, és igazsággal, és nem annál, ki a' perben meg-fogyatkozott,

és

és azt el-vesztette. Gyakorta pedig egy fő, és derék jószág mellett e' féle jószágot is igyekeznek el-foglalni, melly a' derék jószágtól régen jó móddal, és igazán el-volt szakasztva, és másuvá bírták.

Értelemnek okaért: Egy ember egy várat, kastélyt, avagy mező-várost, minden hozzá tartozandóival, tudni-illik; falukkal, telekekkel, és falubéli részekkel, mellyek igazság szerént ahoz valók volnának, törvény folyás által, avagy Király adományya által, avagy egyéb úton keres, és övévé akarja tenni: melly vártól, kastélytól, avagy mező-vároستól, az előbbi igaz ura, kinek talán immár magva-is szakadt, egy vagy két falut, avagy valami teleket és földet még élteben valakinek eladott volt, vagy szolgálattyaért el-ajándékozott, avagy más okon el-idegenített volt; az-is pedig, a' kinek adta, és ajándékozta volt, magát e' féle falukba, vagy telekekbe, és földbe még Király consensussával, engedelmeből-is, törvény szerént belé iktatta, és helyhezettette. Ha azért ama kereső fél a' derek jószágot meg-nyeri, úgymint, a' várat, kastélyt, mező-várost, a' meg-mondott hozzá való tartománnyal együtt; amannak pedig (a' mint meg-mondám) a' ki meg-vette, avagy ajándék szerént már birta valami részét, a' perben semmi része, sem hire nem volt (ne talán

ilyen okból, hogy a' derék foglalásnak, és első iktatásnak idején, a' meg-mondott derék jókban, ugyan az, ki akkor annak uraságában, és birodalmában volt, e' derék foglalásnak, és iktatásnak ellene mondott) A' Fel-peres pedig a' fellyül megmondott falukat, telekeket, és földeket, mellyek immár régen más kéznél vagynak, a' derék meg-nyert jószághoz, úgymint ha ahhoz valók volnának, magának tulajdonítani, és el-foglalni akarna. E' féle, és ehez hasonló dolgokban azért, és ez okon, még az-is, a' ki a' perben nem forgott, szabadon repulsiót, és ellenzést tehet. Ennek a' fellyül meg-irt tanú-bizonyság-tételnek tziikkelye használván, miért hogy a' sententzia levélbe ezt bé-irják (a' fellyül-való okokból) az ellenzés ilyen volt. Melly tziikkelynek ez a' haszna, hogy a' Repulsió-nak terhét nem tartozik meg-fizetni, hogy ha meg-bizonyittatik, hogy ama nyertes fél méltó ok nélkül, a' meg mondott jószágot foglalni ment.

Továbbá a' zálogos jószág felöl-is ezent kell értenünk: Hogy valamelly peres némünémü jószágának tulajdonságát törvény szerént meg-nyeri: és e' féle jószág idegen kéznél zálogban lészzen (de úgy, hogy az el-zálogosítás jó móddal, igazán, és nem a' per közben lett legyen) a' sententzia levélnek erejével, melly annak örökös

kös voltáról ki-adatott, e' féle meg-nyert jószágot a' Fel-peres annak kezéből, a' ki zálogos képpen birja, mód nélkül el-nem foglalhattya: hanem a' pénznek sommáját, mellyben zálogban vagyon, szükség, hogy először le-tegye. Mert ha külömben tsak semmi nélkül igyekezik el-foglalni, méltán az Repulsiót tehet, a' kinél a' jószág vagyon. És hogy ha a' jószágnak gazdája a' sententzia szerént való igaz-tételkor kész-nek mondja magát a' pénznek fel-vételére; tehát a' Repulsió terhét sem tártozik meg-fizetni. De ezt úgy értsed, mikor miugyárt ugyan ott elő-adhattya igazságát, és miben, hány forintban légyen nála zálogban, meg-bizonyithattya.

LXXVII. TITULUS.

*Az Uj ítélétről, módjáról, rendiről,
és annak folyásáról.*

Miért hogy a' Repulsió tételnek utánna, avagy a' Prókátorok feleletinek fogyatozásának meg-hívása után; a' Fejedelemtől gyakorta új ítéletet szoktak kérni: hogy a' perben, mellyben valaki meg-fogyatkozott, és meg-győzettetett, ellene nem álván az ő tévelygése, vagy fogyatkozása, mellyért tudja, hogy perit elvesztette volt: sem pediglen a' Bíró által

adatott sententzia-is ellene nem álván; ugyan azon Peres az új ítéletnek erejével újonnan felelhesen, dolgát forgathassa, fogást, és ellen-vetést tehesen; leveléit, mellyeket bé-nem adott volna, bé-adhassa; fogyatozását fel-építhesse; tett vét két igazíthassa; és közönségesen mindent, valami az ő törvényének hasznára, és előmenetelére volna, gondolhasson, mondhasson, és elő számlálhasson.

Ezt-is azért vegyük eszünkbe, hogy e' féle új ítéletnek kegyelmét, annak felette mindennemű Privilegiumnak confirmálását, melly törvény szerént, és igazán költ; sőt minden jószágról való új adományról való confirmatio levelet a' Fejedelmünk az ő tisztinek méltóságához illendő gondviseléséből szokott engedni, és adni. Az új adomány mindazonáltal úgy adatik-meg, és akkor vagyon helye, mikoron méltán s' igazán, és nem színnel kívánnják; az az: ha a' jószágnak meg-kérője az ő meg-nyerésének napjától fogva, avagy ő maga, avagy szülői, minden volta-képpen annak uraságában voltak, mind ez új meg-kérésnek idejéiglen: miképpen hogy az első Részben, a' hol az új adományról szólottunk, nyilvánban vagyon meg írva.

Továbbá, ezt-is eszünkbe kell vennünk, hogy az új ítélet által kezdetett per, csak egy törvény szerént való terminuson,

nuson, minden pereknek előttök, véghez
kél, és szokott menni: hogy a' per, és
kereset, mellyről immár a' Birák törvényt-is
tettek, bizonytalanul függőben ne kénsze-
ritések lenni.

Melly új ítéletnek rendiről, és mód-
gyáról, miért hogy a' közönséges Dekre-
tomban világos írás vagyon, ez okáért a-
zonról való meg-írt Articuluust szóról szóra
(a' mint következik) bé-helyheztettem.

Továbbá, úgy mond mivelhogy az
Országbeliek, ellenek való perekben, fő-
képpen jószág dolgában, törvény folyása
szerént a' pert egynéhány terminuson által
viven, mikor immár mind a' két félről min-
den bizonytságot, és ok-leveleket bé-adtak
volna, hogy perek immár tellyes véghez
meheessen; a' pernek utolsó napja (mikor
immár Király ö felsége Széken a' rendelt
Birák, Ítéltő-Mesterek, és hites Affessorok
törvényt-is mondtak volna. A' Peresek-
nek pedig egyike eszébe vévén, hogy pe-
riben meg-fogyatkozik, és már a' senten-
tzia leveleket-is ki-kezdik adni, avagy hogy
ki-is adták, avagy ki-kellene adniok) Pró-
kátorokat meg-szokták hinni, és pereket le-
szállítani igyekeznek, avagy új ítéletet vesz-
nek, mellynek erejével a' más félt a' sen-
tentzia levél szerént való igaz tételről gya-
korta el-tíltják, hogy ilyenképpen az ő
igazságokban elő ne meheessenek.

Ee 3

Annak

Annak okaért végeztük, hogy ennek utánna e' féle peresek csak a' pernek folytában, és még törvényt nem mondnak, híhafsák - meg Prókátorokat, és akkor szálithafsák-le a' pert. Uj ítéletet pedig mindenkor kérhessenek, ha akarják: Azért mindazonáltal annak erejével a' más félt a' ki-mondott törvénynek igaz-tétele mellől, avagy a' sententzia-levélnék, mellynek arról kell kelni, ki-vétele mellől, avagy ki-adásától, a' rendelt Bírákat, vagy Itélő Mestereket semmi úton el-ne tilthafsák. Sőt a' győzedelmes fél e' féle sententzia-levéll ellene nem állhatván, az új ítéletet, mellyet e' formán hozott, méltán igazat tétethet. Az a' fél pedig, melly az új ítéletet hozta, a' ki-mondott sententzia szerént meg-lévén az igaz tétel, perit az új ítéletnek erejével, ha kedve tarttya, meg-indithattya, és a' szerént forgathattya.

Történet szerént pedig, ha valamelyik fél, akár jószág dolgából, avagy akár mi dologból azért el-maradna, hogy el-nem jött a' törvényre, minthogy bizonyos okok müllattatták el vele, olykor az olyan, kit azért marasztott-el a' törvény; hogy arra el-nem jött, mind új ítéletet hozhat, és mind a' rendelt Bírákat, Itélő - Mestereket, a' sententzia levélnek ki-adásától, és az ellenkező félt a' ki-vételestől, és igaz-tétel-

teltől mindenkor, hogyha akarattya lészen reá, el-tilthattya. És hogy minden pert, mellyben a' Kiraly ö felsége új ítéletet engedett, minden egyéb perek előtt az első octaván elő-vegyék, és meg-ítéllyék.

LXXVIII. TITULUS.

Hogyha kérhet-e az új ítéletet, ki a' perben nem forogván azt el-fem vesztette?

De itt egy kérdés támad, mellyet meg kell fejtenünk, hasonló a' Repulsio tételről-való kérdéshez: Hogyha az, az új ítéletet hozhat-e, a' ki nem perlett, vagy abban a' perben, mellyről az új ítélet szól, nem forgott? Mellyre rövideden azt mondgyuk, hogy valameddig az, ki a' pert el-vesztette, él, senki annál egyéb új ítéletet nem vehet. Mert nem illik, hogy valaki sarlóját más ember gabonájába vesse. Mindazáltal az el-halván, ki perit el-vesztette vólt, az, a' kire annak a' pernek viselése az Országnek szokása szerint szállott, szabadon vehet új ítéletet.

LXXIX. TITULUS.

*A Prókátor meg-hívás mi legyen,
és hol legyen helye?*

Miérthogy az új ítélet mellett a' Prókátor meg-hívás-is gyakorta szokott lenni. Ez okaért ezt tudnunk kell: hogy a' Prókátor meg-hívás ez, mikor valamelly érettlünk szólónak szavát, annak, a' ki bevallotta, akarattya, és hagyása nélkül, és értésére adása nélkül szólván a' Szék színeny új feleletet kezdvén, a' Bíró előtt azt újítja, és meg-magyarazza. Minden Prókátor meg-hívásnak pedig azon helybéli Bíró előtt kell lenni, a' melly Bíró előtt a' felelet lett, avagy azon Bíró nevezett embere előtt. Ha pedig a' törvényt más Bíró eleibe bocsátották; tehát azon Bíró előtt, avagy embere előtt, ki előtt a' kérdő forogván, még függöben vagyon, keletik a' Prókátor szavát meg-híni.

LXXX. TITULUS.

*A Prókátorak feleletit miképpen, és
mitsoda terbel hibattyák-meg?*

Vegyük észünkbe azért, hogy a' Prókátor meg-hívás a' hosszú perekben,
mel-

mellyekben a' feleletek után a' Birák törvényt-is kezdnek látni, és köztök sententziát-is mondani szoktak, tsak akkor lehet-meg, mikor a' per még folytában, és függőben, vagyon, és arra még végső törvényt nem mondtak. A' rövid perekben pedig, mellyeket bizonyossá tévő hivattal indítottak, és egyebekben-is, mellyeknek tsak egy terminuson kell véghez menni, még az el-végezett és ki-mondott sententziának utánna-is akár melly Pères Prókátorát meg-hihattya.

Mert a' mint meg-mondók, a' Prókátor meg-hívás mindenkor valami véttség-ből, avagy fogvatkozásból következik: melly valami feleletben, ellenzésben, avagy fogásban szokott meg-esni.

Azután új feleletet tsinálván, minekutánna az előbbi feleletet meg-hitta, a' fellyül meg-mondott mód szerént tartozik dolgát ismét újlag kezdeni újítani, és igazságot jobban meg-magyarázni: Így hogy azon nap, mellyen a' sententziát ki-mondják minden peres, minden terh, és birság nélkül, Prókátorát meg-hihattya: Annak utánna a' még az Octava, avagy Brevis tart (a' leg-utolsó naptól meg-válva) mindenkor kissébb terhel, tudni-illik hat forintal meg-hihattya: Vegtére az Octava ki telvén, nagyobb terhel, tudni-illik ötven Girával, melly két száz forintot tészen, hihattya-meg Prókátorát.

Az octava utolsó napját úgy értsed, hogy ha a' meg-hívással álnokul, és tsalárdul élnek, ez okkal, hogy a' Prókátor meg-hívással tsak a' terminust mulathatná-el, és a' más félt halogathatná, a' pert vontatván tovább-is farszthatná. Mierthogy egyébként-is szükséges, azon nap, mellyen a' törvényt ki-mondják, hja-meg feleletit.

LXXXI. TITULUS.

A' Prókátor meg-hívás két képpen szokott lenni.

A' Prókátor meg-hívás pedig két képpen lehet. Először, a' pernek folyásában, az utolsó törvénynek, és végső sententziának ki-mondása előtt (noha az előtt meg-felelt volt) mint mikor valaki azt felelné, hogy ő nieki jó levelei, és menedéki vol-nának arról a' dologról, mellyről ötet a' más fél keresi, mellyeknek erejekkel az ellenkező félnek keresitől magát meg-oltalmazhatna: avagy azt a' dolgot, a' miért perbe fogták, tagadná, hogy nem ő tselekedte, avagy ne talán mikor a' Bíró a' pert, a' két félnek feleleti szzerént, szemmel való nyilván meg-látásra, akar köz tudományra ítélné, hogy egymáshoz feleltek, mindeniknél nyilván lehetne; mindazáltal

által minekelötte a' napja el-jöne, mellyen a' meg-mondott leveleket elő kellene hozni, vagy mellyik félnek meg-kellene esküdni, avagy a' látásra, vagy köz tudományra kellene menni, a' Peres félnek egyike eszébe vévén, hogy az ő Prókátor - feleleti miatt meg-kezd fogyatozni; nem várván reá a' meg-hagyott napot, még annak előtte Birája előtt, vagy annak bizonyos rendelt embere előtt, ki erre választatott volna (a' mint az előtt meg-mondám) Prókátorát meghíhattya. Melly a' Fejedelem új ítéleti nélkül-is meg-lehet; de nagyobb terhel, tudni-illik ötven Girával.

Másodszor a' Prókátor meg-hívás, a' törvénynek, és sententziának ki-mondása után-is szokott meg-lenni; ez-is pedig csak oly perekben, mellyekben mentést, és hadék nélkül, az első feleletnek utánna, vég és utolsó sententziát szoktak mondani. Holott ha a' Prókátor különben felelt volna; folyásba botsáthatta volna azt a' pert a' törvény. De ez ritkán esik, és csak oly dolgokban, mellyeket bizonyossá tevő hivatallal kezdenek. Mellyből e' másodszori, akár mitsoda Prókátor meg-hívásnak módja, el-telvén az octava, avagy a' rövid törvénynek terminusa, csak a' Fejedelem új ítéletivel kell meg-lenni. A' Prókátor vallást pedig, melly által meg-kötelezi azt, a' ki ötet be-vallotta, ötven nehez

Girára, avagy alább, akár örök képpen, akár zálogosul mindenkor a' Fejedelem új ítéleti nélkül hihattya-meg, de a' nagyobb terhel.

LXXXII. TITULUS.

Hogy a' pereknek le-szállítások, és le-tételek két képpen szokott lenni.

Mivelhogy a' Prókátor meg-hívás után gyakorta következik a' pereknek le-szállítások, és le-tételek. Tudnunk kell tehát, hogy a' per két képpen szokott le-szállani.

Először, a' Bíró által: Tudni-illik, mikor a' Bíró a' Fel-peresnek keresetét által elvassa, és egyetemben az abból következő hivatalt jól meg-tekéntvén, forgatván, és reá számlálván, olly vétet, avagy fogyatkozást talál a' hivatal levélben, melly vétet miatt jó módjával való sententziát, és törvényt a' perben nem mondhat: Ugymint ilyen okból, mert a' falut, mellyet perel, jól meg-nem nevezte volt, mellyik Varmegyében légyen ez Országban. Mert sok falu vagyon azon egy néven, melly külömb-külobb Varmegyében vagyon, avagy néha ugyanazon Varmegyében-is egy néven több falu-is vagyon, és egyiket a' másiktól valami vezeték nével szok-

szokták meg-választani. És ha a' falunak nevét vezeték-névvel együtt meg-nem jelenti, ottan kétség támad belőle, mellyik légyen az a' falu, mellyet a' Fel-peres fajáttává akar tenni.

Mint Példának okáért; két falut hínak *Nandornak*, mellyek azon egy Vármegyében vannak; de egyik azért vezeték-névvel különböz a' másiktól: mert egyiket felső, avagy nagyobb, a' másikat pedig alsó, avagy kisebb *Nandornak* hívják, mellynek egyike enyim, a' másikja tiéd. Ha azért a' hivatalban, és a' feleletben jó módjával meg-nem magyarázzák, mellyik falut perlik; a' Bíró meg-nem tudja választani, mellyik felől tégyen törvényt. Így ez okon a' per méltán le-száll, heába-való; ha pedig a' Fel-peres akarja, újrolag elkezdheti.

De ezt mindenkor szemünk előtt vicsellyük, hogy ha az Al-peres vagy önön maga, vagy Prókátora e' féle vétket, és fogytokozást elő ad, és forgat: Mert egyébként ha a' keresetre szabad akaratyából meg-felel, és a' törvénynek erefzkedik, semmit nem excipialván, és forgatván, nem lehet, hogy a' Bíró maga felellyen-is, és ugyan ő meg-itéllye-is; hanem a' két fél között a' dolognak derék érdeme szerént tartozik törvényt tenni.

Ugyan

Ugyan ezent kell érteni arról-is, hogy ha valakit hatalomért törvénybe hínak, és azt a' gonofságot, melly a' feleletnek rendiben vagyon írva, meliy időben tselekedte légyen, meg-nem jelentik: hogy az olyan Per-is le-száll, és semmiben múlik. Mert a' napjának, és időnek jelentése nélkül, sem a' Fel-peres nem lehet nyertes, sem az Al-perest meg-nem győzhetik. Mert minden pert, és pernek indítását, mellyet hatalomnak okaért kezdenek, és továbbá a' meg-mondott keresetet az Al-peres avagy vallja, avagy tagadgya. Ha vallja; szükség, hogy okát adja tselekédetinek. Mert ha okát nem adhattya Al-peres lévén, ügyében mindjárást meg-fogyatkozik. Ha pedig az Al-peres tagadja, kiváltképpen azért tagadja, hogy a' hatalomnak tselekédésekor nem hogy jelen lett volna, de ne talán akkor még hazájában sem vólt, mellyet szomszédival, határosival meg-bizonyítani akarna: és ilyen okért, ha a' napját, mellyen a' dolog esett, meg-nem jelenti nevezett képpen, az Al-peres nehezen menekedhetnék - meg.

De ezt jól meg-kell értenünk, és észünkbe vennünk, hogy a' hatalomról való hivatalokat, és azokban való kereset külömb-külobb való móddal, és okkal szoktuk írni. Mert néha, kiváltképpen mikor bizonyos személyt hínak reá, ilyen tzikelyel

kelyel írják, hogy (ügymond) ilyen ember, melléje vévén ilyen s' imilyen szolgait, s' jobbágyit, házamra rohanván ezt s' ezt mívelte. Néha pedig ezt írják-bé a' hivatalba: El-küldvén (ügymond) és elbotsátván ilyen s' imilyen emberit, ilyen falumra, avagy jószágomra, és ott az én jobbágyimnak ennyi s' imennyi kárt tett. Gyakorta pedig a' hivatal ilyenképpen-is szól: Hogy (ügymond) ennek s' ennek hagyomásából, és parantsolattyából szolgálai, és jobbágyi, ilyen szolgámat, ki ilyen helyen találtatott, és rendeltetett, kegyetlenül, és keményen meg-verték: és továbbá e' féle tselekedeteket. Meg-kell ez okaért mindenkor látni a' hivatalban, mi módon, és miképpen irták legyen belé a' Fel-peres keresetit. Mert más az, valakit melléje venni, más az-is valakit botsátani, avagy arra rendelni: és az-is más, valakinek valamit meg-hagyni, és meg-parantsolni, hogy ezt tselekedje. Mert valakit melléje venni, azt jegyzi, hogy ő maga-is személye szerént ott vagyon. Az el-küldés, és rendelés pedig a' jelen-lételt kívánnya, hogy jelen legyen az, ki mást el-küld, és a' kit el-küldnek. Ugy vagyon, hogy e' féle el-küldés embernek távol létében-is meg-lehet, szolgálainak benne hírcadván, hirekkel sem lévén a' jobbágyoknak, kik közel laknak; hanem ha szolgái által

által a' jobbágyokat-is küldené. És e' féle küldést nem történetből, hanem gonosz szándékból valónak ítélni. A' hagyás pedig, és el-küldés, a' távol-lételt-is befoglalja. Mert némelly ha más Országba megyen-is, szolgáinak, és jobbágyinak, kik házánál vagynak, minék előtte útra menne, hogy ilyen s' ilyen dolgot tselekedjenek, meg-hagyhattya. Annak okáért az el-küldésben, és hagyomásban, mindenkor a' modját, és a' meg-lett dolognak rendit kell meg-látni, és ha történetből való dolog, avagy nem történetből való, hanem arra tanátskozott szánt - szándékból lett. Mert a' történet szerént való dolog röviden ilyen, mint mikor az én jobbágyom barmát tilalmásból, és kárból bé-hajtják, és udvarokban, akár pajtában bé-rekesztik, hogy addig el-ne botsátsák, még a' kárt meg-nem fizetik. Az én szolgáim pedig, akár jobbágyim vakmerőségből azon nap, avagy másod nap, hatalmas kézzel, a' féle bé-hajtott barmot hatalmasággal el-hajtanának, és vissza kergetnének: avagy jobbágyom, akár szolgám a' kortsomán ülven, a' több boron-ivókkal öszve vesz e, valamellyet meg-sebhetne, avagy ugyan meg-ölne, mellyért a' véren fogva-is tartának: de a' több szolgám, avagy jobbágyim azon, vagy másod napon hatalmasul meg-szabadítanak: melly dolgokban, az el-küldést,

dést, avagy meg-hagyást igen jól meg-kell hányni vetni, és meg-ítélni. Mert ha akkor távul, és megszíze földön voltam: nyilván való dolog, hogy senkit oda nem küldhettem, sem hogy mód nélkül tselekedgyenek, nem hagyhattam, miért hogy e' féle történet olly hirtelen még hiremmel sem lehetett. Ha pedig azt mondanád, hogy szolgálaimnak, és jobbágyimnak szerentsére meg-hagytam volt, hogy ha valamikor e' féle dolog történne, tehát ezt s' ezt tselekednék: E' féle hagyás el-hittem, meg-lehetne, de hogy ezeket rendelttem volna az oda menésre, a' ki-nem jö belőle, (mert a' jövődő dolgokról, senki kétség nélkül való igazat nem tud mondani) mert ha szintén e' féle meg-hagyást felőlem el-kellene hinni-is tekéntvén az én fő igyekezetemre, nem a' baromnak hatalmasúl való ki-vitelét, vagy a' gyilkosnak meg-szabadítását: hanem a' gyilkosságot, és a' kár-tételt kellene szem eleibe vinni, és jól meg-ítélni, 's rajtam követni.

De a' melly dolog nem történetből lé-szen, ollyan, mint mikor valaki el-végezett szándékból, mellyet magában fok ideig valaki ártalmára forralt, hágy-meg, hogy meg-tselekedgyék. Ugymint, házra való me-nést, erdő meg-gyújtást, falu dúlást, és ehez hasonló hatalmaskodást, mellyet valamelly fő mága-bíró ember, ki más tartományba,

F f   akar

akár idegen országba mégyen, meg-hagyhat, hogy el-menése után még száz, avagy több nappal-is meg - tselekedjenek: kiváltképpen ha az előtt meg-parantsolta, hogy othon nem léteben meg-késértsek, és végbe-is vigyék. E' meg-mondott tsikkelyek külömb-ségéről pedig, ez okáért szólék, nem hogy a' patvarkodásra valakinek okot adnék; de hogy a' pernek jó módjával való el-kezdését világosan-is tudnók meg-választani, az illyetén keresettől. Mert a' miként az igaz kéreletnek helyt kell adni: azonképpen a' hamis pernek, és patvaros kéreletnek helyt nem illik adni.

Másodszor szokott a' pernek le-szállítása, avagy le-tétele lenni ö maga a' Fel-peres által, hat könnyü Girának meg-fizetésével, melly hat forintot téstzen, két részét a' Bírónak (a' ki előtt a' per kezdetetett völt) a' harmadát az Al-peresnek fizetvén: melly pernek le-szállítása akkor leszzen, mikor a' Fel-peres látja, hogy avagy a' De-ák miatt, avagy egyéb fogyatkozás miatt, úgy kezdené-el perit, hogy ö nékie nagyobb ártalmára, hogy sem mint elő-menetelire lenne; mellyet észébe vévén, minekelötte törvényt mondanának, vagy ö maga, vagy Prókátorá által, a' meg-mondott terhel a' pert le-tézi, el-nyomja, és le-szállítja.

LXXXIII. TITULUS.

*A' ki-mondott sententzia előtt, avagy
utánna, mi móddal kell a' pernek le-szállani?*

A' pernek le-szállítása, mindenkor a' sententzia ki-mondásának előtte szabadon meg-lehet. De a' sententzia ki-mondás után nem lehet, nem-is engedik. A' ki-mondott sententzián pedig, az utolsó, és vég sententziát értsed, nem a' közben-járó sententziát, melyet a' törvény-tudó Doktorok közöslég való törvénynek hínak. Mert e' féle közöslég mondott sententzia után gyakorta szabadon le-szállhat a' per, és le-tehetik, de nem mindenkor.

Mert ha valamelly perben a' Bíró a' Perefeket, avagy köz vallatásra, avagy szemmel való nyilván meg-látásra, avagy ok-leveleknek elő hozatására ki-botsátotta volna; tehát bátor ha a' két fél immáron leveleit a' Bíró eleibe hozta volna-is; de még sem a' vallatásból, sem egyéb féle levelekből sententziát nem mondott volna; a' Fel-peres a' meg-mondott hat Gira terhével az ő kerefetit mindenkoron le-teheti.

Azért mondom pedig, hogy nem mindenkor teheti-le. Mert ha valakit valamelly jószág el-foglalásáért reá híának, és az Al-peres azt felelné, hogy ő abban az

időben, mellyet a' Fel-peres mond, azt el-nem foglalta volna; mert az előtt-is azt a' jószágot békével birta, és békeséges uraságában volt volna: Avagy hogy régtől-fogva a' dolog köztök el-igazodott, és ő neki arról menedék-is volna, mellyet jó leveleknek elő-mutatásával meg-is akarna bizonyítani: Elő-jöven a' meg-hagyott nap, mellyen leveleivel elő kellene állani, és az Al-peres valami okon a' törvényre nem mehetne, 's leveleit sem adhatná-elő; és mivel hogy leveleit elő nem adhatta, *per non venit sententiam*, hogy a' törvényt el-múlatván vagy fejére itélnék, vagy feje váltságán hagynák; és erről való fententziát-is a' Fel-peresnek ki-adnák; mellyel ő igaz-tételre el-is járt volna, ha repulsióval, vagy új itélettel (ez Ország régi meg-rögzött szokása, és a' Decretum tartása szerént) el-nem tiltották volna: végre azért, mikor immár más octaván ezen pert elő-vészik, és a' relatóriát olvasni kezdik, mint tiltotta-el az Al-peres a' Fel-perest az igaz tételről: És a' Fel-peres a' repulsiónak birságából, avagy a' levélbéli sententziának, és törvénybéli birságnak fizetéséből, az ő részét kezéhez vészi az Al-perestől, és magát részessé teszi: És így annak utánna e' fele fizetésbe esett Al-peres leveleit, mellyeket a' Bíró hagyott vólt, hogy elő-hozza, de el-múlatta vólt, a' Bíró előtt immár elő

LXXXIII. TITULUS. 451

elő adja: a' Fel-peres az elő adott leveleknek tartásokból észébe venné, hogy vagy patvaron, vagy nyelv-váltságon, avagy egyéb terhen kezd maradni, az Al-peres ellen: tehát minekelötte arról törvényt mondanának, ha azon Fel-peres a' meg-mondott hat Girával le-akarná tenni-is; tehát e' féle dologban, még a' törvénynek végső ki-mondott sententziája előtt-is, le-nem teheti a' pert. Mert azon Fel-peres, azon sententziát, melyet az Al-peresre, *per non venit*, hogy el-nem jött volt a' törvényre, mondták volt, perinek végbe-vivő utolsó sententziának tartotta, a'val, mihelyt a' repulsionnak, és egyéb törvénybéli terhekből, és birságból részesült, és a' más félt méltatlan károsította. Nem illik pedig, hogy senki tsalárdul tselekedjék: Így a' több hasonló dolgokban-is ezen értelemben kell lennünk.

De a' mostani időkben, nem tsak e' meg-mondott okokból, de sok egyébféle móddál-is, a' Prókátoroknak külömb-külobb féle, és szapora heába-való agyaskodások, és idő-vesztő fogások, forgatások, és ellenvetések miatt, méltó kereseteket-is le-szokták szállítani, és fenekkel fel-fordítani. Melly fogásokat mihelyt a' Bírák észekbe vésznek, hogy az igaz törvénynek, és az igazságnak ellene vagynak, meg-ne engedgyenek, és helyt se adjanak nekik. Hogy a' gonosz-tévökkel egyet értven, hasonló

büntetéssel ne lakoltassanak. Mert ez ama két-élű tör, melly az árváknak, és özvegyeknek, és egyéb meg-nyomorodott személyeknek sziveket által-hatta. És ez ama nagy bánat, melly miatt, a' nyomorúltaknak el-keferedik a' lelkek. És ez ama tör-be-való ejtés, melly számtalan fokakat örök kárhozatra vetett: tudni-illik, a' méltó kereseteknek, sok képen-való méltatlan le-szállítások, mellyet mindenkor úgy kell mindennek el-távoztatni, 's magát töle meg-óni, mint a' halálos bűnnek tüztől. Mert emlékezem reá, hogy gyakorta egy egyes bűntört, avagy egyetlen egy igétskének el-hagyásáért, az egész keresetnek perit a' Prókátor reá tanult agyaskodó ellen-vetés, és forgatás által (a' Bíró-is egyet értvén vele) fel-fordította, és le-szállította.

LXXXIV. TITULUS.

Azokról, a' kik más ember peribe akarnak állani; mit kellefsék mivelní?

Mivel hogy sokan szokták ezt tselekedni, hogy más ember keresetibe, és peribe, melly már két fél között forog, kiváltképpen a' keresetnek leg-végső czikkelyében, mikor immár mind a' két fél okleveleit, mellyek a' keresetet illetik, Bírájok-

joknak elő-adták, és immár azon vagyon, hogy derék sententziát, és törvényt kelleni mondani; azonban harmad felől, avagy némellyik negyed felől-is, a' perbe szokták magokat elegyíteni, és belé állani.

Annak okáért vegyük észünkbe, hogy mikor a' per jószág dolgában, és annak örökös voltáról forog; a' vég sententziának előtte a' ki akarja, és magában azt itéli, hogy vagy örökös-képpen, avagy zálogosul; akár egyéb úton ötet illetné az a' jószág; tehát (meg - térítvén a' költséget, melyet a' Fel-peres a' per közben költött, a' mennyire arra, ki a' perbe állott, háromlik) szabadon a' keresetbe magát be-elegyítheti, és a' perbe állani méltósága vagyon. De mindazonáltal az Al-peres a' perbe álló ellen, nem tartozik mentést ok-leveleit a' Fel-perestől külön elő-adni, főképpen ha ki újonnan Király igazságával meg-kérte volna azt a' peres jószágot, és sajtáttává akarná tenni. Mert e' fele Király igazságával kért jószágnak perire, a' perbe-állónak tartozik a' Bíró szokott törvény-folyást engedni. De azért a' ki így a' perbe magát elegyíti (hogy ha az Al-peres tagadgya) tartozik mindjárt a' nemzetségről-való li neát meg-bizonyítani, hogy ő vér a' jószághoz. Mert noha csak akkor áll-bé a' perbe; mindazonáltal az ő be-állásával ugyan valóban Fel-peresté teszi magát: a' Fel-pe-

resnek pedig mindenkor késznek kell lenni. Mert ha kész nem leszzen a' perbe bé-állás mellett, minden dolgát el-veszti: és azután más úton kell igazságát meg-keresni. De ha nemzetségét meg-bizonyithattya, vagy ha az Al-peres ingyen sem tagadgya; de azért azt mondja, hogy e' féle perbe-álló ellen ő nékie menedéke, avagy egyéb-féle levele volna: Bizonyára a' Fel-peres, és Al-peres között, a' bé-adott levelekből törvényt szolgáltathatnak. Az ellen pedig ki perekbe állott, a' leveleknek elő hozatására egy bizonyos napot tartozik a' Bíró engedni, és rendelni.

Vigyázni-is kell azért erre, hogy a' melly per zálogos jószág felől, vagy jószágnak el-foglalása felől forog, senki az olyan perbe bé-nem állhat, hogy a' jószágnak örökös voltát magának tulajonithatná. Mert az igaz törvénynek, és igazságnak ellene volna, hogy az, a' ki maga jószágát, szüksége idején, méltó okokból, másnak egy ideiglen zálogul el-kötötte a' perlés közben; jószágának uraságából, más ember által, kivel annak előtte ennyi részében semmi közü nem volt, örökön örökre ki-rekesztetnék. Avagy olly falut, mellyet valamelly embernek kezéből el-foglaltak, még annak foglalása felett perelnek, nem annak erefztenék kezébe, kitől el-foglalták volt; hanem más idegen birtokába birni adnák.

LXXXV.

LXXXV. TITULUS.

*Ha a' Fel-peres a' pert belé hagyja,
a' ki a' perbe bé-állott, mehet-e az-után
tovább a' perben, avagy nem?*

De miért hogy gyakorta szokott lenni,
hogy mikor immár a' Bíró mind a'
két fél feleletit eleibe vészi, és immár min-
denik fél az ő ok-leveleit is elő-hozta, mi-
nekelőtte a' két fél közt utolsó sententziát
mondana, és mikor immár harmad-, vagy
negyed felől is valakik a' perbe bé-állottak
volna; a' két peres fél, tudni-illik a' Fel-
peres, és Al-peres, avagy az önmön tulaj-
don indulattyyokból, avagy az attyokfiai és
baráti tanácsokból, jó módjával ügyességre
és békeességre zártanak; és így a' pernek, és
annak tovább-való folyásának tellyességgel
véget vetnek.

Innét azért egy kérdés támad. Hogy
ha az, ki a' perbe bé-állott, az Al-peres
ellen abban a' perben (nem gondolván a'
két peresnek fellyül meg-mondott egyenes-
ségével, és alkuváfsal, mellyet a' Fel-pe-
ressel végeztek, és meg-erősitettek) me-
het-e tovább, avagy nem? és az Al-peres
tartozik-e annak szorgalmaztatására meg-fe-
lelni, és az ellen leveleket elő-hozni? a-
vagy a' melly leveleket a' Fel-peres ellen
az Al-peres elő-adott volt; abból kell-e
tsak törvényt, és végső sententziát monda-

E f i s

ni,

ni, és várni? Mellyre ez a' felelet: hogy ha a' fellyül meg - mondott egyenefség a' két fő peres között, úgymint a' Fel-peres, és Al-peres között véghez ment, s' rajta meg-egyeztek, minekelőtte vég sententziát mondott volna a' Bíró (még ha immár mind a' két fél leveleit elő hozta volna-is) a' perbe-bé-álló keresetiben tovább elő nem mehet, nem-is tartozik az Al-peres a' bé-állónak ez után azon perben meg-felelni. Mert el-esvén a' fundamentom (tudni-illik a' Fel-peres) szükség minden egyéb rajta való épületnek-is el-romlani.

De ha az alkuvás, és meg-egyezés lé-
szen a' ki-mondott, és vég sententzia után,
melly a' két fél között, tudni-illik a' Fel-
peres, és az Al-peres, és a' perbe-álló
köztt mondatik; mikoron immár a' peres jó-
szágból a' bé-állónak-is illendő részt, vagy
jegy-ruhát, vagy negyedét, vagy talán zá-
logos jószágot ítéltek volna; Avagy, pedig
csak azt ítéltek volna meg-is, hogy az Al-
peres tartozzék leveleit a' perbe-álló ellen
elő-hozni. Ekképpen még ha a' Fel-peres
a' pert el-hagyná, és e' keresetnek elleno-
mondana-is; mindazonáltal azért a' bé-ál-
ló, a' ki-mondott törvénynek sententziája
szerént, a' perben tovább mehet.

LXXXVI. TITULUS.

*A' pereknek folyásokban a' melly bir-
ság meg-szokott gyűlni, miképpen kell azt
meg - venni?*

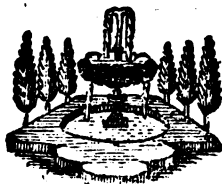
Mivelhogy, mikor a' hosszú pernek fo-
lyása szerént valamelly dolog véghez
megyen, a' törvénykezés közben valame-
nyi birságba estek a' Peresek, és büntetés-
be, rajtok meg-szokták venni. Legyen
tehát tudásunkra, hogy ha az Al-peres pe-
rinek forgásában birságba esett, a' dolog
véghez menvén, ha mindjárt kész pénzzel
akarja Birája előtt le-tenni; tehát minden
Giráért száz-száz pénzt tehet-le a' meg-elé-
gitesben. E' féle birságnak két része pedig
mindenkor a' Biróé, a' harmada pedig a'
nyertes Fel-peresnek marad. Hogy ha pe-
dig a' birságot Birája előtt le-nem akarja
tenni, avagy nintsen pénze, hogy le-tehet-
né: mindazáltal kéri a' Birót, sőt ugyan
inti, hogy emberét küldgye, ki előtt mar-
háját, és jószágát a' birságban oda böt-
sül-teti, és véle el-foglaltattya, minek-előtte
a' sententziával a' meg-rögzött szokás sze-
rént reá mennének; az olyan minden Gi-
rát két-két forinttal le-tehet, és véle meg-
fizethet. Ha pedig a' Birót meg-nem ki-
nállya, s' nem hja, a' birságról a' jószág-
ból eleget sem tett, sem annyi erő-t keze-
be

be nem bocsátott, hanem tellyességgel arra hagyta, hogy a' Bíró az igaz-tételre bocsátta-ki a' Perest, és akkor tegyenek igazat mind a' birságról, s' mind a' sententziáról; tehát akkor minden Girát négy-négy forint-ra tudván, tartozik e' vesztő félnek ingó márhájából, ha találtatik, avagy ha nints, jószágából tegyenek igazat.

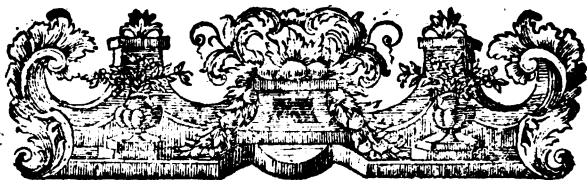
A' birság pedig a' per-folyásban miképen szokott nevedkedni, nem szükség, hogy fok beszéddel irjak föléle; holott e' féle hosszú per-folyását, mellyben a' régiek szokások szerént, egyik törvény-napról, más törvény-napra, két annyiival, néha négy annyiival haladott a' birság, a' derék végezés szerént le-tették. Mert a' mostani törvény, és szokás szerént, minden hosszú pernek négy Octaván véghez kell menni, mellyben a' birság csak egyenként gyűl, és meg-nem többlel, sem köztetetik; hanem csak a' harmadik hivatalban, melly csak az egy köz hivatalból, avagy kinalásból származik. Mert az első Octaván az Alperes ha elő nem jö, három Girán marad, és a' Fel-peres mind annak meg-fizetésére, mind a' perben el-járáásra ismét reá hja: és ezt másod hivatalnak nevezik. Ha pedig másod hivatalra sem jö elő, három Girán marad, és az első három Girának meg-nem fizetéséért két annyiin marad. De a' köz iktatásban, vagy határ-járásban, csak egy-

egy-egy birság esik. A' rövid pernek folyásában-is: ha az Al-peres reá nem jő, három Girán marad. Ha pedig jobbágyit elő-nem állattya, kiket elő-állatni hagytak volt: mindenikért egy-egy Girán marad. A' Fel-peres pedig, ha a' Király törvénye-be elő nem jő, hat Girán marad. És e' féle birság fizetésben, minden Girát a' Székben, az ő Birája előtt a' Peres egy-egy forinttal le-tehet. Ha pedig igaz-tétel-re mégyen; minden Girát négy-négy forinttal: Ha pedig az Al-peres ingó marhával bővölködik, és azzal akar meg-fizetni a' Birónak, és Peresnek e' féle maradtságot; tehát a' mint a' bötsülésnek rendiről szóllottunk e' Decretumnak első Részében, azonképpen szabadon marhával fizetheti-meg.

Vége a' Második Résznek.

A Z

A Z O R S Z Á G SZOKOTT TÖRVÉNYÉNEK HARMADIK RÉSZÉRŐL

KÖZÖNSÉGESEN.

ELSŐ TITULUS.

Mivelhogy, Istennek segítségével, idefel elvégeztem törvénynek folyását, és a' sententziáknak módgyokat, és külömbsegeket, a' mint a' Király Udvarában szoktak véle élni: Immár a' Dekretumnak harmadik és utolsó Részében szölok a' féle pereknek rendéről, és folyásokról, melyeket kérdésre a' Király Udvarába szoktanak vinni, és el-is botsátani. Továbbá, az Országoknak-is, úgymint: Dalmatiának, Horvát-Országnak, Tót-Országnak, és Erdély-Országnak szokott törvényiről, melly Országok tudni-illik a' Magyar

gyar-Ország Koronájához tartoznak, és e' mi Országunkkal úgymint egygyé lettek, és ezeknek szokott törvények a' mi törvényünktől kevéssé különböz. Melly Országtól fok pereket, minek utánna végek szakad, jobban, nyilvánban való meg-látásnak okaért, a' Király Udvarába kérdőre szokták botsátani. Szóllok továbbá a' szabad Városoknak törvényekről, és a' mi Jobbágyink, és Póraink felől szokott törvénynek ki-szolgáltatása módjáról: mint az ide alá következő Titulusokban rend szerént meg-lészen írva.

II. TITULUS.

*Hogyha minden Nép, avagy Vármegye
vagy Város ö magától szerezhet-e szerzett
avagy nem?*

Mivelhogy a' meg-nevezett Országoknak, úgymint: Horvát - Orzágnak, Tót-Orzágnak, és Erdélynek az ö meg-rögzött törvények bizonyos részben, és tziikkelyekben, a' mi hazánknek, tudni-illik Magyar - Orzágnak az ö törvényétől, és szokásától különböz, sőt némelly Vármegyék fokkal különb szokással (akár mint vettek légyen fel) úgymint saját törvényekkel

kel élnek, és különböznek a' több Vármegyéktől, de még a' Király Udvara törvényétől-is. Ez okáért kérdés támad itt: Ha minden Nép, avagy Vármegye, avagy minden Város ö magától szerezhet-e ö magának való végezést? Erre azt felellyük, hogy semmi Nép: és semmi Kötség szerzést nem szerezhet ö magától, valamellynek tulajdon birodalma nintsen, hanem más urasága alatt vagyon; hanem az ö Fejedelme, és előtte-járója engedelmeből szerezhethet olyat, melly sem isteni törvénynek, sem emberi törvénynek ellene nints. Az az, hogy a' szerzésben valami hamisság, és az idvefségnek ellene való dolog ne essék, se pedig más ember igazságának nyilván való ártalmára ne legyen, se véle ne ellenkezzék.

Ez okon jöllehet a' Dalmaták, Horvátok, Tótok, és Erdélyiek, a' Diúnak, és Birságoknak fizetésében, és egyéb bizonyos pereknek folyásában-is, a' terminusokon, az az Országok törvényinek idejekben (mint ide alább nyilvánban meg-mondjuk) némelly szokásokban a' mi törvényünk-től különböznek, mellyre szabadságok-is vagyon: és ö magok közt mostan-is e' féle régi szokásokhoz valami hasonló végezést a' Fejedelem engedelmeből szerezhethetnek, és végezhetnek. Mindazáltal e' Magyar Országának közönséges Dekretuma,
és

és szerzése törvénye ellen, és a' jószág dolga felől a' Király Udvarában az Ország Bírái a' minémü törvényt, és sententziát ki-mondanak, és ki-szolgáltatnak, az ellen-is semmit nem szerezhetnek, az ellene-való végezésre-is nints semmi hatalmok.

Melly dolognak bizonyására, és jegyére minden pereket, mellyek ő köztök jószág dolgából támadnak, minekutánna azokat véghez viszik, még-is a' Király Udvarába, úgymint kérdő helyre, jobban meg-látásnak, és kérdésnek okáért el-szokták botsátani, holott valamint itélik-meg, és valamiben hagyják, tsak abban kell megmaradni, akár mit itélt legyen az előtt fele a' Bán, avagy a' Vajda. Azonképpen külömb-külobb Vármegyékben, külömb-külobb szerzéseket tehetnek, mezőnek, réteknek, erdőknek, folyó-vizeknek őrizéséről, és malmoknak állapottyokról, és jövedelmekről, és egyéb e' féle dolgokról. Sőt törvény idejének-is, és folyásának meg-tartásiban, tudni-illik, hogy egyik Vármegye rövidebb, és a' másik hosszabb folyással végezhesse-el a' pert, az ő Székin a' Vármegye Ispánnya előtt, ő köztök egyenlő akarattal, és jó tanátsból végezést tehetnek. De maga úgy hogy az egész Ország Dekretumának, és a' Király Udvarában régi, és meg-rögzött szokásnak (mellyel a' törvényben szokott élni) a' féle

G g

szer-

Szerzés foha ellene ne essék. Továbbá e' féle szerzések tsak ö köztök erősek, és tsak ö magokra szólnak. Egyéb kívül való személyeket, és egyéb Vármegyebeli Nemesekeket pedig, kiknek ö köztök örökségek nintsen, a' féle végezések bé-nem foglalják, és semmire őket nem kényszeríthetik. Ezen módon a' szabad Városok-is, és minden tartomány, sőt még az áros rend és Kalmárok-is, Szabók, Szötsök, Vargák, Timárok, és egyéb müves emberek az ö Czéhekben, és önnön köztök szerzéseket szerezhetnek, a' Fejedelem engedelméből; tsak hogy e' féle szerzés igaz, és tisztességes legyen, és más embernek avagy szabadságának, és igazságának ellene, és fogyatkozására ne legyen. Melly szerzéseknek (a' mint fellyül-is megmondók) tsak önnön köztök vagyon erejek.

E' féle szerzést pedig, a' Népnek nagyobb, és méltóságosb féle rendelhet, és erejében-is hagyhat; mert ezen kívül-is nem mondhattjuk közönséges szerzésnek. Ha pedig az ilyen végezésben a' nép meghasonlanék, tehát a' jobb, és méltóságosb félnek szerzése leszén erősb, és jobb. Jobb félnek pedig mondatik a' nép között, a' mellyik félben méltósággal, és tudománnyal jobbak, és jelesbbek vagynak.

III. TITULUS.

*Tót-Országának, és Erdélynek tulajdon
szokott törvényéről.*

Ertsük-meg azért, hogy Tót-Ország, és Erdély Ország sok dolgokban, és tizikelyekben különböz a' Magyar Ország törvényétől, jelesbben a' diúnak fizetésében. Mert Tót-Országban száz forint a' Nemések díja: Erdélyben hatvan-hat. Prókátor meg-hívás-is köztök egyaránt való fizetéssel lehet-meg. Jegy-ruha fizetés-is (azoktól el-válván, kik Szabad Urak tisztit viselik) Tót-Országban száz forint; Erdélyben hatvan-hat. De ezt úgy értsed, ha az Ura jószágá annyi Girára mégyen; ha pedig annyira nem mégyen jószágá, ott-is mint Magyar Országban, az özvegyeknek kevesebb jegy-ruhát fizetnek. A' Zászlós Urak pedig úgy elégitik-ki, mint Magyar Országban. Azonképpen mind a' két Országban, a' jószágról, és egyéb kiváltképpen, és nagy dolgokban járó pereket, akár melly fél appellályon véle, a' törvénynek ki-mondása után, egyszer Király Udvarába, az Ország Birája eleibe bortsáttyak kérdöre: és onnét ismétlen az igaz tételre az első eleibe vizsgálja bortsáttyak, tudni-illik Bánra, és Vajdára.

Továbbá, az Erdelyi Nemések kisebb hatalmon ötven Girán maradnak, melly

ugyan annyi forintot tészen. A' Vice-ispányok pedig, és Szolga-Bírák két annyin. Eleven díjú köztök harmincz-három forint, Jegy-ruha fizetésnek, két része kész pénz; harmadik része ingó marha vásári bötsü szerént. Továbbá, Gyűlés szegés, melly Gyűlés lészén Király, avagy Vajda akarattýából, száz, Szék-törés ötven Gira, melly ugyan annyi forintot tészen. Kár, és adófság meg-vételben, a' fő peres ha Nemes személy, három forintra; a' mellette esküvők tsak egy-egy forintra esküdhetnek. És jóllehet Erdélyben a' törvényben esett birságban minden Giratsak száz pénzt tészen; de Octaván minden Gira, mint szintén Magyar Országban, négy forintot tészen a' birságban. Mellyet úgy kell megfizetni, mint e' Dekretum első Részének a' végiben meg-vagyon írva. Továbbá, a' Vármegye székből három forint érő marhának alatta valamelly per vagyon, azt Vajda eleibe octavára nem botsáttýák kérdőre. Továbbá, Erdélyi parasztnak eleven díjak tizenharmad-fél forint; holt díjak huszon-öt forintot tészen. Tag szaggatás, mint kéz el-vágás, fül, és szem ki-tolyás, és artzúl való seb, húsz forintot, fog ki-útés hat forintot tészen. Ha pedig a' helyről, a' hoí valami hatalmat tsekedett a' paraszt ember, el-szaladt, a' hatalom nem a' sérelmes embernek marad, hanem a' földes

földes Urának. A' sérelmes ember pedig tsak kárát, vagy sérelmét veheti-meg. Továbbá, mind a' Nemes ember, mind a' paraszt ember, a' kárról bé-hajtott baromnak hatalmasúl való el-eresztéséért, és akár mi marhának méltatlan tartásáért, a' baromnak, avagy a' meg-tartott marhának bötsén marad. Továbbá a' paraszt ember, a' fő peres, akár Fel-peres legyen, akár Al-peres, káraért egy forintot vehet-el, egy ő maga hitivel. A' többi, kik mellette esküsznek, hárman vehetnek egy forintot hitekkal, és nem többet.

IV. TITULUS.

Az Erdelyi Scithiaiakról, kiket Székelyeknek hívunk.

Továbbá, vagynak Erdélyben Székelyek kiváltképpen-való Nemesek, kik a' Magyaroktól az után származtak, hogy Scithiából Magyar Országba Pannóniába bé-jöttek; kiket mi paraszt módon Székelyeknek hívunk, és ezeknek mindenestől fogva külön törvények, és szokások vagyon, hadi dologban börtsek, kik örökségeket, és tisztet nemzetségre, és nemzetségeknek ágazattyára osztnak köztök. Ezeknek díjok huszon-öt forintot télsen. Nyelv váltsága pedig tizenharmad-fél forintot: Föben-járó sententzia pedig Székely ellen

az ő önnön Ispányok előtt, huszon-négy Girát téfzen, melly ugyan annyi forintot ér. Az örökséget-is a' meg-sententziázott ember el-nem veszti; hanem magzattyára, és attyafiaira száll: Fejét sem veszik, hitetlenség dolgától, és főben-járó vétkektől ki-válva: A' törvény Székekben pedig minden Girát ötven pénzzel szokták le-tenni. Továbbá, minden dologban a' sententzia ki-mondásának utánna, az Ispán, és a' Vice-Ispán az ő Bíró részeket (még ha a' más fél meg-egyeneselednek-is véle) méltán meg-veheti. Továbbá, örökség felől ha mi per indul ő köztök, három forintnak felette, a' szokott kérdéseket meg-tartván, Király Udvarába vihetik nyilvánban-való meghányás-vetésért. E' meg-nevezett Országoknak pedig egyéb törvények, mivelhogy tsak ő köztök vagyon helyek, azért nem szükség, hogy itt többet szóllyak felöle.

V. TITULUS.

Mi legyen a' Homágium, az az: a' Díj, és bány képpen értefsék?

Mivelhogy a' Díjuról, és a' Diju szerént való Giráról, gyakorta emlékezem; azért rövideden értsük-meg, hogy a' Díjnak nevezetivel, mellyet a' Deákok Homágiumnak hínak, két képpen élünk. Egy képpen mondgyuk törvény szerént, úgy-mint

mint ember kötésének, és hűségének, az az, jegyzi a' hűséget, mellyel Tisztartók-
joknak, és Elöl-járóknak tartoznak az alatt-
tok-valók. Avagy pedig jegyez olly hűsé-
get, mellyel minden máshoz való hűség-
nek felette, feje, és jószága vesztése alatt,
csak a' Fejedelemnek tartozik az ember.
Másképpen mondatik közönséges szokással,
a' gyilkosoknak fejek válttságának, az az:
mikor a' gyilkos fejét válttya-meg a' Pere-
stől dija szerént, a' több hatalmaskodásért
való bűrség felett, mellyet a' gyilkosság
mellét tselekedett volna. De maga né-
mellyek mondják a' Homágiumot a' meg-
hólt ember díjának, avagy árának lenni,
de nem illendő azt érteni rajta. Mert a'
meg-hólt embert semmi árral, avagy vált-
sággal meg-nem válthattják, és halottai-
ból fel-nem támaszthattják. De a' gyilkos,
hogy meg-ne öllék, szükség, hogy az ő
fejét, és nem azért, a' kit meg-ölt, váltsa-
meg. És ez is úgy lehet, hogy ha a' Bi-
ró kezéből el-szaladand; mert ha szemé-
lyében a' gyilkost meg-foghattják, és a'
gyilkosságot szánt - szándékkal mivelte lé-
gyen, nem az ő maga díját kell le-tenni,
és fizetni, de ugyan fejével fizessen. Az-
ért mi a' Homágiumot, másodszor közön-
séggel feje-válttságának lenni értjük.

VI. TITULUS.

*Király Udvarába miképpen botsásfák
kérdőre a' Vármegye Székiról a' Pereseket?
és ugyan azon Székben való Procurátor
meg-bivásról.*

Mivelhogy pediglen a' Vármegye Székin, mikor a' Vármegyei Ispánok, Vice-Ispánok, és Nemes Birák, a' két peres félnek feleletiből ez Országnek törvénye szerént sententziát mondnak, a' pert szokták, ez Országnek régi törvénye, és szokása szerént, a' Király Udvarába kérdőre ereszteni, hogy avagy helyén hagyják, avagy pedig meg-jobbítsák ott a' Vármegye törvényét. Es minek utánna a' Peresek az előbbi Birákhoz a' Vármegyére meg-viszik a' pereket, a' törvény-tétel szerént, kész ki-mondott ítéletnek, ki-fizolgáltatásnak, és elég-tételnek okáért, melly meg-vitel után a' melly fél gondollya, hogy perit el-vesztette, gyakorta új ítéletet szokott a' Királytól az ő peribe venni, melly új ítélet erejével Procurátort is igyekeznek meg-híni.

Annak okáért vegyük észünkbe ezt, hogy minek utánna a' Király Udvarából a' pert hátra botsátták, az Ország Birái meg-látása után akár hagyták legyen helyen az előbbi törvényt, akár nem, ha a' meg-.

meg-győzetett fél a' perben új ítéletet vé-
szen, vagy Prokurátort hivand-meg. Ez
után az Ispánok, Vice-Ispánok, és Bírák
akár mi törvényt szolgáltatásnak, és akár
mi sententziát mondjanak; annak utána
nyilvánban való meg-látásért azon pert a'
Király Udvarába, még e' féle új ítéletnek
erejével is el-nem kell botsátani.

Ha pedig a' más fél meg-fogyatkozik,
tudni-illik kinek számára e' féle per a' fel-
lyűlt meg-mondott Király Udvarába még
el-nem botsátták, és el-nem vitték volna
kérdőre; azt a' pert, jobban való meg-lá-
tásnak, és hányas-vetésnek okáért, a' Ki-
rály Udvarába el-kell botsátani. A' Pro-
kátor meg-hívás pedig a' Vármegye Szé-
kiben három forintal lehet-meg: mellynek
két része az Ispányé, Vice-Ispányé, és
Nemes Bírójé; a' harmad része pedig a'
Peresé, ugyan azon Bírák előtt, vagy ő
közülök valamelyik előtt lehet, még a'
ki-mondott sententzia után-is: De ha Király
Udvarába vitetik a' per, és a' Szolga-Bíró
sententziáját jóvá hagyják, és vizsgál-
botsátták a' pert a' Vármegyére, a' meg-
hívás terhe két annyivá leszzen, az-az hat
forintra mégyen.

VII. TITULUS.

Minnémü Pereket szokták Király Udvarából vizsontag a' Vármegye Ispánnya eleibe vissza bortsítani?

Jöllehet minnémü pereket miképpen kel-
 lessék ismét a' Király Udvarából az e-
 löbbi Birák eleibe bortsítani; arról fok kü-
 lömböző ítelet vagyon; mindazáltal ezt
 vegyük eszünkbe, hogy a' melly perek-
 ben birság leszen, Király Udvarából a' kér-
 désről ismét vizsiza bortsattyák a' Várme-
 gyére, és az igaz-tételre, tudni-illik, mint
 kisebb hatalom, Szék-töres, nyelv-vátság,
 mellyekben a' Biráknak is részek vagyon.
 Mert az előbbi Biráknak abból fogyatkó-
 zasok, és borszúságok is következnek,
 hogy az ő részeket a' birságból a' kérdő
 mellett más venne-fel.

A' melly perben pedig semmi birság
 nintsen, tudni-illik mint jegy-ruha, menyeg-
 zői ajándék, és zálogos perben, és ezek-
 hez hasonló pereket, ugyan azon Király
 Udvarából, ki-vehetik az igaz-tételre. De
 a' melly pert csak Király Udvarában kezd-
 nek minden folyásával, és minden terhével,
 egyik Biró elől máfik eleibe szokták el-bo-
 tsítani. Jegy-ruha felől való pert pedig,
 és menyegzői ajándék felől, avagy zálo-
 gos

gos jószág felől, melly száz forintot meghaladna, a' Vármegye Székin meg-nem ítéltetik.

VIII. TITULUS.

A' Szabad Városokról, és azoknak közönséges állapottyról.

A' szabad Városokról-is kevés beszéddel szóllok: meg-értvén, hogy a' Vároft mondják úgy-mint Polgárok egygyűléseinek; ezért, hogy sok nép együvé gyűlt azon a' helyen. A' Város pedig nem egyéb, hanem a' házaknak, és utcáknak fokokaságok, mellyet kö-falakkal, és ahöz hasonló erősséggel meg-kerítették; Hogy tiszteletsegesen, jól, és szabadon élhessenek. De miérthogy a' Polgároknak fokokaságokból egy közönséges Polgári társaság szokott lenni, és ez ilyen Polgári állapot nyíltan helyeknek mivoltával, azonképpen Privilegiumoknak, és Szokásoknak különbségekkel, és magában különböz. Annak okáért a' szabad Városok közzül némelyek halgatnak a' Király ö Felsege Képetül, mint Székes-Fejérvár, Esztergom, és Lötse: némelyek pedig, az Országának régi szokása szerént, Thárnok Mesterhez, mint Buda, Pest, Kassa, Pofon, Nagy-Szombat, Sopron, Bártfa, Eperjes, Szakólcza.

IX.

IX. TITULUS.

*Hogy a' Szabad Városi Polgárok az
ő díjokban a' Nemesekkel egyenlők.*

E' meg-nevezett szabad Városi Polgárok azért Díjok szerént ez Országi Nemesekkel egyenlők; de egyéb szabadságokban különböznek, és a' Nemesekkel nem egyenlőknek tartatnak, sem a' Nemesek szabadságokkal nem élnek. Mert a' Polgároknak bizonyságokat az ő Városokon, és határokon kívül Nemesek mellett elő nem vészik: sem pedig kárnak, avagy adófságnak meg-nyerésére az ő Városokon kívül egy-egy forintnál többre nem esküdhetnek.

X. TITULUS.

Szabad Városbéli Polgároknak pereket a' Király Thárnok - Mestere eleibe miképpen bocsátsák?

Továbbá, némelly Szabad Városoknak Polgár-Mesterei, némellyeknek ismét eskütt Birái, Polgári, és Tanátsi vagynak, kik mindenféle pereket az ő Városbéli lakosi között, és egyéb külső embereknek pereket-is, ha valaki az ott való lakos

em-

emberrel perelne, törvény szerént el-szokták igazítani, és véghez vinni. Ha pedig valamelyik peres az ő ítéletekkel meg-nem elégednék; azon pert először a' Thárnok-Mester Szekire; és ha itt sem tetszik, Király személye eleibe botsátták. Holott tsak a' Polgárok, és a' Thárnok-Mester sententziáját látták-meg, ha jól vagyon, avagy nem. A' két félnek minden fogásit, mellyel akkor újonnan akáranak élni, hatrá hagyváná. Hanem ha történet szerént olyan mondanának, melly a' dolognak magyarázattára, és meg-értésére szükséges volna. Mert ez ilyen dologban mind a' két peres fél szavát meg-kell halgatni.

XI. TITULUS.

A' Szabad Városoknak Pereken. miképpen kell új ítéletet kérni?

Holott pedig a' Király Képe előtt a' szabad Városbéli Polgároknak pereket valami függő dologért, avagy valami tzikelyért, ismét a' Polgárok eleibe hátra botsátták; ha valamely fél a' Polgárok újlag-való látásával meg-nem elégszik, mászor nem botsátták a' Thárnok-Mester Szekire; hanem egyenesen mindjárt Király Képere, a' honnan vízfzsa küldtek volt.

De

De ha melly fél ez ilyen sententziával meg-nem akar elégedni, még másod, avagy harmad sententziának utánna-is, melly Király Képe előtt lett volna, az ő dolgát jobbitani meg-indithattya új itélettel; de ugyan azon Szék Birája előtt, a' melly Szék előtt a' per indittatott volt. Ha pedig a' ki először el-vesztette volt, és kérdőre volt perit, és új itéletét-is vett dolgában, s' az új itélet mellett-is el-vesztendi perit; tehát az után soha dolgát elő nem veheti: mert ugyan azon Bíró előtt örökké belé veszti perit, sőt soha többé kérdőre azt nem kell eresztetni. Ha pedig a' más fél-is, a' ki először meg-nyerte volt, perit el-vesztendi; ő-is új itéletet kérhet, szintén mint a' más fél, és hasonló képpen dolgában el-járhat.

Ha pedig a' kérdő, vagy az új itélet mellett, ez a' Peres fél-is el-vesztendi dolgát, az előbbi törvényt akár helyén hagyván, akár pedig meg-jobbitván, vagy le-szálityván, és semmivé tévén; ez-is az ő periben tovább nem mehet, hanem örökkévaló vesztegségben lészzen perő: Ez ilyenképpen egyik fél sem kérhet többé új itéletet, sem pedig mászor appellatioba perit nem viheti. Mert mindenik fél új itéletet egyszer vett, és ugyan azon perbe másodszor-való új itéletet nem hozhat.

Az

Az appellatiókat pedig minden Polgári törvényeknek ki-mondása után, a' Városoknak Privilegiumihoz képest, a' Király Thárnok-Mestere Székire, és Király Képe eleibe mindenkor el-vihetik. Mert ha appellatióba el-nem eresztlenek, a' szegények a' hatalmasok ellen avagy kedvért, avagy ajándékért gyakorta meg-rontatnának, és az ő igazságokban meg-fogyatkoznának. De a' főben-járó perekről, mellyért főnek kell esni, és ember halálnak kell lenni, más a' dolog. Mert abban appellatiojok nem lehet; hanem ha ne talántán a' büntelent mindenestől fogva vakmerő ítélettel igyekeznének meg ölni. Melly dologban a' büntelennek atyafiai mindjárt Királyra folyamhatnak, és a' perben oltalmat kérhetnek. Továbbá, ha e' féle Polgári perek folyáfinak előtte, avagy azoknak vizsgáló botsátások után, a' Prókátornak be-fizédit, vagy feleletit szükség leszen meghíni; tehát az ott való törvény-széknek Birája szokását meg-tartván, a' ki előtt a' felelet lett volt, azon Bíró előtt meghihattyák.

XII. TITULUS.

A kívül való bizonytságot a' Polgárok között bé-nem vészik.

Továbbá, a' szabad Városi Polgárok közt örökség felől való perben, a' kívül valóknak, kik ott nem lakosok, bizonytságtételeket bé-nem vészik. De adótság felől, és egyéb dolog felől. akár mi legyen, a' ki az ő határokon kívül léfzen, jó hírű, és tiszteségbéli embert, akár ki legyen, bizonytságnak bé-szoktak venni.

XIII. TITULUS.

A vallások a' Biró, és eskütt Polgárok előtt légyenek.

Ismét a' Polgárok között való vallás-tételnek, melly a' Biró előtt, vagy két eskütt Polgár előtt léfzen, ő köztök, és az ő határookban minden féle jószágokról, mind indulóról, mind indulatlanról, mindenkor ereje vagyon, és megtartatik: A' Polgárok között pedig nintsen helye egyéb vallásnak, akár az Ország Birái előtt, akár egyéb hihető helyeken lett legyen, az örökségnek örök árron való el-adása felől.

XIV.

XIV. TITULUS.

A' Polgárok között való örökségnek uraságába miképpen kellyen bé-menni?

ISmét, ha a' fellyül meg-mondott Bíró, és eskütt Polgárok előtt valami örökségről, tudni-illik házról, majorokról, kertekről, halas-tókról avagy szőlőkről vallás leszzen; tehát kívántatik, hogy e' féle örökségnek vevője azoknak uraságába, és birodalmába, mellyekbe bé-akarna menni, és magának akarja tulajdonítani, tehát azokba való menése, 's bé-iktatása, két eskütt Polgár által légyen, kiket arra botsátnak. És ha valaki ellenzi akár mi formán, tizen-ötöd nap alatt azon Bíró, és eskütt Polgárok előtt az ő ellene-mondásának okát kell adni.

Ha pedig ellene-mondó nem leszzen; tehát az, a' kinek az el-adás, és a' vallás lett az örökségnek uraságában, és birodalmában, bátran, és szabadon bé-mehet. Ha pedig valamely ember annak utánna azokhoz valami közit mondaná, és igazságát reménlené benne; osztán egy egész esztendőig, és egy nap alatt, ha akarja, titkon, avagy nyilván ellene mondhat. Mert egyébként ha nem ellenzi; az ő igazságában hátra marad, és az örökség mellől el-eszik. Nyilván-való, képpen így-is mondhat elle-

H h

ne,

ne, ha azt, a' ki az örökséget bírja, annak okáért törvényre híja, és a' Tellyül megmondott esztendeig az ő Bírāja előtt a' törvénybe bé-áll, és perit el-kezdi. Títkön pedig így mondhat ellene az el-adásnak, hogy a' Bíró előtt, vagy pedig az eskütt Polgárok előtt, törvény szerént való szokott tilalmokat esztendeig, és egy nap alatt az örökségtől tégyen, és a' Város könyvébe jegyeztesse: hogy a' tilalomnak elmulatása által, avagy el-hagyása miatt, *præscriptio*, az az: idő-múlás ne essék az ő reá nézendő örökségnek idegen által való bírásában.

XV. TITULUS.

A' törvény szerént való idő-múlásról, melly a' Polgárok között szokott meg-tartatni.

Noha a' Városbéli Polgárok között az elidegenített örökségről való idő-múlás tizenkét esztendőt tartott; mindazáltal most mód nélkül, és falusi módra esztendőt, és egy napot tart. Ha pedig a' sérelmes, avagy ellenző fél az ő ellenkezőjét, ki az el-adott örökséget bírja, a' tilalomnak meg-létele után, esztendő forgásának alatta perbe idéztetni el-halgatná; tehát a' tilalomnak napjától fogva alá-számlálván, minden esztendő forgásának, és a' meg-tiltott napnak előt-

XV. TITULUS. 481

előtte ismét tilalmat tégyen a' meg-mondott mód szerént: hogy mikor kelletik, és üressége lehet hozzá, törvénybe foghassa érette ellenkezőjét.

Ha pedig a' Biró, vagy az eskütt Polgárok, a' kik előtt a' tilalom-tétel lett, gyűlölségből, haragból, avagy akár mi okból e' féle tilalmat a' Protoculumba, az az Város könyvébe bé-nem jegyzetnék, avagy a' tilalom levelet nem akarnák ki-adni; tehát a' tiltó az Ország Birája előtt, vagy egyéb bizonyos helyben tudományt tehet a' Biróra; tsak hogy a' tudomány-tétel (a' hol szükség leszén) nyilván meg-bizonyittassék.

XVI. TITULUS.

A' Polgárok között való örökséget minden hozzá tartozandóval, mint kell kézbe venni?

Ismét, ha valaki valamelly örökséget megvéfzen, mind az ahoz tartozandó birodalmával, a' Polgárok között, tehát ha tsak a' fő helyt, és örökséget foglallya-el, elég, és belé iktattya magát. Mert az örökségnek fő helyét el-foglalván, annak hozzá tartozandó részeit, és javait-is, tudni való dolog, hogy ekképen magának foglalta legyen el. A' hozzá tartozandóknak ne-

H h 2

ve-

vezeti pedig mindent bé-foglal, a' mi e' féle derek örökséghez törvény szerént, avagy a' Városnak szokása szerént illenék. Hanem ha ne talán az el-adásnak, és a' megvételnék idején, a' hozzá tartozókból valamelly részt ki-szakasztanak, melyet az eladó magának meg-akar tartani.

XVII. TITULUS.

A' Városbélieknek adófságokról, melyről semmi bizonytságot nem állatbatnak.

Ismét, ha valamelly Városbélit valaki adófságnak meg-fizetéséért perbe fog, és a' Fel-peres az adós ellen bizonytságot elő nem hozhat; tehát a' Városbéli, a' szabad Városoknak régi szokások szerént, tsak önnön személyének esküvésével meg-mentheti magát.

XVIII. TITULUS.

A' Polgárokról, kiknek más földén vagyon örökségek.

Még-is mind a' fellyül meg-mondott, és egyéb szabad Városbéliék, kiknek más ember földén, és határin vagyon örökségek, e' féle örökségből a' mely jövedelemmel tar-

tartoznának a' földes Uroknak, azoknak a-
karattyok, és kedvek ellen, az olyan jó-
vedelemnek meg-adásától, magokat nem
óhattyák: Sőt inkább az örökség felől,
ugyan ott a' földes Ur előtt minden pana-
szolkodónak, és peresnek tartozik törvényt
állani, és a' törvénynek engedni. És ha az
örökségnek, avagy a' határnak szinén, a'
hol az örökség volna, valami hatalmat tse-
lekesznek, avagy vétket tesznek, még az
olyan vétékért-is ugyan ott tartoznak tör-
vényt állani.

XIX. TITULUS.

*A' Városnak jószágokról miképpen
tartoznak törvényt állani?*

Ismét, hogy minden Szabad, és egyéb
Városok a' mellyek akár mi módon jó-
szágot birnak, e' féle jószágokért, ez Ország
rendelt Birai ítéletinek, és törvény-tétele-
nek, mint szintén a' Nemesek, minden-
kor tartoznak engedni. És ha a' Neme-
seknek, avagy a' Nemesek alatt való job-
bágyoknak az ilyen jószágokból valami
kárt, és egyéb féle gonofságot ártalmat,
és hatalmat tselekesznek; tehát az ilyen go-
nofságokért, és hatalmas tselekedetekért
a' Birót, és eskütt Polgárokat, mind a'

H h 3

kös-

községgel egyetemben, mindenkor a' sérelmes, és a' kár-vallott fel a' Király Udvarába törvényre hihattya. Avagy, ha a' Felperesnek úgy tetszik, a' Vármegye Székire, a' mellyben a' jószág vagyon, idézheti, és perbe foghattya: E' fele pereknek dolgában pedig miképpen kellyen eljárni, és minémű sententziát kellyen a' Városbéliekre mondani, a' mi derek Dekretumunkban nyilván meg-vagyon írva: Melly törvénynek nyilvánban való meg-magyarázattyaért, azon dologról szerzett ártikulust igényként itt-is be-akarám írni; melly e' képpen következik:

Továbbá, úgymond, Hogy a' szabad Városok, tudni-illik: Buda, Pest, Kassa, Polon, Sopron, Bartsa, Eperjes, Nagy-Szombat, Lötse, Gerecz, és minden egyéb szabad Városok, és azoknak lakói, ha a' Nemeseknek, és jószágos embereknek valami bosszúságot, és kárt tesznek, ha ez ilyen Városnak, avagy lakóinak, és Polgárinak, a' ki kárt, és bosszúságot teszen, valami Vármegyében saluja, és jószága leendő, és abból a' jószágból Nemes embert meg-bánt, vagy meg-károfit, tudniillik, ha ez ilyen bántás, avagy kár-tétel kisebb hatalomnak lenni ismértetnék; tartozzék annak-okaért azon Vármegyében, a' hol a' jószág vagyon az Ispán előtt törvényt állani. Ha pedig az olyan Városnak, vagy Polgár-

gárnak valamely Vármegyében jószág nem
léfzen, és a' Nemes ember, avagy vala-
mely jószágos ember tsak egy Polgárral
fzemélyé szerént, avagy bizonyos Polgá-
rokkal, de nem mind a' községgel, avagy
az egész Vároffal akarand perleni: tehát
ez ilyen Nemes, és jobbágyos ember tar-
tozzék az ő perit a' Város Bírāja előtt
forgatni, és keresni. Ha pedig ez ilyen
Nemes, és jószágos ember mind az egész
Város ellen, avagy vizfontag az egész Vá-
ros a' Nemes ember ellen, és egyéb job-
bágyos emberek ellen valami pert, mely
nagyobb hatalomra menne, avagy jószág
dolgáért igyekeznék indítani; tehát az ilyen
pert a' Király Képe előtt, törvény szerént
való hivatal által kell el-indítani, a' Pereft
red híván, és a' törvénynek folyása szerént
kell a' dolgot véghez vinni. És hogy ha
valamely fél ez ilyen perben egymás el-
len a' törvénynek folyásában a' Király Ké-
pe előtt valamiképpen meg-fogyatkozik, és
perit el-veszti; ha ez ilyen per jószág dol-
gát illeti; tehát a' vesztő fél nem nagyobb
terhen, az az, nem feje, és jószágá vesz-
tésén, hanem tsak két-száz forinton marad-
gyon. Ha pedig a' fél per Nemes ember-
nek házára menésről, meg-fogásáról, meg-
veréséről, meg-sebesítéséről, és meg-ölésé-
ről volna; tehát e' fél hatalom-tévők fe-
jek, és minden jószágok, és marhájok vesz-

tésén maradgyanak: minthogy ez ideiglen-
is azon törvény megtartatott. Holott pe-
diglen a' Városbélieknek valamelly Ur,
vagy Nemes ember földén ez Országban
szülője vagyon, avagy más egyéb öröksé-
ge, és az Urnak, avagy Nemes embernek
földén valamit vétkezik, avagy valakit meg-
károsít; az ilyen dologban azon Városbéli
tartozzék azon földes Ur előtt, a' ki alatt
az örökség vagyon, törvényt állani.

XX. TITULUS.

*A' Városbéliék a' nyilván való gonosz-
tevőket miképpen büntethetik meg?*

E' felett a' Városbéliék lópókat, latrokat,
gyilkosokat, ház-égetőket, és egyéb fé-
le nyilván-való bűnösöket, az ő érdemek
szerent törvénnyel meg-büntethetik: de a'
tagok vagdalására, és metelésére törvény
útyán kívül hatalmuk nintsen. A' Nemesfe-
ket pedig ha a' vétek helyén meg-nem
kaphattyak; másutt sem foghattyak, sem
meg-nem kinozhattyak. Annak okáért ha
valamelly Város, úgymint köz akaratból,
valamelly Nemes embert igaz ok nélkül
meg-öl; tehát nem mindnyájan a' Városbé-
lieket egyenként, de csak a' Bíró, és az
eskütt Polgárokat kell érette fejeken marasz-
tani.

tani. Kik márhájokat, örökségeket elvesztik, a' melly tulajdon személyekre való rész volna: mellynek két része a' Királyné, mint földes Uroké; harmad része pedig a' Peresé. A' szabad Városoknak pedig minden több törvények, szabadságok, és szokások az ö Privilegiumokban megvagyva írva, melly Privilegiumoknak kivüle, és a' határok kívül minden dolgokban, e' Magyar Ország szokott törvényéhez kötelesek, és csak ahhoz kell halgatniok.

XXI. TITULUS.

A' gyilkosságról, mellyet valaki maga oltalmában tselekszik.

Mivelhogy az ember öldökléstől emlékezünk: és láttynk, hogy sok féle ember halált büntetés nélkül szoktak elengedni, mivelhogy azzal vesznek erőt, hogy magok oltalmában tselekedtek volna; annak okáért rövideden szóljunk arról; mi legyen a' maga oltalmazás, és mi legyen a' boszszú-állás. Holott azért valaki azt feleli, hogy maga oltalmában tselekedte a' gyilkosságot, nem kell azt mindjárt elhinni; hanem elsőbben is meg kell bizonyítani, hogy a' meg-holt ember jött először is fegyveres kézzel rá, és miatta maga életét fel-tette. Mert a' ki meztelen fegy-

H h 5

ver-

verrel mégyn másra, mindjára tudni-való dolog, hogy vagy meg-akarja ölni, vagy halálos sebbe igyekezik ejteni.

Nyilván-való dolog pedig ez, hogy a Nemes embereknek nem csak meg-ölésekért, de csak meg-verésekért, avagy pedig meg-sebesítésekért is fejen maraszttyak az embert. Nem tartozik azért senki véle, hogyha fegyverrel reá mégyn, avagy meg-akarja ölni, akár meg-vagdalni, hogy el-türje neki, és szintén reá várja. Es innét vagyon, hogy ha valaki bizonyos, és igaz maga oltalmában ellenséget, ki ellenséges képpen meztelen fegyverrel reá ment, volt, meg-öli; mind dija, mind vére e fele meg-ölnök méltán el-vesz, és törvénnyel sem nyeri-meg soha.

Külömben vagyon mindazáltal a lelki-ismeretnek törvény úttya szerént. Mert ha valaki tisztességesen, és egészségben a gonosz ember előtt el-mehet; tehát tartozik inkább el-menni előle, hogy nagyobb kár, és veszedelem reájok ne következzen. A maga oltalmában esett halálról pedig ezt vedd észedbe, hogy azt, ki mást meg-ölt, a reá ment ember, avagy még meg-nem ütötte volt, avagy pedig immár meg-is verte volt. Ha az első volt, tudni-illik mikoron meg-ütve nem volt, mindazáltal szintén ütni akarván kezét-is hozzá húztavolt; tehát az alatt, a kire mentenek, ellen-ve-

vetéssel valamit tselekeszik, kétség nélkül a' maga oltalmában látszik tselekedni, és tselekedte. Ha pedig immár meg-is ütötte, és el-is hagyta az üteft, meg-szünven; tehát nem szabad ö néki viszsza tsapni az ütés után egy kevés vártatya: mert ez nem magad oltalma, hanem kezeddel való igaz-vétel, és boszú-allásnak tartatik, és lenni ítéltetik. Hanemha azért tselekedne a' sérelmes fél, hogy a' több ütefektől, magát meg-menthetné, mellyekhez a' reá menő fel újrolag kezdene, és tsapásit ugyan veghez akarna vinni. És így különbség vagyon az oltalomban, és boszú-allásban. Mert a' magad oltalma hevenyében, és azon hirtelenségben leszen: a' boszú-allás pedig, avagy igaz-vétel, idő múltára esik-meg. Ha pedig ki-nem tetszik a' bizony-ságból, avagy másünnét, mellyik ütés volt előbb a' másiknál; tehát az leszen vétkes, a' mellyik elsőbben a' másikat háborúságra indította, és a' vereségre, és bajra ki-hitta.

XXII. TITULUS.

Az Oltalmat hány-képpen, és miképpen kellyen érteniünk?

AZ Oltalom pedig két képpen vétetik. Először, ember testének, és szemé-lye-

lyének oltalma. Másodszor pedig, a' jószágnak, és örökségnek oltalma, s megtartása. Testünknek azért és személyünknek oltalma legyen azonnal, minekelőtte rajtunk a' törvénytelen boszszú meg - esék, avagy ugyan azon hartzban, és tufakodásban azon meg - gerjedett véteknek tüzeiben, még annakelőtte, hogy a' verekedő, ki az első üteft adta, a' helyről el - menne. Mert ha az után valamit művelsz; nem oltalomnak, hanem boszszú - állásnak mondatik.

Másodszor, az oltalmat értjük a' jószágnak, és örökségnek meg - tartásáért, melly szerént minden embernek, akár Nemes, akár más jószágos ember legyen, esztendőnek forgása alatt, akár minémü fosztótól, és hatalmas foglalótól, ki embernek jószágát el - vette volna, mindenképpen megengedtetik magát meg - oltalmazni (a' mint erről a' Dekretumnak első Részében - is szözlottunk) és az ő örökségéből ki - vetni, ez Ország törvényének régi meg - rögzött szokása szerént, még ez ilyen hatalmas foglalónak nyilván való kár - vállalásával - is, tellyes hatalma vagyon embernek reá, hogy maga jószágából, és örökségéből valahogy ki - vethesse. És e' féle dologban az ilyen fosztót, és foglalót, az ő maga oltalma akár minémü legyen, meg - nem menti. És ebből következik ez, hogyha az örökségnek, és jószágnak meg - tartásáért mindennek illik

illik magát meg-oltalmazni; sokkal inkább, és erősbben testének, és személyének oltalmazásában (a' hol a' veszedelmet láttya, hogy reá következnek) magát oltalmazni szabad.

Mindazáltal, Isten, és lelkünk ismereti szerént, minden oltalomnak véték nélkül való mértékletességgel kell lenni. Melly véték nélkül való oltalom mondatik lenni, mikor valaki sem magát, sem marháját különben meg-nem oltalmazhattya; hanem ha azt, a' ki ő reá megyen, vagy meg-öli, vagy meg-sebheti.

XXIII. TITULUS.

A fenyegetésért illik - é valakit megbántani?

DE itt kérdés támad: hogy ha valaki mást halállal fenyeget, szabad legyen-e ezért őtet bántani, vagy nem? Erre ez a' felelet, hogy noha ez Ország törvénye szerént, fenyegetésért nem szabad senkit meg-bántani (hanem ha égetéssel fenyegetne; mert valaki Vároft, akár falut, avagy másnak házáat hogy fel-gyújtja, és meg-égetéssel fenyegeti, meg-szokták érette ölni) A' közönséges törvény szerént mindazáltal, ha az az ember, ki mást halállal fenyeget, olly

olly hatalmas léend, avagy ha egyébkor-is szokta fenyegetését véghez vinni, és egyébként-is verekedő (a' minthogy még az embernek igen jámbora-is lehet ilyen erköltsü) a' halálnak el-távoztatásáért ha meg-engedtetik az oltalom, azonképpen a' bántás-is. De ha nem volt egyébkor-is szokása, hogy valakit meg-verjen, avagy fenyegetésit végbe vigye; tehát beszéddel ellene állhat, de fegyverrel nem engedtetik. Hanemha társait várna, és a' késedelemből valakinek veszedelme következhetnék. Mindazáltal jobb e' féle előtt menni más helyre, és így-is el-távoztatni.

XXIV. TITULUS.

*Egyik a' másikat segitheti - é - meg,
avagy nem?*

MÉg-is kérdés indulhat: Ha egyik ember a' másikat meg-segitheti-é, avagy nem? Azt mondom, hogy meg-segitheti. Mert, ha az én marhámnak, és örökségemnek oltalmazásáért barátimat, és atyámfiait el-bíhatom; sokkal inkább az én testemnek, és szemelyemnek oltalmazásáért. Honnét következik, hogy akár melly idegen ember-is, mikor valamelly jámbornak segítségére kiálttyak, és láttya, hogy valakit meg-akar-

karnak ölni, és el-vesztēni, szabadon mindenkor meg-segitheti. De a' latrot, és egyéb gonosz-tévő embert, még a' kiáltásra is, nem illik valakinek kezéből el-szabadítani, akár mint kiáltson-is, hogy meg-szabadítsák.

XXV. TITULUS.

A' Falubéliek állapottyokról, és törvényekről, kiket mi Jobbágyoknak hívunk.

TOVÁBBÁ, el-végezven a' szabad Városoknak törvényit, és az oltalomnak, és meg-bántásnak magyarázattyát; Immár a' Falubéliekről (kiket mi Jobbágyoknak hívunk) kell szóllanunk. A' kiknek állapottyok sok féle: Mert némellyek Magyarok; némellyek Szászok, és Németek; némellyek Tsehek, és Tótok: kik Keresztény hitet vallanak. Annak felötte, némellyek Oláhok, és Oroszok; némellyek pedig Ráczok, és Bolgárok: kik a' Görögöknek tévelygésit követik. Annak felette, vagynak Jászok, és Kúnok, kik a' Király földén laknak, és egyenlő képpen Keresztény hitet vallanak. Az Oroszoknak pedig, és a' Bolgároknak némellyike a' mi hitünkhez, némellyek pedig a' Görög tévelygéshez ragaszkodtak. És noha mind ezek a' nemzetségek (a' Királyi Jászoktól, Kúnoctól, Oro-

Oroszoktól, és Bolgároktól el-válván) ez ideiglen ilyen szabadságban éltenek, hogy mikoron, és valamelly időben akartak, az ő föld-vámokat le-téven, és az ő adósságokat meg-fizetvén, az ő lakó-helyekből más helyre, a' hova akartak, szabadon lakni el-mehettenek. De az ő e' féle szabadságokat, az el-múlt időkben, az ő pártolásoknak, és fel-támadásoknak miatta, melly támadást egy lator, Székely György Had-nagysága alatt Kereszteségnek nevével mind az egész Nemesség ellen indítottak volt, mivelhogy a' miatt örök hitetlenség-be esvén, tellyességgel el-vesztették, és annak okaért az ő földes Uroknak uraságok alatt, immáron tisztá, és örök parasztságban kell élniek, melly ez Országnek törvénye, és szokása szerént, akár minémű dolog-felől-is (ki-vévén az olyan ügyeket, mellyek nyilván a' szent Széket illetnék) sem az Országnek Birái eleibe, sem az Egyházi Birák eleibe, sem pedig a' Vármegye Ispányi eleibe, akár valamelly Vármegyére nem idézhetik; hanem ő nevekben, minden panaszkodónak, és peresnek, az ő földes Urok, akár Egyházi, akár egyéb Urak légyenek, tartoznak elsőbben törvényt, és igazat tenni. És 'ha melly fél a' féle törvénnyel meg-nem elégednék; tehát a' pert az ő szokott felső Birája eleibe kell bocsátani kérdőre. Így hogy valamelly per az ő

folyá-

folyásából Egyházi Széket illetne; tehát az ott-való vidékbéli Püspök eleibe, vagy képebeli eleibe: ha pedig köz Nemes ember Székit illeti, a' Vármegye Ispánnya, és Szolga-Birák eleibe kell botsátani. És e' féle törvény-tételt akár hol kezdgyék, ha a' kérdőről a' földes Ura eleibe ismét vizsgálja botsáttya, mindenkor két Szolga-Bíró előtt tartozik a' földes Ura törvényt tenni felöle.

XXVI. TITULUS.

A' Jobbágyságok felől való törvény-tételnek módjáról, és rendiről.

LEg először pedig e' féle törvény-tételnek módjáról, és rendiről kell szólnom: Holott kérhetnéd, Hogyha a' földes Ura, ki idő szerént Birája, valamelly panaszolkodónak kérésére az ő jobbágyság felől tartozik-e mindjárt törvényt szolgáltatni? és ha a' törvényt nem akarja szolgáltatni, marad-e valami terhen, és bírságon érte? és az után idézés által kényszeríthető-e, hogy a' jobbágyit a' Vármegye Ispányi előtt, és Szolga-Birák előtt elő állassa, és az ő jobbágyság felől törvényt ígérjen-e? avagy ő maga az Ispán a' Szolga-Birákkal azok felől tartozik-e immár törvényt tenni; holott a' földes Ura elsöbben törvényt nem

I i

tett

tett felölök? Erre azt feleljük, hogy minden panaszolkodónak a' jobbágyok felől, és paraszt szolgák felől, mind az Isteni törvény, és mind a' természet törvénye szerint; minden földes Ur, azontúl tartoznak törvényt tenni; de minekelőtte a' panaszolkodó fél a' földes Urat a' törvény-tételre Szolga-Bíróval nem inti, és reá nem hía, ha addig törvényt nem szolgáltat-is, semmi terhen nem marad érette: mert a' büntetést, és a' birságnak terhét, a' törvény erejének meg-nem tartásáért, és meg-szege-
séért szokták az engedetlenre vetni. Mivel-hogy azért a' törvény még meg-nem hagyta volt a' földes Urának, hogy jobbágya felől törvényt tegyen; azért nem az Ispán, sem a' Szolga-Bírák, hanem csak ő maga a' földes Ura tartozik törvényt szolgáltatni.

Honnan azt tanuljuk-meg, hogy ha valamelly Nemes embert, akár Egyházi személyt, akár egyéb renden-valót, kinek jószága vagyon, ha Király Udvarába úgy híják, és intik törvényre, avagy pedig a' Vármegyére úgy idézik, hogy személy szerint-is elő mennyen, és jobbágyit-is, és paraszt szolgáit elő tartozzék állatni; tehát ha a' törvényre nem menend, és jobbágyit, szolgáit, és kiket elő-állatni hagytak volt, elő-nem állattya, az Ur maga személyében három nehéz Girán; a' kit elő állatni hagytak volt pedig, mindenik egy-egy nehéz Gi-

Girán, annak felette Fel-peresnek kereset-
tin marad-el. Illyenképpen, hogyha na-
gyobb hatalomra hitták, mindnyájan a' föl-
des Urokkal egyetemben fejeken, és min-
den marhájokon, és jószágokon maradnak,
az ő részek szerént.

Ha pedig kisebb hatalomra hitták; még
a' Vármegye Székin-is a' Nemes ember
száz forinton, mellynek fele a' Bíróé, fele
a' Peresé; az ő jobbágyi pedig fejenként
mindenik negyven-negyven forinton marad,
melly birság csak a' Fel-peresé leszén.
Mert a' Vármegyéken a' hatalomnak birsá-
ga száz forintnak felette nem mehet. Ha
pedig reá jövend, és törvényt ígerend,
vagy felelend az Urok a' jobbágyok felől;
tehát ugyan ott, a' hol az lakik, a' ki fe-
lül törvényt kérnek, egy Szolga-Bíró e-
lött, azon Vármegyéből tartozik ő maga,
vagy Tízttartója, vagy Bírája az napon,
mellyet a' Bíró rendel, törvényt tenni.

Ha azért törvényt nem teszen a' Bíró-
tól hagyott napon, egyikért egyikért há-
rom Girán marad érette, külön-külön min-
denik jobbágya képeben, valamenyi felől
törvényt kértenek volt tőle, mellynek két
része a' Bírónak, harmad része pedig a' Fel-
peresnek adatik. Es ugyan hasonlóképpen
három Gira büntetés alatt más törvény-na-
pon tartozik törvényt tenni, azon Bírónak ha-
gyott napjára, mellyet ismétlen nevezett.

Ha másodszor-is törvényt nem tészon felölök; tehát mindeniknek külön külön díján marad-el; mellyről azon Nemes emberek marhájokból, ha találhattyak; avagy még jószágokból-is a' Bíró tartozik a' Fel-perest meg-elégíteni.

De ezt úgy értsed, ha a' jobbágyit kisebb hatalom dolgaért keresnék törvénnel. Mert ha nagyobb hatalomra keresik; nem díjokon, hanem fejeken, és minden marhájoknak el-vesztésén maradnak mind azok; valakik felöl törvényt kellett volna a' földes Urának tenni: és minden ingó-bíngó marhájokkal, és jószágokkal a' Bíró, és a' peres osztozik: és ennek felette a' Fel-peres mindenütt az ítélt sententzia levéllel meg-foghattya, és meg-büntetheti őket; akár az ő magok határokon, akár más ember határában.

Ha pedig a' földes Ur törvényt szolgált a' szerént; mint a' Bíró-is meg-hagyta volt, és ő maga-is törvényt ígért volt felölök tenni, ha nagyobb hatalomnak periben bűnösöknek taláztatnak, és az okon fejeknek, és minden ingó-bíngó marhájoknak, és örököknek el-vesztésén maradnak; tehát e' féle javoknak két részek a' földes Uroknak, úgy mint Bírónak; a' harmadik részek pedig a' Pereseknek jut: és ennek felette tartozik őket a' Peres kezébe adni büntetésre. Mert ha kezébe nem adja;
min-

mindeniknek díját az ő maga tulajdon jószágából kell megfizetni.

De a' földes Urok úgy kötelesek ezekre, hogy ha mikor a' törvényt kérték tőle, és ez-is törvényt ígért; akkor az ő birodalma alatt voltak a' jobbágyok, kiket megfententziáztak. Mert ha idő-közben el-futott, és az Ura birodalma alól valamellyik el-szökött; tehát az ő földes Ura semmi terhen nem marad.

Ha pedig a' törvény ígéretinek utánna, és a' törvény ki-szolgáltatásának előtte Ura akarattya ellen, avagy nyilván futand-el, avagy el-szökendik; tehát a' földes Ura minden jószágát, és marháját magának foglallya: és ha nagyobb hatalomra keresték, a' díját, melly téfzen tiz nehéz Girát, az az: negyven forintot, az ingó marhájából a' Peres félnek tartozik megfizetni: és a' mi a' díjától meg-marad, két része maga-é, a' harmada a' Peres felé. A' paraszt jószágot-is meg-bötsülvé, harmad részét tartozik a' bötsünek azon Fel-peresnek adni, a' két részét hasonlatos képpen magának tartván.

Annak felette a' Fel-peresnek szabad az olyan el-futott jobbágyot meg-fogni, és meg-büntetni, fejét vétetni, minden helyeken, valahol kaphatták.

Ha pedig kisebb hatalomra keresik; az Ura csak díjával tartozik, és a' kárnak meg-

fizetésével azon jobbágnak marhájából: és úgy, hogy ha a' feleletnek rendiben a' kárt jól elő adta, és számlálta a' Fel-peres.

XXVII. TITULUS.

A' Jobbágyoknak, és paraszt szolgáknak miképpen ítélnék hitet?

TOVÁBBÁ, ha a' földes Urat avagy Király Udvarába híják, avagy Vármegyére idézik olly móddal, hogy az ő jobbágyit, avagy paraszt szolgáit azon perben törvény eleibe kellesték állatni, és azon pert vagy a' Király Udvarából, avagy a' Vármegyéről azon földes Ur eleibe (hogy jobbágyi, és szolgái felől a' panaszolkodónak, és perésnek törvényt tégyen) a' Bíró víszsza botsátandgya, és a' Fel-peres a' törvénynek szolgáltatásáról az Al-peresek ellen vallatás után való három bizonyság levelet mutathat, mindazáltal azon levél ellen, ha a' Fel-peres kerestetit az Al-peresek tagadni kezdik; tehát minden Al-peres jobbágnak, avagy paraszt szolgának, kit hagytak vólt elő állatni az ő maga mentségére, az ő dija szerint hozzá hasonló negyven emberrel, az az parasztokkal, és kik bár nem Nemes emberek, kell hitet vetni; de ollyakkal, kik jó hírü-nevü, és tisztességbéli személyek légyenek. Mert minden paraszt ember, kinek jó-

jószága nintsen, az ő hitivel tsak egy forintig esküdhetik, melly száz pénzt téfzen, és nem többre: mellyből ez-is következik, hogy senkit nem menthet-meg fellyebb egy forintnál, sem nem kárhoztathat. Külömben vagyon pedig a' dolog a' főben-járó perekben, mikoron valamelly gonosz-tévő embernek fejére esküsznek. Mert akkoron nem a' bünös emberek a' díját, hanem a' bünnek érdemét szokták meg-tekénteni, és a' hitben elő venni.

Ha pedig két bizonyság levelet hoz elő, tehát húszad magával; ha pedig tsak egy valló-levelet hoz elő a' Fel-peres, tized magával való hitet kell az Al-peresnek vetni hasonlő parasztokkal, mint fellyül meg-vagyon. De ez ilyen hitet a' Nemefek, és egyéb jószágos emberek ellen szokta a' törvény itélni a' parasztoknak. Mert ha nem Nemefek közt, és tsak parasztoz közt forog tsak a' törvény; tehát a' helynek, és az Al-peresnek lakó helye, és módgya, és rendtartása szerént kell a' hitet fel-adni. A' bizonyság leveleken pedig értsed a' féle valatásokat, mellyek Király levele által való parantsolatból, vagy Biráknak levelek által való kérésekből, bizonyság helyeken, vagy az Országbeli Nemefek gyűlésében kelnek, mellyeknek tellyesféggel való erejek vagyoni. Mert a' melly bizonyság levél tsak a' Peresnek kérésére Vármegye székin szokott

lenni, annak csak rész szerént való ereje vagyon.

De ezt eszünkbe kell vennünk, hogy ha a' fellyül meg-mondott törvény-tételnek idejekor, az Al-peresek a' Fel-peresnek kerestetit, a' mellyet ő ellenek elő ad, tagadandgyák, és szomszédságnak bizonyyságával, vagy egyéb tanúsággal ártatlanságokat megakarják bizonyítani, és magokat meg-menteni; a' Fel peres pedig e' féle bizonyyságra nem akarná őket ki-eresztteni, hanem a' beadott kérdező-levélnek ereje szerént a' Bírótól törvényt kívánna szolgáltatni; tehát az ilyen dologban, ez Al-peresnek, a' bizonyyság-levélnek ereje szerént, a' menyid magával kellene magát hitivel meg-menteni, csak felével kell meg-eskünni: miképpen ezt a' szokást még a' Nemesek törvényében is meg-tarttyák. De maga közönséges ítélet szerént ezt tarttyák, hogy a' Nemeseknek a' Király Udvarában, vagy Vármegye Székin, valahány személyel hitet ítélnék; a' paraszt szolgáknak-is, és a' parasztnak annyid magokkal kell meg-eskünni. És hogyha a' Nemes ember a' köz tudomány-nak utánna személyét meg-menti; az ő paraszt jobbágyi is, és szolgái ő véle egyetemben meg-menekednek. Ha pedig perit el-veszti; a' paraszt jobbágyok, és szolgái-is véle egyetemben meg-szententziáztatnak.

XXVIII. TITULUS.

Adófságot , és kárt paraszton (és Nemeseken-is) kiknek marhájok, és örökségek nintsen, mint kellyen meg-venni?

AZt sem kell el-halgtatnunk, hogy ha valamely peres valamely parasztot az ő díján, avagy károknak, avagy adófságoknak meg-fizetésén, törvény folyása szerént el-maraszthat, és a' parasztnak sem ingó marhája, sem pedig öröksége nints, mellyből a' maradtságtól meg-fizethetne; tehát a' parasztot, a' ki akképpen el-maradott, tartozik az ő földes Ura fogva a' Peres kezébe adni: melly Peres tizen-ötöd napig (ha azon közben, és addiglan azzal meg-nem alkhatik a' vesztő fél) az ő fogházában tarthattya; de semmi nyomoruságot testében rajta nem tehet, mert így díján maradna, de vizel, és kenyérrel azon közben tartozik táplálni. Melly peres féltől, és annak fogságától ha ez idő-közben magát meg-nem szabadithattya, tehát a' Fel-peres a' parasztot rabbá még sem teheti: hanem meg-kell eskünni, hogy minden héten valamit munkájával, és koldulásával-is találhat, mind addig a' még az ő adófságát meg-teljesítheti, harmadát az ő peresének híven bé-szolgáltattya, és úgy tartozik szabadon el-botsátani. Ha pedig meg-nem akar es-

I i 5

kүн-

künni, és a' terhet magára nem akarná felvenni, vagy talán az ki-szabadulván valami-
képpen az ő peresét meg-tsalná; tehát az
ő perese a' parasztot mindenütt meg-foghat-
tya, meg-tömlöztözheti, és rabbá teheti,
mind addig, a' még a' díját, kárt, avagy
adótságot kételenség alatt-is meg fizeti,
mellyet szabadságban nem akart igazán meg-
fizetni.

Ugyan ezen törvényt értsed a' Neme-
sekről-is, kik szegények, és díjokon, ká-
ron, és adótságban maradtak, és ingó mar-
hájok, vagy örökségek az elég-tételre nem
találtatik, hogy még személyekben-is meg-
foghassa, és a' Biró az elég-tételre kénsze-
ritheffe, mint szintén egy paraszt személyt:
mellyről az előtt-is a' Dekretumnak máso-
dik Részében-is a' sententziáknak rendiben
rövid beszéddel szólottunk. Az adótság-
nak pedig nevedését, mint a' ki két an-
nyin maradna, ha a' napra, mellyet a' Biró
hagyott, meg-nem fizethetné, mellyel jól-
lehet a' régiek éltenek, de e' mi időnkben
senki meg-ne ítéllye.

XXIX. TITULUS.

*Paraszt embereknek ingó, és ingatlan
marhájok, fiai, és leányi közt miképpen osz-
tásék-meg?*

TOVÁBBÁ, ha paraszt ember hólta után fiai, és hajadon leányi maradnak; az attyok javaival, örökségivel egyenlő képpen osztóznak, minden ingó-bingóval. De ha a' leány az ingó jókból ki-házafittatik; tehát ezt kell meg-tekénteni, hogy azok a' jók, vagy östől maradt jók, vagy atyai javok. Hogyha östől maradt jók; tehát a' ki-házafítás miatt meg-nem fogyatkozhatik. Mert a' leányt-is egyenlő rész illeti belőle. Hogyha pedig atyai jók volnának; tehát az atya az ő tiszteletes értékehez képest ki-házafithattya belőle, mellynek utánna azon jókból része nem lehet; sőt az atya meg-halván a' fiura szállanak: ez-is el-halván, az atyafiakra, és vér szerént való rokonira szállanak ezek a' jók, azokra pedig, kik azon főből volnának: a' kitől a' meg-holt személy származott. Ha pedig az atya az ő részéről testamentomot akarna tenni; azt-is meg-mivelheti, de maga felesége fogyatkozásán kívül. Mert a' feleségnek a' marhában, és örökségben, mellyet házasságoknak idején, és együtt éltekben kereftenek, min-
den-

denkoron oszlás szerént része vagyon egyenlő képpen. Ugy hogy ha az ura testamentom nélkül holt volna-meg, minden keresett jók, örökségek reá maradnának. A' hol pedig az atya az első felesége meghalván, más feleséget hoz magának; tehát az első feleségetől való fiu ha az atyával az ingó, és ingatlan marhából meg-osztott; az ő második felesége e' fiunak részéből semmi részt magának nem vehet, és sem az ő atyafiai, a' kik az atyának második feleségetől-valók volnának, ahoz magokat nem elegyithetik; hanem a' fiu a' mint akarja, szabadon úgy adhattya.

XXX. TITULUS.

Testamentom nélkül meg-holt Paraszt embernek jova a' földes Urára mint szállyon?

A' Paraszt ember egy rideg személy lévén, kinek holtá után semmi örököse, avagy törvény szerént való maradéka nem volna, az ő ingó marhájáról szabadon testamentomot tehet; az örökség pedig ha őstől maradt léfzen, egyenesen a' földes Urára száll. Ha pedig a' paraszt ember ő maga kereste léend, két részre osztassék: mellynek egyik része a' földes Urának; a' másik része pedig tellyességgel annak jut, a' kinek testamentomban hagyta. Ha pedig

dig testamentom-tétel nélkül hal-meg; minden ingó marhája, és ingatlan örökségi földes Urára szállanak. Ki mindeneknek előtte tartozik azokból annak temetésére, és el-takarására gondot viselni: és annak utánna minden adóssít meg-elégíteni, és adósságát meg-fizetni, mellytől a' mi megmarad, azt az után magának veheti. Holott pedig a' paraszt ember igaz örököst hágy utánna, és az kitsin léend, és még tizenkét esztendőre nem ért; tehát az atya nem csak az ő részéről tehet testamento-mot; de még a' kisdéd örökösnek is a' tizenkét esztendőnek alatta, ha talántán meghalna, más örököst (kit akarna) hagyhat, és állathat helyében: úgy hogy azon közben ha az igaz örökösnek hólta történnék, az utánna választott, és hagyatott örökösre szálljon a' marhája örökségestől. Ha pedig az igaz örökös a' fellyül meg-mondott időt meg-éri, vagy meg-haladgya; e' féle örökösé tétel semmivé lesz, és az igaz örökösnek kell kezébe szolgáltatni minden jókat, mellyeknek tartása, és el-hagyása-is ötet illeti.

Ugy vagyon, hogy a' jobbágyoknak miképpen fok rendbéli állapottyok vagyon, azon képpen törvényeknek szokása-is fok féle, mellyet a' helyeknek régről fogván való szokások szzerént kell meg-tartani. Ezt is mindazáltal nem úgy kell ertenünk, hogy
a'

a' melly örökséget valamelly paraszt ember valakinek el-hagyna, avagy el-adna; e' féle örökség a' földes Urától el-idegenednék. Mert a' paraszt embernek az ő munkája jutalmának felette az Ura földén semmi igazsága nintsen; hanem a' földnek minden tulajdonsága, és öröksége a' földes Urára néz, és ő hatalmában vagyon. Azért e' féle testamentom szerént való el-hagyás, avagy árron-való el-adás által a' jobbágy tsak az ő munkájának jutalmát, tudni-illik méltó bötsüjét a' földeknek, réteknek, malmoknak, avagy szőlőknek adhattyák - el valakinek; de az örökségnek tulajdonsága a' földes Urának mindenkor éppen marad. Melly földes Ura mikor akarja, a' földet, réteket, malmokat, köz bötsü szerént; a' szőlőket pedig az ő méltó árujok szerént hozzája veheti.

XXXI. TITULUS.

Hogy a' Parasztok magok képekben a' Nemesekkel nem perelhetnek.

TOVÁBBÁ ezt-is eszedbe vegyed, hogy a' mezőn lakó paraszt emberek az ő idő szerént való Uroknak annyira vagynak alá vettetvén, és hatalmokban, hogy ő magok személyek szerént akár minémű dolgok felől-is a' Nemesekkel nem perelhetnek.

nek. Mikoron azért valamelly Nemes ember más jobbágyát méltatlan meg-veri, avagy meg-sebesíti, avagy valamiképpen megsérti, avagy marhájában hatalmasúl meg-károlyta, és annak a' paraszt jobbágnak a' földes Ura ez ilyen Nemes embert perbe fogja, és azt meg-nyeri; tehát az a' Nemes ember a' földes Ura ellen kissebb hatalmon, melly száz forintot téfzen, és ennek felette a' meg-sebesültnek, avagy meg-veretett paraszt embernek díján, avagy a' kár-vallásnak meg-fizetésén, a' dolognak mivólta szerént marad-el.

XXXII. TITULUS.

A nyilván való gonosz-tévöket miképpen büntessék-meg a' Vármegye Ispányi, és a' Nemesek, kiknek Privilegiumok vagyon róla?

NYilván való gonosz-tévöket mint orvosokat, tolvajokat, és e' féleket, sem Nemesek, sem Városok, sem falubéliek, kiknek Privilegiumok, és erről való szabad levelek nintsen, díjok meg-fizetésének alatta meg-nem ölhetnek; hanem az Ispán, vagy Vice-Ispán, avagy Szolga - Bíró kezébe tartoznak, ugyan azon büntetésnek alatta adni. Harmad napnál tovább magoknál fogva sem tarthattyák. Mert ha
har-

harmad napnál tovább tartanak; minden nap a' bíróságba hágáfokért, három-három nehéz Gira birsággal tarttyák nálok mindenik foglyot: Melly birságot a' Várme-gye Ispánnya, és Vice-Ispán, és Szolga-Bírák, méltán meg-vehetnek rajtok.

Mindazonáltal a' gyilkosokat, ház-ége-töket, és kik erőszak sizerént paráznaságot tselekefszuek, ha meg-tapasztalhattyak a' vé-teknek helyén, vagy a' falu földén, vagy határán talállyák, a' kiknek Privilegiumos levelek nints-is róla, meg-foghattyák, és törvénynek folyása sizerént meg-büntet-hetik. De el-nem botsáthattyák: mert ha el-botsáttják, azoknak mindeniknek, a' ki-ket el-botsátanának, az Ispánok, Vice-Is-pánok, és Szolga-Bírák ellen díjokon ma-radnának. Azon képpen a' Nemefek, és egyebek, kiknek Privilegiumok vagyon ró-la, minden gonosz-tévöket, kiket az ő ha-tárokbán meg-fognak, meg-büntethetnek, és az ő érdemek sizerént meg-ölhetnek; de soha el-nem botsáthattyák. Mert ha el-botsáttják; azoknak díjokat tartoznak meg-fizetni.

XXXIII. TITULUS.

*Barmok által lett károkat mint kellyen,
meg-venni?*

Hogyha valamelly Nemes ember, avagy Paraszt, lovakat, juhokat, disznókat, avagy egyéb féle barmokat a' vetésről, avagy rétekről, vagy makkos erdőkről, mellyek tilalmasok, a' kár-tételért váltság-ra a' kárnak meg-fizetéseért bé-hajtya; a' féle barmoknak az ura pedig vakmerőségre vetvén magát meg-nem akarja váltani; tehát a' kár-vallott ember harmad napnál tovább a' bé-hajtott marhát nála nem tarthattya: el-múlván a' harmad nap, Ispánnyanak, avagy Vice-Ispánnyanak; ki ha hon nem volna, a' Szolga-Bírónak, kinek járása alatt vagyon a' határ, a' hol a' kár lett, tartozik kezébe számlálni és adni. Mert ha a' kár-vallott ember e' féle meg-nevezett marhát harmad napnál tovább megtart; minden napra három nehéz Girán marad érette: mellynek két része a' Bíróé, a' harmada a' peres féle. A' meg-lett kár-tételt pedig az ott-való Bíró és Esküttek, a' hol a' kár lett, az ő lelkek-isméreti szerént meg-bötsülyék, és meg-fizettesék.

Mert a' birsággal-való tilalom, tudni-illik hogy a' vetésben, avagy rétekben, és erdőkben kárt ne tegyenek, tsak az ott

Kk

lakó

lakó népre néz. A' kívül való emberek pedig nem a' tilalomnak terhét, és birságát tartoznak meg-fizetni; hanem a' meg-bötsült kár-tételet. A' hol pedig valamelly lakos, avagy paraszt ember orozva, avagy nyilván, hatalmas kézzel, más ember erejét vágja, avagy annak fát meg-hántya, és ott meg-foghattyák; tehát minden marháját, a' melly vele vagyon, el-veszti: és annak felette a' hatalomért az ő maga díján marad.

XXXIV T I T U L U S

El-orzott lóról, mellyet a' seregben, vagy a' seregben kívül meg-találnak.

Ha valaki lovát el-orozzák; avagy egyéb képpen az urától el-vesztenék, és elidegenitenék, és a' derék seregben megtalállyák; a' kinél vagyon, attól sem elnem vehetik, sem törvény felőle nem szolgáltathatik; hanem a' lovát elegendő emberek által, kiket a' Kapitány, avagy a' seregnek Hadnagya arra választ, arra szerént a' mit ér, meg-kell bötsültetni, és kezeség alatt a' hadnak le-szállásáig ugyan annál kell hagyni, a' kinél találták volt: a' seregnek Kapitánnya pedig, avagy Hadnagya, bizonyos napot hagyjon, mellyen a' hadnak

hadnak le-szállása után valamelly rendelt Bíró előtt, ki arra választatik, vagy Király Lovász-Mestere előtt, mind a' két fél jelen legyen, és felöle törvénye lészzen. Hol pedig valamelly orzott lovat, akár ökröt, vagy egyéb lábas marhát a' fereg kívül találunk, ha a' kinél meg-lelik annak meg-vételéről nyilván való bizonytságot nem állathat, a' Fel-peres mindenkor annak meg-nyerésére magához hasonlókcal harmad magával esküszik. De ha ez az orv azt mondja, hogy szabad vásáron, avagy köz helyen, vagy hol vette, és szovatofsát nem adhattya, vagy gazdáját, vagy pedig egyéb emberét elő nem hozhattya (állathattya) melly a' vételkor az áldomásban, a' szokás szerént, ivott volna, és szerentséltette volna; akasztó-fára méltónak ítéllyék.

XXXV. TITULUS.

A' Pereknék kérdőre-való botsáttatásokról, és a' transmissio levelekről.

Végte're ezt-is tudnunk kell, hogy minden pereket, az Egyházi Vicariusok székin, és a' Vármegye székin-is, mellyek kezdetnek (a' féle pertől el-válván, mellyet a' Vármegye székin a' Fel-peresnek

tulajdon ő maga személyének hitire hágy, és köti az Al-peres) Király Udvarába, tudniillik ez Ország rendelt Birái eleibe, nyilvánban-való meg-hányás - vetésnek, és világosb meg-látogatásnak okáért, szokták el-botsátani, a' minthogy el-is kell botsátani. A' fele pereket pedig, mellyek a' földes Urok előtt a' jobbágyoknak, és paraszt embereknek dolgairól, és tselekedeteikről (a' fellyül meg-mondott mód szerént) támadandnak; akkor annak a' peres félnek, ki az ott ki-mondott törvénnyel meg-nem akarna elégedni, kérésére, és kívánságára, leg-először az Ispánok, és Vice-Ispánok, és Szolga-Birák eleibe; annak utánna ne talán a' más fél-is azon meg-nem elégedvén a' Király Udvarába kell botsátani kérdőre: De a' fel-vévő, és appelláló fél, mind az ilyen, mind pedig egyéb perekről való ítélet leveleket, és transmissiókat, a' Vármegye székin, melly perek forgottanak a' Vármegye első székin az utolsó törvény meg-látásának utánna jó módon, ha lehet, ki-vegye; ha nem lehet pedig, a' második széken-is ki-vegye, és a' hagyott napra, mellyet a' Bíró néki hágy, azt a' pert a' Király Udvarába tartozik vinni. Mert ha ezt el-múlattya; az a' per az appellatio mellől el-marad, és az előbbi ki-mondott sententzia marad helyén, és a' harmadik Széken a' sententziának ki-mondása szerént,

a'

a' nyertes, és győzedelmes félnek levelet kell róla ki-adni, és a' szerént igazat-is róla tenni. De úgy marad-el az appellatio mellől, ha annak ki-vétele nem a' Notarius miatt; hanem az appelláló fél miatt haladott a' harmadik Székre.

XXXVI. TITULUS.

Forma juramenti Judæorum contra Christianos præstandi.

Item, Quamquam ex parte Judæorum non sit instituti mei quidquam annotare, cum Judæi varia, & diversa habere dignoscantur super suis legibus privilegia, plerisque in loca saluti contraria, & alias perniciosum videatur de usuris judicare; ex quo tamen sæpenumero contingit, Judæis contra Christianos juramentum imponi, & adjudicari, Formam igitur juramenti judæorum in calce opusculi hujus apponendam censui. Ubi sciendum, quod Judæus juramentum præstare volens, contra solem verti & nudipes stare debet, chlamide, vel pallio indutus, & pileum judaicum in capite suo habens, volumenque legis (quod tabulam Moysis vocant) manu sua tangat, atque teneat & sic dicat: Ego T. Judæus, juro per Deum vivum, per Deum sanctum, per Deum Omnipotentem, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, quod in hac

K k 3.

causa

causa, qua me hic Christianus inculpat, innocens sum penitus & immunis. Et si reus sum, terra me absorbeat, quæ Dathan, & Abyron absorbuit. Et si reus sum, paralytis, & lepra me invadat, quæ precibus Eeisei Naaman Syrum dimisit, & Giezi puerum Elisei invasit. Et si reus sum, caducus morbus, fluxus sanguinis, & gutta repentina me tangat, & mors subitanea me rapiat, dispereamque in corpore, & anima ac rebus meis, & in sinum Abrabæ nunquam perveniam. Et si reus sum, Lex Moysi in monte Synai ipsi data me deleat, & omnis Scriptura, quæ in quinque libris Moysi scripta est, me confundat: Et si istud iuramentum meum non est verum, & iustum, me deleat Adonai, & suæ Deitatis potentia. Amen.

Vége a' Harmadik Résznek.

MU-

MUTATÓ TÁBLA.

Az Elöl-járó Beszédnek Sommája.

<i>Tit.</i>	<i>Pag</i>
I. A z igazságról, hogy mi legyen nyilván- gal, és annak ágairól.	4
II. Az igaz mi legyen, és annak ágairól.	6
III. Mitsoda különbség legyen, a' Természet törvénye, Nemzetek törvénye, és a' Polgári törvény között.	12
IV. A' vitélő igazságról, és a' törvény tudásról	13
V. Különbség vagyon az igazság, az igaz, és a' törvény-tudás között.	14
VI. Mi legyen a' Törvény? és a' Törvény tu- lajdonságiról.	15
VII. Miért ízerzették legyen a' Törvényt, és a' Törvénynek négy féle tisztiról.	20
VIII. A' végezésről, és fajtát írott törvényről.	21
IX. A' végezésnek lehet-e ereje a' Romai Egy- házi rendelés, avagy a' természet, avagy az Isten törvénye ellen.	23
X. Mi legyen a' szokás, és hány dolog szük- séges a' szokásnak meg-erősítésére.	24
XI. Mit különbözzön a' Törvény a' szokástól, és a' szokásnak háromféle erejéről.	29
XII. A' Törvényről, végezésről, és véle el- lenkező szokásról mit kelljen értenünk.	30
XIII. Mi legyen a' Bíró, a' törvény-tétel, a' per, a' Fel-peres, és az Al-peres.	33
XIV. Hány dolog által lehet-meg, hogy a' tör- vény-látás az igazságnak véghez vitelé- nek mondasék, s'a' t.	35
K k 4	XV.

M U T A T Ó

- XV. A' Biró a' peres beszédére és bizonyságára tartozik-e törvényt szolgáltatni, vagy a' maga lelki-isméreti szerént. 39
- XVI. A' Birónak két féle lelki-isméretiről, tudni-illik a' mint dolgot szem-látomást tudja, és a' mint a' peresnek elibe adja. 48

ELSŐ RÉSZNEK TITULUSSAI.

- I. A' Tekéntetes és Nemes Magyar Ország törvényinek, és szokásinak tómma szerént három részre való osztásáról. 47
- II. Az Ország törvényinek, és szokásinak kiváltképpen - való első részéről. tudni-illik: a' személyekről, és leg-először, hogy mind az Egyházi személyeknek, mind pedig a' külső Uraknak egyenlő szabadságok, és Nemességek vagyon. 49
- III. A' mi Nemességünknek eredetiről, és a' birodalom a' mi Fejedelmünkre miképpen szállott. 51
- IV. Az igaz Nemességet vitézlő dolgokkal, és egyéb jószágokkal szerezhetik-meg, és jószáguk adásával kell meg-erősíteni. 54
- V. Hogy minden az ő fáját szolgálatjával keresett jószággal szabad akarátja szerént élhet, és annak adhatnya, a' kinek akarja. 55
- VI. Hogy a' Fejedelem Nemességet adhat, és Nemessé teher, a' kit akar, jószág adás nélkül-is, és hogy a' Nemességnek meg-bínyítására a' törvényben nem szükség a' Nemességnek tzimere. 56
- VII. Hogy a' Nemes Atyától, és nemtelen Anyától valók igaz Nemeseeknek tartatnak, de nem viszonlag. 58
- VIII. Fogadott fiak - is igaz Nemeseökké lélnének és Nemeseökké tétetnek. 59

IX.

T á B L A.

- IX. A' Nemességnek fő, és kiváltképpen való négy szabadságiról. 59
- X. Hogy a' mi Királyunk, és Fejedelmünk minden rendbéli Uraknak, és ez Ország-béli Nemeseknek, igaz, és törvény szerént való örököse legyen. 62
- XI. Hogy a' Pápának ez Országban a' Papi tiszteknek el-adásához semmi köze nintsen, hanem csak jovalja és confirmálja. 63
- XII. Hogy minden Pap Urak, és Egyháziak mindennek felette kötelesek Királyunkhoz hűséggel lenni. És hogy a' jószágok, és örökségek felől tartoznak a' külső Birák-előtt törvényt állani. 68
- XIII. A' Király adományról, és azoknak nemeiről közönségesen. 69
- XIV. Az esetek, mellyek hitetlenségnek nótáját hozzák. 71
- XV. Hogy a' latroknak, lopóknak, és gyilkosoknak jószágokat a' Király el-nem adhattya. 74
- XVI. Hogy két féle külömbség vagyon a' hitetlenség nótája, és a' főben-járó sententzia között. 75
- XVII. Kik legyenek, és kiket mondjunk örökösöknek, és maradékoknak, és minémü jószág szálljon csak férfin ágra, és minémü illesse mind a' két ágat. 78
- XVIII. A' szolgálattal nyert jószág mi okon nem illet leány ágat. 81
- XIX. Viszontag a' pénzen vett jószág miért illet mind leány, mind fiu ágat. 81
- XX. A' hitetlenségnek nótájába esett embernek, ha a' Király meg-kegyelmez, mind a' két ágra-való jószága az-után-is mind a' két ágra szolgál-é 83

M U T A T Ó

- XXI.** A' melly jószágot valakinek szolgálatért,
és pénzért-is adnak, mind a' két ágat il-
letí-e, vagy nem? 84
- XXII.** A' Király adományában mikoron a' le-
vélben a' magva-szakadásról szólnak, mit
kellyen érteni a' magon. 86
- XXIII.** A' Király igazsága hány esztendeig tart,
és mikor telik-ki ideje. 87
- XXIV.** Mi légyen valóban a' Király igazsága,
és a' jószág. 88
- XXV.** Hogy a' Király igazságával valaki más
jószágát méltatlan meg-kéri, azon jószág-
nak örök bötsüjén marad. 92
- XXVI.** Hogy a' kik magva - szakadtúl kérik-
meg valaki jószágát, azok semmi birságon
nem maradnak. 93
- XXVII.** Hogy a' melly jószág perben vagyon,
azt magva - szakadtól meg-nem kérhetik. 95
- XXVIII.** Hogy a' Királytól adatott jószág,
leány ágat nem illet, még ha az leányzó-
nak ellene mondását pénzel le-szállittanák-is. 97
- XXIX.** Miképpen kell el-foglalni a' magva-
szakadtúl meg-kért jószágot? 98
- XXX.** Ezen magva-szakadt jószágról-való Ar-
ticulusnak világosb értelme. 102
- XXXI.** A' ki Király igazságával áll-bé valaki
peribe. 104
- XXXII.** Hogy a' Királynak minden féle ado-
mányit, törvény szerént való iktatással,
egy esztendőnek forgása alatt meg-kelleyen
erősíteni. 105
- XXXIII.** Az iktató, határt járó, intő, avagy
kénáló, és rövid hivatal leveleknek hány
napig tartson erejek az elég-tételre. 106
- XXXIV.** A' Donációkról - való iktató-levelek
mit használlyanak, mikor az okát meg-ma-
gya-

T á B L A.

- gyarázzák, avagy nem magyarázzák, miért
adták legyen a' jószágot. 107
- XXXV. A' Király consensúsáról, és engedel-
méről való levél-felől, mellyben a' vallást
ígéről ígére' bé-nem irták - volna. 108
- XXXVI. A' Király új adományáról somma sze-
rént és honnan legyen eredeti. 109
- XXXVII. Mi legyen a' nova donátio, úgy-
mint az új adomány, és hogy két képpen
érthetni. 110
- XXXVIII. Honnét legyen az atyafiui vér-
arulás. 115
- XXXIX. Mi legyen az atyafiui vér-arulás, és
mi legyen büntetése. 116
- XL. Az atyai, és öfi jószágot miképpen osz-
fák-meg az atyafiak. 118
- XLI. Mit kell tselekedni, ha az atyai ház kö-
ből tsinált léfzen, vagy fok költséggel
építettett? 119
- XLII. Hogy az ok-leveleknek tartása öregbik
atyafiat illet. 121
- XLIII. Az atyafiak keresett jószágoknak meg-
osztásáról, és a' Királyi adománynak ime-
tzikkelyéről: *Per eum.* 122
- XLIV. Ha az atyafiak közül valamelyik a'
jószágot, mellyet ő maga keresett, magá-
nak akarja tartani medgyen. 124
- XLV. Hogy az egy testvér atyafiak között a'
jószág osztásnak nem hoszfú perrel kell
meg-lennie. 125
- XLVI. Az osztózó atyafiak között mikor kell
meg-engedni. 127
- XLVII. Hogy az atyafiak között meg-osztott
jószág, ha egyiknek magva szakadna, a'
másikra száll, ha kik házasságra mentenek
volna-is közülök. 129

XLVIII.

M U T A T Ó

- XLVIII.** Ha az Urának feleségével együtt adják a' jószágot, és az Urának magva szakad, a' jószág a' feleségére száll-é, avagy viszontag a' feleségéről az Urára? 130
- XLIX.** Hitelességbe esett embernek jószága szállhat-é a' Király engedelmeiből fogadott fiura, avagy nem? 132
- L.** Mint szálljon a' jószág két atyafiumnak leányi-ról egymásra, kiket külön időben tettek volna fiui ággá. 133
- LI.** Az atyák, és a' fiak között-való jószág osztásról, és az atyának fiain való méltóságáról. 135
- LII.** Mitsoda okkal kényszeritheti az atya a' fiát, hogy véle meg-osztózzék. 138
- LIII.** Viszontag mi okkal kényszeritheti a' fiu az attyát, hogy véle meg-osztózzék. 139
- LIV.** Az osztásnak, még-is egy fő okáról és féle jószágról, melly a' fiut annya után illeti. 141
- LV.** Hogy a' balgatag, és nem tiszta eszü fiak, mindenkor az ő attyok birtokában vagynak. 142
- LVI.** Hány-képpen szabadúlljon-meg a' fiu az atya hatalmából? 143
- LVII.** Hogy minden Urak, és Nemefek, az ő fáját jószágokat szabadon el-hagyhatták, és el-adhatták másnak, a' mint szintén akarják. 144
- LVIII.** Hogy az atya az ösöl maradott jószágot fiai ellen el-nem idegenitheti. 145
- LIX.** Mi legyen a' terh fel-yétel, és hány képpen vehetik - fel fioknak, és attyokfiainak terheket? 146
- LX.** A' törvény szerent való meg-kinálásról, mellynek a' jószág eladásának előtte szükség képpen meg-kell lenni. 150

LXI.

T Á B L A.

- LXI.** Miképpen kell az atyafiúnak jószágbéli részét vízfíza venni, melyet a' másik atyafiú el-adott, avagy el-zálogosított. 155
- LXII.** A' féle vallás-tételekről, melyeket még nem hihatnak. 157
- LXIII.** A' féle vallás-tételekről, melyek után iktatás kell, avagy nem kell. 158
- LXIV.** Mi legyen a' Király engedelme. 160
- LXV.** Minémü vallás-tételekre szükség a' Király engedelme, és minémüekre nem? 162
- LXVI.** Mi legyen a' contractus, ugymint a' jószág felől egymással való végezés, és mikor kellefsék abban az iktatás. 163
- LXVII.** Hogy a' jószágnak uraságát birni, két képpen mondatik, és végtére a' végezésekről. 165
- LXVIII.** Hogy a' jószágnak hatalmas el-foglalóit hatalmasúl belőle szabad ki-hányni. 167
- LXIX.** A' *Nullum Jus*ról, mikor ember semmi igazságot a' jószágban magának nem tart: és minémü jószág térjen ismét arra, ki el-ajándékozta, avagy el-adta. 168
- LXX.** Mi legyen a' jószágnak el-tserélése, és miért találtak legyen a' tserét. 169
- LXXI.** Tsalárdsággal lett tseréről. 170
- LXXII.** Mikor nem hihattyák-meg a' tserét semmi képpen. 172
- LXXIII.** Ha a' tseréhez pénzt adnak, a' féle jószág illet-é leány-ágot. 172
- LXXIV.** Mi használ legyen az oltalom fel-vételnek? 173
- LXXV.** Kiket értsenek a' törvény szerént-való háborgatókon. 175
- LXXVI.** E' féle oltalmazásról való fő kérdés, 176

LXXVII.

M U T A T Ó

- LXXVII. Hogy a' jószágoknak el-aján ékozói . és el-addói , azokkal , kik a' józsa-
got birják , ö magok személyek -szerént nem perelhe. 177
- LXXVIII. Mi légyen az idő-múlás . és külön-külön-képpen hány esztendő foglajon-bé magában ? 178
- LXXIX. Minémü időben nem lehet az idő múlás , és helye-is nintsen. 179
- LXXX. Zalogos jószágokról derék képpen. 180
- LXXXI. Mi légyen a' józsa-nak el-zálogosítása és hány képpen értessék. 181
- LXXXII. Mi képpen értessék az idő múlás , hogy a' zalogos jószágban s' a' t. 183
- LXXXIII. Hogy a' józsa-got köz bötsnek felette el nem zálogosíthattyák. 187
- LXXXIV. A' határoknak meg-választásokról , és el-igazításokról. 188
- LXXXV. Miképpen kellyen érteni , hogy a' határ igazításban idő múlás nem lehet. 190
- LXXXVI. Minémü határ-járt levelek jók , és minémüek nem ? 192
- LXXXVII. Mit kellyen érteni az olly foldekről mellyeket a' folyó-vizek áradása , sebessége más felé szakaszt ? 195
- LXXXVIII. Mi légyen a' leány negyed , és kiknek kel meg-fizetni ? 198
- LXXXIX. A' leány negyed ki fizetésének módjáról. 199
- XC. Hogy ha az egyik leánynak a' leány negyedet megadták , a' másik az örökség-felől még is perehet. 200
- XCI. Hogy a' hajadon leányok valást nem tehetnek. 200
- XCII. A' hajadon leányok az ö ki-házasításoknak i ejéiglen , mi-módon maradjanak az attyok házánál ? 201

XCIII.

T Á B L A.

XCIH. Mi legyen a' Jegy-ruha vo'ta képpen és mi legyen a' paraffernum ?	202
XCIV. Kik legyenek az Ország között tiszték szerént igaz Szabad Zászlós Urak ?	204
XCV. Hogy a' Jegy-ruhának felét kész pénzel, felét ingó marhával fizessék : Es mi legyen az ingó marha ?	205
XCVI. Hogy az aszfzonyi-állat az első urától egélz jegy-ruhát vehet . és a' második urától felet : és honnét fizessék-meg a' jegy-ruhát ?	206
XCVII. A' jegy-ruhár , és a' negyed részt miképpen kereshetik egyszer 's mind ?	207
XCVIII. Az aszfzonyi állatokat az ő urak jószágából miképpen tehetik ki , és miképpen nem : és azoknak ingó-bíngó marhájáról	208
XCIX. Meg holt nemes ember marhájának felesége , gyermeki , és atyafiai között való meg osztásról.	409
C. A' féle marháról . melyet a' meny aszfzonnyal a' menyegzőneg idején adnak.	211
CI. Meg-holt Nemes embernek ötven számig-va ő lovak ménéséről.	212
CII. A' ferfiának olly jószágáról , melyet házasságának idejekor feleségevel egygyütt szerzett.	213
CIII. Hogy az aszfzouyi - állat , az ura el záloglott jószágából-is , az ő jegy-ruháját megveheti.	215
CIV. Hogy feleségének jegy-ruhája az urának gonofságáért el-nem vész.	216
CV. Hogy az aszfzonyi-állat . ki paráznságban találtatott , az ő jegy-ruháját el-velíti : de nem a' véle hozott , és aján ék marhát.	216
CVI. Az atyafiak között való házasságról , mellyben őket tudva , avagy azt nem értvén egybe adták.	218
CVII.	

M U T A T Ó

- CVII. Mikképpen ismértetik meg az atyafiak között való házasság, hogy tudva lett? 219
- CVIII. Hogy az atyafiak között való házasságból, melly tudatlanságból lett, igazságból való magzatok, viszontag a' kik atyafiuságokat tudták, magzattyok nem is az ág, ből születetnek. 220
- CIX. A' felesége az urának mikképpen engedheti-meg jegy-ruháját? 221
- CX. Mikképpen tehet vallást az ura a' feleségének az ő maga jószágáról, és viszontag a' felesége az urának? 222
- CXI. A' gyermekeknek törvény szerént való, és viszontag neveletlen idejeokről, és azoknak Prokátor vallásokról. 224
- CXII. Kik érteszenek magokkal szabadoknak lenni? És a' gyermekeknek három féle oltalmokról. 226
- CXIII. Az első tótorságról, melly törvény szerént valónak mondatik. 228
- CXIV. A' második Tótorságról, melly Testamentum szerént valónak mondatik. 230
- CXV. A' harmadik Tótorságról, melly Adattottnak mondatik. 231
- CXVI. A' tótorsághoz mikor legyenek közelbhek a' férfiu-ágról való atyafiak, és a' leányágról valókra mikor szálljon? 233
- CXVII. Mikor a' jószág mind a' két ágat illeti, mit kell mivelni a' Tótorság felől? 234
- CXVIII. Mi legyen az Agnatio, és Cognatio, az az: a' fiú ágról, és leány ágról való rokonság? 236
- CXIX. A' Testamentom szerént való tótorság meg alhat-e a' törvény szerént való tótorság ellen; és viszontag. 237
- CXX. Emlekezetre-való két tzikkely, a' Tótorságnak felvételéről. 239
- CXXI.

T á B L A.

CXXI. A' féle dolgokról, mellyekben az atyafiaknak a' Tútorság nem engedtetik.	240
CXXII. Hány képpen menthetik magokat a' Tútorok a' tútorságnak terhétől.	241
CXXIII. Hogy a' Tútorok hiven tartoznak a' Tútorságnak tisztit viselni, és hány képpen téstik magokat kétségesekké.	243
CXXIV. A' Tútorokat miképpen vádolhatták; és az esztelen árvákról.	244
CXXV. Hogy a' Fejedelem még az Oltván kívül is Tútorot adhat.	246
CXXVI. Hogy a' Tútorok az árváknak minden perekben el-járhatnak.	248
CXXVII. Az árváknak idejek meg-látásáról, és arról való Revisionalis, az az: az idő lát.	249
CXXVIII. Az idő látott levél mit használlyom és a' tökéletes idő-előtt a' mi vallások let-tenek, miképpen hibásák-meg.	250
CXXIX. Hogy az árvák olly perben, mellyet ellenek gyermeksegeknek idején kezd valaki, nem tartoznak meg-felelni.	251
CXXX. Hogy az árvák az attyok idejekben kezdetett perben tartoznak meg-felelni.	253
CXXXI. A' féle történetről, mellyben az árvák még a' törvény-szerént való idejek előtt is tartoznak meg-felelni.	253
CXXXII. Hogy a' kik az árvákat törvényre hiják, az árváknak díjokon maradnak.	255
CXXXIII. Mi legyen és mint legyen az ingó marhának, és veszteg-álló jószágának bötsüje.	256
CXXXIII. E' mértéknek, melly itt a' szélín vagyon jegyezve, harmintz ketteje téstzen egy Királyi Singet, avagy ölet.	263
CXXXIII. A' Barmoknak bötsüjéről.	263
CXXXIV. Hány módon, és mire tekintve legyen a' jószáguk, és egyéb marhának bötsüje.	264

MUTATÓ

MÁSODIK RÉSZ.

I. Az Ország Törvényének és szokásának Második Részéről közönségesen.	268
II. A' közönséges Dekretomot, az Ország, és Fejed. végezését hány képpen kell érteni.	269
III. Kik szerezhet törvényt, és végezzen.	271
IV. A' népnek, és költségnek nevezetén kiket kell érteni.	274
V. A' Király szerzésére, és az Ország végezésére kik legyenek kötelesek.	275
VI. Hőmet vett legyen eredetét a' törvényünk-béli szokásunk?	277
VII. Mi legyen a' Privilegium, az ok, és szabad levél voltaképpen: és hogy két féle a' Privilegium.	281
VIII. A' Dekretom fel-bontása a' Privilegiumot: avagy vizontag a' Privilegium a' Dekretomot.	282
IX. Hogy a' Privilegium két féle lehet, és két képpen kelthetki, és először törvény fe.	283
X. Hogy a' Privilegium két képpen lehet ar-talmára más ember igazságának, és szabadságaiak.	285
XI. A' Privilegium másodszor Törvény ellen léfzen.	286
XII. Hány képpen erőtlenedik-meg a' Privilegium?	288
XIII. Mi legyen a' Petsét voltaképpen? és hogy két féle.	292
XIV. Melly Királyoknak Privilegiumokat kell meg-tartani, és mellyeknek nem?	294
XV. A' leveleknek, és Privilegiumoknak más- sokról mit kelljen értenünk.	323
XVI. A' féle Privilegiumokról, mellyek e- ztikkelyel költek, hogy az így legyen, ezek- től értettük-meg, és az ál-személyekről.	325
XVII.	

T Á B L A.

- XVII.** Mitsoda jelekből ismérhetni-meg a' hamis leveleket. 327
- XVIII.** E' Dekretom Második részének nevezetes tsikkelyéről: Es először Törvényre való hivatalról. 329
- XIX.** Miképpen, és kik által kell a' Hivataloknak lenni? 331
- XX.** Személy szerént, avagy szemtől szembe való idézésről, Meg-kinálásról, és til. 332
- XXI.** A' Káptalannak, és Conventnek bizony-ságiról, kiket az executionnak el-járására ki-botsátnak. 336
- XXII.** Annak büntetéséről, a' ki Király em-berre, és egyfzer's mind azon egy do-logban Procurátornak-is találtatik lenni. 337
- XXIII.** Annak büntetéséről, ki meg-holt em-bert, avagy neveletlen gyermeket, tör-vényre idéztet: Avagy Nemes embert hágy a' törvényre elő állatni. 338
- XXIV.** A' kinálásról, mikor zálogba vetett jószágot akarnak meg-váltani, avagy a' jegy-ruhát meg-adni: és ebből mitsoda büntetés következik? 339
- XXV.** A' hivatalban ime Tzikkely (*Litis pen-dentia*) az az: hogy köztök a' per még fenn-áll, az mit használjon. 342
- XXVI.** Három dolgot szükség a' Hivatalban nyilván meg-jelenteni. 343
- XXVII.** Mi legyen a' köz vallatás: És hány dolgot foglallyon-bé. 344
- XXVIII.** Miképpen kell meg-kérdezni a' bizony-ságokat, és tanúkat a' köz vallatásban Es azok büntetésekről, a' kiket bizonyságul hinak, és nem akarnak el-jöni. 348
- XXIX.** Hogy a' Tanúknak nevéket a' Relatori-ákba két okból szokták be-írni. 350

M U T A T Ó

- XXX.** A' Hiti-szegetteknek büntetésekről, kiket Lúdasoknak nevezünk. 351
- XXXI.** Hogy a' köz vallatást másodszor a' törvény meg-nem engedi. 353
- XXXII.** A' köz vallatás után, és előtte-is a' pereseknek, kik az előtt-is perlettenek, miképpen ítélnék hitet. 354
- XXXIII.** Ha a' Nemes embernek esküvése a' paraszt mellett és viszontag a' paraszté a' Nemes mellett, kárnak meg-nyerésében használ-é, avagy nem. 358
- XXXIV.** A' Levelek dolgáról forgandó perekben, miképpen szoktak hitet ítélni. 359
- XXXV.** Minémü dolgokban kell a' peres mellett meg-esküveknek nevéket meg-írni. 361
- XXXVI.** Annak büntetéséről, ki mást avval gyaláz, hogy nem Nemes ember volna, avagy hogy tisztessége-vesztettnek mondja, és a' külömb-külömb féle esküvéseknek végbe-való vitelekről. 362
- XXXVII.** Az Atyának mikor hitet ítélnék és a' közben meg-hal, fiaira, avagy atyafiaira miképpen szálljon annak le-tétele. 364
- XXXVIII.** A' ki valaki mellett meg-esküszik, azon egy perben, ment-het-é meg személyeket is hitivel. 365
- XXXIX.** Hogy a' mi Fejedelmünk, fején nem maradhat; és fenki ellen nem tartozik személye szerént meg-is eskünni, sem pedig ok-leveleit elő-hozni. 366
- XL.** A' Pap Uraknak, Szabad Uraknak, és Szkófiomos Apát-Uraknak, és Prapostoknak esküvéseknek módjairól. 367
- XLI.** *Oculata Revisio* az az: szemmel-való meg-látás, mi, és miért legyen. 368
- XLII.** A' sententziákról, és azokuak külömbsegekről, és végbe-való vitelekről. 370
- XLIII.**

T á B L A.

- XLIII.** A' fején-való maradság, mivel legyen
külömb a' fő váltságánál. 374
- XLIV.** A' féle dolgokról, mellyekért az Egy-
házi személyeket-is fejeken marafzhattyák. 374
- XLV.** Az adólságot, és kárt mint fizelsék-
meg az Egyházi személyek. 375
- XLVI.** A' Káptalant, avagy Conventet együtt,
vagy külön külön személyenként miképpen
sententziázzák. 376
- XLVII.** A' Káptalan Gyülekezeti közzül ha
külön egy személyt meg-sententziáznak,
mit kell tselekedni. 377
- XLVIII.** Az Egyházi személyeknek Tiszt-tartói
ha kárt tésznek, mint kell rajtok meg-venni. 378
- XLIX.** A' Pap Urakat miképpen itéllyék-meg
a' Káptalannal együtt, avagy külön. 379
- L.** A' Prælatusoknak, kiket újonnan választanak,
esztendeig-való haladékokról. 379
- LI.** Hogy a' Prælatusokat az ő elejek vétkekért
meg-nem büntethetik. 381
- LII.** Hogy a' jószág dolgában az Egyházi szék-
ken nem perelhetnek; még ha előben való
ígéret, vagy testamentom forgott volna
benne-is. 383
- LIII.** A' Káptalanbéli Tiszt-tartónak, és Deká-
noknak a' jobbágyok között való méltóság-
okról. 385
- LIV.** Az auran Priorról, és az ő állapottyá-
ról és ő reá-való törvény-tételről. 385
- LV.** A' kit fejére itélnek, mint kellyen véle
bánni? 388
- LVI.** A' sententzia által el-foglált jószágot, a'
Bíró kezétől, és a' Peres féltől mint vált-
hattyák-meg. 389
- LVII.** A' Király kegyelme a' meg-sententziá-
zott embernek mit használlyon, és a' meg-
ítélt részekről. 391

M U T A T Ó

- LVIII. Mikor, és mint fogtathattyák-meg azt
kit fején marasztottak. 393
- LIX. Mi legyen, és mikor engedessék-meg a'
méltó maga mentség, mellyet a' Bírák ité-
letiről költ levelekben szoktak írni. 395
- LX. Miképpen kell a' fiak, és a' leányok, és az
atyafiak részeket, a' sententziában-való el-
járáskor külön szakasztani. 396
- LXI. A' per közben meg-holt atyáknak és atya-
fiaknak jószágok bötsüléséről. 398
- LXII. A' fiak az Attyok sententziáztatása e-
lőt, és utánna kik születtek, miképpen
juthatnak az Attyok jószágához. 399
- LXIII. Az Atria meg-sententziáztatásának u-
tánna lett fia az atyai jószágot meg-vált-
hattya-é, vagy nem. 400
- LXIV. Medgyenek, ha az atya a' fiával, avagy
minden atyafiával egygyütt meg-sentent. 401
- LXV. Király Udvarában ki adatott sententzia ál-
tal Tót-országban, akár Erdélyben-való jó-
szágát, a' me-sententziázott szemé y egy-
szersmind e-velzheti é avagy nem. 403
- LXVI. A' hitetlenség ről való sententziának ki-
mondásáról. 405
- LXVII. A' kisebb Hatalomnak dolgáról, és
minémü sententzia mondásék felőle. 406
- LXVIII. A' féle Per dolgáról, mellyben még
a' kisebb sententzia erejével-is az Al-pe-
rest me-fő hattyák. 409
- LXIX. A' Szék-törés birságáról: és a' kis-
sebbik sententzia terhének meg-fizetéséről. 411
- LX. Mi legyen a' Patvar, és hány képpen
elísék-meg. és annak birságáról. 413
- LXI. A' patvarról egy fő kérdés, mellyet
jól elzünkbe kell vennünk. 415
- LXII. A' nyelvnek váltságáról, és annak bir-
ságáról. 419
- LXXIII.

T Á B L A.

- LXXIII. Mi legyen a' Repulsió, és annak módjáról, és büntetéséről. 420
- LXXIV. A' repulsióról való Articulusnak magyarázattya, melly a' derék Dekretomban meg vagyon írva. 421
- LXXV. Hogy a' hitelességnek nótája három képen esik a' törvényt-is úgy mondják felőle. 425
- LXXVI. Tehet-e az Repulsiót, ki a' pert nem forgatja. 430
- LXXVII. Az új ítéletről, módjáról, rendiről, és annak folyásáról. 433
- LXXVIII. Hogyha kérhet-e az új ítéletet, ki a' perben nem forogván azt el-sem vesztette. 437
- LXXIX. A' Prókátor meg-hívás mi legyen, és hol legyen helye. 438
- LXXX. A' Prókátornak feleletit miképpen és mitsoda terhel hihattyák-meg. 438
- LXXXI. A' Prókátor meg-hívás két képpen szokott lenni. 440
- LXXXII. Hogy a' pereknek le-felállítások, és letételek két képpen szokott lenni. 442
- LXXXIII. A' ki-mondott sententzia e ött, avagy utánna, mi móddal kell a' pernek le-felállani. 449
- LXXXIV. Azokról, a' kik más ember peribe akarnak állani; mit kellelség mivelni? 452
- LXXXV. Ha a' Fel-peres a' pert belé hagyja, a' ki a' perbe bé-állott, mehet-e az után tovább e' perben, avagy nem. 455
- LXXXV. A' pereknek folyásokban a' melly birság meg-szokott gyűlni, miképpen kell azt meg-venni. 457

HARMADIK RÉSZ.

- I. Az Ország szokott törvényének harmadik részéről közönségesen. 460

M U T A T Ó

- II. Hogyha minden nép, avagy Vármegye, vagy Város ö magától szerezhet-e szerzett, a-
vagy nem. 461
- III. Tót-Országának, és Erdélynek tulajdon szokott törvényéről. 465
- IV. Az Erdélyi Scithiaiakról, kiket Székelyeknek hívunk. 467
- V. Mi legyen a' Homagium, az az: a' Díj, és hány képpen értefsék. 468
- VI. Király Udvarába miképpen botsálsák kérdőre a' Vármegye Székiről a' Perefeket, és ugyan azon Székben való Procurátor meg-hívásról. 470
- VII. Minémű Pereket szoktak Király Udvarából vizfontag a' Vármegye Ispánnya eleibe vizsizza botsátani. 472
- VIII. A' Szabad Városokról, és azoknak községes állapottyokról. 473
- IX. Hogy a' Szabad Városi Polgárok az ő díjokban a' Nemeseikkel egyenlők. 474
- X. Szabad Városbéli Polgároknak pereket a' Király Thárnok-Mestere eleibe miképpen botsálsák. *ibid.*
- XI. A' Szabad Városoknak Pereken miképpen kell új ítéletet kérni. 475
- XII. A' kívül való bizonytságot a' Polgárok között bé-nem veszik. 478
- XIII. A' vallások a' Bíró, és eskütt Polgárok előtt legyenek. 478
- XIV. A' Polgárok között való örökségnek uraságba miképpen kellyen bé-menni. 479
- XV. A' törvény szerént való idő-múlásról, mely a' Polgárok között szokot meg-tartatni. 480
- XVI. A' Polgárok között való örökséget minden hozzá tartozandóval, mint kell kézhöz venni. 481

XVII.

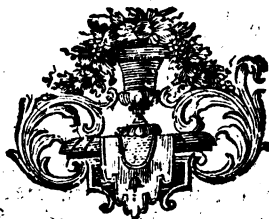

- XVII.** A' Városbélieknek adótságokról, melyről semmi bizonytságot nem állathatnak. 482
- XVIII.** A' Polgárokról, kiknek más földén vagyon örökségek. 482
- XIX.** A' Városnak jószágokról miképpen tartoznak törvényt állani. 483
- XX.** A' Városbéliek a' nyilván való gonosztévőket miképpen büntethetik-meg. 486
- XXI.** A' gyilkosságról, melyet valaki maga ol-talmában tselekeszik. 487
- XXII.** Az Oltalmat hány képpen, és miképpen kellyen értenünk? 489
- XXIII.** A' fenyegetésért ilfik-é valakit megbántani. 491
- XXIV.** Egyik a' másikat segítheti, é-'meg a-vagy nem. 492
- XXV.** A' Falubéliek állapottyokról, és törvényekről, kiket mi Jobbágyoknak hívunk. 493
- XXVI.** A' Jobbágyok felől való törvény-rétel-nek módjáról, és rendiről. 495
- XXVII.** A' Jobbágyoknak, és paraszt szolgáknak miképpen ítélnék hitet. 500
- XXVIII.** Adótságot, és kárt parasztokon (és Nemeseken-is) kiknek marhájok, és örökségek nintsen, mint kellyen meg-venni. 503
- XXIX.** Paraszt embereknek ingó, és ingatlan marhájok, fiai, és leányi közt miképpen osztasék-meg. 505
- XXX.** Testamentom nélkül meg-hólt Paraszt embernek jova a' földes Urára mint szállyon. 506
- XXXI.** Hogy a' Parasztok magok képekben a' Nemesekkel nem perelhetnek. 508
- XXXII.** A' nyilván való gonosztévőket miképpen büntetsék-meg a' Vármegye Ispányi, és a' Nemesek, kiknek Privilegiumok vagyon róla. 509

M U T A T Ó T Á B L A.

XXXIII. Bűnök által lett-károkat mint ke- lyen meg-venni.	511
XXXIV. El-ozott lóról, melyet a' seregben, avagy a' seregben kívül meg-találnak.	512
XXXV. A' pereknek kérdőre-való botsátáfok- ról, és a' transmissio levelekről.	513
XXXVI. Forma juramenti Judzorum contra Christianos praestandi.	515

V É G E.

KNIHOVNA
KUBELÍKOVA
(SZÉLLOVA)

A'

A' többi Könyvek között, ezek az új
Magyar Könyvek-is találtnak

Pofonyban, Kassán, és Pesten

Landerer Mihálynál.

Az Auszriai Parafzt, az az: Ifjúságot a' jól rendeltt Mezei Gazdaságra oktató kézi könyvetske, melyet a' Magyar Parafzt Ifjúság hasznára Magyar nyelvre fordította Szilágyi Samuel, 8vo Pofonyban 40 xr.

Az Utak', és Utszák építésének Módja, melyet irt Gantier Ur, Frantzia Országban Királyi Indzsener, és a' Hidák, Töltések', Ország-Uták', 's Városi Utszákknak Inspectorá, mostan pedig Magyarúl kiadott Kovács Ferentz Mathemáticus. 8vo. Pofonyban 1 fl.

Bessenyei György által a' mi Urunk Jéhus Kristusnak haláláról való Gondolatok, melyet Bétben Frantzia nyelven kiadatván, magyarra fordítottak, 1 mo. Pofonyban 7 xr.

— **A' Sz. Apostol Tamás mint ellene áthatatlan Bizonyosága a' Jéhus Kristus Istenségének**, a' Keresztényen Vallás igazságának a' mai Hitetlenség ellen, 8vo. Pofonyban 7 xr.

— **Buda és Attila Tragediája öt játéknban**, 8vo. Pofonyban 15 xr.

Boetius Szeverinus Torkvatusnak öt könyvei, a' Filozofiának, vagy is Böltsétségnek vizsgálásáról Magyarra fordított Illei János, 8vo. maj. Kassán 30 xr.

Böltsétségnek és jó erköltsnek könyve, a' kegyes Ifjúságnak a' tisztelendő örökségtől nyertt ajándéka, 8vo. Pofonyban 24 xr.

Cornelius Neposnak híres, nevezetes Hadi Fejedelmeknek életekről, és tselekedetekről irt könyve, 12mo. Kassán 18. xr.

Calendarium Oeconomicum perpetuum, az az : Esztergomi Ersek Urunk 6 Nagysága Posonyi Gondviselőjének Majorságról irtt Laistroma, minden esztendőre, kiből minden Major Gazda körül hóra egész esztendő által mit munkálottasson az Majorság körül, meg-tudhatja. Kassán 15 xr.

Csapo József M. D. Uj füves virágos Magyar Kert, melyben mindenik fünek és virágnak neve, neme, ábrázatja természete és ezekhez képest külömbféle hasznai értelmesen meg-jegyeztettek, 8vo. maj. Posonyban, 1. fl. 15. xr.

Cyrus, szomorú Játék, melyet Magyar nyelvre fordított Kereskényi Adám, 8vo. maj. Kassán 15 xr.

Dombi Samuel M. D. Bába Mesterség kérdésekben és feleletekben foglaltatott, 8vo. Posonyban 20. xr.

Drelincourt Károly, a' Keresztyén Léleknek Halál' félelmei ellen való Orvosságai, és Vigasztalásai, némelly bódlog ki-múlásra való készületekkel. Magyarra fordította Zágoni Aranka György Erdélyi Országban Superintendes. Két Darab, 8vo. Posonyban. 1. fl. 15 xr.

Dugonics András Troja Veszedeleme, melyet a' régi Vers-Szerzőknek írásából egybe szedett, és Versekrebe foglált, 4to. Poson. 51. xr.

Faludi Ferentz, Bölts és figyelmetes Udvari Ember III. Száz Maximát foglalván, 8vo. Posonyban 1 fl.

Femer Kilián Mindennapi Közönséges és barátságos Levelek, a' Levél írásban Gyakorlatlanoknak kedvéért, 's hasznokért követésre való például ki-botsáttattanak. 8vo. Posonyban. 30. xr.

Fedra és Hypolit, szomorú játék, Magyarra szerzetett Zechenter Antal, 8vo. Posonyban 10 xr. Floren-

Florentina, és **Philostenesnek** ritka szeretetnek Történeti, 8vo. 9 xr.

Gazda Ember Könyvetskéje, mellyben arra tanitattik, hogy az ő rendes Hivatallyának követele közben, mi módon viselje magát, hogy munkája Istennek előtte kedves, lelkére nézve pedig idvességes lehessen. Magyarra fordította **Wélszprémi István** M. D. 8vo. Pofonyban 15 xr.

Hadi Embernek Oktarása, mellyet Magyar katona Ifjúságnak kedvéért rövid írásba foglalt **Báró Fäber Kristián Farkas**, 8vo. Kassán, 20 xr.

Herkulesnek keresztény Bullioni Godofrednek Hadi Munkai. Irta **Deäkből Gerö György**. II. Rész, 8vo. Kassán 1 fl. 8 xr.

Horányi Elek Magyar Országának hatalmas és dicsőséges Királyainak, és első vitézkedő Kapitányainak emlékeztető koporsó Epiilete, 4to. Budán 51 xr.

Jésus Kristus Iskolása, mellyben a' kereszttyén jó erköltsökről, lelki idvességre minden leg-szükségesebb tudományról igen könnyen minden ember tanitattik, 8vo. Pofon. 36 xr.

Inflitoris Gábor, Halál és utolsó ítélet napján gondolható Rettegések ellen Vigasztalásai, Pofonyban, 4to. 15 xr.

Molnár Jánosnak A' Természeti Röltselkedés Eleji Newton' Tanitványinak nyomdoka szerént, II. Darab. 8vo. Pofonyban, 51. xr.

— **Az Oltári Szentségről, és Aldozatról a' Reformatus Paizsa ellen Hármas Könyv**, 8vo. maj. Pofon. 10 xr.

— **Egész esztendőnek Vasárnapira, és innepire szolgáló Prédikátziók**, 4to. Pofonyban és Kassán, 3 fl.

— **Tizen öt Levelei a' jó Nevelésről** 8vo. Pofonyban, 30 xr. Juh-

Magyar Hadi Román, avagy Gróf Zrinyi Miklós-
nak Sziget Várban tett Vitéz Dolgai, 8vo
Pesten, 20 xr.

Juh-Tartásról való rövid Oktatása, mellyhez adat-
tattott a' Dohány Termesztésnek Mesterege,
8vo. Pofony. 24 xr.

Klobusitzky Antal Hasznos mulatság, az az: a'
kisderek' tanúságára, és hasznokra szedett
kérdések és feleletek, Frantziából magyarra
fordította. 8vo. Pof. 12. xr.

Orfeus, és Euriditze. némelly musikákkal, és éne-
kekkel gyönyörködtető játék, Magyar nyelv-
re fordította Kónyi János, 8vo. Pesten;
5 xr.

Pásztor - Ember, avagy a' Pásztorok Tanításáról
két Könyv, 8vo. Pofonyban 20 xr.

Rendelés a' fáknek és Erdőknek neveléséről, és
meg-tartásáról való. 8vo. 15. xr.

Svédi Grofnénak rendes Történeti egy Juhászi Já-
tékkal egyetemben. 8vo. Pofonyban, és Kás-
sán. 20. xr.

Szabó Dávid (Bárothi) Uj mértékre vett külömb
Verseknék három Könyvei, 8vo. Kassán,
45 xr.

— Parafzti Majorság, mellyet Vanierből hat
lábbal mérséklött Magyar Versbe foglalt. 4to.
Pofonyban, és Kassán. 40 xr.

Szőnyi Benjamin Gyermekek Fífikája, avagy oly
szép és hasznos Tudomány Sengéje, melly-
ben kevés példák által meg-mutattatik, mint
kellelség szoktatni a' gyermekeket és egyii-
gyü embereket, az Istennek sokféle Terem-
téseiről való kegyes és kedves elmélkedésekre,
és az, azokban nyilván való Isteni Bölcsesé-
get, hatalmat, jóságot s a' t. vélek esmér-
tetni és tsudáltatni. 8vo. Pofonyban 20 xr.

Vajda

Vajda Samuel Sz. Benedek ízerzetén lévő Tiha-
nyi Kalastrornak Apatura, A' mi Urunk
Jésus Kristusnak. Élete, melyet a' négy
Evangeliumból egyet tsinálván, rendbe sze-
dett, és sok idvességes Tanúságokkal meg-
bővített. III. Kötés, 4to. Pofon. 4. fl. 15. xr.

Wáli István, Romai Imperatorok Tüköre, mely
Julius Tsászártól fogva, az mostani példaffan
uralkodó II. Jósef Tsászárig meg-mutattya,
kiknek Symbolumok esméretes eredetét, Ural-
kodásának kezdetét, életét, erköltsét, hadi
viselt dolgait, életének, uralkodásának több-
nyire esztendeit, Feleségeit, Magzatit, halá-
lának, hol 's miképen holt-meg, helyét, ide-
jét, Symbolumit, vagy válogatott fontos
mondásit, egyebeket-is mindeneknek szemeik
eleiben függesztette. 8vo. maj. Pofonyban,
és Kassán, 1 fl. 36 xr.

